

UNIwersytet Wrocławski
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Studiów Międzynarodowych

Natalia Broś-Szcześna

Dyplomacja publiczna Szwecji

Praca doktorska napisana pod kierunkiem
Dr hab. prof. UWR Magdaleny Ratajczak

Spis treści

Wstęp	5
Przedmiot badań i problem badawczy	5
Stan badań.....	6
Cele badawcze	7
Hipotezy badawcze.....	8
Metody i techniki badawcze	8
Struktura pracy	10
Rozdział 1. Soft Power	14
1.1. Siła w stosunkach międzynarodowych.....	14
1.2. Kontekst wyodrębnienia soft power	20
1.3. Termin soft power	23
1.4. Źródła soft power.....	25
1.5. Ograniczenia soft power	31
1.6. Pomiar soft power.....	34
1.6.1. IfG-Monocle Soft Power Index.....	34
1.6.2. The Soft Power 30	39
1.6.3. Elcano Global Presence Index	45
1.7. Prognoza znaczenia soft power	47
Rozdział 2. Dyplomacja publiczna.....	49
2.1 Dyplomacja klasyczna a dyplomacja publiczna	51
2.2. Definiowanie dyplomacji publicznej.....	55
2.3. Podmioty dyplomacji publicznej	58
2.4. Hierarchiczny i sieciowy model dyplomacji publicznej.....	60
2.5. Poziomy dyplomacji publicznej	63
2.6. Wymiary dyplomacji publicznej	70
2.7. Dyplomacja publiczna a propaganda.....	73
2.8. Związek dyplomacji publicznej z public relations i brandingiem	74
Rozdział 3. Szwedzki model państwa	80
3.1. Nordycka odmiana państwa opiekuńczego	81
3.2. Folkhemmet - Dom ludu.....	86
3.3. Kultura polityczna i demokracja konsensualna	88
3.4. Szwedzka kultura kapitalizmu	91
3.5. Edukacja jako element spajający społeczeństwo.....	95
3.6. Wiedza, innowacje, kreatywność	97

3.7. Szwecja w międzynarodowych rankingach.....	104
3.8. Feminizm w skandynawskim państwie dobrobytu.....	108
Rozdział 4. Polityka zagraniczna Szwecji	113
4.1. Historyczne przesłanki polityki zagranicznej Szwecji	115
4.2. Polityka zagraniczna Szwecji po II wojnie światowej	120
4.3. Aktywna polityka neutralności	123
4.4. Kwestie gospodarcze i polityka zagraniczna. Droga do integracji ze Wspólnotą Europejską	126
4.5. Polityka zagraniczna Szwecji po akcesji do Unii Europejskiej. Odejście od neutralności w stronę międzynarodowego zaangażowania.....	131
4.6. Międzynarodowa solidarność Szwecji	138
4.7. Feministyczna polityka zagraniczna.....	147
Rozdział 5. Dyplomacja publiczna Szwecji.....	153
5.1. Organizacja szwedzkiej dyplomacji publicznej.....	154
5.2. Instytut Szwedzki	156
5.2.1. Instytut szwedzki - kontrola polityczna	158
5.2.2. Instrukcje dla Instytutu Szwedzkiego w latach 1998 - 2009	160
5.2.3. Instrukcje dla Instytutu Szwedzkiego w latach 2009 - 2019	167
5.2.4. Strategia działania Instytutu Szwedzkiego w latach 2018-2020.....	180
5.2.5. Komunikowanie o Szwecji	182
5.2.6. Nauczanie języka	192
5.2.7. Programy wzmocnienia przyszłych liderów	194
5.2.8. Granty i fundusze	200
5.3. Wizerunek Szwecji	204
5.3.1. Marka Szwecja: tożsamość, identyfikacja wizerunkowa.....	210
5.3.2. Analiza i monitoring wizerunku Szwecji.....	215
5.4. Pomoc rozwojowa	221
5.5. Cyberdyplomacja.....	226
5.5.1. Feministyczna cyberdyplomacja.....	230
5.5.2. Social media w służbie szwedzkiej dyplomacji publicznej	234
5.6. Wnioski.....	242
Zakończenie	246
Bibliografia	260
Wydawnictwo zwarte (książka).....	260
Artykuł w wydawnictwie zwartym (rozdział w książce, referat konferencyjny).....	263
Artykuł w wydawnictwie ciągłym (czasopiśmie).	266

Dokumenty elektroniczne.....	269
Dokumenty	276

Wstęp

Przeobrażenia zachodzące w światowej polityce, wynikające z globalnej, masowej komunikacji, rozwoju form relacji międzynarodowych opartych o przestrzeń cybernetyczną, wymusiły adaptację do nowego porządku także w obszarze dyplomacji. Tradycyjna dyplomacja, dostosowując się do wymagań współczesnego świata, wyszła z ciasnych, sztywnych ram czego dowodem jest modyfikacja jej celów, form, a szczególnie środków, za pomocą których możliwe jest kreowanie dyplomacji w jej aktywnej, adekwatnej do potrzeb publiczności w XXI wieku wersji, czyli w formule dyplomacji publicznej. Zmiany wywołane przez zjawiska globalizacji, kreowanie nowych form zarządzania państwem oraz przeobrażenie kształtu stosunków międzynarodowych wymusiły powstanie nowych form prezentowania, a także realizowania celów i zadań polityki zagranicznej państw. Ministerstwa spraw zagranicznych na całym świecie zauważając te wydarzenia, musiały dokonać przeorientowania metod prowadzenia swej polityki zagranicznej, w tym dyplomacji, dostosowując je do zmieniającego się systemu światowego, a także do przekształcających się oczekiwań globalnych odbiorców. Pochodną zarówno światowych instytucjonalnych przeobrażeń, jak i samej zmiany konceptualnej dotyczącej praktyk dyplomatycznych, jest ukierunkowanie się dyplomacji na otwartość, budowanie głębszych relacji, której aktywnymi uczestnikami stają się także podmioty niepaństwowe i obywatele, szczególnie ci zagraniczni. Dzięki otwarciu na mobilne społeczeństwo i jednostki, dyplomacja w swej klasycznej wersji zarezerwowanej dla rządów uległa znacznej zmianie.

Przedmiot badań i problem badawczy

Przedmiotem badań niniejszej dysertacji jest dyplomacja publiczna Szwecji rozpatrywana z perspektywy środka służącego realizacji polityki zagranicznej. Z uwagi na wyjątkowość szwedzkiej dyplomacji publicznej, a także komplementarność względem modelu państwa, spójność z obraną przez Szwecję polityką zagraniczną, zbadanie tejże tematyki wymagało dokonania tego w sposób systematyzujący i szczegółowy. W niniejszej pracy sformułowano następujący problem badawczy: jaki charakter przyjmuje szwedzka dyplomacja publiczna i w jaki sposób wspiera ona cele polityki zagranicznej państwa? Obrana optyka pracy, dla której dyplomacja publiczna jest środkiem i narzędziem realizacji polityki zagranicznej państwa, sprawia, iż autorka skupia się w głównej mierze na polityczno-społecznych i komunikacyjnych aspektach tego zjawiska. Pole refleksji stanowią takie obszary jak siła i jej

współczesne rozumienie w stosunkach międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem siły miękkiej (soft power), dyplomacja publiczna w swojej koncepcyjnej i empirycznej rozciągłości, historyczne, instytucjonalne i społeczne uwarunkowania szwedzkiego społeczeństwa i państwa wpływające zarówno na teorię, jak i praktykę prowadzenia polityki zagranicznej przez Szwecję, podmioty, formy, poziomy, czynniki i zasoby szwedzkiej dyplomacji publicznej, wewnętrzne determinanty konstruowania wizerunku i roli Szwecji w systemie międzynarodowym oraz ich percepcja przez zagranicznych odbiorców.

Stan badań

O ile zagadnienie dyplomacji publicznej oraz polityki zagranicznej Szwecji od lat stanowią przedmiot badań polskich i międzynarodowych uczonych, o tyle fenomen dyplomacji publicznej w wydaniu szwedzkim nie doczekał się jak do tej pory pogłębionego opracowania w polskiej literaturze naukowej. W literaturze międzynarodowej co prawda pojawiły się pierwsze monografie i artykuły, przy czym dotyczą one głównie analizy polityki zagranicznej Królestwa Szwecji, wzmiankując jedynie o nowym podejściu Szwecji do kierowania swych wysiłków dyplomatycznych w stronę nowej, otwartej formuły prowadzenia dyplomacji (czyli dyplomacji publicznej). Nieliczna ilość publikacji dotyczy stricte dyplomacji publicznej Szwecji (głównie analizy porównawcze wybranych modeli prowadzenia tejże dyplomacji przez wybrane państwa, w których uwzględniany jest przypadek Szwecji) przy czym nie mają one pogłębionego charakteru, wzmiankując jedynie o pewnych formach i symptomach prowadzenia dyplomacji publicznej przez Królestwo, nie ukazując tego zagadnienia w pełnej rozciągłości. Zaliczyć do nich należy m.in. prace Jamesa Pammenta skupiające się tematyce adaptacji dyplomacji do wymogów nowych mediów cyfrowych w ramach dyplomacji publicznej przez USA, Wielką Brytanię i Szwecję (*What became of the new public diplomacy? Recent developments in British, US and Swedish public diplomacy policy and evaluation methods; New Public Diplomacy in the 21st Century: A Comparative Study of Policy and Practice; The Limits of the New Public Diplomacy: Strategic communication and evaluation at the U.S. State Department, Foreign & Commonwealth Office, British Council, Swedish Foreign Ministry and Swedish Institute*) czy też analizy dyplomacji publicznej państw skandynawskich (*Place Branding & Public Diplomacy in the Nordic Region; Scandinavian Perspectives on Public Diplomacy and Nation Brands*) oraz Efe Sevina dotyczące przełożenia celów polityki zagranicznej na projekty komunikacyjne w wydaniu USA, Turcji i Szwecji (*Public Diplomacy and the Implementation of Foreign Policy in the US, Sweden and Turkey*). Wśród prac

zorientowanych historycznie dominująca większość dotyczy badań związanych z pracami Instytutu Szwedzkiego. Najszerszej analizie dokonali Nikolas Glover (*National Relations: Public Diplomacy, National Identity & the Swedish Institute 1945-1970*) oraz Andreas Åkerlund (*National Relations. Public diplomacy, national identity and the Swedish Institute 1945–1970; Regeringsstyrning av svensk offentlig diplomati. Om Svenska institutets myndighetsinstruktioner och regleringsbrev 1998-2018; Public Diplomacy and Academic Mobility in Sweden: The Swedish Institute and Scholarship Programs for Foreign Academics, 1938–2010; The Slow Reunification of Development Assistance and Public Diplomacy: Exchange and Collaboration Activities Through the Swedish Institute 1973–2012*). Komunikacja cyfrowa Instytutu Szwedzkiego była przedmiotem wielu badań, na przykład jego inwestycji w wirtualną ambasadę w Second Life (Stina Bengtsson, *Virtual Nation Branding: the Swedish Embassy in Second Life*) czy projektu Curators of Sweden, w ramach którego instytut pozwolił szwedzkim obywatelom reprezentować kraj na Twitterze za pośrednictwem konta @Sweden (Christian Christensen @Sweden: *Curating a nation on Twitter. Popular Communication*). Wśród innych opracowań dotyczących dyplomacji publicznej Szwecji należy zwrócić uwagę na badanie wizerunku Szwecji i brandingu narodu opracowane przez Katarzynę Jezierską i Ann Towns (*Taming feminism? The place of gender equality in the 'Progressive Sweden' brand*). Większość powyższych opracowań ma relatywnie współczesną perspektywę. Wspólne dla wszystkich tych badań jest to, iż są napisane w ramach nauk o mediach i komunikacji lub przedmiotów pokrewnych. Niedostatek literatury w zakresie szerszego objęcia zagadnienia dyplomacji publicznej Szwecji (szczególnie z perspektywy szwedzkiej polityki zagranicznej), a także wciąż niewystarczająca ilość polskich publikacji z zakresu studiów skandynawistycznych sugerują, iż temat ten wymagał zbadania, opisanie i usystematyzowania wiedzy dotyczącej strategii Szwecji w obszarze kreowania swej dyplomacji publicznej.

Cele badawcze

W ramach dążenia do rozwiązania problemu badawczego autorka sformułowała następujące cele i pytania badawcze:

Cel pierwszy: Opisanie związków, zależności pomiędzy szwedzkim modelem państwa a jego dyplomacją publiczną.

- Pytanie badawcze nr 1: W jaki sposób ideały szwedzkie, w tym koncepcja państwa, wpływają na obecny kształt dyplomacji publicznej?

Cel drugi: Scharakteryzowanie szwedzkiej dyplomacji publicznej.

- Pytanie badawcze nr 2: Jakie założenia przyświecają dyplomacji publicznej Szwecji?
- Pytanie badawcze nr 3: Jakie są metody, środki cele, narzędzia realizacji dyplomacji publicznej Szwecji?
- Pytanie badawcze nr 4: Jak wygląda podział kompetencyjny dotyczący dyplomacji publicznej w Szwecji? Jakie jest jej umocowanie w strukturze państwa, prawodawstwie?
- Pytanie badawcze nr 5: Jak działania podejmowane w ramach dyplomacji publicznej Szwecji przekładają się na wizerunek i pozycję państwa na arenie międzynarodowej?

Cel trzeci: weryfikacja twierdzenia, iż dyplomacja publiczna wspiera osiągnięcie celów polityki zagranicznej Szwecji:

- pytanie 6: Jakie wątki i zagadnienia podnoszone w polityce zagranicznej Szwecji wykorzystywane są przez dyplomację publiczną, jakie są między nimi relacje?
- pytanie 7: Jakie korzyści uzyskuje Szwecja ze stosowania dyplomacji publicznej?

Hipotezy badawcze

W dalszym procesie badawczym autorka będzie zmierzała do weryfikacji następujących hipotez badawczych:

Hipoteza badawcza nr 1: Szwedzka dyplomacja publiczna posiada unikalny charakter, silnie związany z tożsamością i modelem państwa, powszechnie wyznawanymi normami i wartościami jej społeczeństwa, odzwierciedlającymi się w polityce zagranicznej.

Hipoteza badawcza nr 2: Dzięki wykorzystaniu dyplomacji publicznej przez Szwecję jej rola i znaczenie w stosunkach międzynarodowych są wzmacniane, co w konsekwencji przekłada się na osiągnięcie jej celów polityki zagranicznej.

Metody i techniki badawcze

Zjawisko dyplomacji publicznej odznacza się interdyscyplinarnością bowiem korzenie dyplomacji publicznej tkwią nie tylko w teorii stosunków międzynarodowych czy dyplomacji, ale także w komunikowaniu międzynarodowym oraz w teorii i praktyce międzynarodowych public relations, a zjawisko to może być badane przy zastosowaniu narzędzi pochodzących z

tychże dziedzin. Interdyscyplinarność w tym przypadku wymaga dyscypliny, aby uniknąć metodologicznego chaosu. Interdyscyplinarność oznacza przy tym raczej sumę metod badawczych pochodzących z wielu dyscyplin niż nową formę w postaci nowego podejścia badawczego.

Badania nad dyplomacją publiczną Szwecji autorka wyprowadza przede wszystkim z teorii stosunków międzynarodowych, umiejscawiając ją w nurcie doktryny neoliberalnej (skupienie się na niematerialnych źródłach siły państwa, współpracy z podmiotami niepaństwowymi itd.) i konstruktywistycznej (analiza dyskursu) jednakże uwzględniając dorobek innych dziedzin i dyscyplin naukowych. Badania nad dyplomacją publiczną w ramach stosunków międzynarodowych odwołują się do kluczowych kategorii tej nauki – siły i władzy. Zgodnie z powyższym, badania oparte zostały zarówno na takich narzędziach jak analiza polityki zagranicznej oraz analiza relacji między mediami a polityką, zwłaszcza nad procesami opiniotwórczymi. Koniecznym było zbadanie znaczenia czynników wpływających na postrzeganie kraju, szczególnie tych z obszaru miękkiej siły. W badaniach nad dyplomacją publiczną zastosowana została metoda analizy treści oparta o wykorzystanie dokumentów rządowych, zawartość mediów, opracowań naukowych. Wykorzystanie tej metody pozwala na zbadanie dyskursu toczącego wokół dyplomacji czy szerzej polityki zagranicznej Szwecji - układu treści, prowadzenia komunikacji, służąc określeniu jej spójności, kompletności itd.

W celu dokonania pogłębionej analizy dyplomacji publicznej (jej technik, strategii, osiągnięć, szans, wyzwań) przeprowadzone zostały jakościowe wywiady (w formie online) z pracownikami Instytutu Szwedzkiego (głównego podmiotu odpowiedzialnego za kreowanie dyplomacji publicznej Królestwa). W celu zbadania dyplomacji publicznej Szwecji, postrzegania międzynarodowego, wizerunku i marki Szwecja, wartości kojarzonych z państwem autorka posłużyła się analizą jakościową i ilościową w oparciu o dane statystyczne pochodzące z międzynarodowych rankingów oraz opracowań własnych Instytutu Szwedzkiego. Do określania i opisania celów, strategii, kierunków, narzędzi, metod prowadzenia dyplomacji publicznej przez Szwecję wykorzystana została metoda decyzyjna, która miała na celu kompleksowe określenie ośrodków i procesów decyzyjnych, jak i samej implementacji podjętych decyzji w obszarze dyplomacji publicznej Szwecji.

Realizację celów pracy autorka oparła także na syntezie, dedukcji, indukcji. Synteza, zmierzająca do łączenia wyodrębnionych czynników, elementów, części, cech, relacji danego problemu, procesu, struktury lub organizacji, pozwoliła na całościowe poznawcze potraktowanie zjawiska dyplomacji publicznej. Wykorzystując syntezę, możliwe było

wykrycie relacji między dyplomacją publiczną, polityką zagraniczną i formą organizacji państwa i społeczeństwa szwedzkiego.

Struktura pracy

W celu dokonania pełnej analizy modelu dyplomacji publicznej Szwecji praca została podzielona na 5 rozdziałów.

Pierwszy rozdział dotyczy miękkiej siły. Punktem wyjścia dla rozważań nad dyplomacją publiczną było skupienie się na współczesnym rozumieniu siły w stosunkach międzynarodowych z perspektywy teorii neoliberalnej i konstruktywistycznej, podkreślających niematerialne komponenty budowania potęgi państwa. W rozdziale tym omówiono perspektywy badawcze obu teorii, skłaniające się ku definiowaniu siły przy pomocy takich kategorii jak międzynarodowe postrzeganie, tożsamość państwa, normy zasady oraz intencje zawarte w działaniach społecznych, relacyjne rozumienie siły, opartej na szerszym kontekście społecznym lub kulturowym, system międzynarodowy jako system wewnętrznych zależności, kompleksowej współzależności, współpraca, uznanie znaczenia nowych aktorów, którzy zmieniają dotychczasowe role państwa a w konsekwencji całą strukturę systemu międzynarodowego. Ze względu na charakterystyczną kategoryzację siły, zaproponowaną przez Josepha Nye, z której bezpośrednio czerpią teorie dotyczące dyplomacji publicznej, rozdział pierwszy poświęca uwagę kontekstowi wyodrębnienia miękkiej siły. Następnie przechodzi do wyjaśnienia terminu soft power oraz zarysowuje podstawowe podejścia badawcze wyjaśniające jego istotę. W dalszej kolejności autorka omówiła źródła miękkiej siły, do których zalicza się kulturę, normy i wartości polityczne oraz politykę zagraniczną i ich znaczenie dla możliwości realizowania celów państwa. Szczególną uwagę rozdział poświęca kategorii atrakcyjności, która stanowi pole do rozważań zarówno dla rozumienia miękkiej siły jak i samej dyplomacji publicznej. W tej części pracy przytoczono także modele oddziaływania soft power oraz ograniczenia miękkiej siły. W rozdziale omówiono również pomiary soft power wraz z przybliżeniem charakterystyki trzech najbardziej popularnych, cieszących się największym uznaniem i prestiżem, rankingów podejmujących się pomiaru miękkiej siły państw, czyli The Soft Power 30 oraz IfG-Monocle Soft Power Index, Elcano Global Presence Index, zwracając uwagę także na ich parametryzację, w której uwzględnia się czynniki ilościowe i jakościowe, oraz na metody pomiaru. Rozdział zamyka komentarz odnoszący się do prognozy znaczenia miękkiej siły we współczesnych relacjach międzynarodowych.

Drugi rozdział koncentruje się na zagadnieniu dyplomacji publicznej jako narzędziu miękkiej siły, a także sposobie zarządzania jej zasobami. Wstępem do refleksji nad jej znaczeniem jest analiza różnic między dyplomacją klasyczną a dyplomacją publiczną, uwzględniająca czynniki transformacji środowiska, w którym działa dyplomacja, związane m.in. z poszerzeniem zarówno zakresu podmiotowego, jak i przedmiotowego stosunków międzynarodowych, zmianami w komunikacji globalnej. Następnie autorka przybliży definicje dyplomacji publicznej, by w dalszej kolejności nakreślić jej podmioty, wskazując na przemiany, w tym do kogo adresowane są treści przekazywane w ramach dyplomacji publicznej - wynikające z gwałtownego rozwoju aktorów niepaństwowych w ciągu ostatnich kilku dekad, rosnący wpływ transnarodowych ruchów i rozwój nowych mediów. W rozdziale tym odniesiono się także do badań Beaty Ociepki dotyczących poziomów dyplomacji publicznej, przybliżając właściwości każdego z nich, tj. poziomu centrum systemu politycznego, agendy mediów i dyplomacji obywatelskiej, a także do analizy poziomów zaprezentowanej przez Geoffreya Cowana i Amelii Arsenault, którzy wyróżniają monolog, dialog oraz współpracę w ramach poziomów dyplomacji publicznej. W dalszej kolejności autorka skupiła się na omówieniu wymiarów dyplomacji publicznej - do których zalicza się codzienna komunikacja, komunikacja strategiczna, wymiana i rozwijanie długofalowych międzypaństwowych kontaktów i relacji, m.in. z perspektywy hierarchii skutków, jakie może ona osiągnąć. W dalszej części rozdziału omówiono różnice pomiędzy dyplomacją publiczną a propagandą ze względu na często mylne utożsamianie tych pojęć. Autorka następnie skupia się na zarysowaniu relacji między interesem, rolą, tożsamością państwa (którą zestawia z koncepcją wizerunku i postrzegania), a dyplomacją publiczną, posiłkując się w tym celu teorią konstruktywistyczną. Rozdział zamyka omówienie związku dyplomacji publicznej z public relations i brandingiem ze wskazaniem na ich powiązania.

Trzeci rozdział ma na celu scharakteryzowanie Szwecji w ramach nordyckiego modelu państwa dobrobytu. W celu opisanie strategii, form prowadzenia polityki zagranicznej i dalej dyplomacji publicznej przez Szwecję rozdziałowi temu przyświecało ukazanie charakterystyki szwedzkiego systemu społeczno-politycznego, który w bardzo wyraźny sposób rzutuje na wiele form życia polityczno-społecznego tegoż państwa. Rozdział ten skupiał się na opisanie tychże modeli i na charakterystyce czynników, które określają specyficzne dla Szwecji rozwiązania polityczne i ład społeczny. Autorka zarysowuje w nim najważniejsze elementy konstytuujące współczesną Szwecję uznając je za budulce funkcjonowania i rozwoju państwa, kluczowe koncepcje jednoczące społeczeństwo, napędzające gospodarkę, budujące kierunki i kształt polityki krajowej i międzynarodowej. W rozdziale przedstawiono koncepcję welfare state -

państwa dobrobytu, państwa opiekuńczego, które jest ramą kształtującą krajobraz polityczny, gospodarczy i społeczny Szwecji. Porusza on także tematykę dotyczącą gospodarki (która w swojej mieszanej formie łączy w Szwecji kapitalistyczne mechanizmy rynkowe z realizacją strategii bezpieczeństwa socjalnego) oraz koncepcji folkhemmet. W celu zrozumienia szwedzkiej dyplomacji publicznej w rozdziale trzecim uwagę poświęcono kulturze politycznej i demokracji konsensualnej, zwracając uwagę na szwedzką mentalność, zachowania społeczne, funkcjonowanie jako społeczeństwo konsensualne, wysoki poziom społecznej odpowiedzialności i skonsolidowane społeczeństwo obywatelskie, określony system instytucji, styl myślenia politycznego składające się na charakterystyczną kulturę polityczną Szwecji. Rozdział ten eksploruje także znaczenie edukacji w Szwecji, w której to upatruje się czynnika integrującego społeczeństwo, by w dalszej kolejności przedstawić znaczenie wiedzy, innowacji i kreatywności dla państwa, które to są konstytuanta jednej z głównych osi narracyjnych stosowanych przez Szwecję w jej działaniach na forum międzynarodowym. Część zamykająca rozdział skupia się na feminizmie rozumianym jako aksjomat zarówno wewnętrznej jak i zagranicznej polityki Szwecji.

Rozdział czwarty poświęcony jest polityce zagranicznej Szwecji, będąc łącznikiem między koncepcją nordyckiego modelu państwa dobrobytu, zarysowaną w rozdziale trzecim, a rozdziałem piątym traktującym o dyplomacji publicznej. Z uwagi na fakt, iż dyplomacja publiczna jest bezpośrednio skorelowana z polityką zagraniczną, stanowiąc jej uzupełnienie i wzmocnienie, dążąc do celów zarysowanych w strategii państwa, autorka poprzedza rozważania nad dyplomacją publiczną analizą tejże polityki. W celu dokonania analizy polityki zagranicznej Szwecji rozdział jej poświęcony skupia się na opisanu jej elementów, priorytetów, kierunków. Nakreśla on ewolucję strategii neutralności, która została zastąpiona koncepcją bezaliansowości, a następnie doktryną solidarności i międzynarodowego zaangażowania. Autorka dokonuje w rozdziale syntezy uwarunkowań determinujących szwedzką doktrynę oraz prezentuje praktykę polityki zagranicznej Królestwa. W szczególności skupia się na przedstawieniu ciągłości linii dyplomatycznej Szwecji, dla której normy i wartości reprezentowane na forum międzynarodowym są pochodną i wynikają bezpośrednio z norm, zasad powszechnie obowiązujących i respektowanych przez szwedzkie społeczeństwo. Tematem kończącym rozdział jest feministyczny wydzźwięk polityki zagranicznej Królestwa. Autorka umiejscawia ją w ramach dyplomacji niszowej, którą posiłkuje się Szwecja, skupiającej się na budowaniu międzynarodowego pokoju oraz feminizmie, a wyrażającej się poprzez politykę zaangażowania w formie pomocy rozwojowej i humanitarnej.

Rozdział piąty, dotyczący dyplomacji publicznej Szwecji, posiada charakter analityczny, ukazując zarówno strategię państwa w obszarze kreowania tego rodzaju dyplomacji, jak i prezentując konkretne rozwiązania zaimplementowane na przestrzeni lat. Autorka analizuje podejście badanego państwa do dyplomacji publicznej, w jakim stopniu jest ona wykorzystywana, jakie tematy są przez nią podnoszone, jakie podmioty są zaangażowane w jej tworzenie, jakie nakłady są na nią przeznaczane, jakie czynniki decydują o jej kierunkach, jakie są jej kategorie, w jaki sposób realizuje postawione przed nią cele. W rozdziale tym autorka skupia się na zaprezentowaniu form i metod z jakich Szwecja korzysta w dyplomacji publicznej, jej celów, przejawów, praktyk, sfer, założeń, wytycznych. Eksploruje ona kolejno zagadnienia dotyczące organizacji szwedzkiej dyplomacji publicznej, jej usytuowania w systemie państwowym, poświęcając dużo uwagi Instytutowi Szwedzkiemu - naczelnemu organowi odpowiedzialnemu za realizację działań w ramach dyplomacji publicznej. W rozdziale poruszono kwestie dotyczące programów realizowanych przez Szwecję w jej dyplomatycznej agendzie - grantów, funduszy, wymiany akademickiej, pomocy rozwojowej, nauce języka, komunikowaniu o państwie. Ze względu na znaczenie nowych technologii dla rozwoju tego skandynawskiego państwa, rozdział skupia się także na zagadnieniu cyberdyplomacji stosowanej przez Szwecję, poświęcając uwagę także feministycznej cyberdyplomacji prowadzonej przez to państwo. Z uwagi na rosnące znaczenie wizerunku, czyli publicznej osobowości państwa, który jest źródłem ról przypisywanych państwom wywołując specyficzne oczekiwania wobec ich zachowań w stosunkach międzynarodowych oraz brandingowi jako najważniejszemu kanałowi przekazu tożsamości narodowej do odbiorców międzynarodowych, rozdział traktuje także o tych dwóch istotnych instrumentach dyplomacji publicznej.

Ostatni fragment pracy stanowi podsumowanie badań wraz z opisanymi wnioskami. Autorka odnosi się w nim do celów i hipotez badawczych, wyciąga konkluzje dotyczące charakteru dyplomacji publicznej badanego państwa, jej związków z modelem państwa, powszechnie wyznawanymi wartościami szwedzkiego społeczeństwa, możliwości jakie uzyskuje Szwecja ze stosowania tejże dyplomacji i przełożeniu jej działań na osiągnięcie celów w przestrzeni międzynarodowej.

Rozdział 1. Soft Power

Współczesny kształt stosunków międzynarodowych jest wypadkową wielu czynników. Należy przyznać, iż na skutek narastającej jego złożoności, wynikającej z przenikania się interesów państw, wzrostu znaczenia pozapaństwowych aktorów, procesu globalizacji, rewolucji technologicznej (przede wszystkim powstaniem Internetu), rozszerzania pojęcia bezpieczeństwa, występowania ponadnarodowych wyzwań wymagających użycia nowych środków i instrumentów itd., uchwycenie sprawczości państwa - w rozumieniu osiągnięcia jego interesów i celów, staje się coraz bardziej wieloaspektowe i wielowymiarowe. Wraz z ewolucją systemu międzynarodowego coraz powszechniejsze stało się redefiniowanie pojęcia siły, które wiąże się z docenieniem niematerialnych źródeł siły państwa, niewynikających chociażby z jego potencjału militarnego. Z tego powodu w teorii stosunków międzynarodowych oraz w praktyce politycznej doszło do spopularyzowania terminu soft power, które w języku polskim najczęściej tłumaczone jest jako miękka siła. Owe miękkie oblicze siły zakłada, iż państwo może osiągać swoje cele także poprzez wykorzystanie atrakcyjności swojej kultury, wartości, stylu prowadzenia polityki, która wyzbywa się agresji i nacisków.

Niniejszy rozdział przypisuje duże znaczenie soft power, skupiając się początkowo na określeniu rozumienia siły w ramach teorii stosunków międzynarodowych - głównie w świetle liberalizmu i konstruktywizmu. W ramach eksploracji pojęcia miękkiej siły porusza on kontekst wyodrębnienia soft power, kwestie terminologiczne, jej źródła, zasoby, by w dalszym etapie scharakteryzować jej ograniczenia. Ze względu na powszechne odnoszenie się do miękkiej siły w wielu rankingach międzynarodowych, określających pozycje państw, rozdział ten poświęca uwagę próbom pomiaru i parametryzacji soft power, przytaczając wyniki najbardziej popularnych rankingów mierzących lub posiłkujących się mięką siłą w swojej metodologii.

1.1. Siła w stosunkach międzynarodowych

Potęga i siła są jednymi z kluczowych kategorii wyjaśniających kształt stosunków międzynarodowych. Jednakże podlegają one wielu interpretacjom, uzależnionym od perspektywy badawczej, które w różnorodny sposób definiują owe pojęcia, a także charakteryzują ich atrybuty. Już sama semantyka potęgi skupia się na takich terminach jak: siła, władza, moc, energia, wpływ, zdolność, możliwość, prawo do czynienia czegoś¹. Siła, rozumiana

¹ D.A. Baldwin, *Paradoxes of power*, New York 1989, s. 160.

jako zdolność do skutecznego stosowania potęgi, wykorzystuje dostępne zasoby (materialne i niematerialne) w celu osiągnięcia zamierzonych celów. Mirosław Sulek rozumie siłę państwa jako potęgę państwa, powołując się na definicję J.G. Stoessingera². Szkoły stosunków międzynarodowych w różny sposób interpretują pojęcie i znaczenie siły. Niniejsza praca odnosi się w większości do liberalnych i konstruktywistycznych koncepcji rozumienia siły, uznając jednocześnie wkład realizmu w jej rozwój i sposoby wyjaśniania jej znaczeń oraz zjawisk z jej zakresu.

Konstruktywizm opiera się na założeniu, że w zasadzie nie istnieje obiektywna rzeczywistość społeczna jako taka³. Natomiast jest ona, wraz z jej poszczególnymi elementami, konstruktem społecznym, produktem życia społecznego, efektem jego wielokrotnej reinterpretacji. Nawiązuje ona do tradycji socjologii wiedzy reprezentowanej przez Petera Bergera i Thomasa Luckmanna, mówiącej, iż rzeczywistość społeczna może być traktowana jako forma świadomości⁴. Dla konstruktywistów świat społeczny nie istnieje samodzielnie, lecz jako intersubiektywna świadomość między ludźmi, a relacje między podmiotami (aktorami), określane są przez znaczenie, jakie jest im nadawane, a to zależy od tożsamości badacza. Jak stwierdza Ringmar, stosunki międzynarodowe składają się zasadniczo z myśli i idei, nie zaś z elementów materialnych⁵, co można odnosić bezpośrednio do założeń miękkiej siły. Według teorii konstruktywistycznej podstawowym elementem ideacyjnym są intersubiektywne przekonania (idee, koncepcje, założenia itp.), powszechnie podzielane przez ludzi. Właśnie te przekonania tworzą i wyrażają interesy i tożsamość aktorów. Wedle konstruktywizmu idee i normy odgrywają kluczową rolę w zrozumieniu dynamiki stosunków międzynarodowych. Teoria ta stanowi, iż państwa w wyniku procesu socjalizacji przyswajają (internalizują) normy, uznając za istotne przestrzeganie ich. W centrum uwagi konstruktywistów jest również dyskurs, akty mowy, sygnały, które są niezbędnym elementem interakcji i wpływają na tożsamości aktorów. Badając język, konstruktywiści koncentrują się na normach i zasadach oraz intencjach zawartych w działaniu społecznym⁶.

Kluczowe dla niniejszej dysertacji pojęcie siły odnajduje odzwierciedlenie w teorii konstruktywistycznej. Siła – uznawana przez realistów za najważniejszy interes – dla

² J. G. Stoessinger, *The Might of Nations. World Politics in Our Times*, Random House, New York 1969, s.27.

³ T. Terriff, S. Croft, L. James, P.M. Morgan, *Security Studies Today*, Cambridge: Polity Press, 1999, s. 99-114.

⁴ P. Berger, T. Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City N.Y.: Doubleday 1996, s. 61.

⁵ Ibidem.

⁶ A. Curanović, *Konstruktywizm*, [w:] R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając (red.), *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Uniwersytet Warszawski Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa 2015, s. 119.

konstruktywistów ma naturę dyskursywną, związana jest z wiedzą, ideami, kulturą, ideologią, językiem⁷. Siła warunkowana jest nie tyle przewagą materialną, ile zdolnością do kontrolowania intersubiektywnych znaczeń⁸. Wedle tej teorii władzę posiada ten podmiot, który formuje i kontroluje dominujący w stosunkach międzynarodowych dyskurs. Konstruktywizm jest częścią interpretatywistycznej rodziny teorii społecznych. W związku z tym nie może pojmować siły wyłącznie w kategoriach zasobów. Ludzie zachowują się wobec przedmiotów na podstawie nadanego im znaczenia: same przedmioty nie determinują ich znaczenia, wagę nadaje się zasobom nie przez nie same, ale poprzez wspólne rozumienie ich w relacjach społecznych. Konstruktywizm jest bardziej otwarty na relacyjne rozumienie siły, opartej na szerszym kontekście społecznym lub kulturowym. Relacyjny aspekt siły jest rozumiany w ten szerszy sposób, aby pozwolić, by normy społeczne stały się widoczne w ich roli w konstituowaniu siły⁹.

Konstruktywistyczna perspektywa dotycząca teorii stosunków międzynarodowych zrodziła się z odrzucenia indywidualistycznego punktu widzenia, nadając prymat procesom społecznej konstrukcji. Dynamika stosunków w realiach anarchii zdaniem Wendta może sprzyjać ukształtowaniu różnych systemów bezpieczeństwa – nie tylko wrogiego (competitive security system, gdzie każde państwo podejrzewa wszystkie inne o chęć dokonania agresji), ale także neutralnego (individualistic security system, państwa nie kojarzą swojego bezpieczeństwa z bezpieczeństwem innych podmiotów, ale nie prowadzi to do bezpośredniej rywalizacji), czy systemu opartego na współpracy (cooperative, państwa czują się odpowiedzialne za wzajemne bezpieczeństwo). Z tego względu interes nie może być redukowany wyłącznie do interesu własnego państwa, realizowanego poprzez instrumentalne i egoistyczne zachowania, tak jak ma to miejsce głównie w koncepcjach realistów¹⁰. Wedle teorii konstruktywistycznej interes może być tożsamy z udzieleniem pomocy lub nawiązaniem współpracy z innym państwem nie tyle ze względu na redukcję swojego zagrożenia - i realizację interesu własnego, co ze względu na realizację interesu kolektywnego. Jak zauważa Wendt “jeżeli państwo pomaga innemu, ponieważ się z nim identyfikuje w taki sposób, że w przypadku, gdy jego własne bezpieczeństwo nie jest zagrożone, nadal widzi zagrożenie dla

⁷ Ibidem, s. 118.

⁸ T. Hopff, *The Promise of Constructivism in International Relations Theory*, “International Security” 23 (1), 1998, s. 171–200.

⁹ S. Guzzini, *Power, Realism and Constructivism*, London Routledge, 2013, s. 5-7.

¹⁰ Waltz uznaje, że systemy międzynarodowe tworzone są przez państwa, które z natury są zapatrzone w siebie (*Theory of International Politics*, Waveland Press, 2010 s. 91), dla Sondermana interes narodowy jest synonimem narodowego egoizmu (*The concept of the national interest*, ”Orbis“ 21, 1977 s. 121-138).

siebie, wtedy jest to działanie wynikające z interesu kolektywnego”¹¹. Branie pod uwagę interesów innego aktora, bycie społecznym (w rozumieniu Weberowskim) jest zdaniem Wendta podstawą antycypowania jego zachowania i w ten sposób we współzależnym świecie zaspokajania potrzeb “jaźni”. Tym samym definiowanie własnego interesu opiera się o szczególne przekonanie dotyczące stosunku “jaźni” (tożsamości) do “innego”. W przypadku interesów kolektywnych można mówić o rozszerzaniu jaźni, tak by włączyć innych. Początkowo państwa mogą to czynić ze względu na własny interes, jednakże, jeśli z czasem ta identyfikacja stanie się zinternalizowana, tak, że grupy państw nauczą się myśleć o sobie kolektywnie, wtedy ich członkowie nie będą już kierować się własnym interesem w odniesieniu do kwestii, które definiują grupę.

Przyjęcie optyki konstruktywistycznej w badaniach nad miękką siłą i dyplomacją publiczną pozwala na dostrzeżenie, iż rola państwa nie może być postrzegana jedynie przy pomocy realistycznych kategorii - zasobów państwa widzianych z perspektywy twardej siły. Kluczowym jest dostrzeżenie, iż współcześnie rola państwa ma swoje źródło także w obszarze miękkiej siły, będąc efektem społecznej konstrukcji wynikającej z jego międzynarodowego postrzegania i tożsamości. Międzynarodowa tożsamość państwa zajmuje znaczące miejsce w teorii konstruktywistycznej, dla której rzeczywistość jest konstruowana społecznie, a także kreuje się w procesie jej bezustannej interpretacji. Zdaniem konstruktywistów działania i interesy państw wynikają właśnie z ich tożsamości, wskazując tym samym na ich społeczne podłoże. Alexander Wendt traktuje tożsamość jako cechę aktorów intencjonalnych, która generuje motywacyjne i behawioralne skłonności¹², jest ona także względnie stałymi elementami rozumienia siebie i oczekiwań wobec siebie, które powstają przez uczestnictwo aktorów w znaczeniach kolektywnych. Tożsamość zdaniem Wendta jest z zasady właściwością subiektywną, gdyż ma swoje korzenie w samorozumieniach aktora. Zwraca on jednak uwagę na percepcję tejże tożsamości - znaczenie rozumień jest zależne od tego, czy inni aktorzy przedstawiają aktora w ten sam sposób, nadając mu systemową a nie jedynie intersubiektywną jakość. Tożsamości są stanowione zarówno przez wewnętrzne, jak i zewnętrzne struktury, zatem międzynarodowa tożsamość państwa stanowi także rezultat jego postrzegania w środowisku międzynarodowym, o czym szerzej traktuje rozdział drugi niniejszej dysertacji.

W paradygmacie liberalnym system międzynarodowy wyjaśniany jest poprzez trzy generalne koncepcje. Pierwsza z nich ujmuje ów system nie jako strukturę, a proces, w którym

¹¹ A. Wendt, *Spoleczna teoria stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 226.

¹² *Ibidem*, s. 211.

między podmiotami zachodzą liczne interakcje, a każda ze stron uczestnicząca w tej wymianie podlega przekształceniom wymuszonym przez wyciąganie wniosków i uczenie się od pozostałych zaangażowanych aktorów. Uczestnikami procesu są państwa, międzynarodowe organizacje zarówno rządowe, jak i pozarządowe, wielonarodowe korporacje etc. Skutkiem tak złożonego układu podmiotów, ich wzajemnych relacji jest rozumienie i definiowanie systemu międzynarodowego poprzez interesy narodowe¹³. Liberalizm, choć w nie tak znacznym stopniu, jak realizm, zajmuje się badaniem kategorii interesu bezpieczeństwa, jednakże do agendy zjawisk z nim związanych dołącza kwestie ekonomiczne czy społeczne. Koncepcja Roberta Keohane i Josepha Nye¹⁴ opisująca system międzynarodowy jako system wewnętrznych zależności zakłada, iż relacje zachodzące między podmiotami przebiegają różnorodnymi kanałami łączącymi państwa, ich elity, ale także organizacje międzynarodowe (rządowe i pozarządowe). Druga koncepcja systemu międzynarodowego w ujęciu liberalnym wiąże się ściśle z angielską tradycją rozumienia społeczeństwa międzynarodowego. Jedni z jej głównych myślicieli, Adam Watson i Hedley Bull, wskazują, iż „o ile system międzynarodowy obejmuje grupę niezależnych wspólnot politycznych, o tyle społeczeństwo międzynarodowe jest czymś więcej. W społeczeństwie międzynarodowym różni uczestnicy komunikują się; zgadzają się na wspólne zasady i instytucje oraz prowadzą wspólne interesy. Aktorzy w społeczeństwie międzynarodowym mają wspólną tożsamość (...)”¹⁵. W tym rozumieniu dla liberałów system międzynarodowy jest forum, na którym dochodzi do pozytywnych interakcji między uczestnikami systemu. Trzecia koncepcja systemu międzynarodowego reprezentowana jest przez przedstawicieli neoliberalnego instytucjonalizmu. Uznają oni, podobnie jak realisci, iż stosunki międzynarodowe cechują się anarchicznością, a państwa w swoich działaniach kierują się własnym interesem¹⁶. Jednakże w przeciwieństwie do koncepcji realistycznej, neoliberalowie dostrzegają w zachodzących między podmiotami relacjach potencjalne pozytywne rezultaty w postaci powoływania organizacji, instytucji międzynarodowych, których kompetencje pozwalają na regulowanie stosunków między zaangażowanymi aktorami. Anarchiczność systemu, rozumiana jako brak ponadnarodowego rządu zdolnego do regulowania stosunków międzynarodowych, wedle liberalnych teorii „nie musi implikować

¹³ K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 86.

¹⁴ R. O. Keohane, J.S. Nye, *Power and Independence. World Politics in Transition*, wyd. 3, Longman, Nowy Jork, 2001.

¹⁵ H. Bull, A. Watson, *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford, 1984, s. 64.

¹⁶ R. Keohane, L. L. Martin, *The Promise of Institutionalist Theory*, „International Security”, Vol. 20, No. 1. 1995, s. 39.

systemu polegania na sobie [self – help], lecz może wytwarzać podstawy kooperatywne”¹⁷. Co więcej, samoograniczanie się państw, poprzez przekazywanie części kompetencji na rzecz ponadnarodowych organizacji, jest oznaką budowania kompromisu, w którym państwa uwzględniają interesy innych uczestników stosunków międzynarodowych. W odróżnieniu od realizmu perspektywa liberalna zakłada, iż nie bezpieczeństwo, a dobrobyt obywateli, postrzegany w kategoriach ekonomicznych, społecznych, jest nadrzędnym celem w polityce państwa. Keohane i Nye skupiając się na badaniu złożoności i różnorodności relacji zachodzących w świecie zaobserwowali występowanie kompleksowej współzależności między podmiotami stosunków międzynarodowych, która zakłada możliwość jednoczesnego istnienia konfliktu i rywalizacji, jak i występowania korzystnej dla wszystkich współpracy¹⁸. Owa współzależność cechuje się między innymi mnogością i różnorodnością kanałów komunikacyjnych, a także niewielkim znaczeniem siły militarnej jako komponentu wykorzystywanego do prowadzenia polityki. Teoria kompleksowej współzależności zakłada, iż osiągnięcie celów politycznych jest możliwe nie tyle poprzez użycie siły, a poprzez „łączenie spraw, używanie asymetrycznej współzależności, organizacji międzynarodowych i aktorów transnarodowych”¹⁹. Zdaniem liberałów system międzynarodowy, rozumiany jako proces, odznacza się ciągle zachodzącymi zmianami (w obrębie swojej struktury, aktorów go tworzących). Jego przeobrażenia są pochodną kilku czynników. Liberalowie zwracają uwagę na wpływ postępu technologicznego, który jest zewnętrznym zjawiskiem, na które uczestnicy nie mają wpływu, na coraz wyraźniej postępujące zacieśnianie współzależności między wszystkimi członkami systemu. Innym powodem zmian jest pojawienie się nowych aktorów stosunków międzynarodowych, tj. organizacji rządowych, pozarządowych, korporacji transnarodowych, którzy swoimi działaniami zmieniają dotychczasowe role państwa, a w konsekwencji całą strukturę systemu międzynarodowego.

Kluczowa dla tej pracy jest koncepcja rozumienia siły wypracowana przez Josepha Nye, przedstawiciela nurtu liberalnego, szkoły pluralistycznej. Definiuje on siłę jako “zdolność do takiego oddziaływania na innych, aby osiągnąć oczekiwane skutki”²⁰. Nye wyróżnił dwa rodzaje siły - twardą (hard power), polegającą na użyciu środków militarnych bądź oddziaływaniu przez gospodarkę, oraz miękką (soft power), która za pomocą kultury, wartości,

¹⁷ J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 215.

¹⁸ R.O. Keohane, Joseph S. Nye, *Power and Independence ...*, op. cit. s. 75–76.

¹⁹ Ibidem, s. 115.

²⁰ J. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007, s.2.

polityki zagranicznej buduje wiarygodność państwa²¹. W swoich dalszych badaniach Joseph Nye wprowadził także siłę sprytną (smart power), która łączy elementy soft i hard power w taki sposób, aby zmaksymalizować efektywność polityki państwa, osiągając wyznaczone cele.

1.2. Kontekst wyodrębnienia soft power

Jak zauważa Robert Łoś “soft power jest pojęciem, które w sensie badawczym jest zjawiskiem stosunkowo młodym, ale miękka siła jest obecna w relacjach międzynarodowych od zawsze²²”. Wzrost zainteresowania jej tematem był pochodną zmian jakie zaszły w środowisku międzynarodowym, ale także wynikał z rozwoju takich dziedzin jak marketing polityczny, międzynarodowe public relations, dyplomacja publiczna i branding narodowy²³. Do kanonu światowego dyskursu pojęcie to wprowadził Joseph Nye w 1990 roku w pracy “*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*”, jednakże zyskało ono wyraźnie na znaczeniu po wydarzeniach 11 września. Jego kluczowe dla popularyzacji pojęcia miękkiej siły dzieło czyli “Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej”, jak podkreśla we wstępie do polskiego wydania Roman Kuźniar, zostało napisane na “zamówienie chwili”. Praca Nye powstała w momencie, w którym administracja Geорга W. Busha uznawała siłę militarną za główny instrument polityki zagranicznej i bezpieczeństwa USA.

Optyka Josepha Nye dotycząca soft power odnosi się do napięć występujących w stosunkach międzynarodowych i kosztów jakie poniosły Stany Zjednoczone decydując się na wojnę w Iraku w 2003 roku. Brak rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, propagandowe przygotowanie wojny w Iraku wywołały szereg wątpliwości co do legitymizacji działań USA i koalicjantów, a także uruchomiły dyskusję i zaniepokojenie nad tym w jaki sposób USA mogą wykorzystywać swoją przewagę militarną w świecie²⁴. Efektem zaangażowania w konflikt był między innymi spadek atrakcyjności i wiarygodności Stanów Zjednoczonych oraz poważne

²¹ Ibidem.

²² Robert Łoś, *Soft power we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s.57.

²³ B. Hocking, *Rethinking the New Public Diplomacy*, [w:] J. Melissen (red.), *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, Londyn 2005, s.35.

²⁴ Potencjał militarny USA jest przedmiotem dyskusji na temat źródeł antyamerykanizmu w świecie. Ogromna dysproporcja potencjału militarnego USA względem reszty państw budzi poważne obawy i niechęć. Każda aktywność militarna Ameryki może być uznawana za zagrożenie dla interesów czy tożsamości innych państw bądź regionów. Dodatkowo stosowana przez USA forma stabilizowania sytuacji światowej poprzez obecność militarną w poszczególnych regionach, a także trwale postępująca modernizacja sprzętu wojskowego widziane są z zewnątrz jako ekspansjonizm powodujący destabilizację. Tym samym ocena USA, w tym ich wizerunek, jest bardzo negatywna w wielu państwach.

nadszarpnięcie ich wizerunku. Jak stwierdza Nye, użycie hard power poważnie naruszyło soft power USA, które było niezbędne do pozyskania wsparcia dla dalszej okupacji i odbudowy Iraku. Dodatkowo, jak zauważa Kuźniar, “redukcjonistyczne podejście ekipy Busha szybko zaczęło przynosić rezultaty w postaci rosnącej międzynarodowej niechęci wobec USA, obaw wobec ich polityki, wreszcie kosztownego braku legitymizacji i poparcia dla inwazji na Irak. Sympatia i współczucie dla Ameryki po 11 września, szybko przerodziło się w lęk i światową falę nastrojów antyamerykańskich”²⁵. Praca Josepha Nye jest polemiczna względem polityki ignorującej znaczenie soft power, jaką obrały USA za czasów republikańskiej administracji Busha, kiedy to soft power wypadła zupełnie z pola kategoryzującego i wyznaczającego kierunki i metody działania USA. “Soft” oznaczało słabość, a jak twierdził ówczesny sekretarz obrony Donald Rumsfeld, “słabość prowokuje”²⁶. W opozycji do tego stwierdzenia Joseph Nye stawia tezę, iż hard power (nazwana przez niego w tym kontekście nagą siłą) jest niewystarczająca do realizowania bardzo szerokich interesów, jakie posiada USA (przy czym stwierdzenie to jest na tyle uniwersalne, że może odnosić się do większej grupy państw aniżeli jedynie do USA). Twarda siła może okazać się wystarczająca do wygrania działań wojennych, jednakże osiągnięcie pokoju bez siły miękkiej jest niemożliwe. Użycie siły wojskowej w dobie epoki informacji niesie ze sobą o wiele większe koszty polityczne i społeczne. Co więcej, Nye stwierdza, iż soft power jest potrzebna nie tylko w okresie pokoju czy dla osiągnięcia pokoju, ale jest niezbędna dla zwiększenia skuteczności działań na rzecz bezpieczeństwa w całej jego czasowej i przedmiotowej rozciągłości.

Szereg badaczy zwracając uwagę na charakter miękkiej siły stwierdza, iż wzrost jej znaczenia w epoce informacji nie jest jedynie rezultatem oficjalnych działań podmiotów, a wynika on ze społecznych i ekonomicznych implikacji występujących na światową skalę. Koncepcja soft power wpisuje się w kształt i dynamikę zachodzącą w stosunkach międzynarodowych w ostatnich dziesięcioleciach. Upadek bipolarnego porządku międzynarodowego, nasilające się tendencje globalizacyjne, skutki rewolucji komunikacyjnej, nastanie ery informacyjnej sprzyjały wzrostowi znaczenia niematerialnych źródeł i zasobów siły państwa. Jak zauważa Robert Łoś, kształtowanie międzynarodowego ładu coraz mocniej opierało się o wzrost znaczenia zasobów miękkich przy jednoczesnym zmniejszaniu roli czynnika militarnego. Równoległe do tych zjawisk zaczęto rozszerzać pojęcie bezpieczeństwa - co wynikało ze zmiany charakteru zagrożeń i wyzwań, o kwestie pozamilitarne, tym samym wymuszając redefinicję pojęcia siły i użycie innego niż dotychczas rodzaju instrumentów

²⁵ J. Nye, *Soft Power ...*, op.cit., s.9.

²⁶ M. Purdy, *After the War, New Stature for Rumsfeld*, “New York Times” 20 IV 2003, s. A1.

radzenia sobie z nimi²⁷. Te instrumenty przynależą w dużym stopniu do kategorii soft power, zakładają dialog, partnerstwo i współpracę między państwami w celu zapewniania poczucia bezpieczeństwa. Zasada współzależności, budowanie demokratycznych procedur, ponadnarodowe zarządzanie globalnymi zjawiskami, wspieranie procedur ułatwiających poszukiwanie konsensusu w ramach wielostronnych układów²⁸, mogą być skuteczniej osiągalne za sprawą atrakcyjności kulturowej, przewagi ekonomicznej, technologicznej oraz korzystnej współpracy²⁹. Ugruntowanie się tychże norm spychało na dalszy plan wykorzystywanie mechanizmów zbrojeniowych i ideologicznych³⁰. Jest to związane także ze wzrostem społecznych i politycznych kosztów użycia siły militarnej³¹. Wykorzystanie tej siły musi mieć moralne uzasadnienie i cieszyć się wysokim stopniem poparcia społeczności międzynarodowej, a także legitymizacją. Trzeba jednak zaznaczyć, że państwa, a także inni niepaństwowi aktorzy, nadal korzystają z siły militarnej, a międzynarodowy porządek wciąż kształtowany jest z jej udziałem.

Okres przypadający na wzrost znaczenia miękkiej siły w stosunkach międzynarodowych odznaczał się nadawaniem większego znaczenia niepaństwowym aktorom, których aktywność doprowadziła do zmiany struktury systemu za sprawą modyfikacji sieci powiązań występujących między różnymi podmiotami³². Państwa wchodzą w sieć połączeń między innymi za sprawą organizacji międzynarodowych. Wzrost ich znaczenia wynika z faktu, iż państwa przestały traktować je jedynie jako instytucje służące zwiększaniu swojej siły albo płaszczyznę do ochrony swojej racji stanu. Organizacje międzynarodowe, jako zinstytucjonalizowane fora współpracy, przyczyniają się do budowania konsensusu, rozwiązywania globalnych problemów, koordynacji polityk, ustalania norm, wymiany wiedzy, a także umożliwiają uzyskiwanie legitymizacji działań³³.

Beata Ociepka zwraca uwagę na zjawisko mediatyzacji polityki, w tym stosunków międzynarodowych jako kluczową przyczynę rozwoju miękkiej siły. Powołując się na analizy użycia mediów w polityce zagranicznej, Ociepka uwypukla narastającą symetryczność relacji między politykami a światem mediów i powstawaniu sieci wzajemnych zależności między

²⁷ Robert Łoś, *Soft power we współczesnych ...*, op.cit., s. 11.

²⁸ CSIS Commission on Smart Power, *A Smarter, More Secure America*, Waszyngton 2007, s.29

²⁹ R. Łoś, *Soft power we współczesnych ...*, op.cit., s. 29.

³⁰ J. Kukułka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Aspra JR F.H.U., Warszawa 2003, s. 237.

³¹ R. Cooper, *Hard Power, Soft Power and the Goals of Diplomacy*, [w:] D. Held; M. Koenig-Archibugi (red.), *American Power in the 21st Century*, Polity Press, Cambridge 2004, s.167.

³² A. Touraine, *A new paradigm for understand today's world*, Polity Press, Cambridge 2007, str.1-2.

³³ J. Ruskowski, *Ponadnarodowość jako postwestfalski komponent stosunków międzynarodowych*, [w:] M. Pietraś, K. Marzęda (red.), *Późnowestfalski ład międzynarodowy*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008, s. 83-88.

nimi³⁴. Widoczne są one w postaci przyspieszania procesów decyzyjnych w polityce, które wynikają z jednoczesnego dostępu do informacji zarówno przez dziennikarzy, jak i polityków. Koncepcja miękkiej siły wyraża się w procesach komunikacyjnych - m.in. w przypadku zarządzania informacją i przekazywaniem znaczeń³⁵. Manuel Castells pisze o sile komunikacji, a jego koncepcja określa siłę jako relację, jej źródłem jest dostęp do środków komunikacji i możliwość kontroli procesów komunikacji lub wpływania na nie³⁶.

1.3. Termin soft power

Według definicji Nye'a soft power "jest zdolnością otrzymywania tego, czego chcesz, dzięki atrakcyjności raczej niż za pomocą przymusu lub zapłaty. Wyrasta ona z atrakcyjności kultury danego kraju, ideałów politycznych i realizowanej polityki"³⁷. Jest ona zdolnością państwa wpływania na preferencje innych aktorów, tak, aby podejmowali oni działania korzystne dla danego państwa bazując na jego autorytecie i pozycji międzynarodowej bez konieczności uciekania się do przemocy, nacisku czy szantażu. Nye stwierdza dalej "jeśli umiesz sprawić, by inni podziwiali twoje ideały i pragnęli tego, czego ty pragniesz, nie musisz używać kija i marchewki, by podążali w wyznaczonym przez ciebie kierunku. Uwodzenie jest zawsze bardziej skuteczne niż przymus, a wartości, takie jak demokracja, prawa człowieka i indywidualne możliwości, są bardzo atrakcyjne"³⁸. Tym samym zwraca on uwagę na fakt, iż państwo może osiągać swoje cele na poziomie międzynarodowym nie tyle za pomocą twardej siły (opierając się na pokusach - czyli "marchewkach" i groźbach - tutaj "kijach"), a właśnie dzięki jej miękkiemu odpowiednikowi. Dzieje się to na skutek aspirowania do poziomu referencyjnego państwa, które jawi się jak wzór do naśladowania. Atrakcyjne mogą być w tym przypadku poziom dobrobytu, rozwoju, wyznawane wartości, otwartość jaką dane państwo prezentuje. Dla Nye'a kluczowe jest wyjaśnienie, iż przyciąganie w polityce międzynarodowej może mieć o wiele większy potencjał aniżeli przymus (którego przykładem może być groźenie siłą militarną, stosowane sankcje gospodarczych). "Ta soft power - sprawianie, by inni pragnęli tych samych skutków co my - przyciąga ludzi raczej, niż ich przymusza"³⁹. Takie działanie,

³⁴ B. Ociepka, *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013, s. 17.

³⁵ J. Nye, *Przyszłość siły*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 55.

³⁶ M. Castells, *Communication Power*, Oxford University Press, Oxford, New York 2011, s.9

³⁷ J. Nye, *Soft Power ...*, op.cit., s.25.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem, s. 34.

sprawienie uwspólnotowienia pragnień dla większej liczby państw, powoduje, iż przymus czy groźba nie są konieczne dla osiągnięcia założeń polityki kraju. Łoś, zwracając uwagę na dokonanie błędnego wyboru i skupienie się na twardych narzędziach wpływu zamiast ich miękkim odpowiednikom, stwierdza “używając twardych narzędzi wpływu, zmuszamy innych do postępowania wbrew ich własnym preferencjom, ignorując soft power, która w gruncie rzeczy dotyka problemu funkcjonowania za pomocą autonomicznych wyborów. Jest to zasadniczy błąd, tym istotniejszy w sytuacji, gdy kooptacja jest możliwa do zrealizowania, co pozwala zaoszczędzić własne twarde zasoby siły”⁴⁰.

Zarówno hard jak i soft power dążą do osiągnięcia celów przez wpływanie na zachowanie innych. Należy jednak zwrócić uwagę na rozciągłość aspektów funkcjonujących w ramach obu sił - na naturę zachowań jak i namacalność zasobów którymi posługują się hard i smart power. Z tego względu Nye rozróżnia “command power” - zdolność zmieniania tego, co robią inni oraz “co-optive power” - zdolność kształtowania tego, czego chcą inni. Stwierdza on dalej, iż “typy zachowań pomiędzy dowodzeniem a kooptacją tworzą spektrum zachowań od przymusu przez zachęty ekonomiczne, ustalanie agend aż do przyciągania w czystej postaci. Zasoby soft power mają tendencję do asocjacji z kooptacyjnym krańcem spektrum zachowań, podczas gdy zasoby hard power są zwykle związane z zachowaniami typu przymusowego”⁴¹. Różnica pomiędzy obydwojema rodzajami siły wynika z zasobów oraz sposobów ich wykorzystania względem innych uczestników stosunków międzynarodowych. Obu jednak przyświeca ten sam cel, czyli osiąganie postawionych zamierzeń poprzez wpływanie na zachowania innych. Ze względu na dynamikę stosunków międzynarodowych, niejednokrotnie dochodzi do mutacji atrybutów siły, skutkując ich nakładaniem się, uzupełnianiem bądź rozgraniczaniem⁴². Powoduje to utrudnienie kategoryzacji atrybutów siły i ich jednoznaczne przypisanie do sfery soft bądź hard power. Twarda siła, jej komponenty, mogą tworzyć klimat przyciągania - za sprawą silnej armii zapewniającej bezpieczeństwo, prężnej gospodarki, która gwarantuje wysoki poziom rozwoju i życia, dopełniając tym samym miękkie narzędzia wpływu. Ekonomia może wytwarzać zarówno twardą, jak i miękką siłę. Jej aspektem usytuowanym w ramach hard power są sankcje. Do ekonomicznych narzędzi soft power przynależą zaś innowacyjność gospodarki, a także udział w tworzeniu i funkcjonowaniu rozbudowanych struktur i norm społeczno-gospodarczo-politycznych, zapewnienie pomocy finansowej innemu państwu,

⁴⁰ R. Łoś, *Soft Power ...*, op.cit., s. 65.

⁴¹ J. Nye, *Soft Power ...*, op. cit., s. 36.

⁴² B. Piskorska, *Soft power jako efekt ewolucji rozumienia siły we współczesnym ładzie międzynarodowym*, [w:] R. Czulda, R. Łoś, J. Reginia-Zacharski (red.), *NATO wobec wyzwań współczesnego świata*, Łódź 2013, s. 379.

anulowanie długów. Korelacja soft i hard power w przypadku ekonomii jest zauważalna w sytuacji obniżania znaczenia ekonomicznego państwa (siła ekonomiczna jest w tym przypadku rozumiana jako część hard power), które może skutkować jednoczesnym osłabieniem czynników miękkiego oddziaływania.

Kluczowym dla zrozumienia istoty miękkiej siły jest uchwycenie faktu, iż opiera się ona na zdolności kształtowania preferencji innych. Owa zdolność jest bezpośrednio zależna od atrakcyjnej osobowości, kultury, wartości, politycznych, instytucji, a także prawomocnej polityki, posiadającej autorytet moralny. Zestaw tych cech powoduje, iż prowadzenie polityki w wymiarze międzynarodowym może być o wiele bardziej skuteczne i mniej kosztowne. Soft power nie należy utożsamiać jedynie z wywieraniem wpływu, perswazją lub oddziaływaniem na inne podmioty, takie podejście jest zbyt zawężające i nie rozwija pełnego spektrum funkcjonowania miękkiej siły. Miękka siła oparta jest przede wszystkim na atrakcyjności, ustanawianiu agend i zdolności do przyciągania. Oznacza ona także współpracę, realizowanie wspólnych wartości, celów, obowiązków, wnoszenie wkładu w budowanie porozumień. Potencjał miękkiej siły wyraża się w chęci podążania za celami innych bez występujących gróźb czy uzyskiwanych korzyści.

1.4. Źródła soft power

Joseph Nye w swojej analizie wyróżnia trzy rodzaje zasobów, na których opiera się soft power państwa: kultura (te aspekty, które są interesujące dla innych podmiotów), wartości polityczne (z koniecznym warunkiem kompatybilności polityki krajowej z zagraniczną), polityka zagraniczna (ciesząca się moralnym autorytetem, prawomocnością)⁴³. Píše on “w polityce międzynarodowej źródłem soft power są w znacznej części wartości, które organizacja lub kraj wyraża w swojej kulturze, przykłady wewnętrznej praktyki i polityki oraz sposób, w jaki kształtuje swoje relacje z innymi”⁴⁴. Źródła - zasoby miękkiej siły mają za zadanie wytworzyć atrakcyjność państwa tak, aby inne podmioty były zainteresowane i skłonne (bez uciekania się do gróźb, przemocy, szantażu itp.) do podejmowania dobrowolnych działań korzystnych dla danego państwa. Oznacza to dwustronność zachodzącej relacji, w której to obiekt - adresat działań jest dużo ważniejszy niż podmiot używający swojej siły. W przypadku

⁴³ J. Nye, *Soft Power ...*, op. cit., s. 40.

⁴⁴ Ibidem, s.37.

miękkiej siły niezwykle istotne jest to, co myśli, czego oczekuje i czego spodziewa się podmiot poddawany jej działaniu.

Powszechnie kulturę wskazuje się jako jedno z krytycznych źródeł miękkiej siły. Klasyczna definicja Clifforda Geertza określa kulturę jako “historycznie przekazywany wzór znaczeń wyrażanych przez symbole, system pojęć wyrażonych w formach symbolicznych, za pomocą których ludzie komunikują się, podtrzymują i rozwijają swoją wiedzę na temat życia oraz swój stosunek do życia”⁴⁵. Zastanawiając się nad istotą kultury w ramach funkcjonowania soft power można interpretować ją w dwóch wymiarach, tj. jako zasób, z którego elementów czerpie idea miękkiej siły, ale także jako nośnik, dzięki któremu owa siła się realizuje. W tym kontekście często wskazuje się na kulturę popularną jako na zasób, który kreuje soft power. To między innymi za jej sprawą, jej masowym zasięgiem, uniwersalnymi wartościami podzielanymi przez dużą grupę odbiorców, państwo może być uznawane za wyjątkowo atrakcyjne, innowacyjne, wyznaczające trendy, nowoczesne i zachęcające do zamieszkania. Taki wizerunek powoduje przyciąganie i chęć uczestniczenia czy też poznania stylu państwa przez wiele osób z całego świata. Indywidualne preferencje obywateli mogą mieć duże znaczenie dla kształtowania polityk krajowych. Dodatkowo, kultura popularna może umożliwić promowanie polityki państwa przez jego oficjalnych przedstawicieli poprzez stworzenie odpowiedniego klimatu przed wizytą dyplomatyczną. Kultura jest transmitowana nie tylko poprzez kanały masowe jak telewizja czy kino. Istotnym aspektem jej dyfuzji są bezpośrednie kontakty między obywatelami poszczególnych państw, które realizują się między innymi za sprawą wymian naukowych, kulturalnych bądź biznesowych.

Zasobem miękkiej siły są także normy i wartości wpływające na zachowanie państw, a także przynoszące korzyści polityczne. Ich waga wyraża się w procesach legitymizacji, gdyż działania podejmowane z ich uwzględnieniem, w imię prawa międzynarodowego, cieszą się większym uznaniem i przynoszą większe korzyści aniżeli poczynania skierowane na osiągnięcie własnego bezpieczeństwa narodowego⁴⁶. Normy i wartości, które są powszechnie akceptowane, pozwalają na stworzenie klimatu i ram do osiągnięcia konsensusu potrzebnego do efektywnego działania. Efektywne wdrażanie polityki za pomocą tychże miękkich narzędzi jest bardziej skuteczne w sytuacji, w której działania danego podmiotu są uzasadnione w oczach innych uczestników systemu, co przekłada się także na wzmocnienie jego wizerunku oraz

⁴⁵ C. Geertz, *Interpretacja kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2005, s. 43.

⁴⁶ R. Łoś, *Soft Power ...*, op. cit., s. 76.

rozszerzanie wyznawanych przez niego ideałów⁴⁷. Skuteczne stosowanie soft power z wykorzystaniem norm i wartości stymuluje innych do kooperacji, wytwarza poczucie chęci partycypowania w realizowaniu wspólnych wartości, buduje więzi pomiędzy aktorami systemu międzynarodowego prowadząc do fuzji interesów, wynikającej z wspólnych racji i stanowisk⁴⁸. Normy i wartości odznaczają się trwałością wynikającą z ich długoletniego osadzenia w kulturze, tradycji. Z tego powodu mogą być uznawane za źródło siły tych państw, które nie tylko się do nich odwołują, ale posiadają wieloletnią tradycję zachowywania się zgodnie z nimi. Jeśli zatem dane państwo chce budować swoją pozycję w oparciu o wyznawane wartości, musi wystrzegać się stosowania podwójnych standardów - sprzecznych na poziomie deklaratywnym i w realnych działaniach.

Nye wskazuje na politykę rządu w kraju i za granicą jako na potencjalne źródło miękkiej siły. Zauważa on, iż takie kategorie jak prawa człowieka, demokracja mogą istotnie przyczyniać się do przyciągania uwagi i zaangażowania innych podmiotów. Jednakże polityka rządu, pomimo operowania i korzystania z koncepcji demokracji, praw człowieka, może przyczynić się do osłabienia soft power. Jeśli kategorie te są jedynie proklamowane, a rzeczywiste działania rządu, zarówno na poziomie krajowym jak i międzynarodowym, odznaczają się hipokryzją, nie biorą pod uwagę stanowisk innych podmiotów, ograniczają się jedynie do zabezpieczenia interesów danego państwa, możliwe jest podważenie wiarygodności państwa doprowadzając do znacząco zredukowania jego mocy przyciągania. Bazując na amerykańskim przykładzie, segregacja rasowa z lat 50. znacząco zredukowała moc soft power USA szczególnie w kontekście współpracy z państwami afrykańskimi, czy też ostatnie działania USA w ramach wojny w Iraku w roku 2003, które doprowadziły do znaczącego nadszarpnięcia zaufania, wiarygodności i wizerunku USA nie tylko na Bliskim Wschodzie, ale także pośród państw uznawanych za kluczowych partnerów USA w Europie. Dodatkowo szerzenie wartości, które są niezrozumiałe bądź postrzegane jako narzędzia wpływu i budowania dominacji, może nie przynieść poparcia dla nich⁴⁹.

Łagodny wymiar miękkiej siły, jej zasoby, wykorzystywane są jako narzędzie polityki zagranicznej. Ze względu na globalne procesy jakie zachodzą w stosunkach

⁴⁷ I. Sukhoparova, "Soft Power" concept, <https://cogitariumlancaster.files.wordpress.com/2012/06/the-concept-of-soft-power.pdf> s. 6 (dostęp 12.05.2019).

⁴⁸ Z. Uddin, *Soft and Normative Power. The Importance and Power of Attraction in International Politics and International Economics*, <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-symposiumusa/Soft-and-Normative-Power--The-Importance-and-Power-of-Attraction-in-International-Politics-and-International-Economics--Zohir-Uddin.pdf> s.3 (dostęp 12.05.2019).

⁴⁹ P. Cammack, *Soft Power and US Leadership. A Critique of Joseph Nye*, "49th Parallel. An Interdisciplinary Journal of North American Studies", Issue 22, Autumn 2008, s. 14.

międzynarodowych i wynikające z nich narastające powiązania pomiędzy aktorami politycznymi, soft power zyskała nowy wymiar. Procesy globalizacyjne, rozwój technologiczny, znaczenie informacji, unifikacja wartości powodują, iż miękka siła obecnie rozumiana jest jako środek będący spoiwem rozmaitych zasobów⁵⁰. Z perspektywy teorii polityki zagranicznej można uznać, iż narzędziami użytkowanymi w ramach soft power są: środki polityczne - negocjacje, środki ekonomiczne - pomoc gospodarcza, środki kulturowo - ideologiczne - kultura, dyplomacja, ideologia⁵¹.

Arnold Wolfers wyróżnił dwa główne cele, do których dąży państwo w swoich działaniach: cele gospodarcze i społeczne (takie jak kształtowanie środowiska prowadzącego do demokracji)⁵². W polityce zagranicznej kluczowe jest efektywne osiągnięcie obu celów. Bazując na rozróżnieniu siły zaproponowanej przez Josepha Nye można stwierdzić, iż soft power jest szczególnie adekwatna w przypadku realizacji celów społecznych. Jak zauważa Nye ma ona do odegrania kluczową rolę w promowaniu demokracji, praw człowieka i otwartych rynków⁵³. Korzystanie z atrakcyjności państwa może być o wiele bardziej skuteczne niż bazowanie na przemocy czy sile. Jest to szczególnie zauważalne w przypadku radzenia sobie z globalnymi problemami takimi jak ochrona środowiska, walka z globalnym ociepleniem, rozprzestrzenianiem się chorób, rozwijanie i wzmocnienie praw człowieka itp. Atrakcyjność, jak zauważa Nye, jest bardziej skomplikowana niż mogłoby się wydawać⁵⁴. Rozumiana jako przyciąganie uwagi może być pożądana lub niepożądana, jej pozytywny bądź negatywny wymiar zależny jest od kontekstu. “Jeśli atrakcyjność jest asymetryczna i prowadzi do użycia twardej siły wówczas naraża państwo, zamiast przynosić mu siłę”⁵⁵. W tym kontekście Jacques Hymans podaje przykład Indii, których wysoka atrakcyjność dla Wielkiej Brytanii przerodziła się w kolonialne podporządkowanie, a nie w miękka siłę⁵⁶. Alexander Vuving zajmując się kategorią atrakcyjności wyróżnił trzy cechy - “waluty mocy” (“power currencies”), z których pochodzi zarówno moc-siła jak i miękkość - czyli soft power. Aby były łatwo zapamiętywalne nazwał je: dobroczynność (benignity), błyskotliwość (brilliance) i piękno (beauty). Cechy te

⁵⁰ P. Pacak, *Soft power jako środek realizacji celów polityki zagranicznej państwa w systemie postwestwalskim*, [w:] E. Haliżak, M. Pietraś (red.), *Poziomy analizy w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Tom 1, wyd. Rambler, 2013. s. 198, <https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/poziomy-analizy-stosunkow-miedzynarodowych/Pacak.pdf> (dostęp 13.05.2019).

⁵¹ J. Zając, *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s.79-97.

⁵² A. Wolfers, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore 1962, Hopkins University Press.

⁵³ J. Nye, *Soft Power ...*, op. cit., s. 47.

⁵⁴ J. Nye, *Przyszłość siły ...*, op. cit., s. 176.

⁵⁵ Ibidem, s. 176.

⁵⁶ J. Hymans, *India's Soft Power and Vulnerability*, “India Review”, Vol.8 (July/September 2009), s. 234-265.

mają kluczowe znaczenie dla transponowania polityki, kultury, wartości i innych zasobów w zachowania powiązane z siłą.

Dobroczynność odnosi się do pozytywnych postaw jakie przybiera się względem innych, wykazuje się tendencjami altruistycznymi. Bazuje ona na wsparciu, ochronie, poszanowaniu praw i interesów innych podmiotów, rozumieniu ich potrzeb i wartości, przybieraniu postaw niekonfrontacyjnych. Dobroczynność generuje miękką siłę poprzez wytwarzanie wdzięczności, sympatii, zaufania, wiarygodności. Zapewnia innym o pokojowych lub życzliwych intencjach podmiotu, zachęcając tym samym do współpracy i wzrastającej wzajemności działań (wykorzystując mechanizm bycia zobowiązanym do odwzajemnienia się). Jak zauważa Vuving, “mili ludzie (tutaj także podmioty stosunków międzynarodowych, szczególnie państwa) przyciągają, ponieważ jest mało prawdopodobne, aby cię skrzywdzili i prawdopodobnie poważnie potraktują twoje interesy”⁵⁷.

Błyskotliwość jest kompetencją, wytwarza miękką siłę dzięki wzbudzaniu podziwu, szacunku, znajdowaniu naśladowców działań. W stosunkach międzynarodowych błyskotliwość przejawia się w różnych formach, na przykład w silnej armii, prężnej gospodarce, bogatej kulturze lub pokojowym społeczeństwie. Może ona wynikać z zaawansowanego rozwoju nauki i technologii kraju, przekładającego się na sukces gospodarczy lub zapewnioną stabilność militarną. Błyskotliwość jest postrzegana jako atrybut skutecznego, silnego państwa, które osiąga sukcesy. Skuteczne państwa przyciągają, gdyż jawią się one jako te, które pokonują problemy, podejmują wyzwania, mają potencjał, który jest w stanie zapewnić im pomyślność i wysoki poziom rozwoju, posiadają “blask”. Błyskotliwość wywołuje podziw, który może prowadzić do naśladowania lub imitowania, szacunku, strachu lub czci. Błyskotliwość może przekładać się na miękką siłę na wiele sposobów. Z jednej strony może przysłużyć się tworzeniu mitów o niezwyciężoności. Dodatkowo błyskotliwość prowadzi do naśladowania, wykorzystując mechanizm podziwu i kopiowania zachowań, które widziane są jako podstawy sukcesu danego państwa. W stosunkach międzynarodowych inne podmioty mogą przyjąć część lub całość zdolności lub odnoszących sukcesy praktyk, polityk, instytucji, ideologii, wartości lub wizji innego państwa. Miękką siłą działa i ulega zwielokrotnieniu w sytuacji, w której błyskotliwość podmiotu uznawana jest za wzór, punkt odniesienia dla innych. Tym samym, za sprawą adaptowania pewnych rozwiązań przez inne państwa, dochodzi do

⁵⁷ A. L. Vuving, *How Soft Power Works*, tekst prezentowany na zebraniu American Political Science Association, Toronto, September 3, 2009, s.9
<https://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf>. (dostęp 29.12.2021)

zyskiwania reputacji i wykreowania naturalnego klimatu do współpracy za sprawą zbliżenia polityk, redukcji wrogości, umożliwiającego zrozumienie i kooperację.

Piękno w światowej polityce polega na rezonansie, który przyciąga aktorów do siebie poprzez wspólne ideały, wartości, motywacje lub wizje. Można je rozumieć jako charyzmę, które jako waluta władzy opiera się na tendencji do szukania zjednoczenia z ludźmi o podobnych poglądach, tendencji do łączenia sił z tymi, którzy dążą do tego samego celu, potrzebę moralnego wsparcia i wskazówek, oraz potrzebę doświadczenia estetycznego. Vuving konkluduje - piękno generuje miękką siłę dzięki wytwarzaniu inspiracji. Daje ono podmiotom poczucie bezpieczeństwa, nadziei i samorozwoju, tożsamości i wspólnoty, a także aprobaty i pochwały. Aktorzy mogą odkryć to piękno, gdy wspólnie realizują swoje wspólne ideały, wartości lub wizje. Przeciwnie wartości i motywacje stanowią solidne podstawy dla podmiotów, by postrzegały siebie nawzajem jako nieatrakcyjne. Z drugiej strony wspólne wartości i motywacje dają impuls do budowania zaufania, przyjaźni i współpracy. Piękno jest atrybutem państwa, które działa jako agent wartości, wyrażający swoją wizję w sposób przekonujący, odznaczający się dużą wytrwałością i aktywnością. Jego charyzmatyczność, oddanie sprawie powoduje, iż w oczach opinii międzynarodowej zyskuje ono wiarygodność jako reprezentant, zwolennik i strażnik wartości, idei bądź wizji. Wszystkie te atrybuty przekładają się na miękką siłę w postaci budowania wiarygodności, legitymizacji działań, a nawet uzyskiwania autorytetu moralnego. Państwo za sprawą swojego piękna - charyzmy, swoich silnych, jasno artykułowanych przekonań, bezinteresownego oddania, wytrwałości w dążeniu do rozwijania wartości, wizji, motywacji staje się ich personifikacją. Tym samym zostaje ono punktem odniesienia dla innych, nadaje się mu rolę inspirującą, zachęcającą, dającą wskazówki. Państwo spełniające taką rolę wzbogaca swój potencjał, może pełnić aktywną funkcję lidera wśród państw, którym przyświecają wspólne wizje, wokół których możliwe jest kreowanie międzynarodowych polityk w poszczególnych sektorach⁵⁸. Potencjał soft power jest wzmacniany nie tylko dzięki państwu i jego instytucjom. Jej moc wynika także z potencjału społeczeństwa, jego integralności, witalności, spójności, stylu życia, stopnia zaangażowania w budowanie konsensusu. Wysoka jakość życia społeczeństwa, równowaga krajowych instytucji politycznych, sprawiedliwość społeczna, jakość oświaty, psychologiczna i fizyczna kondycja ludzi, techniczny awans, trwałość rozwoju społeczno-gospodarczego wspierają miękką siłę, wzmacniają działania państwa, ich legitymizację w oczach światowej opinii publicznej⁵⁹.

⁵⁸ Ibidem, s. 7-11.

⁵⁹ R. Łoś, *Soft Power ...*, op. cit., s. 118.

Miękka siła bazuje na wielu zasobach, które są niejednokrotnie kształtowane na jej potrzeby. Zalicza się do nich: kulturę, wartości, praworządność politykę, pozytywny model ustroju wewnętrznego, prosperującą gospodarkę, sprawne siły zbrojne, dyplomację, dyplomację publiczną, programy wymiany, programy wsparcia, programy szkoleniowe⁶⁰. Jednakże korzystanie z zasobów i narzędzi nie wystarcza do ogłoszenia sukcesu działań w ramach soft power. Miękka siła jest siłą relacyjną, zależną od kontekstu, a także od percepcji jej odbiorców, to ich reakcje pozwalają stwierdzić czy osiągnięte zostały pożądane rezultaty. Odnosząc się do odbiorców należy zwrócić uwagę na dwa modele oddziaływania soft power. W sytuacji, w której państwo bądź inny podmiot stosunków międzynarodowych podejmuje aktywne starania na rzecz wykreowania miękkiej siły, może korzystać z dwóch modeli oddziaływania soft power na cel. W przypadku oddziaływania bezpośredniego spotykamy się z bliską relacją zachodzącą między przywódcami. Jego istotą jest relacja elit oraz funkcjonowanie sieci, a także indywidualne cechy liderów takie jak charyzma, kompetencje itp⁶¹. Model bezpośredni wykorzystywany jest także w przypadku wymian akademickich. W przypadku dojrzałego korzystania z soft power o wiele częściej spotykany jest model dwustopniowy, polegający na wpływaniu na opinię publiczną i strony trzecie, które następnie wpływają na przywódców państw⁶². Pośredniość tego modelu oddziaływania wyraża się w wykreowaniu sprzyjającego środowiska do realizacji celów i inicjatyw politycznych. Środowisko takie może być wykreowane nie tylko przez decydentów politycznych, co za sprawą społeczeństwa obywatelskiego oraz niepaństwowych podmiotów, które niejednokrotnie cieszą się większą wiarygodnością i zaufaniem aniżeli rządy krajowe. Występuje tutaj także efekt atrakcyjności danego społeczeństwa, który może bezpośrednio przekładać się na realizację celów i konkretnych decyzji propagowanych przez elity. Miękka siła działa tutaj na szeroką opinię publiczną wykazując się odnośniami do jej kulturowych preferencji.

1.5. Ograniczenia soft power

Korzystanie z potencjału miękkiej siły jest dla rządów o wiele trudniejsze niż w przypadku posługiwania się siłą twardą. Wiele środków hard power jest stricte rządowych - siły zbrojne, surowce itd. Zupełnie inaczej wygląda to, gdy spojrzymy na miękkie komponenty siły, które w wielu przypadkach znajdują się poza kontrolą państwa i niejednoznacznie, bądź jedynie

⁶⁰ J. Nye, *Przyszłość siły ...* op. cit., s. 190.

⁶¹ Ibidem, s.180-181.

⁶² Ibidem.

częściowo, odpowiadają zamierzeniom polityki rządu. Wynika to z faktu, iż źródeł soft power należy upatrywać w społeczeństwie, jego wartościach, kulturze, a nie w strategiach politycznych kreowanych na szczeblu rządowym. Prywatne podmioty, organizacje pozarządowe, fundacje, kościoły są obecnie uznawane za uczestników stosunków międzynarodowych i mogą dysponować własnym potencjałem soft power, który może wzmacniać bądź negować cele polityki zagranicznej rządu danego państwa. Z tego powodu starania państwa o budowanie swojej siły przyciągania powinny angażować wiele podmiotów - organizacji pozarządowych, uwzględniając wiele głosów i stanowisk w dyskusji. Sytuacja, w której dochodziłoby do ekskluzji bądź cenzury działalności tychże podmiotów mogłaby doprowadzić do podważenia wiarygodności państwa, które w swojej oficjalnej strategii deklarowało korzystanie z komponentów miękkiej siły.

Soft power może przynosić odmienne rezultaty w różnych regionach pomimo wykorzystania identycznych sposobów jej realizacji. Kultura popularna będąca pasem transmisyjnym dla szerzenia wartości, wizji świata, może wpływać pozytywnie lub negatywnie na osiągnięcie pożądanego skutku. Wynika to z kontekstowego charakteru miękkiej siły, tego jakie podmioty wchodzi w interakcje, w jakich okolicznościach dochodzi do ich wzajemnego oddziaływania. Ma ona większe szanse powodzenia w warunkach, w których kultury są do siebie zbliżone, operują zbliżonymi kategoriami, posługują się podobną symboliką itp. Dodatkowo soft power bazuje na efekcie dyfuzyjności, co oznacza, iż wywiera raczej ogólny wpływ aniżeli doprowadza do wywołania konkretnych działań. Efekty soft power mogą być zatem zauważalne w dłuższym horyzoncie czasowym, wymagając tym samym prowadzenia długofalowych, spójnych działań.

Reżim polityczny ma istotne znaczenie dla możliwości korzystania z potencjału miękkiej siły. Robert Łoś stawia tezę, iż stopień wykorzystania zasobów soft power w dużej mierze zależy od funkcjonujących instytucji politycznych, które są poddawane ocenie przez odbiorcę narodowego i zagranicznego⁶³. Konkluduje on jednak, że "posiadanie sprawnego zaplecza organizacyjnego, nie przesądza o miękkim wpływie, lecz daje możliwości korzystania z niego". Co istotne, pełne zarządzanie i kontrola źródeł soft power przez państwo nie jest wskazana, gdyż mogłaby ograniczać naturę instrumentarium miękkich środków, które odznaczają się dyskrecją i nienachalnością, uwypuklając rangę wolnego wyboru i swobody dokonywania analizy otaczającego środowiska przez opinię publiczną czy podmioty stosunków międzynarodowych. Powszechnie uznaje się, iż soft power może wykazywać się większym

⁶³ R, Łoś, *Soft Power ...*, op. cit., s. 114.

potencjałem w przypadku państw o ustroju demokratycznym. Nie oznacza to jednak, iż kraje o reżimie autorytarnym bądź systemie hybrydowym, nie wykorzystują soft power w swoich działaniach międzynarodowych. Mogą napotykać one jednak na utrudnienia związane z ograniczeniami systemowymi, które wpływają na utrudnienia korzystania z możliwości miękkiej siły, tj. ignorowanie opinii publicznej swojego państwa, pomijanie podmiotów pozapaństwowych w strategiach miękkiej siły, nadmierna kontrola, która nie sprzyja wiarygodności dyskursu i komunikacji na szczeblu międzynarodowym. Przykładem korzystania z potencjału soft power przez państwo o reżimie autorytarnym są Chiny. W związku z postępującą modernizacją kraju i chęcią odmienienia jego międzynarodowego wizerunku, nowego znaczenia nabrały narzędzia z zakresu soft power skupiające się na atrakcyjności państwa w celu realizacji jego założeń politycznych. W przypadku Chin wykorzystanie tychże środków było o tyle istotne, iż nad Państwem Środka ciążył negatywny wizerunek – państwa korzystającego jedynie z instrumentów twardej siły, co doprowadziło do powstania teorii międzynarodowej ujmującej Chiny jako zagrożenie dla światowego systemu. Pokojowy wzrost miał być osiągnięty poprzez kulturę, dyplomację, udział w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych przedsięwzięciach biznesowych oraz poprzez wzrastający potencjał chińskiej gospodarki⁶⁴. Wykorzystanie narzędzi soft power miało przynieść odmianę wizerunku ChRL, która przeobrażała się w państwo promujące zasadę dobrego sąsiedztwa, popierającego pokojowe rozwiązywanie sporów, wzajemnie korzystne związki ekonomiczne⁶⁵. Problematycznym zagadnieniem, stojącym na drodze budowania pozytywnego wizerunku przez Chiny, jest między innymi, ich ograniczona moc w obszarze wpływania na zachodnie społeczeństwa, które czerpią wiedzę z zachodnich mediów⁶⁶. Ten negatywny bilans soft power oznacza, iż wizerunek chińskiego rządu jest nadszarpnięty, polityka zniekształcona, a kultura i wartości państwowe pozostają na marginesie⁶⁷. W celu wyeliminowania tych zjawisk chiński rząd stworzył strategię „Step Out, Welcome In”, której celem jest m.in. promocja Chin poprzez tworzenie stron internetowych w obcych językach, utworzenie Instytutu Konfucjusza, rozpowszechnianie swojej branży kulturalnej i organizację dużych międzynarodowych imprez takich jak Igrzyska Olimpijskie w Pekinie i Expo w Szanghaju.

⁶⁴ J. Kurlantzick, *China's Charm: Implication of Chinese Soft Power*, "Carnegie Endowment for International Policy" 2006, vol. 47, no. 6, s. 1 https://carnegieendowment.org/files/PB_47_FINAL.pdf (25.09.2020).

⁶⁵ B. Gill, Y. Huang, *Sources and Limits Chinese „Soft Power”*, „Survival” 2006, vol. 48, no. 2, s. 17-23.

⁶⁶ L. Zhang, *The Rise of China: media perception and implications for international politics*, „Journal of Contemporary China” 2010, vol. 19, issue 64, s. 241-245.

⁶⁷ P. Chen, *Cyber Public Diplomacy as China's Smart Power Strategy in an Information Age*, „International Journal of China Studies” 2012, vol. 3, no. 2, s. 193.

1.6. Pomiar soft power

Ze względu na kontekstualny charakter miękkiej siły, to, że zawsze jest ona zależna od kontekstu w jakim występuje i podmiotu, który ją odczytuje, trudno jest wyznaczyć jeden miarodajny sposób jej pomiaru. Skuteczność soft power oznacza osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Zatem jeśli miękka siła ma zostać uznana za skuteczną musi cechować się atrakcyjnością w oczach odbiorców, a atrakcyjność ta musi wpływać na skutki polityczne. Jednakże każdy podmiot - odbiorca starań państwa wykorzystujących narzędzia soft power, może ze względu na swoje interesy, kod kulturowy, historię, dokonywać bardzo zróżnicowanej oceny wysiłków skierowanych w jego stronę w ramach miękkiej siły. Oznacza to, że szereg działań może być dla jednej grupy państw interpretowany jako pozytywne, jednocześnie będąc uznawane za indyferentne bądź niejasne, a nawet wrogie dla drugiej. Dodatkowo źródła siły są rozproszone, co utrudnia jej mierzenie⁶⁸.

Istnieje szereg rankingów, które podejmują się pomiaru miękkiej siły państw. Ich parametryzacja uwzględnia czynniki ilościowe oraz jakościowe wypracowując swoje własne metody pomiaru. Do najbardziej popularnych rankingów, cieszących się największym uznaniem i prestiżem, zalicza się The Soft Power 30, IfG-Monocle Soft Power Index oraz Elcano Global Presence Index.

1.6.1. IfG-Monocle Soft Power Index

Pierwsza próba zmierzenia soft power poprzez ocenę jej konkretnych zasobów, została podjęta przez Institute for Government i magazyn Monocle, czego efektem było powstanie IfG-Monocle Soft Power Index. Indeks ten był pierwszym tego rodzaju, ponieważ zidentyfikował i skategoryzował różne źródła miękkiej siły, które określają potencjalną zdolność kraju do przekształcania wpływów miękkiej siły w politykę zagraniczną. Była to także pierwsza kombinacja obiektywnych wskaźników (międzynarodowe rankingi) z subiektywnymi danymi (panel ekspertów oceniał kraje według następujących kryteriów: reputacja ambasad i dyplomatów, jakość krajowych linii lotniczych, dorobek kulturalny, kuchnia, międzynarodowe przywództwo polityczne, rozpoznawalność osobistości ze sfery polityki). Przed pierwszym wydaniem indeksu w 2010 roku, postrzeżenie publiczne - sondaż opinii publicznej, było jedynym sposobem pomiaru i porównywania miękkiej siły państw. Z pewnością może być ono wykorzystywane jako wartościowy wskaźnik, jednakże nie może zapewnić obiektywnej oceny

⁶⁸ R. Kuźniar, Wprowadzenie Soft Power i wielkość Ameryki, [w:] J. Nye, *Soft Power*, s. 11.

rzeczywistych zasobów, wartości i działań, które ostatecznie stanowią miękką siłę państwa. IfG-Monocle Soft Power Index czerpiąc bezpośrednio z koncepcji miękkiej siły Josepha Nye, uznaje trzy podstawowe zasoby generujące miękką siłę, czyli kulturę, wartości polityczne i politykę zagraniczną. Rozszerza jednak swoją metodę badawczą oceny soft power na pięć kategorii: kulturę, rząd, dyplomację, edukację, biznes wraz z innowacjami⁶⁹.

- a) Kultura: pomiary kultury zaproponowane przez IfG-Monocle, koncentrują się na uchwyceniu zarówno jakości, jak i międzynarodowego zasięgu dorobku kulturowego kraju. Podkategoria ta mierzy roczną liczbę turystów odwiedzających kraj, zasięg mediów publicznych, liczbę korespondentów zagranicznych w kraju, globalny zasięg języka ojczystego kraju, rynek muzyczny (w oparciu o liczbę sprzedanych płyt), frekwencja w galeriach sztuki, liczba obiektów na liście UNESCO, sukces sportowy (mierzony w ilości zdobytych złotych medali na Igrzyskach Olimpijskich oraz pozycji w rankingu FIFA), sukces na festiwalach filmowych (mierzony w liczbie filmów zgłoszonych do festiwali filmowych w Cannes, Toronto i Sundance)⁷⁰.
- b) Rząd: kategoria ta mierzy ocenę publicznych instytucji państwowych, wartości politycznych, zakładając, iż udany model rządu krajowego jest ważną cechą ogólnej atrakcyjności narodu⁷¹. Uwzględniając elementy takie jak wolność jednostki, rozwój społeczny, poziom życia, prawa polityczne, wolności obywatelskie, obecność instytucji demokratycznych, liczba think-tanków, skala szarej strefy, wskaźnik przemocy (mierzony ilością zabójstw), skuteczność rządu, obecność kary śmierci, stopień zaufania obywateli do rządu oraz nierówność dochodów, rządowy współczynnik mierzy stopień atrakcyjności modelu zarządzania danym krajem⁷².
- c) Dyplomacja: w tej kategorii autorzy indeksu postawili za cel zmierzenie zasobów dyplomatycznych państwa i poziomu jego globalnego zasięgu badając zdolność państw do kształtowania korzystnej narracji narodowej i angażowania międzynarodowej

⁶⁹ J. McClory, *The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2010,

https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf (dostęp: 19.05.2019).

⁷⁰ Źródła danych dla kategorii kultura: UN World Tourism Organisation, Press Association, International Olympic Committee Database, International Federation of the Phonographic Industry, The Art Newspaper - Exhibition and museum attendance figures, UNESCO World Heritage List, FIFA World Ranking.

⁷¹ J. McClory, *The New Persuaders III: A 2012 Global Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2012,

https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf s. 7-8 (dostęp 19.05.2019).

⁷² Źródła danych dla kategorii rząd: United Nations Human Development Index, World Bank Good Governance Index, Freedom House Index, The Economist Freedom Index, UN Homicide Statistics, World Bank Voice and Accountability Index, World Economic Forum Trust in Government Index.

publiczności. W przypadku dyplomacji czynnikami branymi pod uwagę przy pomiarze soft power są: pomoc zagraniczna, swoboda bezwizowego podróżowania, liczba misji kulturalnych, liczba misji dyplomatycznych za granicą, liczba misji dyplomatycznych innych państw na terenie danego kraju, liczba stałych misji dyplomatycznych przy wielostronnych organizacjach, członkostwo w organizacjach wielostronnych, świadomość ekologiczna (mierzona w liczbie umów dotyczących ochrony środowiska podpisanych przez państwo), otwartość na osoby ubiegające się o azyl⁷³.

- d) Edukacja: autorzy rankingu, bazując na teorii Josepha Nye'a, uwzględnili edukację w swojej metodologii, jednakże w przeciwieństwie do Nye, który zaliczał edukację jako komponent kulturowy, postanowili wyodrębnić ją jako osobną kategorię. Zdolność kraju do przyciągnięcia zagranicznych studentów lub prowadzenie wymiany naukowej uznają oni za potężne narzędzie dyplomacji publicznej⁷⁴. Wcześniejsze badania nad wymianami edukacyjnymi dają empiryczne dowody na wzrost reputacji kraju goszczącego w momencie powrotu zagranicznych studentów do domu⁷⁵. W przypadku edukacji w indeksie uwzględnione takie mierniki jak jakość szkół podstawowych, średnich i uniwersytetów, liczba studentów zagranicznych w kraju, liczba publikacji naukowych w czasopiśmie⁷⁶.
- e) Biznes i innowacje: czynnik ten ma na celu uchwycenie atrakcyjności modelu gospodarczego kraju pod względem jego otwartości, zdolności do innowacji i jakości regulacji. Bierze pod uwagę liczbę uzyskanych międzynarodowych patentów, poziom korupcji, innowacyjność, inwestycje zagraniczne, liczbę użytkowników internetu⁷⁷.

⁷³ Źródła danych dla kategorii dyplomacja: OECD and UN development statistics, The Henley Visa Restrictions Index, Statistical Yearbook 2012, The UN Refugee Agency, CIA World Fact Book, strony ministerstw spraw zagranicznych.

⁷⁴ J. McClory, *The New Persuaders III* ... op. cit., s. 8.

⁷⁵ C. Atkinson, *Does Soft Power Matter? A Comparative Analysis of Student Exchange Programs 1980-2006*, "Foreign Policy Analysis" 6, 2010,1, s. 1-22.

⁷⁶ Źródła danych dla kategorii edukacja: Education at a Glance, OECD - PISA scores, World University Rankings, Global Education Digest, UNESCO Institute for Statistics.

⁷⁷ Źródła danych dla kategorii biznes i innowacje: World Intellectual Property Indicators, Transparency International Corruption Perception Index, BCG and NAM Innovation Index, United Nations Conference on Trade and Development Statistics, CIA World Fact Book.

Tabela 1. IfG-Monocle Soft Power Index w latach 2010 –2014, ranking uwzględniający 10 państw.

	2010	2012	2013	2014
Pozycja	Państwo	Państwo	Państwo	Państwo
1	Francja	Wielka Brytania	Niemcy	USA
2	Wielka Brytania	USA	Wielka Brytania	Niemcy
3	USA	Niemcy	USA	Wielka Brytania
4	Niemcy	Francja	Francja	Japonia
5	Szwajcaria	Szwecja Δ ¹	Japonia	Francja
6	Szwecja	Japonia	Szwecja ∇ ¹	Szwajcaria
7	Dania	Holandia	Australia	Australia
8	Australia	Szwajcaria	Szwajcaria	Szwecja ∇ ²
9	Finlandia	Australia	Kanada	Dania
10	Holandia	Kanada	Włochy	Kanada

Źródło: J. McClory, The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power, Institute for Government, London 2010,

https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf (dostęp: 19.05.2019),

J. McClory, The New Persuaders III: A 2012 Global Ranking of Soft Power, Institute for Government, London 2012,

https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf s. 7-8 (dostęp 19.05.2019),

Soft Power Survey 2013, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013/> (dostęp 19.05.2019),

Soft Power Survey 2014, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2014-15/> (dostęp 19.05.2019).

Tabela 2. IfG-Monocle Soft Power Index w latach 2015 –2021, ranking uwzględniający 10 państw.

	2015	2016	2017	2018/19	2020/21
pozycja	Państwo	państwo	państwo	państwo	państwo
1	Niemcy	USA	Kanada	Francja	Niemcy
2	USA	Niemcy	Niemcy	Niemcy	Korea Południowa
3	Wielka Brytania	Japonia	Francja	Japonia	Francja
4	Japonia	Wielka Brytania	Japonia	Kanada	Japonia
5	Francja	Francja	Wielka Brytania	Szwajcaria	Tajwan
6	Australia	Australia	Szwajcaria	Wielka Brytania	Szwajcaria
7	Szwecja Δ 1	Kanada	USA	Szwecja Δ 1	Nowa Zelandia
8	Szwajcaria	Szwecja ∇ 1	Szwecja \blacklozenge 0	Australia	Szwecja ∇ 1
9	Dania	Szwajcaria	Australia	USA	Grecja
10	Kanada	Dania	Włochy	Portugalia	Kanada

Źródło: Soft Power Survey 2015, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2015-16/> (dostęp 19.05.2019),

Soft Power Survey 2016, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2016-17/> (dostęp 19.05.2019),

Soft Power Survey 2017, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2017-18/> (dostęp 19.05.2019),

Soft Power Survey 2018/19, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2018-19/> (dostęp 19.05.2019).

Monocle Ranks, KBS World,

https://world.kbs.co.kr/service/news_view.htm?lang=e&Seq_Code=157901 (dostęp: 29.12.2021)

1.6.2. The Soft Power 30

Coroczny raport Soft Power 30, będący wynikiem współpracy badawczej między agencją Portland, USC Center on Public Diplomacy, ComRes i Facebookiem, jest najbardziej popularnym zestawieniem mierzącym miękką siłę państw. Celem tego raportu jest dostarczenie nowych, kompleksowych ram pomiaru i porównywania czynników, które leżą u podstaw i determinują miękką siłę kraju⁷⁸. Autorzy raportu czerpią bezpośrednio z koncepcji soft power Josepha Nye, a także inspirowani są IfG-Monocle Soft Power Index. The Soft Power 30 raport prezentuje nie tylko statystyki i metryki pomiaru, ale dodatkowo wprowadza refleksję nad kluczowymi zjawiskami i trendami z poprzedniego roku dodając prognozę na nadchodzący rok. Przy mierzeniu miękkiej siły uwzględnione zostało sześć kategorii:

- a) Rząd: podobnie jak w przypadku IfG-Monocle Soft Power Index, kategoria ta ma na celu ocenę instytucji publicznych państwa, wartości politycznych i głównych efektów działań w obszarze polityki publicznej⁷⁹. Uwzględniając czynniki takie jak: wolność jednostki, rozwój społeczny, równość płci, wolność prasy, poziom przemocy w społeczeństwie i skuteczność rządu, oceniany jest stopień, w jakim dany kraj ma atrakcyjny model zarządzania wytwarzając efekt przyciągania i czy może on przynieść pozytywne efekty jego obywatelom⁸⁰.
- b) Kultura: indeks obejmuje te mierniki kultury, które służą do uchwycenia zarówno jakości, jak i stopnia rozpowszechniania “produkcji kulturalnej” danego kraju. Bazują one na tych samych wskaźnikach, które w swojej metodologii wykorzystuje IfG-Monocle Soft Power Index.
- c) Zaangażowanie (“engagement”): kategoria ta może być utożsamiana z dyplomacją - służy zmierzeniu zasobów dyplomatycznych danego kraju, globalnej obecności i wkładu-uczestnictwu w działania na rzecz społeczności międzynarodowej. Zasadniczo rejestruje ona zdolność państw do nawiązywania kontaktów z międzynarodowymi odbiorcami. Podobnie jak w przypadku kultury, The Soft Power 30 wykorzystuje te same wskaźniki pomiaru co IfG-Monocle Soft Power Index.
- d) Edukacja: w przypadku edukacji autorzy raportu brali pod uwagę wyniki uzyskiwane przez uczniów w międzynarodowym badaniu PISA, stosunek liczby uczniów

⁷⁸ *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power*, s. 19 <https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power-30.pdf> (dostęp 22.05.2019).

⁷⁹ *Ibidem*, s. 21.

⁸⁰ Źródła danych dla kategorii rząd: Human Development Index, Freedom House Index, Gender Equality Index, Economist Democracy Index, Homicide Rates, World Bank Voice and Accountability Index, WEF Trust in Government Index, Press Freedom - Reporters Without Borders, indeks Giniego, Government Effectiveness - World Bank Good Governance Indicators

przypadających na jednego nauczyciela, liczbę uniwersytetów znajdujących się w światowym rankingu najlepszych uczelni wyższych, liczbę opublikowanych artykułów w czasopiśmie naukowych, liczbę międzynarodowych studentów przebywających w kraju goszczącym, wydatki na edukację - wyrażone jako procent PKB państwa⁸¹.

- e) Przedsiębiorczość (“enterprise”): autorzy raportu uznają, iż elementy dotyczące ekonomii są związane bardziej z twardą siłą, dodając, iż czynniki ekonomiczne mogą również przyczyniać się do budowania miękkiej siły⁸². Komponent przedsiębiorczości ma na celu uchwycenie względnej atrakcyjności modelu gospodarczego kraju pod względem jego konkurencyjności, zdolności do innowacji oraz zdolności wspierania przedsiębiorczości i handlu. Bierze on pod uwagę takie wskaźniki jak liczba złożonych patentów, wyniki Globalnego Raportu Konkurencyjności, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, wskaźnik wolności gospodarczej, indeks innowacji, wskaźnik postrzegania korupcji, wydatki na sektor R&D, Raport Banku Światowego dotyczący łatwości prowadzenia działalności gospodarczej, stopę bezrobocia, procentowy udział produktów wysokiej technologii w eksporcie, koszt rozpoczęcia działalności gospodarczej.
- f) Cyfrowość (“digital”): komponent ten uwzględnia znaczenie nowych technologii dla codziennych interakcji społecznych - w tym dla polityki zagranicznej, praktyki dyplomacji publicznej. Ma na celu uchwycenie zakresu, w jakim kraje absorbują technologię, ich stopień połączenia ze światem online, a także wykorzystanie dyplomacji cyfrowej za pomocą mediów społecznościowych⁸³. Cyfrowość jest mierzona tutaj poprzez liczbę użytkowników Internetu w państwie, szybkość połączenia internetowego, indeks usług dostarczanych online przez rząd, Indeks E-Uczestnictwa⁸⁴, liczbę obserwatorów (“followers”) głów państwa oraz ministerstw spraw zagranicznych na Facebooku (z wyłączeniem użytkowników krajowych)⁸⁵.

⁸¹ Źródła danych dla kategorii edukacja: PISA - OECD, Times Higher Education, UNESCO Institute for Statistics, World Bank.

⁸² *The Soft Power 30 ...*, op.cit., s. 22.

⁸³ Ibidem, s. 22.

⁸⁴ E-uczestnictwo polega na promowaniu zaangażowania obywatelskiego i otwartego, partycypacyjnego zarządzania poprzez technologie informacyjno-komunikacyjne. Jego celem jest poprawa dostępu do informacji i usług publicznych, a także promowanie uczestnictwa w kształtowaniu polityki, zarówno w celu wzmocnienia pozycji poszczególnych obywateli, jak i korzyści całego społeczeństwa.

⁸⁵ Źródła danych dla kategorii cyfrowość: United Nations E-Government Survey, Web Index, World Bank, International Telecommunication Union, Facebook.

Początkowo każda z kategorii uzyskiwała jednakową wagę przy obliczaniu obiektywnych komponentów miękkiej siły. Od 2017 roku autorzy raportu zdecydowali się zastosować średnią ważoną w oparciu o dane zebrane w poprzednich latach, przyznając poszczególnym kategoriom procentowy udział w ostatecznym wyniku: kultura 12,7%, cyfrowość 14%, edukacja 16,6%, zaangażowanie 17,9%, przedsiębiorczość 18%, rząd 20,8%.

Raport Soft Power 30 uwzględnia także subiektywne metryki pomiaru miękkiej siły uznając jej subiektywny charakter za jedno z największych wyzwań w dokładnym pomiarze⁸⁶. Metodologia pomiaru miękkiej siły w przypadku raportu Soft Power 30 oblicza końcowy wynik przyznając 70% wagi dla obiektywnych wskaźników i 30% dla kategorii subiektywnych. Wykorzystując międzynarodowe sondaże, początkowo przeprowadzane co roku w wybranych 20, a od 2016 roku w 25 krajach⁸⁷, autorzy raportu otrzymują dane na temat międzynarodowej percepcji państw - dokładną ocenę sympatii bądź przychylności w odniesieniu do określonych aspektów krajów, które międzynarodowa publiczność uzna za atrakcyjne. Międzynarodowe badanie opinii publicznej (każdy oceniany w skali 0-10, gdzie 0 oznacza bardzo negatywną opinię, a 10 bardzo pozytywną opinię)⁸⁸ adresuje takie zagadnienia jak:

- Przychylność wobec innych państw;
- Percepcję kuchni innych państw;
- Postrzeganie przyjazności państw wobec turystów zagranicznych;
- Postrzeganie produktów technologicznych innych państw;
- Postrzeganie dóbr luksusowych produkowanych przez państwa;
- Zaufanie w temacie podejścia innych państw do spraw globalnych;
- Chęć odwiedzenia innego państwa w celu zamieszkania, podjęcia pracy bądź rozpoczęcia studiów w nim;
- Postrzeganie wkładu obcych krajów w kulturę globalną.

Tabela 3. Państwa biorące udział w badaniu Soft Power 30 w 2018 roku

Państwo	Region	Wielkość próby
Argentyna	Ameryka Południowa	500

⁸⁶ The Soft Power 30 ..., op. cit., s. 22.

⁸⁷ Wielkość próby pomiaru wynosiła początkowo 7 200 osób, od 2017 roku wzrosła do 10 500. Próby w każdym kraju były reprezentatywne według wieku, płci i regionu.

⁸⁸ The Soft Power 30 ..., op. cit., s. 48.

Brazylia	Ameryka Południowa	500
Meksyk	Ameryka Południowa	500
USA	Ameryka Północna	500
Francja	Europa	500
Grecja	Europa	250
Polska	Europa	500
Rosja	Europa/Azja	500
Niemcy	Europa	500
Szwecja	Europa	250
Wielka Brytania	Europa	500
Włochy	Europa	500
Chiny	Azja Wschodnia	500
Japonia	Azja Wschodnia	500
Korea Południowa	Azja Wschodnia	500
Indie	Azja Południowa	500
Indonezja	Azja Południowo-Wschodnia	500
Malezja	Azja Południowo-Wschodnia	500
Wietnam	Azja Południowo-Wschodnia	250
Australia	Australazja	500
Egipt	Bliski Wschód i Afryka Północna	250
Turecja	Bliski Wschód i Afryka Północna	500

Zjednoczone Emiraty Arabskie	Bliski Wschód i Afryka Północna	250
Nigeria	Afryka Subsaharyjska	250
RPA	Afryka Subsaharyjska	500

Źródło: The Soft Power 30 2018, <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf> (dostęp 27.05.2019)

Tabela 4. Raport Soft Power 30 w latach 2015 -2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Pozycja	Państwo	Państwo	Państwo	Państwo	Państwo
1	Wielka Brytania	USA	Francja	Wielka Brytania	Francja
2	Niemcy	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Francja	Wielka Brytania
3	USA	Niemcy	USA	Niemcy	Niemcy
4	Francja	Kanada	Niemcy	USA	Szwecja $\triangle 4$
5	Kanada	Francja	Kanada	Japonia	USA
6	Australia	Australia	Japonia	Kanada	Szwajcaria
7	Szwajcaria	Japonia	Szwajcaria	Szwajcaria	Kanada
8	Japonia	Szwajcaria	Australia	Szwecja $\triangle 1$	Japonia
9	Szwecja	Szwecja $\blacklozenge 0$	Szwecja $\blacklozenge 0$	Holandia	Australia
10	Holandia	Holandia	Holandia	Australia	Holandia
11	Dania	Włochy	Dania	Dania	Włochy

12	Włochy	Hiszpania	Norwegia	Włochy	Norwegia
13	Austria	Dania	Włochy	Norwegia	Hiszpania
14	Hiszpania	Finlandia	Austria	Hiszpania	Dania
15	Finlandia	Norwegia	Hiszpania	Finlandia	Finlandia
16	Nowa Zelandia	Nowa Zelandia	Belgia	Belgia	Austria
17	Belgia	Austria	Finlandia	Austria	Nowa Zelandia
18	Norwegia	Belgia	Nowa Zelandia	Nowa Zelandia	Belgia
19	Irlandia	Singapur	Irlandia	Irlandia	Korea Południowa
20	Korea Południowa	Irlandia	Singapur	Korea Południowa	Irlandia
21	Singapur	Portugalia	Korea Południowa	Singapur	Singapur
22	Portugalia	Korea Południowa	Portugalia	Portugalia	Portugalia
23	Brazylia	Polska	Grecja	Grecja	Polska
24	Polska	Brazylia	Polska	Polska	Czechy
25	Grecja	Grecja	Chiny	Węgry	Grecja
26	Izrael	Węgry	Rosja	Czechy	Brazylia
27	Czechy	Rosja	Czechy	Chiny	Chiny
28	Turcja	Chiny	Węgry	Rosja	Węgry
29	Meksyk	Czechy	Brazylia	Brazylia	Turcja

30	Chiny	Argentyna	Turcja	Argentyna	Rosja
----	-------	-----------	--------	-----------	-------

Źródło: The Soft Power 30, <https://softpower30.com/> (dostęp 27.05.2019)

1.6.3. Elcano Global Presence Index

Kolejnym indeksem cieszącym się dużą rozpoznawalnością w świecie i posiłkującym się koncepcją soft power, jest Elcano Global Index. Instytut Elcano w Madrycie podejmuje się pomiaru globalnej obecności państwa, na którą składa się obecność gospodarcza (43% udział tej kategorii w ogólnej ocenie), militarna (21%) oraz miękka (36%), w celu zapewnienia narzędzia do kształtowania polityki zagranicznej. Zdaniem twórców rankingu globalna obecność może być podstawą władzy – platformą lub atutem, który można przekształcić we wpływy lub władzę – jeśli kraj rozszerzający jej obecność jest w stanie i chce realizować takie cele⁸⁹. Obecność gospodarcza mierzona jest poprzez zasoby energetyczne (eksport paliw i gazu), eksport towarów (podstawowych i przetworzonych), eksport usług i inwestycje bezpośrednie w danym kraju. Czynniki militarne obliczane są na podstawie liczby personelu wojskowego rozmieszczonego w międzynarodowych misjach i bazach za granicą oraz wyposażenia wojskowego jakim dane państwo dysponuje. Obecność miękka wykazuje się największym stopniem złożoności, składa się na nią: migracje (szacunkowa liczba międzynarodowych imigrantów w kraju), turystyka (liczba przyjeżdżających turystów), sport (ważona suma medali zdobytych podczas letnich Igrzysk Olimpijskich, punkty wynikające ze światowego rankingu FIFA), kultura (eksport usług audiowizualnych i pokrewnych - produkcje filmowe, programy radiowe i telewizyjne oraz nagrania muzyczne, oraz dóbr kultury - antyki i dzieła sztuki, książki, biżuteria, gazety, fotografia itp.), informacja (liczba wzmianek w wiadomościach głównych międzynarodowych agencji prasowych - Associated Press, Reuters, AFP, DPA, ITAR-TASS, EFE, ANSA, Xinhua, oraz przepustowość internetu), technologia (dochody zewnętrzne z tytułu korzystania z własności intelektualnej i liczby patentów zagranicznych), nauka (liczba opublikowanych artykułów, notatek i recenzji), edukacja (liczba studentów zagranicznych), pomoc rozwojowa (całkowite przepływy brutto)⁹⁰.

⁸⁹ Elcano Global Presence Index <https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/about> (dostęp 07.06.2019).

⁹⁰ Elcano Global Presence Index <https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/methodologic> (dostęp 07.06.2019).

Rysunek 1. Struktura globalnego wskaźnika obecności Elcano

Źródło: <https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/structure> (dostęp 29.12.2021)

Tabela 5. Elcano Global Presence Index w latach 2015 –2020, zestawienie dla pierwszych 10 państw i Szwecji

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pozycja	Państwo	Państwo	Państwo	Państwo	Państwo	Państwo
1	USA	USA	USA	USA	USA	USA
2	Chiny	Chiny	Chiny	Chiny	Chiny	Chiny

3	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Niemcy	Niemcy	Niemcy	Niemcy
4	Niemcy	Niemcy	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Wielka Brytania
5	Francja	Francja	Japonia	Japonia	Japonia	Japonia
6	Japonia	Japonia	Francja	Francja	Francja	Francja
7	Rosja	Rosja	Rosja	Rosja	Rosja	Rosja
8	Kanada	Kanada	Kanada	Kanada	Kanada	Kanada
9	Holandia	Holandia	Holandia	Holandia	Holandia	Holandia
10	Włochy	Włochy	Włochy	Włochy	Włochy	Włochy
miejsce Szwecji	20	18	21	20	21	21

Źródło: Elcano Global Presence Index

<https://explora.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/ranking> (dostęp 29.12.2021)

Jak wskazuje powyższa tabela indeks zaproponowany przez Instytut Elcano w Madrycie cechuje niezmiennosc, w gronie 10 pierwszych miejsc w ciągu wskazanych 5 lat odnajdujemy te same państwa, a jedyna zmiana dotyczy wymiany pozycji pomiędzy Niemcami a Wielką Brytanią oraz Japonią i Francją. W przypadku Szwecji również zauważalne są niewielkie zmiany na przestrzeni ostatnich lat, państwo to niezmiennie utrzymuje się w okolicy 20 pozycji na świecie.

1.7. Prognoza znaczenia soft power

Zarówno IfG-Monocle Soft Power Index jak i Raport Soft Power 30 wykazują w czołówce rankingu podobne państwa - w pierwszej dziesiątce obu zestawień wymieniane są głównie kraje Europy Zachodniej plus USA, Kanada oraz Japonia. Wszystkie te państwa, bazując na swoich zasobach, kreują aktywną politykę międzynarodową opartą o miękką siłę. Odnaczają się wysokimi nakładami na edukację, promocję kultury, turystyki, aktywnie

uczestniczą w działaniach podejmowanych na forum organizacji międzynarodowych, współpracują z NGOs, cieszą się wiarygodnością i uznaniem w oczach międzynarodowej opinii publicznej, posiadają silne gospodarki bazujące na wysokich technologiach, a poziom życia ich obywateli budzi szacunek i podziw wśród mieszkańców innych regionów świata.

Samo korzystanie z zasobów miękkiej siły nie musi być jednoznaczne z budowaniem potęgi państwa i osiągnięciem jego celów. Bez możliwości aktywnego kształtowania tychże zasobów w atrakcyjną narrację lub wykorzystywania ich w dążeniu do określonego celu, ich znaczenie i skuteczność mogą być znacznie ograniczone. Istotne jest posiadanie strategii konwersji miękkiej siły we wpływ - realne oddziaływanie na inne podmioty stosunków międzynarodowych.

Pomimo upływu niemal 30 lat od ukucia terminu soft power wciąż w świadomości pewnej grupy decydentów politycznych potencjał miękkiej siły, w zestawieniu z twardą siłą, jest wyraźnie ograniczony i nieatrakcyjny. Jednakże patrząc na przykład państw, w tym Szwecji, które zdecydowały się na włączenie i wykorzystanie soft power w prowadzenie polityki, szczególnie w wymiarze polityki zagranicznej, można stwierdzić, iż był to przemyślany ruch przynoszący wiele korzyści, w tym wzmocnienie potencjału i pozycji owych państw na arenie międzynarodowej. Państwa te wykazały się zrozumieniem możliwości jakie niesie włączenie miękkiej siły do narodowej strategii, szczególnie w epoce globalnej informacji. Biorąc pod uwagę społeczne i ekonomiczne trendy rewolucji informatycznej, ich dynamikę oraz układ międzynarodowych sił, poszerzony o działanie podmiotów pozapaństwowych, przekraczających granice jednego państwa, kształt współczesnych stosunków międzynarodowych może coraz bardziej ogniskować się wokół współzawodnictwa o zyskiwanie jak największej atrakcyjności, prawomocności i wiarygodności. Tym samym zdolność dzielenia się informacją - i bycia wiarygodnym - staje się istotnym źródłem atrakcyjności i siły, a moralność staje się rzeczywistą walutą siły. Zatem poziom atrakcyjności i soft power ma szansę wzrastać w tych państwach, które dzięki rozwiniętym środkom komunikacji będą w stanie odnajdywać występujące ponadnarodowe problemy, a następnie angażować się w ich skuteczne rozwiązywanie. Takie rozumienie miękkiej siły i działania są charakterystyczne dla Szwecji, której polityka i kultura wspierają ponadnarodowe normy (gwarantują pluralizm, wolność, swobodę oraz liberalizm), a styl prowadzenia przez nią polityki międzynarodowej wynika z wyznawanych wartości, gwarantując jej wiarygodność na arenie międzynarodowej. Szerzej tę tematykę poruszają rozdziały trzeci, czwarty oraz piąty.

Rozdział 2. Dyplomacja publiczna

Korzystanie z potencjału i użyteczności twardej i miękkiej siły - ich wzajemnego bilansowania i skuteczności, stało się kluczową myślą w bieżącej debacie akademików jak i praktyków dyplomacji na temat znaczenia dyplomacji publicznej. Argumenty dotyczące ograniczeń siły twardej (lub wojskowej) oraz korzyści, jakie mogą wynikać z użycia miękkiej „atrakcyjnej” siły, zakorzenionej w czynnikach takich jak kultura, ideały i wartości, które, jak się argumentuje, zachęcają innych do tego, by pragnęli tych samych skutków co my, są podstawowymi założeniami zwolenników zwiększonej roli dyplomacji publicznej. Dyplomacja publiczna jest jednym z kluczowych instrumentów miękkiej siły, co zostało uznane, zauważone i wykorzystane w praktyce dyplomatycznej na długo przed zaistnieniem współczesnych rozważań na jej temat.

Dyplomacja publiczna rozumiana jest jednocześnie jako narzędzie miękkiej siły, a także sposób zarządzania jej zasobami. Umożliwia rozpoznanie zasobów miękkiej siły państwa, które następnie wykorzystywane są w polityce zagranicznej. Beata Ociepka wskazuje dyplomację publiczną za jeden z najskuteczniejszych instrumentów międzynarodowego pozycjonowania państwa przez wykorzystanie jego miękkich zasobów⁹¹. Z kolei Jozef Batora określa ją jako “wszelkie działania państwa i aktorów niepaństwowych, które wspierają i promują miękką siłę tego państwa”⁹². Dla twórcy pojęcia soft power - Josepha Nye, dyplomacja publiczna jest instrumentem, który rząd wykorzystuje celem mobilizacji zasobów soft power do komunikacji i przyciągania społeczności w innych państwach⁹³.

Dyplomacja publiczna coraz częściej wykorzystywana jest jako narzędzie w polityce zagranicznej państwa. Z roku na rok powiększa się grono państw korzystających z jej środków, nie jest już ona zatem zarezerwowana jedynie dla największych aktorów czy państw o demokratycznym ustroju (przykładem są Chiny, których aktywność w obszarze dyplomacji publicznej znacząco wzrosła w ostatnim dziesięcioleciu). Jak zauważa Agata Ziętek, dzięki dyplomacji publicznej państwa mogą realizować określone cele, trudne do osiągnięcia przy pomocy tradycyjnych metod dyplomatycznych⁹⁴.

⁹¹ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op.cit., s.70.

⁹² J. Batora, *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*, Discussion Papers in Diplomacy 2005, Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’, s.5.

⁹³ J. Nye, *Public Diplomacy ...*, op.cit., s. 95.

⁹⁴ A. Ziętek, *Dyplomacja publiczna Polski*, “Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sectio K, Politologia 17/1, 2010, s. 65-66. (dostęp: 06.09.2019).

Twórcą terminu dyplomacja publiczna jest Dean E. Gullion, który w 1965 roku definiował ją jako „wpływ jaki postawy społeczne wywierają na formowanie i realizację polityki zagranicznej. Obejmuje ona aspekty stosunków międzynarodowych wykraczające poza tradycyjną dyplomację: formowanie przez rząd opinii publicznej w innych krajach; wzajemne oddziaływanie prywatnych grup interesów w jednym państwie na te w drugim; relacjonowanie wydarzeń zagranicznych i ich wpływu na politykę; komunikowanie pomiędzy tymi, których pracą jest komunikacja, między dyplomatami i korespondentami zagranicznymi; oraz proces międzykulturowej komunikacji”⁹⁵. Od roku 1965 zakres dyplomacji publicznej uległ poszerzeniu odzwierciedlając zmiany zachodzące w stosunkach międzynarodowych.

Dyplomacja publiczna nie przynależy jedynie do miękkiej siły, jej działania widoczne są także na polu twardych komponentów. Może realizować ona różnorodne cele, takie jak dialog polityczny, handel i inwestycje zagraniczne, nawiązywanie kontaktów z grupami społeczeństwa obywatelskiego, ale ma również cele „twardej siły”, takie jak zarządzanie sojuszem, zapobieganie konfliktom lub interwencja wojskowa⁹⁶. Jak zauważa Beata Ociepka dyplomacja publiczna “w praktyce jest celową i świadomą próbą zarządzania międzynarodową komunikacją polityczną na jej wszelkich poziomach: centrum (rządów, elit politycznych); regionów i niższych jednostek administracyjnych oraz w wymiarach politycznym, gospodarczym i kulturalnym”⁹⁷.

Z uwagi na wielowymiarowość, wieloaktorowość i wielopłaszczyznowość dyplomacji publicznej niniejszy rozdział ma na celu szeroką jej eksplorację. Początkowo zarysowuje on różnice pomiędzy dyplomacją publiczną, a dyplomacją klasyczną, by w dalszej kolejności omówić kwestie definicyjne, przeprowadzić analizę podmiotów zaangażowanych w jej kreowanie, modeli jakie ona przyjmuje, poziomów na jakich jest tworzona oraz jej wymiarów (w kontekście budowania krótkofalowej bądź długoterminowej relacji). Ze względu na częste niepoprawne utożsamianie dyplomacji publicznej z propagandą rozdział ten obejmuje krótkie wyjaśnienie różnic między tymi zjawiskami. Jego ostatni fragment skupia się na podkreśleniu związków dyplomacji publicznej z public relations i brandingiem, które to są szerzej poruszone w dalszych rozdziałach opisujących przypadek Szwecji.

95 Za: J. Mikułowski Pomorski, *Międzynarodowość jako płaszczyzna komunikacji*, „Euro-lines”, nr 1 (5), styczeń 2005.

96 J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice*, [w:] J. Melissen (red.), *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, 2005, s.14.

97 B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op.cit., s. 81.

2.1 Dyplomacja klasyczna a dyplomacja publiczna

Podstawowe rozróżnienie między dyplomacją tradycyjną a dyplomacją publiczną jest czytelne: pierwsza dotyczy relacji między przedstawicielami państw lub innymi podmiotami międzynarodowymi, druga zaś skierowana jest do ogółu społeczeństwa państw obcych - z naciskiem na nieoficjalne grupy, organizacje i osoby fizyczne. Istniejące definicje dyplomacji podkreślały jej główny cel (sztukę pokojowego rozwiązywania międzynarodowych trudności), jej głównych przedstawicieli (prowadzenie stosunków między suwerennymi państwami za pośrednictwem akredytowanych przedstawicieli) lub jej główną funkcję (zarządzanie stosunkami międzynarodowymi w drodze negocjacji). W pewnym sensie takie definicje nie uwzględniają transformacji środowiska, w którym działa dyplomacja. Dyplomacja w tradycyjnym ujęciu jest przedstawiana jako gra, w której role i obowiązki podmiotów w stosunkach międzynarodowych są wyraźnie określone. Ten obraz nie przypomina już dużo bardziej rozmytego świata ponowoczesnych stosunków transnarodowych. W rezultacie wymagania dotyczące dyplomacji zostały przekształcone. Jak ujął to Robert Cooper, sukces w dyplomacji „oznacza otwartość i współpracę ponadnarodową”⁹⁸. Taka otwartość i wielopoziomowa współpraca wymagają aktywnego pogłębiania współpracy dyplomatycznej z różnymi podmiotami. Dyplomacja publiczna jest niezbędnym składnikiem modelu dyplomacji opartego na współpracy.

Dyplomacja publiczna wywodzi się z tradycyjnej dyplomacji i wiąże się z poszerzeniem zarówno zakresu podmiotowego, jak i przedmiotowego stosunków międzynarodowych. Jej znaczenie wzrosło w okresie zimnej wojny, zdominowanym przez kampanie mające na celu uzyskanie wsparcia dla delikatnej równowagi broni nuklearnej oraz ideologicznej bitwy o serca i umysły ludzi na całym świecie⁹⁹. Dyplomację publiczną należy umiejscawiać w kontekście dyplomacji tradycyjnej, jednak podkreślając jej szerszą rolę w planowaniu i wykonywaniu polityki zagranicznej.

Systematyczne badania dyplomacji publicznej wymagają najpierw przyjrzenia się klasycznej dyplomacji, tak, aby móc określić zmiany jakie zaszły na przestrzeni ostatnich lat w sztuce jej prowadzenia. Dyplomacja może być rozumiana w skali makro (systemu oddziaływań międzynarodowych) jako globalny proces komunikacji między aktorami międzynarodowymi,

⁹⁸ R. Cooper, *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*, London: Atlantic Books, 2003, s. 76.

⁹⁹ E. Gilboya, *Searching for a Theory of Public Diplomacy*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science” 2008, vol 616, s. 55.

pozwalający drogą negocjacji na pokojowe rozwiązywanie sporów¹⁰⁰ oraz w skali mikro (działania, zachowania aktorów stosunków międzynarodowych) jako instrument polityki zagranicznej czy też mechanizm reprezentacji, komunikacji i negocjacji, pozwalający na prowadzenie i osiąganie celów, interesów podmiotów międzynarodowych¹⁰¹. Julian Sutor, zwracając uwagę na kompleksowość zagadnienia dyplomacji, wyszczególnia jej trzy komponenty: 1. oficjalna działalność państwa realizująca jego zewnętrzne funkcje; 2. zespół metod i środków oraz sztuka prowadzenia i utrzymywania stosunków między państwami; 3. aparat organizacyjny i zespół ludzi obdarzonych odpowiednimi kwalifikacjami¹⁰². Ziemowit Jacek Pietraś określa dyplomację jako “oficjalną działalność państwa skierowaną na zewnątrz, realizowaną przez organy państwowe i mającą na celu osiągnięcie założeń jego polityki zagranicznej na drodze prowadzenia rokowań i zawierania umów międzynarodowych”¹⁰³.

Dyplomacja publiczna uznawana jest za nowy typ dyplomacji, który z uwagi na zmiany zachodzące w systemie międzynarodowym, zaczął być kierowany do szerszego grona odbiorców niż jej klasyczny odpowiednik. Dodatkowo poszerzeniu uległ także skład podmiotów tworzących ją, są to nie tylko rządy państw wraz z wyspecjalizowanymi agendami, ale także organizacje pozarządowe oraz inni uczestnicy stosunków międzynarodowych. Beata Surmacz, pisząc o tendencjach ewolucji współczesnej dyplomacji, zwraca uwagę na nowe uwarunkowania środowiska międzynarodowego, związane z procesami globalizacji, współzależności i transnacionalizacji, pojawienie się nowych podmiotów dyplomacji, nowych funkcji i obszarów działań dyplomatycznych. Stwierdza ona, iż “dla funkcjonowania dyplomacji najistotniejsze zmiany środowiska wiążą się przede wszystkim z: ewolucją struktury podmiotowej i przedmiotowej stosunków międzynarodowych, zacieraniem granic pomiędzy wnętrzem państwa a środowiskiem międzynarodowym oraz zmianami w sposobie informowania i komunikowania na skutek rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych”¹⁰⁴.

Eytan Gilboa wskazuje na trzy powiązane ze sobą zmiany w komunikacji masowej, polityce i stosunkach międzynarodowych jako czynniki wzmacniające i warunkujące

¹⁰⁰ B. White, *Dyplomacja*, [w:] J. Bayliss, S. Smith (red.), *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, 2008, s.478–479.

¹⁰¹ J. Mellisen, *Innovation in Diplomatic Practice*, Palgrave Macmillan, London 1999, s. 16-17.

¹⁰² J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, LexisNexis, 2006, s.29.

¹⁰³ Z. J. Pietraś, *Dyplomatyczna misja specjalna jako instrument prawa międzynarodowego*, Lublin 1978, s. 14, cyt. za B. Surmacz, *Tendencje ewolucji współczesnej dyplomacji*, [w:] E. Halizak, M. Pietras (red.), *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2013.

¹⁰⁴ B. Surmacz, *Tendencje ewolucji współczesnej dyplomacji*, [w:] E. Halizak, M. Pietras (red.), *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2013, s. 233, <http://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/poziomy-analazy-stosunkow-miedzynarodowych/Surmacz.pdf> (dostęp 10.08.2019).

zaistnienie dyplomacji publicznej. Zmiana w polityce wyraża się jego zdaniem głównie we wzroście masowego uczestnictwa w procesach politycznych (czego przejawem może być demokratyzowanie się wielu państw). Druga rewolucja, odnosząca się do stosunków międzynarodowych, odznacza się zmianą celów i środków prowadzenia polityki zagranicznej. Oznacza ona wzrost znaczenia miękkiej siły (rozumianej poprzez takie kategorie jak korzystny wizerunek, reputacja, uzyskiwanie atrakcyjności i perswazji), która determinuje status i wpływy państwa, a także podmiotów niepaństwowych, na arenie międzynarodowej¹⁰⁵. Trzecia zmiana dotyczy rewolucji w technikach komunikacyjnych – powstania Internetu i globalnych sieci telewizyjnych, które umożliwiły publiczny dostęp do informacji i wymiany poglądów o kwestiach międzynarodowych. Rosnąca rola środków masowego przekazu w dyplomacji, znaczenie informacji dla polityki zagranicznej, spowodowało opracowanie przez Gary’ego Rawsleya pojęć precyzujących interakcje zachodzące między mediami a dyplomacją, wyróżniając w ten sposób dyplomację publiczną i medialną. Kluczem kategoryzacyjnym był dla niego odbiorca. W przypadku dyplomacji publicznej decydenci korzystają z mediów, aby zwracać się do zagranicznej opinii publicznej, w dyplomacji medialnej ich aktywność kierowana jest do przedstawicieli rządu innych państw. Eytan Gilboa wyróżnia zaś trzy typy relacji zachodzące między dyplomacją i mediami, kategoryzując je ze względu na środki i cele: „dyplomacja publiczna to taka, w której podmioty państwowe i niepaństwowe korzystają z mediów i innych kanałów komunikacji, aby wpływać na opinię publiczną w rywalizujących społeczeństwach zagranicznych; dyplomacja medialna to taka, która w której urzędnicy korzystają z mediów, aby poznawać i promować obopólne interesy, a także rozwiązywać konflikty; dyplomacja pośredników medialnych (*media-broker diplomacy*) zaś to taka, w której dziennikarze chwilowo przejmują rolę dyplomatów i służą jako mediatorzy w negocjacjach międzynarodowych”¹⁰⁶.

Dyplomacja publiczna spełnia funkcję dopełniającą względem dyplomacji klasycznej, jednakże obejmuje ona aspekty stosunków międzynarodowych wykraczające poza tradycyjną dyplomację; formowanie przez rząd opinii publicznej w innych krajach; wzajemne oddziaływanie prywatnych grup i interesów w jednym państwie na te w drugim; relacjonowanie wydarzeń zagranicznych i ich wpływu na politykę itd. Różnice między nimi dotyczą wykorzystywanych środków, metod oraz sposobów doboru grup docelowych. Beata Ociepka zwraca uwagę na różnicę między obiema wersjami dyplomacji, określając dyplomację w

¹⁰⁵ E. Gilboa, *Dyplomacja w epoce informacji*, [w:] B. Ociepka (red.), *Dyplomacja Publiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008, s. 37-38.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 38.

klasycznym ujęciu jako państwowocentryczną, podczas gdy dyplomacja publiczna w jej rozumieniu stanowi odpowiedź na wieloaktorowość środowiska międzynarodowego¹⁰⁷. Stwierdza ona dalej, iż “z perspektywy klasycznej dyplomacji dyplomacja publiczna staje się jej zdecentralizowaną odmianą, której celem jest wpływ na dyskurs polityczny za granicą, lub “dyplomacją totalną”, w której wszyscy uczestnicy wykorzystują maksimum dostępnych dróg i środków, a żadna rola nie jest przypisana ostatecznie i wyłącznie do danej osoby”¹⁰⁸.

Współcześnie klasyczna działalność dyplomatyczna zakłada występowanie splotu interakcji między państwowymi i niepaństwowymi aktorami stosunków międzynarodowych. Dyplomacja publiczna rozszerza dodatkowo pojmowanie podmiotów dyplomacji włączając nie tylko aktorów niepaństwowych, ale także odbiorców, którym tym samym przypisuje się podmiotowość w relacji dyplomatycznej¹⁰⁹. Agata Ziętek odróżniając dyplomację publiczną od jej tradycyjnej wersji stwierdza, iż “celem dyplomacji publicznej jest docieranie z ważnym dla interesów państwa przekazem, bezpośrednio do opiniotwórczych środowisk zagranicznych, bez pośrednictwa administracji rządowej innych państw”¹¹⁰. Ze względu na powyższe Beata Ociepka konkluduje, iż określenie “odbiorca” jest nieodpowiednie w dyplomacji publicznej z uwagi na to, iż “w wielu przypadkach staje się on bowiem aktywnym partnerem”, który bierze udział w procesach opiniotwórczych bądź na nie wpływa¹¹¹. Widać to wyraźnie w zmianie podejścia na szczeblu organizacji departamentów odpowiedzialnych za politykę zagraniczną, w tym dyplomację publiczną. Głównym zadaniem działów prasowych i informacyjnych było rozpowszechnianie informacji i koordynacja relacji z prasą. Dyplomacja publiczna odchodzi od przekazywania informacji cudzoziemcom i trzymania zagranicznej prasy na dystans w kierunku interakcji z zagraniczną publicznością.

Kolejnym wyróżnikiem dyplomacji publicznej jest umiejscowienie jej w sferze publicznej. Jak zauważa Ociepka dyplomacja publiczna wychodzi poza sferę polityczną, która zarezerwowana jest dla urzędników państwowych oraz polityków i wchodzi w sferę publiczną w której formuje się opinia publiczna, rozciągając się na sferę obywateli w ich publicznych rolach¹¹². Tym samym procesy opiniotwórcze i klimat opinii publicznej odgrywają większe znaczenie w przypadku dyplomacji publicznej niż w dyplomacji klasycznej. Z tego powodu, jak zauważa Ociepka “dyplomację publiczną można rozumieć w tym kontekście jako

¹⁰⁷ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op.cit., s. 77.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 77.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 78.

¹¹⁰ A. Ziętek, *Dyplomacja publiczna Polski ...*, op.cit., s. 4.

¹¹¹ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op.cit., s. 78, 84.

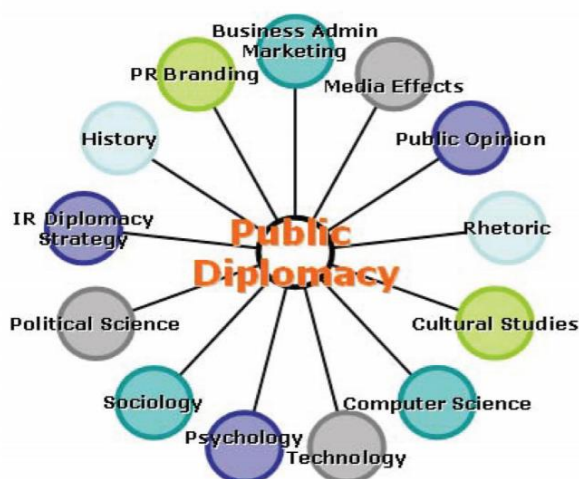
¹¹² Ibidem, s. 84-85.

zarządzanie procesami opiniotwórczymi, w których krystalizują się przekonania nie tylko o roli i tożsamości danego państwa, lecz także o atrakcyjności własnych zasobów miękkiej siły oraz sposobów i efektów ich wykorzystania, co następnie wpływa na strategię dyplomacji publicznej”¹¹³. Jednym z głównych celów dyplomacji publicznej jest wpływanie na międzynarodową opinię publiczną. Relacja ta jest jednak wzajemna, gdyż zmiany w opinii publicznej muszą powodować reakcję po stronie tych, którzy odpowiadają za dyplomację publiczną. Wpływanie na opinię publiczną ma na celu budowanie jej zaangażowania, które przekłada się na poziom wiedzy, kształtowanie wizerunku, stereotypów o danym państwie lub społeczeństwie i na dalszym etapie na jego postrzeganie w stosunkach międzynarodowych oraz wyrażanie poparcia dla jego głównych kierunków polityki zagranicznej.

2.2. Definiowanie dyplomacji publicznej

Rozważania nad dyplomacją publiczną wykazują się interdyscyplinarnością ze względu na mnogość narzędzi i koncepcji z których ona czerpie. Umiejscawiana jest ona w ramach teorii stosunków międzynarodowych, teorii i praktyki dyplomacji, komunikacji międzynarodowej, medioznawstwa, public relations, komunikacji politycznej¹¹⁴.

Rysunek 2. Dziedziny składające się na multidyscyplinarność dyplomacji publicznej

Źródło: E. Gilboa, Searching for a Theory of Public Diplomacy, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 2008; vol 616; s. 74.

¹¹³ Ibidem, s. 85.

¹¹⁴ Ibidem, s. 76.

Uczeni i praktycy wypracowali wiele definicji dyplomacji publicznej, które jak zauważa Eytan Gilboa mogą być mylące, niekompletne lub problematyczne. Gilboa stwierdza dalej, iż wielu uczonych i profesjonalistów myli dyplomację publiczną z propagandą, public relations (PR), międzynarodowymi public relations (IPR), wojną psychologiczną i public affairs.¹¹⁵

Definicja Gifforda Malone z 1985 roku jest jedną z pierwszych zaprezentowaną odnośnie dyplomacji publicznej. Stwierdza, iż „dyplomacja publiczna polega na bezpośrednim komunikowaniu się z osobami z zagranicy, którego celem jest wpływanie na ich myślenie, a ostatecznie na myślenie ich rządu”¹¹⁶. Ta definicja skupia się na celu dyplomacji publicznej, nie wspominając o podmiotach ją kreujących, jednakże ze względu na rozpowszechnione w latach 80. przekonanie, iż jedynie rządy stosują dyplomację publiczną, należy uznać, iż ogranicza ona tę aktywność dyplomatyczną do sfery rządowej. Kolejne definicje zaczęły coraz częściej bezpośrednio wskazywać aktorów kreujących dyplomacją publiczną. Na przykład Hans Tuch zdefiniował dyplomację publiczną jako „proces komunikacji rządu z zagraniczną publicznością w celu zrozumienia idei i ideałów narodu, instytucji i kultury, a także celów i polityk krajowych”¹¹⁷.

Kolejne definicje dyplomacji publicznej wiązały się ze zmianami zachodzącymi w stosunkach międzynarodowych i komunikacji. Signitzer i Coombs w 1992 roku argumentowali, iż PR i dyplomacja publiczna są bardzo podobne, ponieważ dążą do podobnych celów i stosują podobne narzędzia. Zdefiniowali dyplomację publiczną jako „sposób, w jaki zarówno rząd, jak i osoby prywatne i grupy wpływają bezpośrednio lub pośrednio na te postawy i opinie publiczne, które mają bezpośredni wpływ na decyzje polityki zagranicznej innego rządu”¹¹⁸. Ta innowacyjna definicja rozpoznaje nowych aktorów dyplomacji publicznej - dodając podmioty niepaństwowe i odzwierciedlając rosnącą współzależność między wszystkimi podmiotami, a także znosi rozróżnienie między dyplomacją publiczną a PR.

Mark Leonard w swojej definicji stwierdza, iż “w rzeczywistości dyplomacja publiczna polega na budowaniu relacji: zrozumieniu potrzeb innych krajów, kultur i narodów; przekazywaniu punktów widzenia; korygowaniu błędnego postrzegania; szukaniu obszarów, w

¹¹⁵ E. Gilboya, *Searching for a Theory ...*, op.cit., s. 56.

¹¹⁶ G. Malone, *Managing public diplomacy*, "Washington Quarterly" 1985, vol. 8, nr 3, s. 199.

¹¹⁷ H. N. Tuch, *Communicating With the World: US Public Diplomacy Overseas*, New York: St Martin's Press, 1990, s. 3.

¹¹⁸ B. Signitzer, T. Coombs, *Public relations and public diplomacy: Conceptual divergence*, "Public Relations Review" 18 (2), s. 138.

których można znaleźć wspólne racje”¹¹⁹. Evan H. Potter zauważa, że wkraczamy w nowy świat, w którym wiedza, kultura, komunikacja, wzrost znaczenia opinii publicznej, liczby bardziej inwazyjnych globalnych mediów mają wartość nie tylko dla technologicznego postępu i ekonomicznej prosperity, ale i dla spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju. Świat ten wymusza zmianę w sposobie zarządzania przez państwa ich międzynarodowymi relacjami. Konieczne staje się zawiązywanie szerokich koalicji włączających bezpośrednio opinię publiczną skoncentrowaną na konkretnych zagadnieniach, aniżeli przekładanie odpowiedzialności jedynie na rządy i organizacje międzynarodowe. Ma to znaczenie dla podejmowanych działań przez państwa, dla których społeczeństwo obywatelskie, wraz z jego inkluzywnym charakterem, szerokim dostępem do informacji, staje się punktem odniesienia dla podejmowanych aktywności. Biorąc pod uwagę powyższe Potter definiuje dyplomację publiczną jako wysiłek rządu mający na celu wywieranie wpływu na opinię publiczną lub elity drugiego państwa¹²⁰.

Eytan Gilboa wyróżnia nową dyplomację publiczną, która to “jest prowadzona przez państwa i podmioty niepaństwowe (np. organizacje pozarządowe); jest oparta na miękkiej sile, komunikacji dwukierunkowej, strategicznej dyplomacji publicznej, zarządzaniu informacjami, kreowaniu marki kraju i wizerunku elektronicznego (e-image); obejmuje przełożenie polityki zagranicznej na sprawy wewnętrzne i dotyczy kwestii zarówno krótko-, jak i długoterminowych”¹²¹. Dyplomacja publiczna jest w tym rozumieniu systemem komunikacyjnym, który służy dialogowi, skutecznie wykorzystuje wiarygodne informacje, aby przekonać innych, by zrozumieli i zaakceptowali bądź wspierali określone działania polityczne.

Z kolei Bruce Gregory pisząc o dyplomacji publicznej nazywa ją instrumentem, który jest wykorzystywany przez państwa, stowarzyszenia państw oraz niektóre podmioty subpaństwowe i niepaństwowe w celu zrozumienia kultur, postaw i zachowań innych podmiotów, budowania i zarządzania relacjami, wpływania na myśli i mobilizowania działań, które służą w rozwijaniu zainteresowań i wartości tychże podmiotów¹²².

Definiując dyplomację publiczną Beata Ociepka przyjmuje perspektywę komunikowania politycznego, w której to dyplomacja publiczna jest “dwustronną, dialogową

¹¹⁹ M. Leonard, *Public diplomacy*, London: Foreign Policy Centre, 2002, s. 8. <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2006/09/35.pdf> (dostęp 10.09.2019).

¹²⁰ E. H. Potter, *Canada and the New Public Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”, s.2 https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf (dostęp 10.08.2019)

¹²¹ E. Gilboa, *Dyplomacja w epoce ...*, op.cit., s. 41.

¹²² B. Gregory, *American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation*, ”The Hague Journal of Diplomacy“, nr (6:3/4), s.353.

formą politycznego komunikowania międzynarodowego, skierowaną do heterogenicznej publiczności, realizowaną dzięki pośrednictwu środków przekazu i przez kanały bezpośrednie. Jej celem jest kształtowanie lub wspieranie pozytywnego wizerunku kraju, społeczeństwa za granicą, w tym - przez wpływanie na opinię publiczną - kształtowanie pozytywnych postaw wobec kraju nadawcy¹²³. Tym samym dyplomacja publiczna ma służyć realizacji celów polityki państwa w środowisku międzynarodowym, stanowiąc w polityce zagranicznej wyraz dążenia do zarządzania zasobami miękkiej siły.

2.3. Podmioty dyplomacji publicznej

Jak zauważa Jan Melissen dyplomacja jest zarządzaniem zmianami¹²⁴ i przez wiele stuleci dyplomacji rzeczywiście udało się dostosować do wielu zmian w rozwijającym się społeczeństwie międzynarodowym. Dzisiejsza praktyka dyplomatyczna nie tylko zajmuje się przemianami zachodzącymi w stosunkach między państwami, ale stopniowo musi także uwzględniać zmieniającą się strukturę stosunków ponadnarodowych. Demokratyzacja dostępu do informacji sprawiła, że obywatele stali się niezależnymi obserwatorami, a także asertywnymi uczestnikami polityki międzynarodowej. Gwałtowny rozwój aktorów niepaństwowych w ciągu ostatniej dekady, rosnący wpływ transnarodowych ruchów i gwałtowny rozwój nowych mediów ograniczyły swobodę manewru oficjalnej dyplomacji. Szersza publiczność okazuje się jeszcze trudniejszym celem dla dyplomatów ze względu na to, iż zagraniczna publiczność nie ma tendencji do przestrzegania uzgodnionych zasad, ani też zwykle nie ma jasno określonych celów¹²⁵. W ostatnich dziesięcioleciach służby dyplomatyczne przeszły transformację dostosowując się do rosnącej złożoności wielostronnych procesów decyzyjnych i uczenia się wchodzenia w relacje z rosnącą liczbą podmiotów stosunków międzynarodowych. Współpraca z obcymi społeczeństwami wymaga zupełnie innego sposobu myślenia. Zakłada między innymi rezygnację ze złudzenia posiadania niemal całkowitej kontroli nad własnymi inicjatywami i opiera się na technikach pomocniczych, nieznanym wcześniejszym pokoleniom praktyków.

Określając podmioty dyplomacji publicznej należy oprzeć rozważania o koncepcję rozumienia podmiotowości we współczesnych stosunkach międzynarodowych, czyli uznanie podmiotowości niepaństwowych uczestników tychże procesów. Mogą oni jednocześnie

¹²³ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op.cit., s. 70.

¹²⁴ J. Melissen, *The New Public Diplomacy ...*, op.cit., s.23.

¹²⁵ Ibidem, s.24.

występować w roli odbiorcy - wykonawcy działań rządowych, jak i samodzielnych nadawców w procesach komunikowania międzynarodowego. Ociepka zauważa, iż dla rozumienia dyplomacji publicznej kluczowe jest uznanie podmiotowości politycznej w środowisku międzynarodowym organizacji pozarządowych, firm, przedsiębiorstw, korporacji transnarodowych¹²⁶. W swojej analizie podmiotów dyplomacji publicznej badaczka wymienia: podmioty państwowe (rządy i ich agendy), podmioty publiczne (parlamenty i partie polityczne - wtedy, gdy ich aktywność ma znaczenie dla wizerunku państwa za granicą), podmioty niepaństwowe (organizacje pozarządowe, korporacje - w tym firmy medialne), jednostki, których aktywność (gospodarcza, społeczna, kulturalna, sportowa, naukowa) ma znaczenie dla wizerunku kraju za granicą¹²⁷.

Podmiotem podstawowym pozostają rządy państw, które kierują przekaz do zagranicznej publiczności, wyznaczają kształt i kierunek oficjalnej polityki zagranicznej państwa, utrzymują relacje dyplomatyczne z innymi państwami, organizacjami międzynarodowymi, prowadzą oficjalne negocjacje, realizują postanowienia traktatowe, pełnią funkcje reprezentacyjne itd. Przypada im także funkcja koordynacyjna, która zakłada włączanie wielu innych podmiotów w kreowanie dyplomacji publicznej. Rolą rządu jest współpraca z organizacjami pozarządowymi, nawiązywanie partnerstwa zmierzającego do wzrostu potencjału dyplomatycznego państwa. Część zadań rząd może w całości przekazywać na rzecz organizacji, zapewniając z drugiej strony ich finansowanie. Model ten niesie jednak ze sobą ryzyko finansowego uzależnienia od państwa, a także (często nieformalnego) obowiązku realizowania oficjalnej polityki rządu, ograniczając tym samym ich autonomiczność. Jednakże o tymże uzależnieniu w istotnym stopniu najczęściej decyduje kultura polityczna i siła instytucji demokratycznych państwa, aniżeli sam model finansowania instytucji przez państwo.

Możliwość realizowania zadań dyplomacji publicznej przez podmioty niepaństwowe jest ilustracją zmiany pojmowania suwerenności i stosunków międzynarodowych współcześnie. Organizacje pozarządowe często w swojej działalności zajmują się takimi sferami jak edukacja, kultura, działalność charytatywna, które to przekraczają granice państwowe i przekładają się na wizerunek państwa zagranicą. Ten rodzaj aktywności należy postrzegać jako dopełnienie polityki zagranicznej państwa. Działalność organizacji pozarządowych prowadzona poza granicami państwa jest określana mianem dyplomacji społecznej i odzwierciedla fakt, iż kreowanie stosunków międzynarodowych nie jest już

¹²⁶ B. Ociepka, *Komunikowanie polityczne w środowisku międzynarodowym: podmioty dyplomacji publicznej*, [w:] M. Kolczyński, M. Maur, S. Michalczyk (red.), *Mediatyzacja kampanii politycznych*, 2009, s. 91.

¹²⁷ B. Ociepka, *Miękka siła i dyplomacja ...*, op.cit., s. 71.

domeną jedynie rządów. Popularną ścieżką w dyplomacji publicznej jest nawiązywanie partnerstwa między rządem i organizacjami pozarządowymi, często przybierając formę konsultacji. W tym układzie organizacje pełnią funkcję doradczą dla ministerstw spraw zagranicznych. Nieoceniona rola i znaczenie podmiotów niepaństwowych odzwierciedla się w ich działaniach, proponują one konkretne rozwiązania, opracowują i nadzorują wdrażanie polityk lub umów, wzbogacają sieć partnerów, pośredniczą w kontaktach z innymi NGOs, podnoszą prestiż bądź zaufanie do rządu. Ich moc oddziaływania wynika nie tylko z ich kompetencji, posiadania wiedzy eksperckiej, ale także z szerokiej sieci kontaktów, posiadanej reputacji i grupy zwolenników - także wśród dyplomatów oraz uzyskanej legitymizacji (np. dzięki skuteczności prowadzenia przez nie działań). Ponadto często prowadząc swoje działania poza granicami kraju, znajdują się bliżej lokalnych społeczności i rozumieją ich potrzeby, które są w stanie zaadresować. W związku z tym część dyplomacji publicznej można powiązać z organizacjami pozarządowymi, ponieważ mają one do czynienia także z rządem w krajach goszczących i mogą zwiększać wysiłki dyplomacji publicznej podejmowane przez klasycznych dyplomatów. Podmioty niepaństwowe często uczestniczą także w międzynarodowych konwencjach, forach i negocjacjach wraz z podmiotami państwowymi, aby osiągnąć wspólne cele. Tym samym aktorzy niepaństwowi stali się interesariuszami i partnerami rządów, aby rozwiązywać nowe problemy, które wcześniej nie były rozważane przez dyplomatów (m.in. takie jak biotechnologia, żywność modyfikowana genetycznie, ochrona środowiska i zmiany klimatu).

2.4. Hierarchiczny i sieciowy model dyplomacji publicznej

Brian Hocking zwraca uwagę na istnienie „dwóch światów” dyplomacji publicznej, które przecinają się, nakładają się, zderzają i współpracują w różnych kontekstach. Z jednej strony obserwujemy tradycyjny, „hierarchiczny” obraz systemów dyplomatycznych, a z drugiej strony model „sieci”¹²⁸. Oba modele opierają się w znacznym stopniu na argumentach dotyczących znaczenia miękkiej siły, niosąc jednakże ze sobą bardzo różne implikacje dla zrozumienia miękkiej siły i jej związku z dyplomacją publiczną.

Hierarchiczny model dyplomacji publicznej podkreśla centralność stosunków międzyrządowych, w którym ministerstwo spraw zagranicznych wraz z krajowym systemem dyplomatycznym (nad którym ministerstwo sprawuje nadzór), występują w roli gatekeeperów

¹²⁸ B. Hocking, *Rethinking the 'New' Public Diplomacy*, [w:] J. Melissen (red.), *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, 2005, s.35.

monitorując interakcje między krajowym i międzynarodowym środowiskiem politycznym, przepuszczając informacje między nimi. Krajowy system dyplomatyczny musi oczywiście dostosowywać się do wymagań i nacisków ze strony innych państw i społeczeństwa, a także podążać za dynamiką zmieniającego się otoczenia zewnętrznego. Dokonuje tego między innymi poprzez udoskonalone programy wymiany zagranicznej, lepszą współpracę publiczno-prywatną, wypracowanie zdolności elastycznego i szybkiego reagowania na sytuacje kryzysowe, bardziej subtelne programy, które mają na celu angażowanie zagranicznej publiczności itd. Jednakże, jak zauważa Hocking, pomimo pozornego wyrafinowania i zwracania się w stronę zmieniających się wzorców w polityce światowej, wszystko to opiera się na uznanych realistycznych modelach dyplomacji publicznej jako propagandzie¹²⁹ (o relacji dyplomacji publicznej z propagandą piszę w dalszej części rozdziału). Manheim, pisząc o strategicznej dyplomacji publicznej, podkreśla przeobrażenie propagandy, której praktyka zmieniła się - została "oświecona", przez pół wieku badań empirycznych nad ludzką motywacją i zachowaniem¹³⁰. Zatem dyplomacja publiczna pozostaje techniką osiągania celów politycznych, co samo w sobie nie jest opisem nowego środowiska światowej polityki. Jak zauważył Hill, uzasadnieniem w tym modelu paradygmatu miękkiej siły jest to, że ludzie pozostają celami polityki zagranicznej¹³¹.

Model sieci, nie zaprzeczając znaczeniu zmian, jakie zaszły w oficjalnych strategiach dyplomatycznych, zapewnia zasadniczo odmienny obraz funkcjonowania dyplomacji w XXI wieku, a tym samym znaczenie jej wymiaru publicznego. Podstawą różnych definicji sieci jest twierdzenie, że są one teraz niezbędne w zarządzaniu coraz bardziej złożonymi środowiskami polityki poprzez promowanie komunikacji i zaufania. W tym rozumieniu sieć polityczną można zdefiniować jako „zestaw względnie stabilnych relacji, które mają niehierarchiczny i współzależny charakter, łącząc różne podmioty, które mają wspólne interesy w odniesieniu do polityki i które wymieniają zasoby, aby realizować wspólne interesy, uznając, że współpraca jest najlepszym sposobem na osiągnięcie wspólnych celów”¹³². Jest to podstawowa zasada, na której opiera się koncepcja globalnych sieci porządku publicznego Reinecke¹³³. Zaczynając od założenia, że globalizacja uwypukliła braki rządów, zarówno działających samodzielnie, jak i

¹²⁹ Ibidem, s. 36.

¹³⁰ J. Manheim, *Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1994, s.7.

¹³¹ C. Hill, *The Changing Politics of Foreign Policy*, Houndmills: Palgrave Macmillan, 2003, s. 279.

¹³² D. Stone, *Networks, Second-Track Diplomacy and Regional Cooperation: The Role of Southeast Asian Think Tanks*, referat prezentowany na 38 Konwencji Studiów Międzynarodowych w Toronto, 1997, s.5
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.40.7293&rep=rep1&type=pdf> (dostęp 16.08.2019).

¹³³ W. Reinecke, *The Other World Wide Web: Global Public Policy Networks*, "Foreign Policy", vol. 117, 2000, s. 44–57.

wspólnie, pod względem zakresu działania, szybkości reakcji na globalne problemy i zakresu kontaktów, identyfikuje to znaczenie pojawienia się sieci obejmujących zarówno podmioty sektora publicznego, jak i prywatnego¹³⁴. Bardziej zróżnicowane członkostwo i niehierarchiczne cechy sieci promują współpracę i uczenie się oraz przyspieszają zdobywanie i przetwarzanie wiedzy. Ponadto scentralizowani decydenci znajdują się w niekorzystnej sytuacji, gdy spotykają się z sieciami zdecentralizowanymi, ponieważ te ostatnie napotykały mniej barier transakcyjnych i są w stanie szybko skierować istotne informacje tam, gdzie przyniesie to największy skutek¹³⁵. W przeciwieństwie do kontroli sprawowanej przez przedstawicieli rządu nad polityką międzynarodową, nacisk kładziony jest tutaj na ograniczenia, jakie napotykają wszyscy uczestnicy - zarówno państwowi, jak i niepaństwowi - w realizacji swoich celów politycznych. W obliczu coraz bardziej złożonych, różnorodnych programów konieczne jest ustanowienie politycznych sieci o zróżnicowanym zakresie i składzie, które mogą na przykład zrzeszać podmioty rządowe, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i przedsiębiorstwa¹³⁶. W innej pracy Brian Hocking opisał to zjawisko jako „katalityczną” dyplomację - formę komunikacji, w której uznaje się, że szereg podmiotów ma zdolność wnoszenia zasobów do zarządzania złożonymi problemami, niezależnie od tego, czy przyjmują one formę wiedzy, zasobów finansowych, czy, co mniej namacalne, nadania zasadności procesom¹³⁷. Istnieje wiele przykładów takich procesów sieciowych w różnych obszarach. Przykład Traktatu ottawskiego, dotyczący min przeciwpiechotnych, jest jednym z najczęściej cytowanych przykładów.

Centralny aspekt debaty na temat dyplomacji publicznej dotyczy wpływu, jaki wywiera ona na krajowe systemy dyplomatyczne. Jest to oczywiście uwzględnione w szerszej debacie dotyczącej obecnego statusu i przyszłej roli zawodowych dyplomatów oraz środowisk, w których działają. Niemniej jednak dwa przedstawione powyżej modele dyplomacji publicznej uwypuklają szereg konsekwencji dla dyplomatów. Hierarchiczny model dyplomacji publicznej tworzy nowe zadania - dla potrzeby rozszerzenia, udoskonalenia i lepszej koordynacji działań dyplomacji publicznej. Drugi - sieciowy - obraz dyplomacji nie neguje znaczenia funkcji „pomocniczych”, które są obecnie uważane za kluczowe dla wszelkich obowiązków dyplomatycznych, ale posuwa je znacznie dalej w kierunku, który stawia dyplomatom nowe

¹³⁴ B. Hocking, *Rethinking the ...*, op.cit., s. 37.

¹³⁵ Bollier, *The Rise of Netpolitik, How the Internet Is Changing International Politics and Diplomacy*, Aspen Institute, 2003, s.9 http://www.bollier.org/files/aspen_reports/NETPOLITIK.PDF (dostęp 16.08.2019).

¹³⁶ B. Hocking, *Rethinking the ...*, op. cit., s. 37.

¹³⁷ B. Hocking, *Catalytic Diplomacy: Beyond “Newness” and “Decline”*, [w:] J. Melissen (red.), *Innovation in Diplomatic Practice*, London: Macmillan, 1999, s. 21–42.

wymagania, ale który również potwierdza ich znaczenie w świecie zarządzania wizerunkami¹³⁸. Cohen stwierdza, iż dyplomacja pracuje ponad granicami¹³⁹. Jednak dyplomaci zamiast działać jako strażnicy, coraz częściej występują w roli, która zakłada zdolność do udziału w sieciach politycznych. W związku z tym rola dyplomaty w tym kontekście została zdefiniowana na nowo jako rola mediatora w tworzeniu i zarządzaniu tymi sieciami.

2.5. Poziomy dyplomacji publicznej

Nawiązując do koncepcji aren komunikacji politycznej Jurgena Habermasa¹⁴⁰ Beata Ociepka proponuje rozróżnienie trzech poziomów dyplomacji publicznej. Kluczowe dla tejże kategoryzacji jest postrzeganie dyplomacji publicznej poprzez rozprzestrzenianie się jej na peryferie systemu politycznego, włączanie nowych podmiotów do tejże aktywności oraz istotę kontaktów interpersonalnych w stosunkach międzynarodowych odzwierciedlających się w koncepcji miękkiej siły¹⁴¹.

Wyróżnia ona poziom centrum systemu politycznego, do którego zalicza się rządy, parlamenty, głowy państw. Poziom ten Ociepka nazywa agendą polityków i określa skrótem g2g (government to government). Oddziaływanie odbywa się tu za pomocą klasycznych metod dyplomacji, istotne znaczenie mają takie kategorie jak strategie polityki zagranicznej, które pozwalają na ustalenie strategii dyplomacji publicznej. Jak wskazuje Beata Ociepka na tym poziomie istota analizy opiera się na założeniach geopolitycznych, wykorzystując analizę położenia geopolitycznego kraju, ustalenie znaczenia geopolityki w tworzeniu podstaw polityki zagranicznej państwa¹⁴². „Geopolityka, zasoby twarde państwa będą wpływać na znaczenie informacyjne kraju, a w tym na jego międzynarodowe postrzeganie, począwszy od postrzegania kraju w kategoriach zasobów twardych lub miękkiej siły (...) Ujęcie geopolityczne przyczynia się do rozpoznania modelu dyplomacji publicznej, wyjaśnia m.in. wybór państw docelowych i tematów kampanii, stanowi podstawę dla zrozumienia dużego znaczenia dyplomacji

¹³⁸ Ibidem, s. 40.

¹³⁹ R. Cohen, *Reflections on the New Global Diplomacy*, [w:] J. Melissen (red.), *Innovation in Diplomatic Practice*, Houndmills: Macmillan, 1999, s. 16.

¹⁴⁰ Jurgen Habermas w swoich rozważaniach wyjaśniających między innymi sposób kształtowania się opinii publicznej, zwrócił uwagę na znaczenie mediów w przekształcaniu opinii opublikowanych i opinii publiczności w opinię publiczną.

¹⁴¹ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op. cit., s. 70.

¹⁴² B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, [w:] A. Gałganek, E. Haliżak, M. Pietraś (red.), *Wielo- i interdyscyplinarność nauki o stosunkach międzynarodowych*, Rambler, Warszawa 2012, s. 291 <http://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/2012/04/ptsm-1-ociepka.pdf> (dostęp: 18.08.2019).

historycznej (inaczej: zagranicznej polityki historycznej) dla niektórych państw¹⁴³. W celu wykreowania strategii dyplomacji publicznej na pierwszym poziomie wykorzystuje się badania oparte na analizie rządowych dokumentów, analizach statystycznych itd.

Poziom drugi, czyli agenda mediów, g2p (government to people), opiera się o wykorzystanie mediów przez polityków, w tym dyplomatów, w celu zwrócenia się do publiczności za granicą. Jak zauważa badaczka to na tym poziomie odbywa się proces artikulacji opinii publicznej, który ma możliwość zaistnienia dzięki aktywnej roli mediów. Za sprawą mediów dochodzi do przekształcenia opinii publiczności w opinie opublikowane, a dalej, poprzez mechanizmy agenda setting, poszczególne tematy wprowadzane zostają do debaty publicznej, by w dalszym kroku, za sprawą uramowienia, nadać im interpretacje. Istotne na tym poziomie jest dokonywanie badania międzynarodowego postrzegania, wizerunku oraz marki państwa, które dzięki budowaniu pozytywnych asocjacji względem wartości, społeczeństwa przekładają się na wzrastanie pozytywnych postaw wobec danego kraju. Analiza dyplomacji publicznej na tym poziomie zakłada dekonstrukcję wizerunków i marek państw oraz analizę zawartości mediów i badania sondażowe¹⁴⁴.

Poziom trzeci dyplomacji publicznej, ze względu na podmioty kreujące ją, nazywany jest dyplomacją obywatelską, p2p (people to people). Odznacza się on brakiem pośrednictwa mediów i polityków w kontaktach międzynarodowych. Jest to agenda publiczności - interesariuszy, zachodząca za sprawą codziennej komunikacji publicznej, poprzez społeczeństwo obywatelskie. Istotne dla funkcjonowania tego poziomu są turystyka, media społecznościowe, ruchy społeczne, ale także system polityczny, który może wspierać bądź blokować kreowanie dyplomacji publicznej, szczególnie w jej obywatelskim wymiarze. Beata Ociepka zwraca tu uwagę na państwa demokratyczne stwierdzając, iż “dzięki uznaniu swobód obywatelskich, w tym swobody działania i wypowiedania się obywatela poza granicami, jednostki stają się uczestnikami stosunków międzynarodowych, inicjując działania lub biorąc w nich udział”¹⁴⁵.

Inne rozumienie poziomów - warstw dyplomacji publicznej, zaproponowali Geoffrey Cowan i Amelia Arsenault. W swojej pracy “Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy”, odwołując się do trzech form komunikacji, wyszczególnili oni trzy poziomy: monolog, dialog oraz współpracę. Zwracają oni uwagę, iż skuteczna dyplomacja publiczna wymaga komunikacji wszystkich zaangażowanych

¹⁴³ Ibidem, s. 291 - 292.

¹⁴⁴ Ibidem, s. 292-293.

¹⁴⁵ B Ociepka, *Miękka siła* ..., op. cit., s. 72.

podmiotów, przechodząc od monologu, poprzez dialog, aż do współpracy, która niejednokrotnie może być najbardziej skuteczną techniką dyplomacji (szczególnie w przypadku nawiązywania kontaktów i relacji z zagraniczną publicznością)¹⁴⁶. Ich praca skupia się na systematycznym badaniu okoliczności, w których każda z tych trzech warstw dyplomacji publicznej jest najbardziej odpowiednia dla angażowania się i budowania wiarygodności wśród zagranicznych odbiorców. Ze względu na jej analityczny charakter może być uznawana za wyznacznik strategii jakie mogą obierać państwa w celu kreowania skutecznej dyplomacji publicznej, opartej o adekwatne formy komunikacji.

Krytycy często potępiają poleganie Stanów Zjednoczonych (i innych narodów) na monologicznej, jednokierunkowej komunikacji w celu promowania strategii polityki zagranicznej, premiując dialog jako bardziej wartościową formę komunikacji¹⁴⁷. W istocie dialog i monolog zazwyczaj zestawiane są ze sobą - stojąc w opozycji względem siebie. Jednakże dialog i współpraca, choć niezwykle wartościowe, nigdy nie zastąpią w pełni strategii komunikacji jednokierunkowej. Jak zauważają Cowan i Arsenault praktycy dyplomacji publicznej będą nadal polegać na komunikacji monologicznej w wielu okolicznościach, czy to z wyboru, czy z biurokratycznych wymogów. Dlatego monologu nie należy rozpatrywać w opozycji do dialogu, należy raczej zwrócić uwagę na to, kiedy i jak najlepiej sformułować i wykorzystać jednokierunkowe sposoby komunikacji¹⁴⁸. Funkcją monologu jest przekazanie pomysłu, wizji lub perspektywy i przedstawienie jej w sposób wymowny i jasny. Konstrukcja komunikacyjna monologu nie pozwala na zmianę treści komunikatu. Jednakże nie oznacza to całkowitego zamknięcia na inne formy komunikacji. Przeciwnie, monolog może być wykorzystany jako podstawa do rozpoczęcia dialogu, a w dalszym kroku do nawiązania współpracy.

Monolog jest niezbędnym narzędziem rzecznictwa, z którego mogą i muszą korzystać praktycy dyplomacji publicznej w celu podnoszenia świadomości na temat polityki, tożsamości lub wartości ich kraju. Charakter globalnego środowiska komunikacyjnego sprawia, że komunikacja oparta o monolog nie jest zarezerwowana jedynie dla rządów i najczęściej odbywa się poza granicami oficjalnych programów dyplomacji publicznej. Wiele razy bezmyślne lub nieumyślne formy monologów, w tym te autorstwa podmiotów prywatnych lub podmiotów publicznych w chwilach prywatnych, przyczyniają się do ustosunkowywania się

¹⁴⁶ G. Cowan, A. Arsenault, *Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy*, "The Annals of the American Academy of Political and Social Science", 616(1), s. 2 https://issuu.com/usc_cclp/docs/annals/1?e=7630767/4717638 (dostęp 22.08.2019).

¹⁴⁷ Ibidem, s. 13.

¹⁴⁸ Ibidem.

międzynarodowych odbiorców do danych zdarzeń i w dalszym kroku do kreowania reputacji kraju za granicą¹⁴⁹. Powoduje to konieczność reagowania przez rząd na skutki jednokierunkowych przepływów komunikacyjnych także w formie monologu. Tak więc monolog jako warstwa dyplomacji publicznej może być narzędziem wsparcia, ale jest również niezbędny do korekty i ustosunkowania się do przypadkowych lub prywatnych jednokierunkowych przepływów komunikacyjnych, których pozostawienie bez odpowiedzi mogłoby podważyć perspektywę oficjalnej dyplomacji publicznej, relacje ponadnarodowe i reputację państwa¹⁵⁰. Kryzysowe sytuacje, wynikające z jednokierunkowego przepływu komunikacji, mogą mieć pozytywny wpływ na postrzeganie międzynarodowe państwa. Podkreślanie, że naród ma odmienne głosy i że nie jest monolitem, może być czasem jednym z najbardziej skutecznych narzędzi w publicznym arsenale dyplomacji. Taka strategia komunikacyjna jest charakterystyczna dla Szwecji, która nie ukrywa różnorodności społecznej (różnorodność ta szczególnie odzwierciedla się w przypadku stosunku do emigrantów, kiedy to część społeczeństwa wykazuje się postawami przychylnymi, podczas gdy jego inne grupy cechuje postawa nacjonalistyczna), znajdując w niej między innymi szansę na funkcjonowanie pluralizmu i demokratycznej debaty, które to wymieniane są jako fundamenty funkcjonowania państwa i to między innymi wokół nich budowana jest narracja oraz strategia dyplomacji publicznej Królestwa. Strategie podkreślające różnorodność mają co najmniej dwie ważne zalety: podkreślają zaangażowanie narodu w demokratyczną debatę i mogą pomóc zapewnić, że negacja bądź krytyka rządu lub jego polityki nie oznacza automatycznej wrogości wobec całego państwa i jego społeczeństwa¹⁵¹.

Chociaż monolog odgrywa istotną i nieuniknioną rolę w dyplomacji publicznej, ma również poważne ograniczenia. Komunikacja jednokierunkowa nie daje okazji do wysłuchania ani nie pozwala na uzyskanie opinii lub krytycznych uwag od odbiorców. Ponadto tradycyjne jednokierunkowe komunikaty w ramach dyplomacji publicznej są często traktowane podejrzliwie i są podważane przez dziedzictwo kolonializmu oraz nierówności gospodarczych i społecznych¹⁵². Dodatkowo Jozef Batora zwraca uwagę na fakt, iż komunikacja monologiczna jest szczególnie skomplikowana w przypadku państw o ugruntowanej reputacji, krajów o silnej

¹⁴⁹ Jako przykłady negatywnych konsekwencji z zastosowania monologu autorzy podają sytuację wywołaną przez członka włoskiego gabinetu - Roberto Calderoliego, który zakładał koszulki przedstawiające proroka Mahometa w kreskówkowej formie, uczestnicząc w programach emitowanych przez włoską telewizję państwową. Miało to miejsce w 2006 roku, w szczytowym momencie kontrowersji wywołanych przez analogiczne duńskie kreskówki. Zdarzenie to odegrało dużą rolę w wywołaniu demonstracji i spaleniu włoskiej ambasady w Libii.

¹⁵⁰ G. Cowan, A. Arsenaault, *Moving from Monologue ...*, op. cit., s.15.

¹⁵¹ Ibidem.

¹⁵² M. Leonard, *Public diplomacy ...*, op. cit., s. 6-7.

tożsamości kulturowej i politycznej¹⁵³. Wynika to z powszechności informacji na temat państwa, jego spopularyzowanego wizerunku, kultury, mitów i stereotypów. Cowan i Arsenault konkludują, iż z tych powodów obywatele na całym świecie, którzy nigdy nie postawili stopy w Stanach Zjednoczonych, mogą na przykład uważać się za ekspertów w amerykańskim stylu życia¹⁵⁴. Monolog jest ważny w krytycznych momentach oraz w codziennych wyjaśnieniach na temat polityki. Czasami jednokierunkowe strategie komunikacyjne mogą również pomóc w budowaniu wiarygodności, jak ma to miejsce w przypadku nadawców takich jak BBC, Voice of America, którzy od lat charakteryzują się rzetelnością w podawaniu informacji, opisując także kompromitujące fakty na temat państwa czy rządu, który sponsoruje transmisję. Ale dla krajów równie ważne jest rozwijanie technik komunikacji, które koncentrują się na budowaniu relacji, które można osiągnąć za sprawą dialogu i współpracy.

Drugim poziomem dyplomacji zaproponowany przez Cowana i Arsenault jest dialog. W tym kontekście dialog odnosi się do niezliczonych sytuacji, w których pomysły i informacje są wymieniane, a komunikacja jest wzajemna i wielokierunkowa. Istnieje wiele form i wiele poziomów dialogu. Pomysły i informacje można wymieniać na formalnych szczytach z udziałem elit, na konferencjach akademickich lub zawodowych, na interaktywnych stronach internetowych oraz poprzez udział obywateli w międzykulturowych projektach sportowych, kinematograficznych i artystycznych¹⁵⁵. Dialog należy przede wszystkim traktować jako metodę poprawy relacji i lepszego zrozumienia, niekoniecznie w celu osiągnięcia konsensusu lub wygrania sporu. Według Martina Bubera, jednego z najbardziej wpływowych teoretyków komunikacji dialogowej, prawdziwy dialog ma miejsce, gdy obie strony wchodzi w relację z wzajemnym szacunkiem i chęcią słuchania, a co najważniejsze, postrzegają swoje interakcje jako cel relacji¹⁵⁶. Jak zauważyli badacze publicystyki Kent i Taylor, dialog w idealnej formie nie jest tylko rozmową, ale podstawą do nawiązania relacji między podmiotami, nie jest to tylko proces, ale także produkt¹⁵⁷. Martin Buber czyni użyteczne rozróżnienie między „dialogiem technicznym”, w którym wymieniane są pomysły i informacje, a prawdziwym dialogiem, w którym uczestnicy chętnie i otwarcie angażują się w prawdziwe relacje -budowanie wymian, w których zminimalizowane są poczucie kontroli i dominacji. Zarówno dialog, jak i dialog

¹⁵³ J. Batora, *Multi-stakeholder public diplomacy of small and medium-sized states: Norway and Canada compared*, Paper presented to the International Conference on Multi-stakeholder Diplomacy, Mediterranean Diplomatic Academy, Malta, February 11-13, 2005.

¹⁵⁴ G. Cowan, A. Arsenault, *Moving from Monologue ...*, op. cit., s.16.

¹⁵⁵ Ibidem, s.18.

¹⁵⁶ M. Buber, Martin, *I and thou*, New York, Scribner, 1958.

¹⁵⁷ M. Kent, M. M. Taylor, *Building dialogic relationships through the World Wide Web*, "Public Relations Review" nr 24 (3), s. 321-334.

techniczny mogą być przydatne do osiągnięcia celów dyplomacji publicznej, ponieważ czasami sam akt wymiany informacji lub ilustrujący chęć wymiany informacji może położyć podwaliny pod głębsze zaangażowanie, jednakże to dialog w swojej otwartej formule odznacza się zdecydowanie większą siłą oddziaływania. Cowan i Arsenault powołują się w swojej publikacji na przykład rozgłośnięcie Voice of America, która kierując się hipotezą, że ludzie mają tendencję do bardziej uważnego słuchania i bycia bardziej otwartym, gdy ich pytania są rozpatrywane, a ich komentarze są słyszane i kiedy wierzą, że oni lub ludzie im podobni, są częścią rozmowy, zdecydowała się w 1994 roku na przejście od „monologu do dialogu”. Jako jeden z przejawów tego podejścia Voice of America zaczęło nadawać programy w kilkunastu językach, które mogły być na bieżąco komentowane przez słuchaczy. Niemiecki nadawca publiczny, Deutsche Welle, również podjął kilka inicjatyw koncentrujących się na włączeniu komunikacji dialogowej do swoich strategii nadawczych. Jednym z najpopularniejszych programów Deutsche Welle jest Dialog kultur, w którym odbywają się aktualne dyskusje wybitnych myślicieli w Niemczech i świecie arabskim. Badanie przeprowadzone przez Lucassena i Zollnera wykazało, że słuchacze byli niezwykle entuzjastycznie nastawieni do strategii transmisji i pochwalili Deutsche Welle za próby „nawiązania przyjaznych relacji z narodami arabskimi”¹⁵⁸. Obydwa przykłady mówią o tym w jaki sposób można przejść z dyplomacji publicznej opartej o monolog w stronę dyplomacji publicznej bazującej na dialogu. Możliwość wyrażania siebie i bycia wysłuchanym oraz prowadzenia dialogu są jednym z fundamentalnych potrzeb człowieka. Zaspokojenie tej potrzeby może być wyznacznikiem dla prowadzenia działań w obszarze dyplomacji publicznej w jej dialogowej wersji.

Badacze w dyscyplinach komunikacji, psychologii społecznej i nauk politycznych oferują szereg dowodów na to, że dialog, w odpowiednich warunkach, może stanowić integralną część pokonywania barier społecznych i wspierania lub zwiększania dobrej woli między grupami¹⁵⁹. Monolog ma kluczowe znaczenie dla dostarczania informacji i inspiracji. Ale informacje, bez względu na ich zawartość czy precyzję, mają ograniczoną zdolność wpływania na jednostki, aby odrzucić ich uprzedzenia lub stereotypy. Dialog jako warstwa dyplomacji publicznej jest zatem kluczowym czynnikiem budowania porozumień oraz

¹⁵⁸ O. Zollner, *A quest for dialogue in international broadcasting: Germany's public diplomacy targeting Arab audiences*, "Global Media and Communication", nr 2 (2), s. 160-182, 99, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1742766506061817> (dostęp 10.09.2019).

¹⁵⁹ A. N. Christakis, S. Brahm, *Boundary-spanning dialogue for the 21st century agoras*, "Systems Research and Behavioral Science" 20:371-82; B. H. Bathany, *Guided evolution of society: A systems view*, New York 2000, Kluwer Academic/Plenum.

mechanizmem przełamania stereotypów i budowania relacji ponad granicami społecznymi¹⁶⁰.

Trzecim poziomem dyplomacji publicznej według Cowana i Arsenault jest współpraca będąca kluczowym i często najbardziej skutecznym sposobem angażowania zagranicznych odbiorców. Obejmuje ona dialog między uczestnikami i interesariuszami, ale także konkretne i zazwyczaj łatwe do zidentyfikowania cele i wyniki, które stanowią użyteczną podstawę i strukturę, na których można tworzyć bardziej trwałe relacje. Współpraca jako forma dyplomacji publicznej odnosi się do inicjatyw, w których uczestnicy z różnych narodów wspólnie biorą udział w projekcie przybierającym różne formy - niektóre koncentrują się na rozwiązywaniu wspólnych problemów lub konfliktów, inne na rozwijaniu wspólnych wizji¹⁶¹. Strony uczestniczące we wspólnym projekcie, niezależnie od jego charakteru, celu bądź zakresu przedmiotowego, są na zawsze związane wspólnym doświadczeniem i / lub osiągnięciami, co przekładać się może na budowanie głębokich, długotrwałych porozumień, szacunku, zaufania między nimi, które mogą okazać się bezcenne w czasach kryzysu.

Współpraca międzynarodowa może być najlepszą drogą do rozwiązywania głębokich sporów między narodami czy społecznościami. W sytuacji, w której klasyczne formy dyplomacji zawodzą, istotne jest włączenie mechanizmów dyplomacji publicznej, zainicjowanie ponadnarodowych projektów, które stopniowo pozwolą na załagodzenie sytuacji kryzysowej, aby następnie skierują się w stronę budowania długotrwałego procesu stabilizacyjnego czy rozwiązującego spór. Charakterystyczne dla współpracy jest zatem jej długofalowy horyzont czasowy. Współpraca międzynarodowa zakłada pracę nad kwestiami będącymi przedmiotem wspólnego - ponadnarodowego zainteresowania. Na pierwszy plan wysuwają się w ciągu ostatnich lat przede wszystkim kwestie ochrony środowiska, ale nie brakuje też projektów dotyczących rozwoju współpracy biznesowej, budowania kapitału społecznego, zapobiegania konfliktom, budowania demokracji, ale także zwracających uwagę na kwestie sportu, kultury i sztuki.

Współpraca międzynarodowa jako jeden z poziomów dyplomacji publicznej, odznacza się jedną właściwością, która jest charakterystyczną dla tegoż rodzaju dyplomacji, tj. zaangażowaniem w projekty szerokiego grona podmiotów, szczególnie tych niepaństwowych. Partnerami zaangażowanymi we współpracę międzynarodową mogą być rządy państw, sektor prywatny w tym korporacje, fundacje, organizacje pozarządowe, naukowcy, think-tanki,

¹⁶⁰ G. Cowan, A. Arsenault, *Moving from Monologue ...*, op.cit., s. 20.

¹⁶¹ Ibidem, s.21.

instytucje badawcze, a także prywatne osoby (do kanonu zjawisk z obszary dyplomacji weszło już zjawisko określane mianem dyplomacji celebrytów). Takie szerokie grono zapewnia budowanie większego zasięgu oddziaływania, większego poparcia inicjatywy, nadaje mu większą wiarygodność, przynosi różnorodność, która pomaga na wprowadzenie multidyscyplinarnych rozwiązań, ale także pozwala uzyskać większe finansowanie oraz legitymizację.

2.6. Wymiary dyplomacji publicznej

Mark Leonard w swojej analizie wypracował hierarchię skutków, jakie może osiągnąć dyplomacja publiczna:

- Zwiększanie rozpoznawalności państwa (wyzwalanie myślenia o nim, aktualizowanie jego wizerunku, odwracanie niekorzystnych opinii).
- Zwiększanie jego uznania w oczach opinii publicznej (tworzenie pozytywnego postrzegania, zachęcanie innych do patrzenia na kwestie o znaczeniu globalnym z tej samej perspektywy).
- Angażowanie innych (zacieśnianie więzi - poprzez współpracę naukową, atrakcyjność turystyki, zachęcanie do kupowania rodzimych produktów; poznawanie i przyswajanie wartości danego państwa).
- Wpływanie (zachęcanie firm do inwestowania, przekonywanie opinii publicznej do poparcia stanowisk reprezentowanych przez dane państwo)¹⁶².

W celu ich odpowiedniego przeanalizowania wyróżnił on trzy wymiary aktywności w ramach dyplomacji publicznej do których zalicza się: codzienna komunikacja, komunikacja strategiczna, wymiana i rozwijanie długofalowych międzypaństwowych kontaktów¹⁶³.

Codzienna komunikacja (news management) zakłada reagowanie na wydarzenia, wiąże się z przekazywaniem informacji, wyjaśnieniem decyzji podejmowanych przez rząd, najczęściej w formie konferencji prasowych, które skierowane są nie tylko do krajowej opinii publicznej, ale także międzynarodowej społeczności. W ramach codziennej komunikacji przygotowuje się notatki dla prasy, briefingi, organizuje się wizyty polityków, współpracuje z korespondentami zagranicznymi. Na tym poziomie wymagana jest otwartość, komunikatywność, a także szybkość reagowania na wydarzenia, szczególnie te o kryzysowym charakterze.

¹⁶² M. Leonard, *Public diplomacy ...*, op. cit., s. 9-10.

¹⁶³ Ibidem, s.10-11.

Komunikacja strategiczna w rozumieniu Marka Leonarda oznacza współpracę ze środkami masowego przekazu w perspektywie długoterminowej i w sposób aktywny, w celu promocji państwa i budowania jego marki. Sama koncepcja komunikacji strategicznej wywodzi się z nauk o bezpieczeństwie i odnosi się do kształtowania polityki i wskazówek dotyczących spójnej działalności informacyjnej w organizacji i między organizacjami, zmierzając do realizacji długoterminowych strategicznych celów organizacji. W kontekście rządu Stanów Zjednoczonych komunikacja strategiczna została zdefiniowana jako „skoncentrowane wysiłki rządu Stanów Zjednoczonych polegające na zrozumieniu i zaangażowaniu kluczowych odbiorców w celu stworzenia, wzmocnienia lub zachowania warunków sprzyjających rozwojowi interesów, polityk i celów rządu Stanów Zjednoczonych poprzez wykorzystanie skoordynowanych programów, planów, tematy, wiadomości i produktów zsynchronizowanych z działaniami wszystkich instrumentów władzy krajowej”¹⁶⁴. Tym samym dyplomacja publiczna należy do repertuaru działań komunikacji strategicznej. Takie rozumienie przyjmuje także Philip Taylor, dla którego dyplomacja publiczna obok public affairs i narzędzi informacyjnych na czas wojny, tworzą razem komunikację strategiczną rządów¹⁶⁵. Komunikacja strategiczna, jak pisze Beata Ociepka, jest z poziomu analizy działań rządu obecnie terminem nadrzędnym, sygnalizującym, iż agendy państwa tworzą procedury zarządzania komunikacją, włączając w ten proces zarządzanie dyplomacją publiczną. Definiuje ona komunikację strategiczną jako “proces zarządzania komunikacją zarówno w wymiarze zewnętrznym (zagranicznym), jak i wewnętrznym (krajowym) przez agendy państwa, w celu ułatwienia realizacji jego celów. Tak rozumiana komunikacja strategiczna zawiera w sobie zarówno działania jednostronne - jak propaganda, reklama i kształtowanie marki kraju (branding), jak i otwarte, dwustronne - jak dyplomacja publiczna i dyplomacja kulturalna”¹⁶⁶. Istotne jest strategiczne zarządzanie komunikacją, które można rozumieć jako systematyczne planowanie i realizowanie przepływu informacji, komunikacji, rozwoju mediów i dbania o wizerunek w perspektywie długoterminowej. Zarządzanie komunikacją strategiczną przynależy do sfery rządowej, która decyduje o tym, które działania komunikacyjne należy

¹⁶⁴ Departament Obrony USA, *Strategic Communication Joint Integrating Concept*, Version 1.0, 07 October 2009, s. 2
https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/jic_strategiccommunications.pdf?ver=2017-12-28-162005-353 (dostęp 29.08.2019).

¹⁶⁵ P. M. Taylor, *Public Diplomacy on Trial*, [w:] A. Fischer, S. Lucas (red.), *Trials of Engagement. The Future of US Public Diplomacy*, Martinus Nijhoff Publishers Leiden, 2011, s. 19- 32.

¹⁶⁶ B. Ociepka, *Dyplomacja publiczna - oksymoron?*, [w:] A. Stepińska, E. Jurga-Wosik, B. Secler (red.), *Oblicza współczesnej komunikacji. Konteksty-problemy-wyzwania*, Poznań, Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej, 2018, s. 26.

prowadzić w sposób publiczny, albo które zagadnienia wykluczać z debaty publicznej ze względu na bezpieczeństwo państwa.

Trzecim, najbardziej długofalowym wymiarem dyplomacji publicznej według Marka Leonarda jest budowanie relacji. Możliwe jest ono poprzez stypendia, wymiany naukowe i studenckie, szkolenia, seminaria, konferencje, wymianę kulturalną. Różni się to od klasycznej praktyki dyplomatycznej, ponieważ ma na celu rozwijanie relacji między nie tyle dyplomatami, co biznesmenami, przedsiębiorcami, studentami, naukowcami, artystami itd.

Eytan Gilboa uznaje, iż ramy analizy dyplomacji publicznej można zdefiniować pod względem zakresu czasowego. Rozróżnia on trzy wymiary czasowe: natychmiastowy, pośredni i długi. Każdy z nich przedstawia inne cele i środki, różne postawy względem mediów i opinii publicznej, inny stopień istniejących więzi z rządem oraz dopasowanie instrumentów dyplomacji publicznej.

Tabela 6. Ramy analizy dyplomacji publicznej

Wymiar	Natychmiastowy	Pośredni	Długi
Czas	Godziny/dni	Tygodnie/miesiące	Lata
Cel	Reaktywny	Proaktywny	Budowanie relacji
Media/opinia publiczna	Zarządzanie newsami	Komunikacja strategiczna	Budowanie sprzyjających warunków
Rząd	Ściśle powiązany	Częściowo powiązany	Powiązany w najmniejszym stopniu
Instrumenty dyplomacji publicznej	Rzecznictwo, nadawanie za granicę, cyberdyplomacja	Międzynarodowe public relations, dyplomacja korporacyjna, dyplomacja publiczna diaspory	Dyplomacja kulturalna, wymiany międzynarodowe, branding

Źródło: E. Gilboa, Searching for a Theory of Public Diplomacy, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 2008; vol 616; s. 73.

Na poziomie natychmiastowym celem jest zareagowanie w ciągu kilku godzin lub kilku dni na wydarzenia, zwykle w celu zminimalizowania szkód. Takie natychmiastowe działania są zazwyczaj prowadzone przez wyższych urzędników państwowych. Najbardziej odpowiednimi instrumentami dyplomacji publicznej na tym etapie jest rzecznictwo, nadawanie za granicę za pomocą mediów i cyberdyplomacja. Urzędnicy mogą szybko reagować na zmieniające się wydarzenia za pośrednictwem kontrolowanych mediów: własnych stacji

radiowych i telewizyjnych oraz stron internetowych. Poziom pośredni daje znacznie więcej czasu na proaktywne planowanie i implementację polityk. Opiera się na technikach komunikacji strategicznej i jest prowadzony przez połączone wysiłki agencji rządowych i pozarządowych w okresie od kilku tygodni do kilku miesięcy. Prawa własności intelektualnej, dyplomacja korporacyjna (ang. corporate diplomacy)¹⁶⁷ i dyplomacja publiczna diaspory są najbardziej odpowiednimi instrumentami na tym etapie. Zasięg długoterminowy jest najbliższy tradycyjnej dyplomacji publicznej. Został zaprojektowany, aby wytworzyć wśród międzynarodowej opinii publicznej przychylne postawy względem danego państwa. Takie inicjatywy wymagają wieloletnich wysiłków na rzecz budowania wzajemnego zaufania i przyjaznych relacji z państwami i podmiotami niepaństwowymi. Organizacje pozarządowe są najskuteczniejszymi organami do realizacji zadań długoterminowych. Najbardziej odpowiednimi instrumentami dyplomacji publicznej na tym etapie byłyby dyplomacja kulturalna, wymiana międzynarodowa i branding.

2.7. Dyplomacja publiczna a propaganda

Dyplomacja publiczna niejednokrotnie utożsamiana jest z propagandą - kojarzoną głównie z okresem II wojny światowej oraz zimnej wojny. Rozumienie to jest błędne ze względu na kilka czynników. Zarówno dyplomacja publiczna jak i propaganda uznawane są za formy komunikowania politycznego w środowisku międzynarodowym. Niejednokrotnie uchwycenie granic między nimi jest niezwykle trudne, gdyż mogą one wzajemnie się uzupełniać i przenikać (podobnie jak miękka i twarda siła). Jednakże w celu wskazania ich różnic należy skupić się na celu jaki przyświeca obu formom komunikacji. Propaganda odwołuje się do przemocy, zmierza przede wszystkim do zaspokojenia potrzeb podmiotu stosunków międzynarodowych. Dyplomacja publiczna odwołuje się do budowania relacji, przyciągania, odnajdywania obszarów współpracy, które mogą w konsekwencji podjętych wspólnych działań prowadzić do wielostronnych korzyści. Jak zauważa Ociepka, zasadnicza różnica między propagandą a dyplomacją publiczną "polega na symetrii lub jej braku (w propagandzie), a więc w konsekwencji na realizacji przez propagandę wyłącznie interesów nadawcy przy pominięciu interesów odbiorcy oraz zastosowaniu metod manipulacyjnych (kłamstwa, fałszerstwa, ukrywania prawdziwego nadawcy informacji, powoływania się na

¹⁶⁷ Corporate diplomacy - coraz większy przepływ produktów i usług handlowych ponad granicami ma istotne implikacje dla dyplomacji publicznej. Znane marki są ściśle związane z ich krajami pochodzenia, a ich pozytywna identyfikacja może wpływać na postrzeganie państwa.

falszywe bądź nieistniejące źródła, ukrywania samej informacji, opóźniania jej ujawnienia lub przeciwnie – stosowania celowych przecieków przy zatajeniu ich źródła) (...) Zgodnie ze zmianami w stosunkach międzynarodowych należy podkreślić, że za dyplomacją publiczną, inaczej niż za propagandą, nie stoi przymus państwowy”¹⁶⁸.

McClory stwierdza w swojej analizie, iż propaganda w swej najbardziej rozpowszechnionej formie jest martwa¹⁶⁹. Wynika to z faktu, iż rządy utraciły zdolność do całkowitej kontroli przekazów zarówno w kraju, jak i poza granicami. Ponadto wszelkie nieścisłości i niezgodności między krajowym przekazem, a informacjami podawanymi za granicą, budzą podejrzliwość wśród międzynarodowej opinii publicznej, która dzięki dostępowi do wielu źródeł informacji jest w stanie szybko je zrewidować i odrzucić propagandę w chwili, gdy tylko ją dostrzeże.

Melissen, w swojej analizie dotyczącej dyplomacji publicznej i propagandy, zwraca uwagę na strukturę komunikacji, która jest czynnikiem różnicującym oba pojęcia. Współczesna dyplomacja publiczna jego zdaniem jest „dwukierunkową ulicą”, chociaż praktykujący ją dyplomata będzie zawsze miał przede wszystkim na uwadze interesy swojego kraju i jego cele polityki zagranicznej. Jest to zatem perswazja poprzez dialog oparty na liberalnym pojęciu komunikacji z zagraniczną publicznością. Innymi słowy, dyplomacja publiczna jest podobna do propagandy, ponieważ stara się przekonać ludzi, co myślą, ale zasadniczo różni się od niej tym, że dyplomacja publiczna słucha również tego, co ludzie mają do powiedzenia¹⁷⁰. Ze względu na brak posiłkowania się przez Szwecję propagandą (jest to dalekie kulturze politycznej Szwecji), aspekt związków i różnic między dyplomacją publiczną i propagandą jest jedynie pobieżnie zarysowany przez autorkę w niniejszej pracy i nie stanowi przedmiotu większej refleksji.

2.8. Związek dyplomacji publicznej z public relations i brandingiem

W pewnych interpretacjach dyplomacja publiczna utożsamiana jest z public relations. Signitzer i Combs uznają, iż dyplomacja publiczna i międzynarodowe public relations “ulegają naturalnemu procesowi konwergencji”¹⁷¹. Część podejść, widzących dyplomację publiczną jako metodę rozpowszechniania celów polityki zagranicznej państwa za granicą, uznawało ją

¹⁶⁸ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op. cit., s. 91.

¹⁶⁹ J. McClory, *The New Persuades II. A 2011 Global Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2011, s.9.

¹⁷⁰ J. Melissen, *The New Public Diplomacy ...*, op. cit., s. 18.

¹⁷¹ B.H. Signitzer, T. Combs, *Public relations and public diplomacy: Conceptual convergence*, ”Public Relations Review”, 1992, 2(18), s.139.

za narzędzie kampanii brandingowej - "najważniejszy kanał przekazu tożsamości narodowej do konsumentów"¹⁷². Beata Ociepka zauważa, iż w rozważaniach nad miękką siłą kategoriom łączącym się z PR, czyli marce, brandingowi, wizerunkowi, towarzyszą pojęcia widoczności i międzynarodowej tożsamości państwa, które to wywodzą się z badań nad komunikowaniem politycznym i stosunkami międzynarodowymi. Najwidoczniejsze połączenie między public relations i dyplomacją publiczną dotyczy kategorii wizerunku, czyli publicznej osobowości, powstającej i funkcjonującej w sferze publicznej. Badacze zajmujący się teoriami wizerunku w stosunkach międzynarodowych uznali wizerunek za rodzaj schematów poznawczych, które są źródłem ról przypisywanych państwom wywołując specyficzne oczekiwania wobec ich zachowań w stosunkach międzynarodowych¹⁷³. Reputacja i wizerunek są tym samym elementami miękkiej siły państwa (soft power), rozumianej jako siła przyciągania lub siła uwodzenia.

Pojęciem silnie łączącym się z dyplomacją publiczną jest branding, który wywodzi się z marketingu i ściśle wiąże z public relations. Branding oznacza budowanie świadomości marki, polega na kreowaniu i utrwalaniu w umysłach konsumentów faktu istnienia oraz pozytywnego wizerunku konkretnej marki. Łączność między obydwoma koncepcjami objawia się w działaniach dotyczących budowania marki państwa. Branding narodowy jest reakcją na wzrost znaczenia tożsamości krajów, przypisywania wartości ich reputacji, a także reakcją na efekt globalizacji związany z międzynarodową homogenizacją (występujący obok tendencji do fragmentacji kulturowej). Pojęcie to wprowadził w 1996 roku Simon Anholt i od tego czasu powstał szereg koncepcji zarówno teoretycznych jak i praktycznych dotyczących jego kreowania. W przypadku brandingu narodowego postrzeganie roli i pozycji państwa w świecie jest stawiane w kategoriach konkurencji - nie tylko o rynki zbytu, ale konkurencji o turystów, inwestorów, wysoko wykwalifikowanych specjalistów, zdobywanie wpływów politycznych i ekonomicznych, uczestnictwo w sojuszach i porozumieniach międzynarodowych. Jak zauważa Anna Quirin "reputacja i wizerunek danego kraju za granicą, obraz jego mieszkańców oraz wytwarzanych w nim wyrobów uzyskują w takiej interpretacji centralne znaczenie na polu walki konkurencyjnej"¹⁷⁴. Peter van Ham stwierdza wręcz, iż mamy obecnie do czynienia ze zmianą paradygmatu politycznego, w wyniku której współczesny świat geopolityki i siły

¹⁷² M. Leonard, *Public diplomacy ...*, op. cit., s.65.

¹⁷³ R.K. Hermann, J.F. Voss, T.Y.E. Schooler, J. Ciarrochi, *Images in International relations: An experimental test of cognitive schemata*, "International Studies Quarterly" 1997, nr 41(3), s. 403-433, cyt. za: B. Ociepka, *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*, Warszawa 2013.

¹⁷⁴ A. Quirin, *Branding narodowy - co to jest? Uwagi do toczącej się dyskusji*, "Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne", vol. 49/2016, s. 80. <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/apsp/49/apsp4905.pdf> (dostęp 30.09.2019).

przekształca się w postmodernistyczny świat wizerunku i wpływu¹⁷⁵. Tym samym różnice między państwami występujące na polu wartości, kultury, historii, instytucji, gospodarki itp. przyczyniają się do powodzenia w walce konkurencyjnej (będąc pozytywnymi wyróżnikami na tle innych państw) i wpływają na proces decyzyjny innych podmiotów. Sprawia to, iż zadaniem rządu pozostaje zidentyfikowanie przewag konkurencyjnych jakimi dysponuje dane państwo, ich aktywne wspieranie oraz, co szczególnie istotne - także w odniesieniu do dyplomacji publicznej, odpowiednie o nich informowanie zarówno odbiorców krajowych, jak i zagranicznych.

Nadia Kaneva kategoryzując podejścia teoretyczne do brandingu narodowego wyróżniła trzy jego rodzaje: podejście ekonomiczno-techniczne, podejście kulturowe i podejście polityczne¹⁷⁶. Podejście ekonomiczno-techniczne zdaje się być dominującym, szczególnie pod względem ilości literatury przedmiotu. Koncentruje się ono na takich aspektach jak wzrost gospodarczy, efektywność gospodarki oraz akumulacja kapitału, a branding narodowy postrzegany jest jako narzędzie, które ma służyć zwiększaniu przewagi konkurencyjnej państwa na rynku globalnym. Podejście to reprezentują m.in. Simon Anholt, Willy Olins, John O'Shaughnessy.

Podejście kulturowe, wywodzące się ze studiów kulturoznawczych, medioznawczych i antropologicznych skupia się na relacjach pomiędzy brandingiem narodowym a kształtowaniem się tożsamości narodowej i kulturowej społeczeństw. Takie rozumienie brandingu narodowego proponują m.in. Melissa Aronczyk, Michael J. Baker, Sue C. Jansen, Nadia Kaneva.

Podejście polityczne bada wpływ wizerunku państwa na jego udział w globalnym systemie stosunków międzynarodowych. Dominujące są trzy szkoły badawcze - dotyczące stosunków międzynarodowych (reprezentowane przez Petera van Hama, Marka Leonarda, Jana Melissena) oraz public relations (Michael Kunczik, Jian Wang, Li Zhang) oraz komunikacji międzynarodowej (Eytan Gilboa, R.S. Zaharna). Koncepcją pierwotną w przypadku podejścia politycznego jest miękka siła Josepha Nye oraz noopolitik stworzona przez Johna Arquilla i Davida Rosenfeldta¹⁷⁷. Obie koncepcje podkreślają znaczenie wizerunku i reputacji kraju w

¹⁷⁵ P. Van Ham, *Rise of the Branding State. The Postmodern Politics of Image and Reputation*, "Foreign Affairs", 2011, 80 (5), s. 4.

¹⁷⁶ N. Kaneva, *Nation Branding: Toward an Agenda for Critical Research*, "International Journal of Communication", 2011, nr 5, s. 117 – 141, <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/704/514> (dostęp 29.09.2019).

¹⁷⁷ J. Arquilla, D. Ronfeldt, *The Emergence of Noopolitik: Toward an American Information Strategy*, RAND, Santa Monica, 1999.

stosunkach międzynarodowych, a analizy w podejściu politycznym zajmują się głównie dyplomacją publiczną.

Najbardziej kompleksową koncepcję brandingów narodowych prezentuje Simon Anholt¹⁷⁸. Jego zdaniem, podobnie jak w sektorze komercyjnym, w którym zarządzanie marką stało się jednym z najlepszych instrumentów planowania strategicznego i generowania bogactwa, tak korzystanie z jej możliwości może przynieść pozytywne rezultaty w pobudzaniu rozwoju oraz konkurencyjności państw, regionów oraz miast. Definicja brandingów narodowych Anholta określa go jako systematyczny proces dostosowywania działań, zachowań, inwestycji, innowacji i komunikacji kraju wokół jasnej strategii na rzecz osiągnięcia wzmocnionej tożsamości konkurencyjnej¹⁷⁹. Najpełniejsze spektrum brandingów narodowych jest zdaniem badacza całościową długoterminową strategią rozwoju marki narodowej, która obejmuje szeroko zakrojoną wizję przyszłości państwa wraz z zapewnieniem spójnego komunikowania tej wizji reszcie świata¹⁸⁰. Dla Anholta branding narodowy jest procesem zarządzania o charakterze gospodarczo-politycznym, jest komponentem polityki narodowej, a obszar jego działania wyznaczyć można przy pomocy sześciokąta kanałów komunikacji (Nation Branding Hexagon), którymi państwo rozmyślnie lub przypadkowo komunikuje się z resztą świata, budując przy tym swoją reputację. Wśród kanałów komunikacji wymienia on politykę wewnętrzną i zagraniczną (ang. governance), turystykę, eksport, inwestycje zagraniczne i migracje, kulturę i dziedzictwo oraz migracje. Podstawowym założeniem jest przy tym stworzenie jednej, spójnej, jasnej, pozytywnej i wiarygodnej wizji kraju, która pozwoli efektywnie koordynować i zarządzać działaniami inwestycyjnymi, politycznymi oraz komunikacyjnymi na wszystkich wierzchołkach powyższego sześciokąta¹⁸¹.

Podobne rozumienie brandingów narodowych, wywodząc się z podejścia politycznego i nauki o stosunkach międzynarodowych, reprezentuje Anna Quirin, dla której branding narodowy jest „długoterminową strategią rozwoju marki narodowej w celu zbudowania i zarządzania wizerunkiem i reputacją kraju, pożądanym z punktu widzenia jego rozwoju i ułatwiających realizację jego interesów w środowisku międzynarodowym. Marka narodowa to spójna kompozycja nazwy, pojęć, znaków, symboli i design'u, służąca identyfikacji kraju i

¹⁷⁸ Anholt w 2007 roku zmienił nazwę swojej koncepcji z brandingów narodowych na koncepcję tożsamości konkurencyjnej kraju. Jego zdaniem, „tożsamość konkurencyjna” ma „więcej wspólnego z tożsamością narodową oraz polityką i ekonomią konkurencyjności niż z brandingiem”, który dla wielu odbiorców ma negatywne konotacje z marketingiem komercyjnym, zorientowanym w pierwszej kolejności na zwiększenie sprzedaży. Zob. S. Anholt, *Tożsamość konkurencyjna. Nowe spojrzenie na markę*, Warszawa 2007.

¹⁷⁹ Ibidem s.11.

¹⁸⁰ A. Quirin, *Branding narodowy ...*, op.cit., s. 91.

¹⁸¹ S. Anholt, *Tożsamość konkurencyjna. Nowe spojrzenie na markę*, Instytut Marki Polskiej, Warszawa 2007, s. 47.

wyrażająca pewną nadrzędną i unikalną ideę nacechowaną emocjonalnie, która z jednej strony stanowi wyraz tożsamości narodowej, z drugiej obejmuje długoterminową wizję rozwoju państwa”¹⁸².

Melissen zwraca uwagę na dwie koncepcyjne różnice między brandingiem narodowym a dyplomacją publiczną, potwierdzając tezę o nie stawianiu znaku równości między nimi. Po pierwsze, poziom ambicji brandingów z łatwością wyprzedza poziom ambicji i skromność większości kampanii dyplomacji publicznej. Melissen stwierdza, iż dla dyplomatów świat nie jest rynkiem, a praktykującym ciągle przypomina się, że komunikacja dyplomatyczna jest jedynie drobną częścią gęstych i wielowarstwowych procesów komunikacji transnarodowej. Innymi słowy, siła dyplomacji publicznej polega na uznaniu i akceptacji jej ograniczeń. Wiele kampanii dyplomacji publicznej opiera się na zdroworoządkowym założeniu, że w żadnym wypadku nie są one decydującym czynnikiem w określaniu postrzegania zagranicznego. Natomiast główną cechą projektów brandingowych jest ich holistyczne podejście. Język marek narodowych przypomina podejście „możliwe do zrobienia” z praktyki marketingowej oraz jasność wizji strategicznej ze świata korporacyjnego¹⁸³. Branding jest dobrze postrzegany w wielu krajach w okresie transformacji, a także wśród małych państw, które nie cieszą się wielką popularnością i mają ograniczony potencjał przyciągania. Doświadczeni konsultanci zwracają uwagę na ogromne trudności z wywieraniem wpływu na zagraniczne postrzeganie. Jak pisze Anholt „zarządzanie marką jest często, jak wiemy, czymś dość pokornym: ostrożnym i powolnym zarządzaniem istniejącymi spostrzeżeniami. Jest to proces tak nieposiadający blasku, jak i nieskandaliczny i przez to nieprzypadkowo trudny do wzbudzenia zachwyty wśród dziennikarzy”¹⁸⁴.

Po drugie branding narodowy podkreśla tożsamość kraju i odzwierciedla jego aspiracje, ale nie może on znacznie wykroczyć poza istniejące realia społeczne. Sztuka brandingów często polega przede wszystkim na przekształceniu wizerunku własnego kraju i ukształtowaniu jego tożsamości w taki sposób, aby wyróżnić go na tle innych. Przede wszystkim chodzi o artykulację i projekcję tożsamości¹⁸⁵. Dyplomacja publiczna nie stoi w sprzeczności z brandingiem narodowym, a istnieją różne powody, by sugerować, że rozwija się ona szczególnie dobrze w kraju, który również stara się budować branding. Branding i dyplomacja publiczna są w dużej mierze komplementarne. Mogą one odnieść większy sukces, jeśli są

¹⁸² A. Quirin, *Branding narodowy ...*, op. cit., s. 93.

¹⁸³ J. Melissen, *The New Public Diplomacy ...*, op. cit., s. 19.

¹⁸⁴ S. Anholt, *Introduction*, „Journal of Brand Management”, special issue on „Country as a Brand”, vol. 9, 2002, s. 4-5.

¹⁸⁵ J. Melissen, *The New Public Diplomacy...*, op. cit., s. 20.

postrzegane jako podejście długoterminowe, a nie zdominowane przez problemy dnia. Jednakże dyplomacja publiczna zasadniczo różni się od brandingu, ponieważ przede wszystkim jej celem jest promowanie i utrzymywanie płynnych relacji międzynarodowych. W środowisku międzynarodowym, które charakteryzuje się wieloma powiązaniem między społeczeństwami obywatelskimi i rosnącym wpływem podmiotów pozarządowych, dyplomacja publiczna wzmacnia ogólny wysiłek dyplomatyczny w tym sensie, że wzmacnia relacje z nieoficjalnymi grupami docelowymi za granicą.

Oddając hołd rosnącemu znaczeniu miękkiej siły, zwolennicy wzmocnionej dyplomacji publicznej często postrzegają ją w kategoriach odgórnych przepływów informacji, albo redukują do budowania pozytywnego wizerunku. Obejmuje ona jednak znacznie bardziej wyrafinowane podejście, które ściśle zgadza się z tym, co Manheim określił jako „strategiczną dyplomację publiczną”¹⁸⁶, twierdząc, że jest „stosowaną transnarodową nauką o ludzkim zachowaniu”. Podejście to uznaje znacznie większe wyrafinowanie dyplomacji publicznej aniżeli, jak powszechnie się sugeruje, jedynie wpływanie na opinię publiczną zarówno na arenie krajowej, jak i zagranicznej, za pomocą prezentowania pozytywnego wizerunku państwa. Ostatecznie dyplomacja publiczna wymaga wysokiego poziomu świadomości na temat różnych atrybutów ludzkiego zachowania, determinowanego kulturą i wzorcami korzystania z mediów, a także głęboką wiedzę o zagranicznych organizacjach informacyjnych i systemach politycznych. Innymi słowy, jak stwierdzają Leonard i Alakeson, wymaga holistycznego podejścia do budowy „łańcucha dyplomacji publicznej”¹⁸⁷.

¹⁸⁶ J. Manheim, *Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1994.

¹⁸⁷ M. Leonard, V. Alakeson, *Going Public: Diplomacy for the Information Society*, London: Foreign Policy Centre, 2000, s. 86–98.

Rozdział 3. Szwedzki model państwa

Rozwijając tezę, iż szwedzka polityka zagraniczna i dyplomacja publiczna wynikają z norm i wartości wyznawanych w kraju, są wobec nich tożsame, należy szerzej wyjaśnić model funkcjonowania tego państwa. Rozdział ten stanowi przyczynek do kolejnych części pracy, które to skupiają się na analizie polityki zagranicznej i dyplomacji publicznej Szwecji. Pozwala on odpowiedzieć na pytanie w jaki sposób ideały szwedzkie (w tym koncepcja państwa dobrobytu, państwa opiekuńczego - welfare state) wpływają na obecny kształt polityki zagranicznej i dyplomacji publicznej Szwecji.

Niniejszy rozdział skupia się zatem na zarysowaniu najważniejszych elementów konstytuujących współczesną Szwecję - trwałych budulców jej funkcjonowania i rozwoju, kluczowych koncepcji jednoczących społeczeństwo, napędzających gospodarkę, budujących kierunki i kształt polityki krajowej i międzynarodowej. Podstawą jest zatem poświęcenie uwagi zagadnieniu nordyckiego państwa dobrobytu, które jest ramą kształtującą krajobraz polityczny, gospodarczy i społeczny Szwecji. W tym celu rozdział wyjaśnia istotę koncepcji welfare state, czyli silnego państwa, które bierze na siebie odpowiedzialność za dystrybucję dóbr materialnych. Porusza on także tematykę dotyczącą gospodarki, która w swojej mieszanej formie łączy w Szwecji kapitalistyczne mechanizmy rynkowe z realizacją strategii bezpieczeństwa socjalnego. W celu zrozumienia szwedzkiej dyplomacji publicznej w rozdziale uwagę poświęcono kulturze politycznej i demokracji konsensualnej, która to funkcjonuje w Szwecji nie tylko w formie procedur podejmowania decyzji politycznych, ale także jako sposób życia opartego o takie wartości jak rozumna i rzeczowa dyskusja, tolerancja, szacunek dla mniejszości, niewymuszona równość społeczna, wysoki poziom społecznej odpowiedzialności i skonsolidowane społeczeństwo obywatelskie. Kolejnym aspektem konstytuującym Szwecję, a następnie stosowanym w działaniach dyplomacji publicznej, budującym potencjał soft power, jest edukacja. Tym samym rozdział ten eksploruje znaczenie kształcenia w Szwecji, które to upatruje się jako czynnik integrujący społeczeństwo, przezwyciężania ubóstwa, wykluczenia, zwiększania bezpieczeństwa socjalnego, promowania aktywnego obywatelstwa. To właśnie wiedza, innowacje, kreatywność - jako czynniki budowania społeczeństwa informacyjnego (społeczeństwa opartego na wiedzy), wzrostu gospodarczego, dobrobytu obywateli, są jednymi z głównych osi narracyjnych stosowanych przez Szwecję w jej działaniach na forum międzynarodowym. Część zamykająca rozdział skupia się na feminizmie, który jest jednym z aksjomatów zarówno wewnętrznej jak i zagranicznej polityki Szwecji, która to powszechne

uznanie zasady równych praw i równych szans bez względu na płeć, przeciwdziałanie dyskryminacji kobiet, a także innych grup społecznych, w tym mniejszości etnicznych i seksualnych stawia sobie za jeden z podstawowych celów polityki zagranicznej. Kluczowe dla dalszych rozdziałów pracy jest zebranie cech charakteryzujących szwedzkie państwo i społeczeństwo - m.in tolerancji, otwartości, wspólnotowości, zespołowego stawiania czoła nowym wyzwaniom, budowania konsensusu wokół szerszych projektów modernizacyjnych, transparentności w życiu publicznym, wrażliwości społecznej, co niniejszy rozdział czyni.

Marquis W. Childs w swojej głośnej książce poświęconej Szwecji - "Sweden: The Middle Way", (która przyczyniła się do stworzenia wizerunku Szwecji jako nadziei na przyszłość, symbolu kompromisowych rozwiązań), stwierdza, iż osiągnęła ona historyczny kompromis między indywidualizmem a kolektywizmem, wolnością a równością, stając się symbolem doskonale zorganizowanego społeczeństwa, o demokratycznym ustroju, państwa, które zapewnia wszystkim pracę, charakteryzującego się wysoką stopą życiową. Podkreślał on, iż Szwecja jest ojczyzną eksperymentu i państwem idealnym, co poskutkowało ugruntowaniem i upowszechnieniem się tego przekonania w skali świata¹⁸⁸. Według Terje Steena Edwardsena i Bernta Hagtveta w ciągu ostatnich dziesięcioleci doszło do wzrostu zainteresowania Szwecją także w dziedzinie polityki zagranicznej: "Stworzono wówczas doktrynę zbrojnej neutralności, a Szwecja stała się pośrednikiem i budowniczym mostów pomiędzy zwaśnionymi stronami. Inicjatorem działań pokojowych. Dało to później Szwecji impuls do działań na rzecz międzynarodowej sprawiedliwości oraz zwiększania pomocy Północy dla Południa. Można więc chyba mówić o szwedzkich tradycjach w dziedzinie polityki zagranicznej inspirowanej tymi samymi ideałami, które leżały u podłoża tworzenia państwa dobrobytu"¹⁸⁹.

3.1. Nordycka odmiana państwa opiekuńczego

Nordycki model państwa dobrobytu, rozumiany jako fenomen społeczno-ekonomiczny oraz polityczno-ustrojowy, będący kombinacją hojnej polityki społecznej z innowacyjną gospodarką, ma kluczowe znaczenie dla Szwecji w wymiarze politycznym, społecznym, gospodarczym. Stanowi on jeden z podstawowych fundamentów pojmowania roli i funkcjonowania Królestwa, wpływa także na jego cele, jak i sposoby ich osiągnięcia w polityce zagranicznej. Koncepcja i praktyka państwa opiekuńczego - państwa dobrobytu (welfare state) jest jednym z kluczowych elementów - integralnym składnikiem, szwedzkiej tożsamości. Aby

¹⁸⁸ M. Childs, *Sweden: The Middle Way*, London 1936.

¹⁸⁹ T. S. Edvardsen, B. Hagtvet, *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, 1994, s. 10.

móc zgłębiać zagadnienia z obszaru polityki zagranicznej i dyplomacji publicznej Szwecji koniecznym jest dokonanie analizy istoty państwa dobrobytu, które w wydaniu skandynawskim przybrało najbardziej rozbudowaną i zaawansowaną postać.

Stein Kuhnle analizując pojęcia państwa dobrobytu formułuje stwierdzenie, iż "państwem dobrobytu jest takie państwo, które gwarantuje każdej jednostce przyzwoity poziom życia, możliwość uzyskania odpowiedniego wykształcenia, pracę, mieszkanie, pomoc lekarską, opiekę i pomoc w sytuacjach kryzysowych. Konkretny poziom i charakter tych świadczeń zależy od warunków historycznych, kulturowych i ekonomicznych"¹⁹⁰. Klasyczną definicją państwa dobrobytu jest ta wypracowana przez Asę Briggsa, w której to stwierdza on, iż "państwo dobrobytu to takie państwo, gdzie zorganizowana władza, posługując się środkami politycznymi i administracyjnymi, stara się długofalowo korygować działanie sił rynkowych przynajmniej na trzy sposoby. Po pierwsze, gwarantując jednostkom i rodzinom dochody minimalne, niezależne od wartości rynkowej posiadanych przez nie zasobów. Po drugie, zapewniając jednostkom i rodzinom ochronę socjalną w trudnych sytuacjach (choroba, starość, bezrobocie) i w ten sposób redukując niepewność i zapobiegając załamaniom. Po trzecie, zabiegając o to, aby każdy obywatel, niezależnie od statusu i przynależności społecznej, mógł korzystać z usług socjalnych najwyższej jakości"¹⁹¹. Terje Steen Edvardsen wraz z Berntem Hagtvetem pisząc o państwie dobrobytu z perspektywy gospodarczo-polityczno-historycznej konkludują, iż "państwo dobrobytu jest próbą urzeczywistnienia wszystkich proklamowanych przez ONZ praw człowieka, a nie tylko jego praw politycznych i obywatelskich, będących spadkiem po wielkich rewolucjach XVIII w. Państwo dobrobytu jest też sposobem realizacji praw socjalnych i ekonomicznych, odziedziczonych po europejskim ruchu robotniczym XIX i początków XX w. Patrząc z tej perspektywy możemy mówić, że państwo dobrobytu łączy dynamizm kapitalistycznej gospodarki rynkowej z poczuciem sprawiedliwości społecznej - co stwarza możliwość dania wszystkim jednakowych szans życiowych i pozwala jednostce wykorzystać swoje talenty i osiągnąć zamierzone cele"¹⁹².

Szwecja przynależąc do obszaru Norden często charakteryzowana jest w ramach tegoż modelu. Pojęcie modelu nordyckiego zostało wypracowane początkowo w dyskursie akademickim w latach 60. XX wieku, by dwadzieścia lat później wejść do debaty politycznej, zyskując szerszą popularność. Istotą modelu jest jego rozumienie w oparciu o nordycką odmianę państwa opiekuńczego. Wyjaśnienie genezy modelu nordyckiego odwołuje się do

¹⁹⁰ S. Kuhnle, *Welfare and the Quality of Life*, [w:] E. Allardt (red.), *Nordic Democracy*, Copenhagen, 1981, s. 3.

¹⁹¹ cyt. za I. Gough, *Welfare State*, The New Pelgrave, t. 4, 1987, s. 895-897.

¹⁹² T. S. Edvardsen, B. Hagtvet, *Nordycki model ...*, op.cit., s. 16-17.

politycznego kompromisu wypracowanego między socjaldemokracją oraz partiami liberalną i agrarną, dającego podwaliny uniwersalistycznym założeniom skandynawskiego systemu polityki społecznej, oznaczającego przyjęcie uniwersalnego mechanizmu świadczeń (obejmującego swym zasięgiem nie tylko najuboższych, ale także zamożniejsze grupy, obciążone wysokimi podatkami). Ponadto czynnikiem wyjaśniającym genezę powstania modelu są głębsze uwarunkowania społeczno-kulturowo-geograficzne regionu. Jego specyfika wynika z charakterystycznego etosu pracy, poczucia odpowiedzialności, które z jednej strony wyrastają z dominującej w tym regionie religii luteranckiej i etyki protestanckiej, a z drugiej z wieloletniego przekonania, iż w trudnym środowisku naturalnym (długa, surowa zima, duże odległości między osiedlami ludzkimi, wysoki stopień zalesienia utrudniający komunikację) konieczna jest ciężka praca, samodzielność i ściśle przestrzeganie podstawowych norm współżycia społecznego - uczciwości, rzetelności, dotrzymywania umów oraz solidarności¹⁹³. Zdaniem Marjo Koivisto wdrożenie zasad modelu państwa dobrobytu było możliwe dzięki potencjałowi i logice solidaryzmu społecznego, który był obecny zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej¹⁹⁴. Wykształcenie się nordyckiego modelu nie było efektem pospiesznego wcielenia w życie gotowej wizji, z góry obmyślonego planu gospodarczo-społecznego. Był to proces kumulatywny i ewolucyjny, produkt setek pojedynczych wyborów strategicznych, reform, kompromisów, decyzji politycznych, wdrożeń podejmowanych przez całe dziesięciolecie¹⁹⁵.

Terje Steen Edvardsen wraz z Berntem Hagtvetem, analizując model nordycki, wypracowali czterofilarowy koncept dotyczący specyfiki jego funkcjonowania. Pierwszy z nich porusza zagadnienie silnego państwa, czyli takiego, które bierze na siebie odpowiedzialność za dystrybucję dóbr materialnych i kulturalnych. Podstawą dystrybucji są powszechne uprawnienia osób związane z obywatelstwem - obywatelskie prawa socjalne, które implikują ze strony państwa zobowiązanie zapewnienia jednostce takich warunków, które pozwolą jej na wykorzystywanie własnych możliwości i godziwe życie. Drugi filar stanowi model gospodarki, która w swojej mieszanej formie łączy kapitalistyczne mechanizmy rynkowe z realizacją strategii bezpieczeństwa socjalnego (aktywna polityka w stosunku do rynku pracy - utrzymanie pełnego zatrudnienia), jest najpoważniejszym wyzwaniem dla

¹⁹³ K. Lin, *Cultural Traditions and the Scandinavian Social Policy Model*, "Social Policy and Administration", 2005 (7).

¹⁹⁴ M. Koivisto, *Normative State Power in International Relations*, Oxford University Press 2012, s. 139.

¹⁹⁵ J. Kiander, *Growth and Employment in the "Nordic Welfare States" in the 1990s: A Tale of Crisis and Revival*, [w:] O. Kangas, J. Palme (red.), *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*, Basingstoke 2005, s. 212.

nordyckiego modelu państwa dobrobytu, legitymizującym jego istnienie w opinii ogółu ludności. Jak zauważa Edvardsen i Hagtvet gospodarka mieszana może być uznawana za historyczny kompromis, dzięki któremu polityka uzyskała kontrolę nad działaniem praw rynku i próbuje skonsolidować dwa systemy wartości: jeden, który dochód uzależnia od wielkości wkładu (określony przez obu badaczy jako etos kapitalistyczny), i drugi, który dochód uzależnia od potrzeb (nazwany etosem solidaryzmu społecznego). Trzecim filarem jest demokracja polityczna, u której podstaw leży władza narodu wraz ze stałym rozszerzaniem tej władzy na coraz to nowe obszary życia społecznego, także gospodarczego. Demokracja, oznacza nie tylko procedury podejmowania decyzji politycznych, ale także sposób życia opartego o takie wartości jak rozumna i rzeczowa dyskusja, tolerancja, szacunek dla mniejszości, niewymuszona równość społeczna. Ostatnim filarem jest skonsolidowane społeczeństwo obywatelskie, pod którym kryje się funkcjonowanie gęstej sieci różnych organizacji istniejących między państwem a jednostką, które umożliwiają i ułatwiają jednostce porozumiewanie się z władzami, a jednocześnie chronią ją przed samowolą władzy¹⁹⁶.

Włodzimierz Anioł w swojej analizie modelu nordyckiego zwraca uwagę na istnienie specyficznego, różniącego się od występujących gdzie indziej, wzorca społecznego, który ukształtował się za sprawą zasad uniwersalizmu i zbiorowej solidarności. Ten zespół cech i praktycznych rekomendacji nazywa Konsensusem Nordyckim, na który według badacza składają się takie elementy jak:

1. Nacisk na demokratyczne formy rządzenia, które funkcjonują w zespoleniu z wysokim poziomem społecznej odpowiedzialności. Oznacza to wciąganie obywateli do współdecydowania, zachęcanie ich do partycypacji w procesach podejmowania decyzji na różnych szczeblach życia zbiorowego oraz konsensualną kulturę zarządzania.
2. Aktywne państwo, tożsame z silnym i sprawnie funkcjonującym sektorem publicznym, stosunkowo wysokim stopniem państwowych regulacji, zapewniających zarówno bezpieczeństwo socjalne obywatelom, jak i odpowiednie zachęty do rozwijania działalności gospodarczej przez przedsiębiorców.
3. Inkluzywny rynek pracy, dążenie do pełnego zatrudnienia, postrzeganego jako społeczna zasada "wszyscy pracują" wraz z aktywną polityką społeczną i prymatem porozumień zbiorowych nad ustawodawstwem w uregulowaniach dotyczących rynku pracy (co gwarantuje stabilność w stosunkach między pracodawcami i pracownikami).

¹⁹⁶ T. S. Edvardsen, B. Hagtvet, *Nordycki model demokracji ...*, op. cit., s. 15-16.

4. Powszechne, wysokojakościowe świadczenia socjalne i usługi publiczne finansowane z podatków i funduszy zbiorowych szeroko dostępnych dla obywateli (niezależnie od ich statusu na rynku pracy).

5. Szeroki i społeczny konsensus odnośnie uznawania zasady równych praw i równych szans dla wszystkich, co w praktyce oznacza działania na rzecz wyrównywania dochodów i poziomu życia, przywiązywanie dużej wagi do kwestii równouprawnienia płci, do przeciwdziałania dyskryminacji kobiet, a także innych grup społecznych, w tym mniejszości etnicznych i seksualnych.

6. Troska o wysoką jakość wykształcenia i doskonalenie systemu edukacji na wszystkich szczeblach, w tym budowanie społeczeństw opartych na wiedzy, promowanie rozwoju badań naukowych, nowych technologii i innowacyjności¹⁹⁷.

Zwracając uwagę na model nordycki nie sposób nie odnieść się do socjaldemokratycznego reżimu polityki społecznej (welfare regime) i typologii zaproponowanej przez Gostę Esping-Andersena, który to uznaje kraje skandynawskie za najlepszą ilustrację tegoż reżimu. W swojej analizie Esping-Andersen, oprócz reżimu socjaldemokratycznego, wyróżnia jeszcze reżim liberalny i konserwatywny¹⁹⁸. Na ich tle reżim socjaldemokratyczny, w zakresie wypełniania funkcji opiekuńczych, wyróżnia się większym stopniem rozwiązań kolektywnych i odpowiedzialności państwa aniżeli rynku, rodziny bądź wspólnot lokalnych. Obowiązująca zasada powszechności licznych świadczeń, uniwersalny model solidarności, bardzo wysoki poziom dekomodyfikacji (odtwarowienia, czyli uniezależnienia sytuacji materialnej ludzi od ich miejsca na rynku pracy) chroniący przed ryzykiem działania sił rynkowych, silny stopień defamilizacji (uwolnienia rodziny od zobowiązań socjalnych) są kluczowymi atrybutami państw nordyckich. Dla Esping-Andersena Szwecja jest wręcz podręcznikową ilustracją - archetypem tegoż reżimu¹⁹⁹. Jak podkreśla Włodzimierz Anioł "w nordyckim modelu polityki społecznej uznaje się, że to społeczeństwo i władze publiczne, a nie mechanizmy rynkowe czy rodzina, są zasadniczym gwarantem godziwego poziomu życia i bezpieczeństwa socjalnego obywateli"²⁰⁰. Ze względu na szeroko zakrojoną politykę społeczną państwa, która zaspokaja różnorodne potrzeby ludzi bez względu na stopień uzyskiwanych przez nich dochodów, płaconych składek, wkładu pracy, konieczne

¹⁹⁷ W. Anioł, *Szlak Norden. Modernizacja po skandynawsku*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013, s. 29-30.

¹⁹⁸ G. Esping-Andersen, *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Warszawa 2010.

¹⁹⁹ Podstawą tego twierdzenia jest fakt, iż Szwedzi mieli bardzo znaczący udział w tworzeniu podwalin modelu państwa opiekuńczego - idea Domu Ludu (Folkhemmet), szkoła sztokholmska w ekonomii politycznej, doktryna socjalizmu funkcjonalnego i model Rehna-Meidnera w polityce gospodarczej i rynku pracy

²⁰⁰ W. Anioł, *Szlak Norden ...*, op. cit., s. 35.

jest prowadzenie redystrybucji dochodów przy pomocy progresywnego systemu podatkowego. Wysokie stawki podatkowe pozwalają na finansowanie świadczeń i usług publicznych dla wszystkich uczestników systemu, co w efekcie umożliwia redukcję skali ubóstwa i nierówności społecznych (Skandynawia cechuje się jednym z najniższych jej poziomów na świecie), zapewniając stabilność społeczną, wysoką jakość relacji międzygrupowych oraz rozwój gospodarczy - zależny od dobrze wykształconej i zdrowej siły roboczej. System ten działa w oparciu o zasadę powszechności i uniwersalności praw socjalnych, wsparcie ze strony wspólnoty, korzystanie z dostępnych świadczeń i usług. Jego funkcjonowanie jest możliwe tylko pod warunkiem powszechnego zobowiązania utrzymywania systemu przez wszystkich jego uczestników. Tym samym realizuje się w nim zasada społecznej odpowiedzialności, będąca jednym z głównych cech społeczeństw skandynawskich, którą wyraźnie odnajdujemy także w działaniach podejmowanych na polu polityki zagranicznej.

3.2. Folkhemmet - Dom ludu

Kluczowym dla zrozumienia kształtu politycznego i społecznego Szwecji jest przytoczenie pojęcia *folkhemmet* - domu ludu, który ma wymiar symboliczny dla państwa. Jest to koncepcja polityczna, która odegrała ważną rolę w historii szwedzkiej partii socjaldemokratycznej i szwedzkiego państwa opiekuńczego. Czasami używa się go również w odniesieniu do okresu między 1932 a 1976 rokiem, kiedy to socjaldemokraci sprawowali władzę. Folkhemmet był postrzegany jako połączenie między kapitalizmem a socjalizmem, określanym jako „szwedzka droga środka”. Podstawą wizji folkhemmet jest to, że całe społeczeństwo powinno być jak rodzina, w której wszyscy wnoszą swój wkład, oraz wszyscy się o siebie troszczą²⁰¹. Określenie to, chociaż obecnie krąży w debacie politycznej jako myśl, w swoim pierwotnym kształcie nie było metaforą, a rezultatem konkretnych społecznych działań. Dom ludu był rodzajem instytucji samopomocy, które zakładano na przełomie XIX i XX wieku w rozwijających się miastach przemysłowych²⁰².

²⁰¹ N. Götz. *The Modern Home Sweet Home*, [w:] K. Almqvist, K.G. Glans (red.), *The Swedish Success Story?*, Stockholm: Axel and Margaret Axson Johnson Foundation, 2004, s. 97–107, 300–302. https://www.academia.edu/8718837/The_Modern_Home_Sweet_Home_The_Swedish_Success_Story_Kurt_Almqvist_and_Kay_Glans_eds_.Stockholm_Axel_and_Margaret_Axson_Johnson_Foundation_2004.97_107_300_302 (dostęp 05.10.2019).

²⁰² Inicjatorem stworzenia tego rodzaju miejsca (wolnego od wszelkich sporów partyjnych) była partia Adolfa Fryderyka. Pierwszy dom ludu znajdował się przy Norrtullsgatan 7 w Sztokholmie, miściła się w nim czytelnia, biblioteka, aula, w której można było zorganizować wykłady lub koncerty, lokal gastronomiczny.

Pojęcie folkhemmet jest silnie związane z Perem Albinem Hanssonem i jego wizją socjaldemokracji, która w sposób kluczowy wpłynęła na powstanie Szwecji w formie państwa dobrobytu. Folkhemmet określał w ramach dobrego domu dla wszystkich, domu, który należy zbudować na fundamentach demokracji i równości. Pojęcie to upowszechniło się i nabrało politycznego charakteru po parlamentarnym przemówieniu Hanssona w 1928 roku, w którym to porównał państwo do domu: “Fundamentem domu jest solidarność i wspólnota. W dobrym domu nie ma uprzywilejowanych ani pokrzywdzonych, żadnych faworytów ani pasierbów. Tam jeden na drugiego nie patrzy z góry, nikt nie osiąga korzyści kosztem innego, silny nie uciska i nie grabi słabego. W dobrym domu panują równość, troska, współpraca i pomoc. W odniesieniu do dużego domu ludu i domu obywateli oznaczałoby to koniec wszystkich społecznych i ekonomicznych barier, które dzieliłyby obywateli na uprzywilejowanych i pokrzywdzonych, rządzących i rządzonych, bogatych i biednych, zamożnych i zubożałych, grabiących i grabionych”²⁰³. Pojęcie domu ludu stało się ideałem socjaldemokracji, która rządziła Szwecją przez kolejne cztery dekady. Dało ono także początek nowej polityce społecznej i gospodarczej państwa oraz skonsolidowało społeczeństwo targane wcześniej wewnętrznymi konfliktami²⁰⁴. Folkhemmet był aktem ostatecznego połączenia państwa - które przejmowało na siebie kwestię zabezpieczeń społecznych i społeczeństwa - społecznej współpracy i wzajemnej pomocy, w jedno. Idee przyświecające koncepcji domu ludu: równość, troska, współpraca i pomoc stały się powszechnie obowiązującym zasadami wyznawanymi i wspieranymi przez szwedzkie władze jak i społeczeństwo. Koncepcja folkhemmet wyraża się

²⁰³ Cytat za E. Asbrink, *Made in Sweden. 60 słów, które stworzyły naród*, Wielka Litera, 2018, s. 198.

W samej mowie Hanssona słowo folkhem - dom ludu, pada tylko raz. Częściej operuje on pojęciem medborgharem - dom obywateli, pojawia się ono 11 razy. Jednakże prasa i prawicowa opozycja podchwyciły pojęcie domu ludu, być może ze względu na słowo folk (lud), które w tym czasie zaczynało święcić triumfy w Niemczech. Słowo to nie było oczywiste w języku socjaldemokracji, raczej nie uwzględnia ono niuansów różnic klasowych, warunków ekonomicznych, różnic klasowych, stosunków społecznych. Zdaniem wielu Hansson dokonał genialnego ruchu odwołując się do perspektywy narodowej prawicy, wypełniając ją myślą lewicy.

²⁰⁴ Druga połowa XIX wieku to dla Szwecji przede wszystkim okres ważnych przemian powstałych na gruncie spóźnionego, aczkolwiek szybkiego rozwoju przemysłu. Rozwój gospodarczy wiązał się także ze zmianą ówczesnej sytuacji społecznej i idącego za nią poszukiwania nowej tożsamości przez wielu obywateli, a nowa formuła polityki społecznej miała służyć jednoczeniu społeczeństwa w tych trudnych czasach i przeciwdziałaniu negatywnym zmianom, jakie wywołało pospieszne uprzemysłowienie kraju. Ówczesną sytuację i formy współżycia w społeczeństwie Sławomir Czech opisuje: “Rozwój gospodarczy spowodował bowiem rozkład wcześniejszych stosunków społecznych, przynależących do społeczeństwa agrarnego (...). Poszukiwano przede wszystkim schronienia przed wszechobecną zmianą, punktu zaczepienia, który oferowałby przynajmniej namiastkę wartości kojarzonych ze wspomnieniem przeszłej stabilizacji” (S. Czech, *O pojęciu folkhemmet i jego roli w koncepcjach polityki społeczno-gospodarczej Szwecji przełomu XIX i XX wieku*, “Studia Ekonomiczne”, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach 2011, nr 68 Problemy państwa socjalnego i teoretyczne zagadnienia ekonomii, s. 96-107). Strukturalna transformacja gospodarki i kraju wiązała się nie tylko z industrializacją i urbanizacją. Kraj mógł się modernizować jednak za cenę coraz większych niepokojów i napięć społecznych. Do ówczesnych negatywnych zjawisk wywołanych przez wysoką dynamikę uprzemysłowienia zalicza się wzrost nierówności dochodowych i majątkowych, masowe bezrobocie.

w pełni w polityce i kierunkach jakie obrała Szwecja na szczeblu międzynarodowym, w której to współpraca między państwami, troska o poszanowanie praw człowieka w wymiarze globalnym, budowanie porozumień i konsultacji dotyczących zmian klimatu i ochrony środowiska, pomoc rozwojowa są głównymi punktami szwedzkiej agendy.

3.3. Kultura polityczna i demokracja konsensualna

Cechą wyróżniającą nordyckie welfare state jest specyficzne połączenie indywidualizmu ze wspólnotowością, wolności i autonomii jednostki z solidarnością i spójnością społeczną, liberalizmu z demokracją socjalną, a owa synergia pozwala na realizowanie wolności jednostki jedynie w harmonijnie rozwijającym się społeczeństwie. W nordyckich stosunkach społecznych i instytucjach politycznych wyraźnie zaakcentowane są kolektywizm i solidarność społeczna, rozumiane jako zdolność do podporządkowania interesów jednostki ogólniejszej racjonalności zbiorowej²⁰⁵. Idea dialektycznego związku między indywidualną suwerennością a podporządkowaniem władzy państwa jest podstawową koncepcją w szwedzkiej kulturze politycznej od XIX wieku²⁰⁶.

Szwedzka mentalność, zachowania społeczne, funkcjonowanie jako społeczeństwo konsensualne, określony system instytucji, styl myślenia politycznego budują charakterystyczną kulturę polityczną. Wykształcone w tej dziedzinie specyficzne rozwiązania są zakorzenione w tradycjach i podłożu historyczno-kulturowym, wyrastają ze struktury społecznej (między innymi silnego chłopstwa, dość chętnego do zawierania sojuszy z monarchią i państwem, aby stłumić wszelkie formy arystokratycznych pretensji), systemów politycznych i partyjnych premiujących współpracę i kompromis, z etosu służby cywilnej, szacunku dla instytucji państwowych²⁰⁷, wysokiego stopnia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Idea szwedzkich socjaldemokratów (obecna w dyskursie politycznym już od lat 30. XX w.) dotycząca budowania społeczeństwa bezklasowego opartego na konsensusie i

²⁰⁵ W. Anioł, *Szlak Norden ...*, op. cit., s.198.

²⁰⁶ H. Berggren, L. Trägårdh, P. Longstocking, *The Autonomous Child and the Moral Logic of the Swedish Welfare State*, [w:] H. Mattsson, S-O Wallenstein (red.), *Swedish Modernism: Architecture, consumption and the welfare state*, London: Black Dog Publishing, 2010 <http://www.larstragardh.se/wp-content/uploads/2010-Pippi-Longstocking-in-Swedish-Modernism.pdf> dostęp (12.03.2020).

²⁰⁷ W przypadku Szwecji na uwagę zasługuje wysoki poziom zaufania społecznego do państwa i jego instytucji - upatrując w nim sojusznika obywateli, który jest czynnikiem sprzyjającym budowaniu poczucia wspólnotowości. Z drugiej strony, jak wskazują wyniki badania World Values Survey Szwedzi przywiązują dużą wagę do osobistej autonomii i indywidualnej samorealizacji. Szersze opracowanie tego zagadnienia poruszają: Inglehart, R., C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (red.), *World Values Survey, Wave 6 (2010-2014)*, Madrid: JD Systems Institute www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp.

równości, szeroka zgoda społeczna, przestrzeganie konsensualnych reguł demokratycznych jako jednego z warunków trwałego istnienia na scenie politycznej, model przywództwa pragmatycznego (w którym polityka prowadzona jest z poszanowaniem i w ramach wiarygodnych, powszechnie wyznawanych i przestrzeganych zasad współzycia), stabilność polityczna, prowadzenie polityki otwartego dyskursu, niewielka rotacja personalna (jako dowód na dojrzałość klasy politycznej), przewidywalność polityki, a także zgodności teorii i skutecznej praktyki powodują, iż Szwecja zyskała w świecie opinię państwa dobrze rządzonego. Powyższe wartości, standardy wpływają na wizerunek Królestwa jako państwa stabilnego, rozwojowego i pragmatycznego²⁰⁸. Dzisiejszy ekonomiczny społeczny i ustrojowy kształt Szwecji jest z pewnością w dużej mierze efektem długoletniej polityki prowadzonej przez partię socjaldemokratyczną, która utwierdziła w społeczeństwie pogląd, iż jedynie droga reform, parlamentarnej debaty i konsensusu społecznego jest jedyną skuteczną i celową trajektorią. Tym samym można powiedzieć o Szwecji, że jest przodownikiem w wypracowywaniu metod rozwiązywania konfliktów w drodze rokowań, a nie protestów bądź strajków, co zaowocowało w postaci wyznaczania jej delegatów do prowadzenia międzynarodowych rokowań pokojowych, misji rozjemczych itd.

Nordycki model rządzenia, w zależności od tego, które jego cechy są eksponowane, jest w politologii określany jako korporacjonizm, kolektywny pluralizm, system podejmowania decyzji, demokracja społeczna, deliberatywna lub konsensualna. Włodzimierz Anioł, skupiając się na demokracji konsensualnej, proponuje wyjaśnienie jej istoty za pomocą hasłowej formuły "7xK", w których poszczególne K oznaczają: kooperację, konsultacje, koncyliacyjność, koordynację, koalicje, konsensus²⁰⁹. Mechanizm osiągnięcia szerokiej zgody społecznej modeluje aktywne dążenie państwa do "współkształtowania ważnych decyzji społeczno-ekonomicznych przez główne partie, silne i w dużym stopniu scentralizowane organizacje i grupy nacisku, reprezentujące zróżnicowane interesy warstwowe i zawodowe"²¹⁰. Wyraża się to między innymi poprzez współdziałanie w ramach elit przywódczych (między rządem a opozycją, w tym formułowaniem rządów koalicyjnych), dialog społeczny (rokowania i porozumienia zbiorowe między partnerami społecznymi, z udziałem przedstawicieli administracji rządowej), szerokie konsultowanie projektów aktów ustawodawczych z organizacjami pozarządowymi (w ramach specjalnie powoływanych komisji badawczych),

²⁰⁸ T. Pawłuszko, *Przywództwo w państwie dobrobytu? Przyczynek do studiów nad szwedzkim modelem przywództwa politycznego*, [w:] A. Kasińska-Metryka (red.), *Dylematy współczesnego przywództwa w Europie. Analiza na wybranych przykładach*, Kielce 2014, s. 40.

²⁰⁹ W. Anioł, *Szlak Norden ...*, op. cit., s. 205.

²¹⁰ Ibidem.

znaczący wkład mediów masowych w przygotowanie i monitorowanie decyzji państwowych (zapewniając procesom decyzyjnym większą transparentność), aktywną partycypację obywatelską w ramach silnego samorządu lokalnego.

Nordycka filozofia i system rządzenia służą wypracowywaniu kompromisów, pozwalają na niekonfrontacyjne wdrażanie rozstrzygnięć akceptowalnych dla większości społeczeństwa. Aby móc osiągnąć owe założenia konieczne jest posiadanie kompetencji nie tylko związanej z kooperatywnością, ale także z koncyliacją - pokojowym rozwiązywaniem sporów, rozpraszaniem napięć, niwelowaniem punktów sporów czy potencjalnych konfliktów. Z tematem kompetencji i modelem przywództwa politycznego głęboko wiąże się styl uprawiania polityki. Zdaniem Gunnhildur Lily Magnúsdóttir styl ten w przypadku Szwecji można określić jako władza wiedzy (cognitive power), a zauważalny jest on zarówno na forum krajowym, jak i międzynarodowym. Władza wiedzy jest oparta na kompetencjach, reputacji, perswazji, posiada charakter typowo jakościowy²¹¹. Władza wiedzy, określana także jako przywództwo kompetencyjne, realizowana jest w przypadku szwedzkiej polityki szczególnie dzięki wysokiej aktywności jej polityków na arenie międzynarodowej, częstym występowaniu ich w roli ekspertów w takich dziedzinach jak studia nad pokojem, pokojowe rozwiązywanie sporów, ochrona środowiska, praw człowieka, równość płci. Przywództwo kompetencyjne widoczne jest w przypadku współtworzenia przez Szwedów agendy politycznej, eksportowania idei państw nordyckich takich jak rozwój reżimów międzynarodowych, wysyłania wysoko cenionych i wykwalifikowanych ekspertów i konsultantów do zarządzania międzynarodowymi instytucjami, organizowania i kierowania procesami rozwiązywania sporów. Jak zauważa Tomasz Pawłuszko "polem oddziaływania nordyckiego przywództwa kompetencyjnego są negocjacje międzynarodowe, służenie wiedzą, zarządzanie procesami jako honest broker, proponujący efektywne rozwiązania i posiadający umiejętności prowadzenia do konsensusu"²¹². Wszystko to wynika między innymi z kompetencji i wiarygodności szwedzkich polityków i dyplomatów, uznania ich dotychczasowych osiągnięć, a także, co charakterystyczne dla obszaru Norden, powszechnie cenionej tam kultury wiedzy. Stanisław Sagan szwedzkiego sukcesu na tym polu upatruje w umiejętności elity władzy do wydawania realistycznej oceny zachodzących procesów społecznych, która wynika z poziomu jej wyedukowania²¹³. Można zauważyć prostą korelację występującą między modelem przywództwa politycznego charakteryzującym Szwecję, a ideami soft power. Oznacza to, że

²¹¹ G. L. Magnúsdóttir, *Small States' Power Resources in EU Negotiations*, s. 72-79.

²¹² T. Pawłuszko, *Przywództwo w państwie ...*, op. cit., s. 43.

²¹³ S. Sagan, *Zarys ustroju politycznego Szwecji*, Biuro Wydawnictw Prawniczych, Katowice 1992, s. 6.

wpisuje się ono w to, co Szwecja deklaruje i chce osiągać na arenie międzynarodowej przy pomocy środków soft power, tym samym potwierdzając tezę o normatywnym charakterze polityki zagranicznej Królestwa, operującej na wartościach i ideach oraz o nastawieniu Szwecji do odgrywania kluczowej roli i pozycjonowaniu się w roli lidera w dyplomacji niszowej. Owe dążenia i postawy charakterystyczne dla Szwecji mają bezpośrednie przełożenie na obraną przez nią ścieżkę w polityce zagranicznej i dyplomacji publicznej, dla których to koncepcja stanowi oś działania. Powyższe wartości zauważalne są nie tylko w dokumentach programowych, w których nakreślone zostały strategiczne kierunki działania, ale także w codziennych działaniach podejmowanych na polu dyplomacji. Oznacza to, iż szwedzka polityka zagraniczna i dyplomacja publiczna czerpią bezpośrednio ze źródeł nordyckiego państwa dobrobytu, w tym szczególnie z kultury politycznej. Są one względem siebie synergiczne, z jednej strony fundamenty nordyckiego państwa dobrobytu stanowią paliwo i fundament dla kierunków i działań obieranych w polityce zagranicznej i dyplomacji, z drugiej strony konkretne działania podejmowane na ich polu wspierają państwo dobrobytu, pogłębiając jego charakterystyczne cechy, nadając mu wiarygodność i poparcie w społeczeństwie oraz poza granicami Królestwa.

3.4. Szwedzka kultura kapitalizmu

Na początku XX wieku Szwecja była chłopskim, rolniczym i relatywnie ubogim krajem, który w ciągu trzech, czterech pokoleń przekształcił się w jeden z najbogatszych i szczególnie dobrze zagospodarowanych społeczeństw Europy i świata. Jak zauważa Ryszard Czarny uczynienie z niej nowoczesnego państwa było efektem nie tylko szybkiego procesu uprzemysłowienia, który był możliwy dzięki zasobom naturalnym i obranej polityce neutralności, ale także wysiłkowi obywateli²¹⁴. Infrastruktura produkcyjna przetrwała w nienaruszonym stopniu okres wojen, co w ogromnej mierze wynikało z obranej przez Szwecję polityce neutralności, która przyczyniła się do umocnienia jej przemysłu (częściowo za sprawą eksportu do zbrojących się czy walczących krajów). Lata powojenne aż do połowy lat 70 cechował bardzo wysoki wzrost gospodarczy połączony z rosnącą konkurencyjnością produkcji przemysłowej i silną restrukturyzacją (utrata znaczenia rolnictwa, zamykanie nierentownych przedsiębiorstw, fuzje mniejszych firm z dużymi). Wysoki wskaźnik wzrostu dochodu narodowego, optymizm społeczeństwa i sprzyjające otoczenie polityczne były kluczowymi

²¹⁴ R.M. Czarny, *Szwecja w Unii Europejskiej. Studium polityczno-prawne*, Wyższa Szkoła Ubezpieczeń w Kielcach, Kielce 2002, s. 57.

czynnikami budowania szwedzkiej prosperity. Lata 70. przyniosły zmniejszenie tempa wzrostu ekonomicznego, wynikało ono z negatywnych tendencji na rynkach światowych spowodowanych kryzysem paliwowym oraz wzrostem płac realnych w Szwecji. Dodatkowo konkurencyjność gospodarki Królestwa uległa obniżeniu wraz z idącym za tym spadkiem udziału na rynkach zagranicznych. Obrona polityka makroekonomiczna lat 80., której pakiety poczynań gospodarczych zmierzały do podwyższenia konkurencyjności towarów szwedzkich na obcych rynkach oraz przeprowadzona dewaluacja korony, pobudziły krajową produkcję podnosząc tempo wzrostu gospodarczego. Jednakże kryzys systemu finansowego i perturbacje na europejskich rynkach walutowych wywołały recesję i bardzo wysoki wzrost stopy bezrobocia (z 3% w 1989 roku do 8,8% w 1994 roku). Rok 1995 przyniósł duże zmiany dla Szwecji, także na polu gospodarczym. Wejście do Unii Europejskiej zbiegło się w czasie z ożywieniem gospodarczym, które weszło w fazę dynamicznego wzrostu. Wzrost konsumpcji prywatnej, poziomu inwestycji, rosnący eksport i konsekwentna polityka makroekonomiczna zmierzająca do zrównoważenia finansów publicznych sprzyjają budowaniu wzrostu gospodarczego Królestwa na przestrzeni ostatnich lat.

Gospodarczy model obrany przez Szwecję często określany jest przez pryzmat społecznego indywidualizmu, etyki uspołecznionego indywidualizmu. Tym samym na pierwszy plan wysuwają się nie tyle mechanizmy rynkowe, co cechy społeczeństwa, które ze względu na swoje atrybuty było w stanie zapewnić państwu wzrost gospodarczy. Szwecja jest powszechnie uważana za swego rodzaju wyjątek od uniwersalnych reguł walki ekonomicznej, a szwedzka kultura tworzenia bogactwa stanowi dla wielu wzór do naśladowania. Jako socjaldemokratyczne państwo dobrobytu, leżące na skraju Europy, jest przykładem skrajnie "łagodnego" kapitalizmu. Charles Hampden-Turner wraz z Alfonsem Trompenaarsem analizując siedem kultur kapitalizmu stwierdzają, iż tworzenie dobrobytu jest inspirowane i wynika z wartości moralnych, które mają swoje źródło w kulturze. Systemy wartości, zwyczaje, modele kulturowe, zwykle kojarzone z rozwojem społecznym albo ze sztuką, są również podstawowymi składnikami sukcesu ekonomicznego. Stwierdzają oni, iż "w każdej kulturze utajona struktura przekonań jest niczym niewidzialna ręka, która rządzi aktywnością gospodarczą. Preferencje czy też wartości kulturowe to trwała podstawa tożsamości narodowej oraz źródło ekonomicznej potęgi - i słabości"²¹⁵. Ich badania nad szwedzką kulturą kapitalizmu pozwalają stwierdzić, iż system tworzenia bogactwa w tym państwie opiera się na wartościach takich jak uniwersalizm, analiza (rozumiana tu jako rozkładanie zjawisk na części, pojedyncze

²¹⁵ C. Hampden-Turner, A. Trompenaars, *Siedem kultur kapitalizmu USA, Japonia, Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003, s. 12.

fakty, przedmioty, zadania, liczby, jednostki, punkty; stojąca w przeciwieństwie do syntezy), indywidualizm (skupienie się na rozwoju każdej jednostki, na jej prawach, motywach działania, nagrodach, zdolnościach, poglądach), zewnątrzsterowność (w wytyczaniu kierunków działania ważniejsze są sygnały, wymagania i trendy świata zewnętrznego do których musimy się dostosować aniżeli nasze wewnętrzne sądy, decyzje i zobowiązania), osiągnięty status (pozycja pracownika zależy od tego co osiągnął i jaki włożył w to wysiłek), równość. Szwedzi znani są w świecie ze swojego stylu zarządzania. Ich styl sprawowania władzy określany jest jako miękki, nieformalny, akcentujący równość, skromność, rozwiązujący konflikty w drodze negocjacji, skupiający uwagę na ludziach, a nie mechanizmach biurokratycznych. Formalne kryteria oceny nie są dla nich kluczowe, o wiele wyżej cenią dobre więzi w grupie, konsensus - zgodę, że osiągnięto *lagom* i dokonano najlepszego wyboru między wyrażonymi opiniami²¹⁶. Pisząc o Szwecji nie sposób jest nie odnieść się do koncepcji *lagom*, która stała się w ostatnim czasie niezwykle popularna i rozpoznawalna wśród międzynarodowych odbiorców. Trudno o znalezienie jego odpowiednika w języku polskim, najbliższe określenie to “w sam raz”, “wystarczająco”, “tyle ile trzeba”. Pojęcie dosłownie oznacza “zgodnie z prawem” lub “zgodnie z przyjętymi obyczajami”, ale suponuje ono, że działanie jest umiarkowane, sensowne, uczciwe, zdroworozsądkowe, racjonalne²¹⁷. W konstrukcie *lagom* wyraźnie wybrzmiewa etyka luterańska. Jak zauważa Michael Booth “*lagom* definiuje wiele behawioralnych aspektów szwedzkiego społeczeństwa, od ogólnego braku ostentacyjnego konsumpcjonizmu i publicznego epatowania bogactwem po system rządów opierający się na kompromisie, umiarkowaniu i konsensusie”²¹⁸. Michael Macoby uważa, iż *lagom* jest istotną cechą kultury szwedzkiej, oznaczającą poszukiwanie kompromisu między jednostką a społeczeństwem²¹⁹.

Szwedzi dylemat pogodzenia indywidualizmu z zobowiązaniami społecznymi rozwiązują przy pomocy pracy, która daje im poczucie wspólnoty. Indywidualizm kojarzony jest przez nich przede wszystkim z przekonaniem, iż to, co umożliwia człowiekowi wolność należy spożytkować dla dobra społecznego. Tym samym kult pracy stoi w Szwecji na bardzo wysokim poziomie. Przyświeca temu powszechne przekonanie, że wszyscy ludzie mają potrzebę działalności ekonomicznej, wszyscy powinni pracować, a zadaniem państwa i

²¹⁶ G. Hofstede, *Cultures and Organizations. Software of the mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*, McGraw-Hill 2010, s. 99.

²¹⁷ M. Booth, *Skandynawski raj. O ludziach prawie idealnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, s. 273.

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ M. Macoby, *Sweden at the Edge: Lessons for American and Swedish Managers*, University of Pennsylvania Press Anniversary Collection, 1991, s. 5-7.

społeczeństwa jest zdobyć się na wysiłek, by zapewnić im pracę (w Szwecji prawo do pracy uznawane jest za jedną z kluczowych reguł). Z perspektywy statystyki Szwecja wykazuje się wysokim poziomem aktywności zawodowej - wskaźnik aktywności zawodowej wynosi 73,4%²²⁰, według danych OECD stopa bezrobocia wynosi 6.8%. Na uwagę zasługuje udział kobiet w rynku pracy, wskaźnik aktywności zawodowej kobiet w Szwecji wynosi 61,1% i jest jednym z najwyższych na świecie²²¹. Bodźcem do pracy jest pragnienie stworzenia folkhemmet - ludzkiego domu. Szwedzki charakter narodowy, w kontekście kapitalizmu i jego uspołecznionego indywidualizmu w wydaniu szwedzkim, został precyzyjnie ujęty przez Charlesa Hampden-Turnera i Alfonsa Trompenaarsa. Piszą oni: "Szwedzi są nieśmiali i powściągliwi, nie zadowolają ich błahe rozmowy i nie widzą sensu podtrzymywania błyskotliwej konwersacji. Musimy więc zapytać, w jaki sposób łagodzą uczucie wewnętrznego niepokoju do którego są skłonni. Odpowiedzią jest praca, którą wykonują. Dzięki niej mogą okazać miłość i inne uczucia swoim współpracownikom, w niej szukają sensu i spełnienia. Właściwie w pracy należy szukać sukcesu szwedzkiej gospodarki. W stopniu większym niż przedstawiciele innych kultur, Szwedzi zaczynają od indywidualizmu, świadomości własnej tożsamości, wyjątkowości, wolności, pragnień i wartości. Podkreślają jednak, że satysfakcja i przeznaczenie jednostki polega na rozwoju i wspieraniu innych dzięki własnemu darowi pracy i energii"²²². W powyższych słowach odnajdujemy wprost wydźwięk etyki protestanckiej, która ukształtowała społeczeństwo, ale także moralny aspekt - odniesienie do norm i wartości, których wspieranie i rozwój stanowi indywidualny wysiłek jak i zbiorową powinność, która ma służyć całemu społeczeństwu oraz międzynarodowej społeczności. Znaczenie tych cech jest bezpośrednio wyłożone w szwedzkiej koncepcji polityki zagranicznej i jej działań w ramach dyplomacji publicznej. Normy i wartości są pryncypialne dla Szwecji, z tego względu jej dyplomacja poświęca im mnóstwo uwagi.

Kluczem do zrozumienia Szwecji, w tym jej modelu gospodarczego, jest docenienie egalitaryzmu jako fundamentu dla funkcjonowania państwa. Jego źródeł można dopatrywać się w kulturze niezależnych farmerów i braku fazy feudalnej w historii państwa. Kolejnym aspektem widocznym w kulturze kapitalizmu w wydaniu szwedzkim jest decentralizacja i zdolność do przekazywania uprawnień, które jest oznaką zaufania do innych uczestników

²²⁰ Dane dostępne na stronie SCB - Official Statistics of Sweden, krajowej agencji badawczej odpowiedzialnej za opracowywanie, tworzenie i rozpowszechnianie oficjalnych statystyk w Szwecji <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/labour-market/labour-force-surveys/labour-force-surveys-lfs/>

²²¹ Dane dostępne na stronie Banku Światowego https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS?end=2019&locations=SE&name_desc=false&start=1990&view=chart

²²² C. Hampden-Turner, A. Trompenaars, *Siedem kultur kapitalizmu* ..., op.cit., s. 252.

systemu. Goran Carstedt, który pełnił rolę szefa przedstawicielstwa IKEA w Ameryce Północnej, wyjaśnił stanowisko Szwedów w tej materii: “Jeśli wierzy się w ludzi i ich potencjalne zdolności, wówczas im więcej władzy oddaje się w ich ręce, tym więcej zyskuje się w sferze idei i inicjatyw, których istnienia nawet się nie podejrzewało. Wierzymy w radykalną decentralizację, w przekazywanie uprawnień podwładnym (...)”²²³.

W Szwecji kapitał jest w znacznym stopniu własnością banków przemysłowych i rodzin z długoletnim stażem w prowadzeniu biznesu, cechujących się charakterystycznym dla Szwecji myśleniem długofalowym. Wielu badaczy uważa, że to właśnie ta cecha i rozumienie biznesu nie jako sposobu szybkiego osiągnięcia zysków, a jako środek do umacniania wpływów własnych i państwa, pozwoliło na przetrwanie okresu kryzysu lat 70. Dowodzi to tezie o społecznym charakterze kapitalizmu w Szwecji, a także o tym, iż niewielkie państwo charakteryzujące się peryferyjnym położeniem osiągnęło ogromny sukces gospodarczy głównie za sprawą starań jego mieszkańców. W tym kontekście celnym jest spostrzeżenie Michaela Maccoby’ego: “Szwecja jest przykładem na to, co można osiągnąć, kiedy menadżerowie dążą do stworzenia lepszego społeczeństwa i doskonalszych towarów. Najlepsi szwedzcy menadżerowie jednak mogliby uznać ostatnie stwierdzenie za zbyt idealistyczne. Powiedzieliby zapewne: tylko tworząc lepsze społeczeństwo możemy osiągnąć sukces na rynku”²²⁴.

3.5. Edukacja jako element spajający społeczeństwo

Edukacja stanowi jeden z filarów szwedzkiego systemu, odgrywając kluczową rolę dla rozwoju społecznego i gospodarczego. Jest ona rozumiana jako dobro publiczne, a nie rynkowe, które zmierza do potęgowania egalitaryzmu. Upatruje się w niej czynnik integrujący społeczeństwo, przewycięzania ubóstwa, wykluczenia, zwiększania bezpieczeństwa socjalnego, promowania aktywnego obywatelstwa, aktywizacji i usamodzielniania obywateli poprzez wyposażenie ich w nowe kompetencje.

Szwedzki system edukacji jest powszechnie postrzegany jako jeden ze wzorcowych modeli nauczania, który dzięki swym charakterystycznym cechom, elementom, programom edukacyjnym, rozwiązaniom instytucjonalnym spełnia wymogi społeczeństwa tegoż kraju i odpowiada na jego zapotrzebowania. Dzięki ścisłej współpracy placówek oświatowych z prywatnymi i publicznymi instytucjami Szwedzi mogą poszczycić się dziś jednym z najbardziej efektywnych i najbardziej praktycznie kształcących systemów oświatowych na świecie.

²²³ Ibidem, s. 259.

²²⁴ M. Maccoby, *Sweden at the Edge ...*, op.cit., s. 311.

Edukacja w Szwecji jest traktowana jako zasób wspierający osiągnięcie różnych celów społeczno-politycznych i kulturalnych w takich obszarach, jak sprawiedliwość, demokracja, równość, tolerancja czy pluralizm. Szwedzki model kształcenia zbudowany został na fundamencie konkretnych lokalnych wartości i praktyk przy jednoczesnym uwzględnieniu międzynarodowych uwarunkowań i wpływów. Koncepcja państwa opiekuńczego, państwa dobrobytu połączona z ideami równości, egalitaryzmu, poszanowania zasad i idei demokratycznych, a także progresywność w poszukiwaniu nowych, pozbawionych uprzedzeń rozwiązań wpisane są w obraz kultury szwedzkiej, w tym w jej model edukacji respektowany na każdym z poziomów nauczania.

Powszechna edukacja na poziomie podstawowym została zagwarantowana w 1842 roku. Jej upowszechnienie było jednym z przejawów awansu niższych warstw społeczeństwa i początkiem budowania nowego społeczeństwa, w którym edukacja miała stanowić element warunkujący wyrównywanie szans, przeciwdziałaniu dyskryminacji, społecznej dezintegracji, marnowaniu talentów, i w efekcie gwarantujący rozwój państwa²²⁵. Edukacja została włączona i stała się fundamentem budowania egalitarnego społeczeństwa, opartego na zasadach równości między ludźmi pod względem społecznym, politycznym i ekonomicznym, rozumianymi jako równość szans. Idee te połączone z dynamicznym rozwojem gospodarczym Szwecji były elementami kreującymi podstawy ideologiczne i funkcjonalne systemu nauczania. Istotnym założeniem modelu szwedzkiej edukacji jest jego permanentna reforma. Koncepcja ta wyklarowała się w latach 50. i była kontynuacją myśli premiera Pera Albina Hanssona zakładającej, iż wszyscy Szwedzi będą beneficjentami umiejętnej inżynierii społecznej. „Zgodnie z generalnymi założeniami kształcenia adekwatnym celem oświaty było takie przygotowanie nowego człowieka, aby był zdolny racjonalnie działać w rozwiniętej cywilizacji naukowo-technicznej; powinien on przede wszystkim opanować pewien repertuar umiejętności motorycznych, poznawczych i społecznych, które są niezbędne w przemyśle, administracji czy w instytutach naukowych”²²⁶. Dostosowywanie się do zmieniającej się sytuacji społecznej czy gospodarczej stało się immanentną cechą systemu edukacji, który za pomocą reform ma wzmacniać funkcjonowanie państwa poprzez rozwój wiedzy i kompetencji społeczeństwa. Z uwagi na dynamikę przemian dotyczących państwa, model szkolnictwa także musi ulegać cyklicznym przemianom, tak, by sprostać wymaganiom i aby móc wypełniać swoją

²²⁵ R. Ericson, J.O. Jonsson, *Can Education be Equalized?: The Swedish Case in Comparative Perspective*, Boulder 1997, s.87-88.

²²⁶ W. Lieder, *Oświata w szwedzkim modelu państwa opiekuńczego*, "Analizy Norden Centrum", 2014, nr 1 21/2014, s.4.

podstawową misję edukacji adekwatnej do wymogów środowiska. Idea ta jest widoczna w liczbie i formie przeprowadzonych reform edukacji w Szwecji. W latach 1962–1973 dotyczyła ona reorganizacji funkcjonowania szkół podstawowych (wprowadzenia dziewięcioklasowej edukacji), na lata 70. przypada reforma nauczania na etapie ponadpodstawowym (której kluczowym elementem było ujednoczenie modelu poprzez likwidację wielu rodzajów szkół, które zostały zastąpione przez powszechne szkoły średnie – gimnazja), reforma z roku 2007 zmieniła funkcjonowanie uczelni wyższych, a najnowsza ustawa edukacyjna z 2011 roku wprowadziła nowy model oceniania, nowe programy nauczania²²⁷.

Rola systemu kształcenia i szkolenia jest bardzo szeroko określona w Szwecji. Wedle raportu Education and Training 2020 edukacja i szkolenia określane są jako sposoby zapewnienia wiedzy, pozwalające na rozwój mieszkańców, a także mające wpływ na poprawę ich sytuacji²²⁸. Szwedzka perspektywa zakłada, iż dobre wykształcenie poszerza perspektywy, wyposaża ludzi w umiejętności i wiedzę korzystną dla ich przyszłego życia i kładzie podwaliny pod budowę i rozwój aktywnego społeczeństwa obywatelskiego, a także wzmacnia wartości demokratyczne. Jednocześnie podkreśla się, iż system edukacji i szkoleń musi być dopasowany do wymagań rynku pracy, odpowiadając jego krótko- i długoterminowym celom, a wysoki poziom wykształcenia jest niezbędny do wzrostu konkurencyjności kraju na arenie międzynarodowej.

3.6. Wiedza, innowacje, kreatywność

Pekka Himanen w swojej analizie dotyczącej polityki socjalnej i rozwoju ekonomicznego w krajach nordyckich stawia tezę o istnieniu specyficznego "nordyckiego modelu społeczeństwa informacyjnego", które łączy dynamiczną, innowacyjną gospodarkę informatyczną opartą na wiedzy (knowledge-based economy)²²⁹ wymagającą rozwiniętego kapitału ludzkiego z państwem opiekuńczym²³⁰. Nordycki model państwa opiekuńczego zakłada współcześnie odgrywanie aktywnej roli przez państwo w inwestowaniu w wiedzę, innowacje i postęp technologiczny, unowocześnianiu gospodarki i społeczeństwa, promowaniu

²²⁷ G. H. Sahlgren, *Schooling for Money: Swedish Education Reform and the Role of the Profit Motive*, Institute of Economic Affairs - IEA Discussion Paper No. 33, Londyn 2011, s.6 https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/Schooling%20for%20money%20-%20web%20version_0.pdf (dostęp 17.03.2020).

²²⁸ Ministry of Education and Research, *Education and Training 2020 National Report*, Sztokholm 2014, s. 2-27.

²²⁹ Według definicji OECD knowledge-based economy jest gospodarką, w której przynajmniej 50% PKB generowane jest przez kapitał ludzki.

²³⁰ P. Himanen, *The Nordic Model of the Information Society: The Finnish Case*, [w:] O. Kangas, J. Palme (red.), *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*, Basingstoke 2005.

rozwiązań zmierzających do rozwoju biznesu - szczególnie tego z branży wysokich technologii. Manuel Castells i Pekka Himanen zwracają uwagę, iż połączenie społeczeństwa informacyjnego z państwem dobrobytu w przypadku regionu nordyckiego oznacza aktywną rolę państwa na polu inwestycji i usług publicznych zmierzającą do budowania społeczeństwa informacyjnego, którego uczestnikami są wszyscy mieszkańcy państwa. Dla Castellsa i Himanena gospodarka innowacyjna i państwo dobrobytu są ze sobą integralnie połączone i "żywią się sobą nawzajem". Ich zdaniem aktywne państwo socjalne, służące gospodarczej dynamice i innowacyjności, po pierwsze stabilizuje stosunki przemysłowe, po drugie swoją polityką kreuje społeczne poparcie dla przeprowadzanych reform i restrukturyzacji. Zdaniem badaczy po trzecie państwo wspiera te procesy za sprawą strategicznego planowania, zabezpieczenia wysokiej jakości kształcenia poprzez wzmacnianie uczelni, finansowanie sektora badawczo-rozwojowego, a także poprzez bezpośrednie inwestycje rozwija przedsiębiorczość w ramach finansowania wiedzy i innowacji i kreowania sieci współpracy pomiędzy różnorodnymi partnerami²³¹. Wszystko to wymaga jednakże wysokiej społecznej akceptacji - legitymizacji i zaufania społecznego do państwa, które może spełniać powyższe funkcje jedynie przy pomocy wysokich podatków nakładanych na społeczeństwo. Włodzimierz Anioł określając relacje zachodzące między państwem a gospodarką w nordyckim modelu "informacyjnego państwa dobrobytu" zauważa, iż "innowacje i technologie informatyczne zwiększają produktywność usług publicznych, a dynamiczniejsza organizacja sieciowa odnawia struktury welfare state. Warto pamiętać, że państwo zarządza dużym sektorem publicznym, którego liczne instytucje, takie jak szkoły, uczelnie, biblioteki, placówki służby zdrowia i inni usługodawcy, są poważnymi klientami przemysłu ICT, kupującymi jego produkty i upowszechniającymi w społeczeństwie nowe technologie. Z drugiej zaś strony, bezpłatna i powszechna edukacja, system zabezpieczenia społecznego i usługi zapewniane przez państwo gwarantują nowoczesny i stabilny rozwój gospodarczy w dłuższej perspektywie, m.in. dzięki dostarczaniu na rynek pracy wysoko wykwalifikowanych pracowników, eliminowaniu obszarów społecznego wykluczenia i niesprawiedliwości"²³². Rząd spełnia specjalną strategiczną i regulacyjną rolę w nordyckim modelu państwa dobrobytu - państwa informacyjnego - promuje on rozwój społeczeństwa i gospodarki opartych o wiedzę.

Szwedzki duch innowacyjności i przedsiębiorczości funkcjonuje w oparciu o kilka fundamentów, do których zaliczyć należy: państwo opiekuńcze, edukację i badania, aktywną rolę rządowych agencji odpowiedzialnych za sektor innowacji i gospodarki. Ideały państwa

²³¹ M. Castells, P. Himanen, *Spoleczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu*, Warszawa 2009.

²³² W. Anioł, *Szlak Norden ...*, op. cit., s. 129.

opiekuńczego - stabilność społeczna kraju, dostęp do wsparcia rządowego, a także wysoki stopień równości są kluczem do rozwoju szwedzkiego środowiska biznesowego. Fakt istnienia sieci zabezpieczenia społecznego, na której można polegać w przypadku niepowodzenia przedsięwzięcia, zapewnia w praktyce przedsiębiorcom swobodę eksperymentowania i podejmowania ryzyka. Długoterminowy nacisk Szwecji na edukację i badania miał również duży wpływ na zdolność do innowacji. W 1842 r. kraj wprowadził obowiązek szkolny dla dzieci w wieku 7-13 lat. Był to przełomowy ruch, ponieważ podniósł ogólny poziom wykształcenia ludności i stał się istotnym elementem w drodze Szwecji od biednego kraju rolniczego do dobrze prosperującego lidera innowacji. Jeśli chodzi o badania i rozwój (R&D), Szwecja udowadnia swoje zaangażowanie, inwestując z reguły ponad 3% swojego PKB na ten cel²³³. Kluczowym graczem w zakresie budowania szwedzkiego potencjału innowacyjnego jest rządowa agencja Vinnova. Jej zadaniem jest pomoc w budowaniu szwedzkiego potencjału innowacyjnego, przyczyniając się do zrównoważonego wzrostu. Opiera swoją pracę na globalnych celach zrównoważonego rozwoju określonych w agendzie 2030 przyjętej przez ONZ. Robi to poprzez finansowanie projektów badawczych i innowacyjnych, ale także poprzez koordynację inicjatyw strategicznych, współpracę z aktorami ze wszystkich sektorów i rzucanie światła na inspirujące rozwiązania i pomysły, pomagając przygotować Szwecję na przyszłość²³⁴. Drugą instytucją zaangażowaną w wspieranie konkurencyjności Szwecji jest Fundacja Wiedzy - KK-stiftelsen, która finansuje badania i dotuje rozwój kompetencji w szwedzkich uczelniach wyższych. Jej działania realizują się na polu współpracy między kadrami akademicką a partnerami z sektora biznesowego.

Szwecja wychodząc z kryzysu gospodarczego lat 70 obrała politykę restrukturyzacji, transformacji i strategicznego przeorientowania gospodarki w stronę sektorów high-tech związanych z technologiami informacyjnymi i komputerowymi. Obrany kurs był efektem między innymi wzrostu nakładów na badania i rozwój oraz idące w parze konsekwentne wspieranie rozwoju edukacji i kapitału ludzkiego. Czynnikiem determinującym rozwój gospodarczy, który odgrywał kluczowe znaczenie było oczywiście zastosowanie adekwatnej polityki makroekonomicznej, przyciąganie inwestycji, otwarcie na zagraniczną konkurencję, jednakże badacze wspólnie doszukują się sukcesu gospodarczego Szwecji właśnie w

²³³ Statystyki Banku Światowego dla lat 1996 - 2017 pokazują, że Szwecja nigdy nie obniżyła nakładów na badania i rozwój poniżej 3%. Najniższy poziom odnotowano w roku 2014, wyniósł on 3,14% PKB, rok 2017 to dla porównania 3,32% PKB. W tym samym czasie średnia światowa utrzymuje się na poziomie 2,22%, UE 2,06%.

²³⁴ Vinnova jest agencją rządową podlegającą Ministerstwu Przedsiębiorczości i Innowacji oraz krajowym organem kontaktowym ds. Programu Ramowego UE w zakresie badań naukowych i innowacji <https://www.vinnova.se/en/about-us/>

konsekwentnym realizowaniu założenia o budowaniu społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy. Kluczowego znaczenia nabiera w tym kontekście wysoki poziom edukacji, innowacji, kwalifikacji zasobów ludzkich, które są cechami charakterystycznymi Szwecji.

Miernikiem najbardziej nowoczesnych i innowacyjnych gospodarek świata jest Globalny Indeks Konkurencyjności (Global Competitiveness Index - GCI) opracowywany przez Światowe Forum Ekonomiczne jest rezultatem corocznego badania porównawczego warunków rozwoju gospodarczego. Określa on zdolności poszczególnych państw (raport obejmuje 141 gospodarek) do zapewnienia długookresowego wzrostu gospodarczego, mierzy konkurencyjność narodową - zdefiniowaną jako zbiór instytucji, polityk i czynników determinujących poziom produktywności. GCI jest uważany za kompas dla decydentów i innych zainteresowanych stron: zapewnia on wskazówki na temat czynników kluczowych dla budowania długoterminowego wzrostu. Może wpływać na wybory polityczne, pomagać w kształtowaniu całościowych strategii gospodarczych i monitorować postępy poszczególnych gospodarek w czasie. Pomiar konkurencyjności oparty jest na 12 filarach: instytucje, infrastruktura, adaptacja teleinformatyki, stabilność makroekonomiczna, zdrowie, umiejętności, rynek produktowy, rynek pracy, system finansowy, wielkość rynku, dynamika biznesu, zdolność do innowacji²³⁵. W tym prestiżowym zestawieniu Szwecja zajmowała 8 miejsce w latach 2017-2019, rok później plasowała się na pozycji 6, by w roku 2021 uzyskać drugi wynik na świecie²³⁶. Rok 2022 przyniósł Szwecji spadek na 4 pozycję²³⁷ ze względu na obniżenie jej ekonomicznych osiągnięć względem innych państw biorących udział w zestawieniu.

²³⁵ Szczegółowe dane dotyczące metodologii badań dostępne w raporcie The Global Competitiveness Report 2019 http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (dostęp 14.04.2020).

²³⁶ The Global Competitiveness Report, <https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/SE/wcy> (dostęp 14.04.2020).

²³⁷ World Competitiveness Booklet 2022, <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/> (dostęp 15.10.2022).

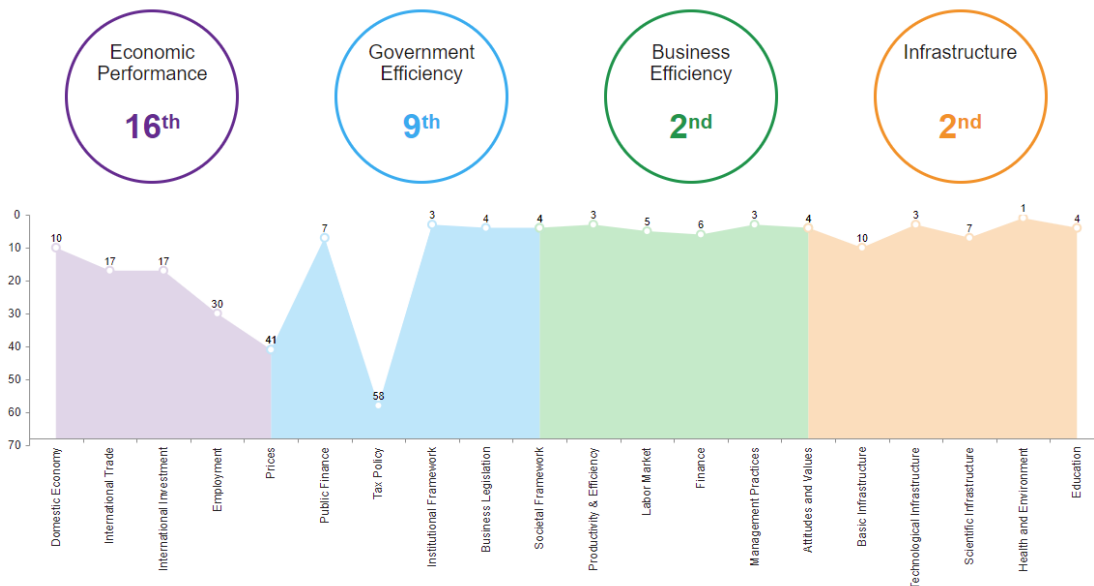
Rysunek 3. Wyniki Szwecji w Global Competitiveness Index 4.0, edycja 2019

Źródło: The Global Competitiveness Report 2019

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (dostęp 14.04.2020).

Rysunek 4. Wyniki Szwecji w Global Competitiveness Index w poszczególnych sektorach, edycja 2021

Źródło: The Global Competitiveness Report,

<https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/SE/wcy> (dostęp 14.01.2022).

Rysunek 5. Wyniki Szwecji w Global Competitiveness Index w poszczególnych sektorach w latach 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022	
Overall Rank	9	9	6	2	4	
Economic Performance	24	21	22	16	21	▼
Government Efficiency	11	16	14	9	9	▼
Business Efficiency	4	6	3	2	2	✓
Infrastructure	5	4	1	2	3	▼

Źródło: Competitiveness Ranking, Sweden, <https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/SE/wcy> (dostęp 10.01.2023).

Kolejnym rankingiem, który może służyć jako miara sukcesu Szwecji, jest Global Innovation Index. Amerykański Uniwersytet Cornell oraz INSEAD, wiodąca międzynarodowa szkoła biznesu wraz z wyspecjalizowaną agencją ONZ - Światową Organizacją Własności Intelektualnej (World Intellectual Property Organization - WIPO), bada wyniki gospodarcze i zdolność innowacyjną na podstawie danych ze 129 krajów. Innowacyjność jest mierzona za pomocą pochodzących z ponad 30 międzynarodowych – zarówno publicznych jak i prywatnych źródeł, 81 wskaźników, związanych z innowacyjnymi działaniami w obszarach takich jak: instytucje, kapitał ludzki, badania, infrastruktura, poziom wyrafinowania rynku, poziom uzyskanej wiedzy i technologii oraz kreatywne rozwiązania²³⁸. W tym rankingu Szwecja zajmuje drugą pozycję ustępując jedynie Szwajcarii (w kategorii poziomu zaawansowania biznesu²³⁹ Szwecja została sklasyfikowana na pierwszym miejscu, w kategorii infrastruktura na drugim, wiedzy i technologii na drugim, w kapitale ludzkim na trzecim bijąc światowe potęgi)²⁴⁰.

Poruszając zagadnienie innowacji nie sposób pominąć jednego z najbardziej charakterystycznych dla Szwecji obszarów, czyli kreatywności, która przejawia się w jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Kreatywność i innowacyjność, szczególnie użyteczna w biznesie, jest determinowana przez umiejętność korzystania z nowych technologii, ale także

²³⁸ Szczegółowe parametry i metodologia badań dostępna w raporcie Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives—The Future of Medical Innovation https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf (dostęp 14.04.2020).

²³⁹ Zaawansowanie biznesowe skupia się na dwóch powiązanych ze sobą czynnikach, a mianowicie jakości ogólnych sieci biznesowych danego kraju oraz jakości działań i strategii poszczególnych firm. Sprzyja ono ocenie jak firmy przyczyniają się do rozbudowy działalności innowacyjnej.

²⁴⁰ Global Innovation Index 2020, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (dostęp 14.04.2020).

jest pochodną powszechnie występujących cech w społeczeństwie szwedzkim - tolerancji, otwartości, wspólnotowości, zespołowego stawiania czoła nowym wyzwaniom, budowania konsensusu wokół szerszych projektów modernizacyjnych, transparentności w życiu publicznym, wrażliwości społecznej. Potencjał kreatywności zasługuje na uwagę ze względu na rolę jaką odgrywa w rozwiązywaniu problemów cywilizacyjnych, generowaniu nowej polityki prorozwojowej, dynamizowaniu procesów gospodarczych, wzmacnianiu tolerancji społeczeństwa oraz tworzeniu i implementacji innowacyjnych rozwiązań w sferze społecznej i gospodarczej²⁴¹.

W zakresie kreatywności na uwagę zasługuje szwedzka branża kreatywna: film, muzyka, architektura, design, wzornictwo, literatura posiada wysoką rozpoznawalność w skali światowej, w wielu przypadkach stawiana jest jako wzór, a jej wytwory są jednymi z najważniejszych towarów eksportowych, przynosząc co roku ogromne zyski. Z jednej strony branża kreatywna generuje wzrost PKB, tworzy nowe miejsca pracy, przyciąga inwestorów (atrakcyjność kulturowa jest wymieniana w gronie kluczowych czynników decydujących o lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych - zaraz po skali rynku, jakości siły roboczej, walorach infrastruktury i stabilności politycznej), z drugiej wytwarza pozytywny wizerunek państwa za granicą, generując miękką siłę (soft power).

Zagadnieniem kreatywności i monitorowaniem zmian w obszarze gospodarki kreatywnej od 2004 roku do 2015 roku zajmował się Richard Florida wraz ze swoim zespołem badawczym działającym przy Martin Prosperity Institute. Opracowali oni Global Creativity Index (GCI), który ze względu na swoją cykliczność, szeroki zestaw czynników branż pod uwagę w metodologii, szeroki zasięg terytorialny, można uznać za jedną z ciekawszych inicjatyw dotyczących badania kreatywności państw. Jak zauważają twórcy indeksu same czynniki fizyczne nie determinują już postępu we współczesnych, zaawansowanych gospodarkach, w których takie czynniki jak technologia, innowacje, wiedza i kapitał ludzki odgrywają znacznie większą rolę. U ich podstaw leży rola kreatywności. Wzrost gospodarczy i rozwój polegają na wykorzystaniu ludzkiej kreatywności w całym spektrum innowacji poprzez produkcję - od tworzenia nowych technologii i nowych firm po nowe i ulepszone procesy, bardziej wydajne systemy produkcyjne i produkcyjne oraz zwiększanie efektywności w dostarczaniu usług. GCI oceniał perspektywy trwałego dobrobytu w 139 krajach na podstawie kombinacji czynników ekonomicznych, społecznych i kulturowych, które twórcy indeksu określili jako 3T rozwoju gospodarczego - technologia, talent i tolerancja. Indeks był

²⁴¹ P. Haal, *Innovative Cities*, [w:] L. Hagbarth (red.), *Structural Change in Europe. Innovative Cities and Regions*, Hagbarth Publications, Bollschweil 2000, s. 33.

szczególnie istotny i użyteczny dla Szwecji ze względu na wysokie miejsca jakie zajmowała ona w poszczególnych edycjach - w latach 2004 i 2011 Królestwo uzyskało pierwszą pozycję, w roku 2015 siódmą. Wysoką pozycję w rankingu GCI poszczególne kraje mogły traktować w kategoriach prestiżu i kolejnej formy promocji na arenie międzynarodowej oraz wzmacniania swojego wizerunku.

3.7. Szwecja w międzynarodowych rankingach

Włodzimierz Anioł, pisząc o fenomenie północnej drogi, stwierdza, iż kraje nordyckie zdecydowanie wyróżniają się zarówno wyższym poziomem i jakością życia obywateli, jak i relatywnie lepszą kondycją swych gospodarek, przodują one w międzynarodowych zestawieniach pokazujących najbardziej konkurencyjne gospodarki, zajmują najwyższe miejsca w rankingach oceniających postęp we wdrażaniu zaawansowanych technologii, mówiących o stanie ochrony środowiska, stopniu przejrzystości, sprawności i uczciwości instytucji publicznych, poziomie zaufania i kapitału społecznego, a także stopniu równouprawnienia kobiet i mężczyzn²⁴². Szwecja należąc do kręgu Norden, wpisuje się bezpośrednio w owe statystyki.

U.S. News & World Report w badaniu z 2021 roku „Best Countries” wskazał Szwecję jako szóste najlepsze państwo do życia²⁴³. Ranking bazuje na globalnej percepcji państw pod względem cech jakościowych i odczuć, które mogą potencjalnie stymulować handel, turystykę i inwestycje oraz bezpośrednio wpływać na gospodarki krajowe. Badanie przeprowadzane jest w formie ankiety, w której uczestniczy 20 tysięcy osób z całego świata. Zidentyfikowano w nim zestaw 65 atrybutów kraju, które można wykorzystać do jego opisanie, pogrupowanych w dziewięć subrankingów: przygoda, obywatelstwo (w tym komponencie Szwecja została sklasyfikowana na pierwszym miejscu na świecie), wpływ kulturowy, przedsiębiorczość, dziedzictwo, wzrost, otwartość na biznes, władza i jakość życia. Dodatkowymi rankingami, opracowanymi przez U.S. News & World Report, które skupiają się na sektorowych czynnikach są: państwo najlepsze dla kobiet (Szwecja została sklasyfikowana na drugim miejscu ustępując jedynie Danii), najlepsze państwo do wychowywania dzieci (drugie miejsce Szwecji, tuż za Danią), najlepsze państwo dla ekologicznego życia (“Green Living”) (Szwecja

²⁴² W. Anioł, *Szlak Norden* ..., op. cit, s. 15.

²⁴³ Raport obejmuje postrzeganie 73 narodów. Badanie i model zastosowane do oceny i rankingu krajów zostały opracowane przez BAV Group i The Wharton School of University of Pennsylvania. W 2021 roku Szwecję wyprzedziły Szwajcaria, Kanada, Japonia, Niemcy, Australia, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone. Wyniki raportu Best Countries dostępne na stronie <https://www.usnews.com/news/best-countries/overall-rankings> (dostęp 16.04.2020).

plasuje się jako lider tego rankingu), najlepszy kraj dla edukacji (ósma pozycja Szwecji), najbardziej wpływowy na scenie międzynarodowej kraj świata (dwudzieste drugie miejsce Szwecji). W podobnym rankingu opracowanym przez magazyn Ceoworld, wskazującym najlepsze kraje na świecie pod względem jakości życia, w roku 2021 Szwecja zajęła piątą pozycję²⁴⁴.

Według badania reputacji krajów - Country RepTrak®, prowadzonego przez Reputation Institute, Szwecja jest krajem o najlepszej reputacji na świecie. Badanie obejmuje 70 państw o najwyższym PKB i prowadzone jest wśród obywateli krajów grupy G8. Obrana metodologia bierze pod uwagę szereg czynników, takich jak stosunki polityczne, gospodarcze, bezpieczeństwo oraz kwestie związane ze stylem życia, w tym na przykład gościnność mieszkańców, a także piękno krajobrazów. Według wyników badania Szwecja jest najbardziej etycznym krajem na świecie (na tę ocenę wpływ miało przyjęcie przez Szwecję 163 000 imigrantów podczas szczytu kryzysu migracyjnego w Europie w 2015 roku) o wysokiej przejrzystości i niskiej korupcji, a także państwem o najbardziej postępowej polityce społecznej i gospodarczej²⁴⁵.

Według Sustainable Development Solutions Network, działającej pod auspicjami ONZ, Szwedzi plasując się tuż za Finami, poczynili największe postępy na świecie w drodze do realizacji siedemnastu Celów Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych - zwalczania ubóstwa i nierówności oraz przeciwdziałania zmianom klimatu na całym świecie do roku 2030²⁴⁶. Wyniki Sustainable Development Goals Index są efektem analizy postępów poczynionych w 149 krajach świata w obszarach takich jak równość płci, redukcja ubóstwa, poprawa zdrowia, jakości edukacji, wzrostu gospodarczego i działań w dziedzinie ochrony klimatu. Podobne wnioski płyną z opracowanego przez think-tank SolAbility rankingu Global Sustainable Competitiveness Index, w którym Szwecja od lat prowadzi jako najbardziej zaawansowany kraj świata w obszarze działań na rzecz zrównoważonego rozwoju²⁴⁷.

W ostatniej edycji rankingu Doing Business miesięcznik Forbes wskazał Szwecję jako drugi kraj na świecie pod względem najlepszych warunków do prowadzenia biznesu. Pod tym względem kraj ten w stosunkowo krótkim czasie awansował w rankingu z 38. na 1. miejsce,

²⁴⁴ The World's Best Countries For Quality of Life, 2021, <https://ceoworld.biz/2021/06/20/the-worlds-best-countries-for-quality-of-life-2021/> (dostęp 16.04.2020).

²⁴⁵ Wyniki Country RepTrak® dostępne na w raporcie: <https://www.reputationinstitute.com/sites/default/files/pdfs/2018-Country-RepTrak.pdf> (dostęp 16.04.2020).

²⁴⁶ The Sustainable Development Report 2021 <https://dashboards.sdgindex.org/rankings> (dostęp 17.04.2020).

²⁴⁷ Global Sustainable Competitiveness Index <http://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index> (dostęp 17.04.2020).

głównie dzięki „transformacji opartej na deregulacji i dyscyplinie budżetowej, obejmującej cięcia wydatków na szwedzkie państwo opiekuńcze”²⁴⁸. Według raportu Banku Światowego „Doing Business” Szwecja została sklasyfikowana na 10 miejscu w rankingu państw oferujących najlepsze warunki do prowadzenia biznesu²⁴⁹. Wysokie pozycje wynikają z faktu posiadania przez Szwecję atrybutów takich jak wysokiej jakości produkty eksportowe, tolerancyjne społeczeństwo, niska przestępczość, wysoki poziom życia, łagodny klimat i silna koncentracja na potrzebach biznesu.

Gdyby zapytać Szweda o najważniejsze dla niego wartości z pewnością wolność wypowiedzi zostałaby wymieniona w pierwszej dziesiątce. Jej waga jest nie do przecenienia dla szwedzkiego społeczeństwa, jest jego budulcem, ideą, na której opiera się historia tego zmodernizowanego, postępowego państwa²⁵⁰. W roku 1766 Szwecja jako pierwsze państwo na świecie wprowadziła konstytucyjną wolność słowa²⁵¹ ²⁵². Obejmowała ona zasadę publicznego dostępu, która oznacza, iż dokumenty mają być dostępne dla wszystkich, którzy chcą mieć do nich wgląd. Jak zauważa Elisabeth Asbrink “zasada ta może wydawać się szczegółem, małym składnikiem większej całości, ale tak stanowi sedno szwedzkiej wartości zwanej zaufaniem. Ukształtowała transparentne społeczeństwo o niskim poziomie korupcji i wysokim poziomie zaufania do współobywateli i instytucji (...) To właśnie wolność wypowiedzi tworzy zaufanie. To wielość ścierających się ze sobą poglądów stwarza otwartość. I to ona sprawia, że ludzie w tym kraju sobie ufają. Otwarte instytucje pokazujące, w jaki sposób działają, otwarte redakcje przedstawiające, jak prowadzą swoje dziennikarskie śledztwa, otwarte debaty, w których jest miejsce na różne myśli - to właśnie jest odtrutką i szczepieniem na spadek zaufania i teorie

²⁴⁸ Doing Business, Forbes, <https://www.forbes.com/best-countries-for-business/list/> (dostęp 17.04.2020).

²⁴⁹ Raport Doing Business przedstawia wskaźniki ilościowe dotyczące 10 obszarów regulacji biznesowych dla 190 krajów na całym świecie. Opiera się na ekspertyzach ponad 9000 lokalnych specjalistów, którzy porównują regulacje biznesowe stosowane w światowych gospodarkach;

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> (dostęp 20.04.2020).

²⁵⁰ O wadze wolności słowa świadczy jej usytuowanie w szwedzkim prawodawstwie - szwedzka konstytucja składa się z czterech podstawowych aktów, które określają sposób rządzenia Szwecją: Aktu o formie Rządu (Regeringsformen), Aktu o sukcesji (Successionsordningen), Aktu o wolności druku (Tryckfrihetsförordningen), Aktu o wolności wypowiedzi (Yttrandefrihetsgrundlagen)

²⁵¹ Openness in Sweden. Free speech, free press and overall openness and transparency are key to Swedish society, (dostęp 02.06.2022) <https://sweden.se/life/democracy/openness-in-sweden> (dostęp 02.06.2022)

²⁵² Decydującym momentem w historii wolności słowa w Szwecji była śmierć autokratycznego króla Karola XII w 1718 roku. Wówczas to doszło do przejścia władzy w parlamencie przez mieszczańską klasę średnią, przeobrażono sposób prowadzenia oficjalnych debat - przybrały one otwarty charakter, były poświęcone społeczeństwu i kwestiom politycznym, a na ich kształt król nie miał wiele do powiedzenia. Był to jednakże czas ogromnych tarć między stronnictwami politycznymi oraz okres wielkich konspiracji. Rządzące stronnictwo polityczne nagminnie odmawiało wglądu do dokumentów, wyroków, protokołów, włącznie z tym, że nawet król nie miał dostępu do dokumentów mówiących o sprawowaniu władzy. Obowiązywała zasada o zakazie krytykowania władzy. Nieugięta postawa opozycji, która wytrwale debatowała, stawiała żądanie jawności i dostępu do dokumentów, na podstawie których wydawane były decyzje, doprowadziła do zawarcia w ustawodawstwie zasady wolności wypowiedzi i przepisów dotyczących publicznego dostępu do informacji.

spiskowe, to właśnie jest kwintesencja tak wysoko cenionej szwedzkiej wartości, jaką jest zaufanie”²⁵³. Wolność i praworządność są trwałymi cechami wkomponowanymi w pejzaż społeczny Szwecji, a także stanowią normatywny budulec państwa. Ich gwarancja i przestrzeganie są podstawowym wymogiem, jaki stawia społeczeństwo rządowi, ale także samemu sobie - na szczeblu obywatelskim. To one budują niepowtarzalny klimat społeczny tego małego europejskiego państwa, nadając mu ogromną wiarygodność w skali świata. Miarą odbioru wagi szwedzkiej wolności i praworządności są zajmowane przez nią miejsca w międzynarodowych rankingach. W przypadku World Press Freedom Index - wskaźnika wolności prasy, publikowanego od 2002 corocznie przez organizację Reporterzy bez Granic, Szwecja notuje trzecią pozycję na świecie. Przy dokonywaniu oceny wolności prasy w danym kraju pod uwagę brane są wyniki ankiety adresowanej przez autorów do specjalistów z całego świata. Pytania w niej zawarte dotyczą, między innymi pluralizmu politycznego, stopnia niezależności mediów, jakości ram legislacyjnych, ich przejrzystości, jakości infrastruktury wspierającej tworzenie informacji w danym kraju. Ta analiza jakościowa jest połączona z danymi ilościowymi na temat nadużyć i aktów przemocy wobec dziennikarzy w badanym okresie²⁵⁴. Kolejnym rankingiem jest Human Freedom Index - uważany za jeden z najbardziej prominentnych wskaźników badających poziom wolności w skali globalnej. Raport, opublikowany przez Cato Institute, Fraser Institute i Liberales Institut wywodzący się z Friedrich Naumann Foundation for Freedom, mierzy stan wolności człowieka na świecie w oparciu o subkomponenty: wolność osobista i gospodarcza. W tym indeksie Szwecja zajmuje 9 miejsce²⁵⁵. Kolejnym narzędziem analitycznym jest Freedom in the World - coroczny globalny raport na temat praw politycznych i swobód obywatelskich przygotowywany przez amerykańską organizację pozarządową Freedom House. Bada on między innymi jakość i stan procesu wyborczego, pluralizmu politycznego, możliwości partycypacji społecznej, funkcjonowania rządu, wolności wypowiedzi i przekona, prawa do stowarzyszania się, praworządności oraz autonomii osobistej i praw indywidualnych. W tym rankingu Szwecja uzyskała najwyższy możliwy wynik (100 punktów) i zajmuje wraz z Finlandią i Norwegią pierwsze miejsce w zestawieniu²⁵⁶. Powszechne poszanowanie zasad praworządności sprawia, że Szwecja plasuje się wysoko między innymi w rankingu Corruption Perception Index, stworzonym przez organizację Transparency International. Szwecja została sklasyfikowana jako

²⁵³ E. Asbrink, *Made in Sweden ...*, op.cit., s. 344 - 346.

²⁵⁴ World Press Freedom Index <https://rsf.org/en/ranking> (dostęp 01.05.2021).

²⁵⁵ Human Freedom Index 2021 <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2021-12/human-freedom-index-2021.pdf> (dostęp 15.01.2022).

²⁵⁶ Freedom in the World <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores> (dostęp 01.05.2021).

czwarty najmniej skorumpowany kraj na świecie (tuż za Nową Zelandią, Danią, Finlandią, czwarte miejsce piastuje ex aequo z Norwegią i Singapurem)²⁵⁷. Indeks obejmuje 180 krajów i terytoriów według postrzegania poziomu korupcji w sektorze publicznym przez ekspertów i ludzi biznesu. Kolejnym rankingiem z obszaru praworządności jest Rule of Law Index, opracowany przez World Justice Project. To narzędzie diagnostyczne obejmuje 128 krajów, opiera się na ankietach krajowych przeprowadzonych wśród ponad 130000 gospodarstw domowych oraz 4000 przedstawicieli zawodów prawniczych i ekspertów, aby zmierzyć, w jaki sposób prawo jest doświadczane - przestrzegane i postrzegane na całym świecie. Indeks bierze pod uwagę osiem czynników: ograniczenia w zakresie uprawnień rządowych, brak korupcji, otwarty rząd, prawa podstawowe, porządek i bezpieczeństwo, egzekwowanie przepisów, wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych i wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych. W rankingu Rule of Law Index Szwecja zajmuje 4 miejsce na świecie (wyprzedziły ją jedynie inne państwa nordyckie - Dania, Norwegia, Finlandia)²⁵⁸.

Pomimo sukcesów jakie osiąga Szwecja w wielu kategoriach (odzwierciedlających się w pozycjach jakie zajmuje w międzynarodowych rankingach), państwo to nie jest wolne od problemów. Do wyzwań z jakimi musi się ona mierzyć należy zaliczyć problemy z integracją imigrantów, które zostały uwypuklone w dobie kryzysu migracyjnego, owocujące ograniczeniami polityki migracyjnej oraz falą fake newsów o strefach no-go i szariatu, rosnącą na przestrzeni ostatnich lat liczbą przestępstw oraz walkę ze skutkami pandemii wywołanej wirusem SARS-CoV-2. Niemniej jednak przykład Szwecji, to w jaki sposób na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci była w stanie wypracować rozwiązania modernizacyjne, integrujące społeczeństwo w poczuciu folkhemmet i solidarności, sugeruje, iż stale będzie odpowiedzialnie dążyć do zapewnienia jak najlepszych warunków społecznych, politycznych i gospodarczych dla wzrostu i konsekwentnej poprawy jakości życia mieszkańców, a także jej pozycji na arenie międzynarodowej.

3.8. Feminizm w skandynawskim państwie dobrobytu

Istotnym elementem kształtującym krajobraz społeczny i polityczny Szwecji jest feminizm. Kluczowym dla niniejszej pracy jest rozwinięcie tego zagadnienia ze względu na jego znaczenie dla przemian społecznych jakie dokonały się pod wpływem ruchów

²⁵⁷ Corruption Perception Index <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/swe> (dostęp 01.05.2021).

²⁵⁸ Rule of Law Index 2020 https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf (dostęp 01.05.2021).

emancypacyjnych, oraz ze względu na potrzebę wyjaśnienia fenomenu kształtu szwedzkiej polityki zagranicznej, która to feminizm obrała za główną oś narracji i działań. Polityka zagraniczna Szwecji jest oficjalnie nazywana jako feministyczna i jest jedyny przypadek na świecie, w którym to określenie jest zdecydowanie wysuwane na pierwszy plan w krajowej koncepcji: “Równość kobiet i mężczyzn jest podstawowym celem szwedzkiej polityki zagranicznej. Zapewnienie kobietom i dziewczętom korzystania z podstawowych praw człowieka jest zarówno zobowiązaniem w ramach naszych międzynarodowych zobowiązań, jak i warunkiem osiągnięcia szerszych celów polityki zagranicznej Szwecji w zakresie pokoju, bezpieczeństwa i zrównoważonego rozwoju”²⁵⁹.

Helga Maria Hernes, pisząc o obywatelstwie kobiet w skandynawskim państwie dobrobytu, wymienia trzy kamienie węgielne na których opiera się model skandynawski, czyli: korporacje, sektor publiczny oraz amalgamat ruchów społecznych i demokratycznych instytucji politycznych²⁶⁰. System korporacyjny obejmuje połączenie systemu polityczno-administracyjnego z rynkiem. Z kolei sektor publiczny, administrowany przez korporacje lokalne, jest obszarem, na którym system polityczno-administracyjny spotyka się z rodziną. Ruchy społeczne i polityczne, funkcjonujące w ścisłym połączeniu, są czynnikiem integrującym państwo ze społeczeństwem (ich sfery działania obejmują między innymi aktywność związków zawodowych - pośredniczenie między rynkiem pracy a państwem, organizacji filantropijnych - zgłaszanie żądań socjalnych względem partii politycznych i parlamentu). W tym zespole państwo (jako instytucje polityczno - administracyjne), rynek, działalność publiczna (ukierunkowana na kształtowanie opinii) oraz rodzina stanowią główne układy instytucjonalne, w których od lat 60 kobiety zaczęły odgrywać coraz bardziej wyraźną rolę. Jak zauważa Helga Maria Hernes okres aktywizacji i włączania się w politykę kobiet kładzie podwaliny pod drugą fazę rozwoju państwa dobrobytu²⁶¹. Wytwarzanie się wspólnoty polityczno-prawnej kobiet, wpływa na kreowanie kultury obywatelskiej w zakresie roszczeń, praw, uprawnień, ustalonych zasad sprawiedliwej dystrybucji, oraz wspólnoty etycznej - w rozumieniu podzielanych znaczeń, symboli, tożsamości, poczucia solidarności. W przypadku Skandynawii mówi się o tzw. skandynawskim feminizmie państwowym, który wykracza poza promowanie przez państwo aktywności zawodowej kobiet, a poszerza go o udział kobiet w życiu publicznym. Głównych przyczyn wzrostu znaczenia politycznego kobiet w Szwecji

²⁵⁹ *Feminist foreign policy*, Government Offices of Sweden, <https://www.government.se/government-policy/feminist-foreign-policy/> (dostęp 16.03.2020).

²⁶⁰ H. M. Hernes, *Obywatelstwo kobiet w skandynawskim państwie dobrobytu* [w:] T. S. Edvardsen, B. Hagtvet (red.), *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, 1994, s. 80.

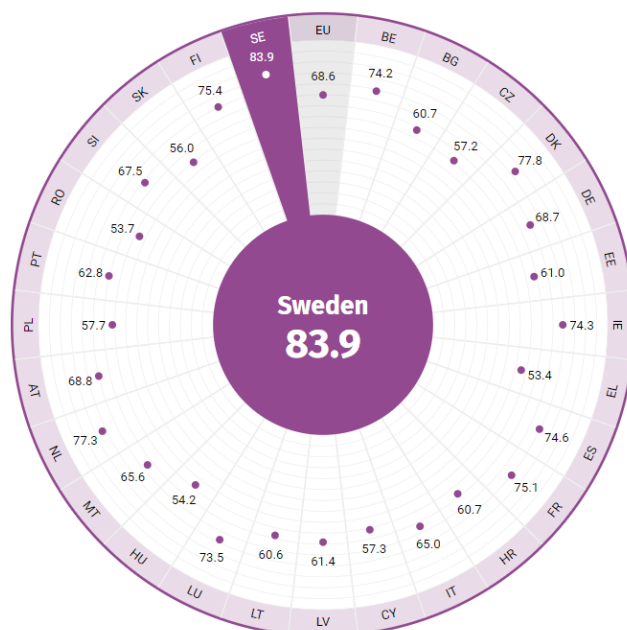
²⁶¹ *Ibidem*, s.82.

należy upatrywać w fundamentalnych aspektach skandynawskiego porządku instytucjonalnego i kultury politycznej. Należy tu zwrócić uwagę na podstawowe cechy modelu skandynawskiego, w którym dochodzi do przenikania się układów instytucjonalnych, nakładania się na siebie sfer państwowej, rynkowej, prywatnej i publicznej, zachodzące porozumienie ekonomiczne między kapitałem a pracą, objawiające się brakiem tak wyraźnego podziału na osobiste i wspólnotowe aspekty życia, redukując przeszkody emancypacji kobiet. Znaczenie kobiet - ich obywatelskiej władzy, jest wyraźnie dostrzegalne w aspekcie przyszłości sektora publicznego w którym feminizm państwowy realizuje się w postaci negocjacji i kontraktów między państwem a kobietami. Kobiety pełniące funkcje w różnych instytucjach w miarę rozwoju państwa dobrobytu stały się ważnymi partnerami w tych negocjacjach²⁶², a sojusze między różnymi grupami kobiet budują oddolną siłę feminizacji. Goran Therborn odnosząc się do roli kobiet w szwedzkim modelu państwa dobrobytu zauważa: "Państwa dobrobytu oddziałują w sposób istotny na warunki ludzkiej reprodukcji, a przede wszystkim na pozycję kobiet (...) za rozwojem państwa dobrobytu idzie wzrost niezależności kobiet"²⁶³. W świetle badań dotyczących równouprawnienia Szwecja odnotowuje najwyższe lokaty w skali świata. Wskaźnik równouprawnienia płci (Gender Equality Index) jest narzędziem pomiarowym stworzonym przez Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn i opiera się na sześciu podstawowych domenach: pracy, wynagrodzeniu, wiedzy, ilości czasu, władzy (power) i zdrowiu oraz na dwóch obszarach dodatkowych: przemocy wobec kobiet i przeciwdziałaniu nierównościom.

²⁶² D. Dahlerup, *From a Small to a Large Minority. A Theory of a Critical Mass Applied to the Case of Woman in Scandinavian Politics*, Institute of Political Science, Aarhus, 1986.

²⁶³ G. Therborn, *Karl Marx Returning*, "International Political Science Review", t. 7, nr 2, s. 160.

Rysunek 6. Gender Equality Index, wynik Szwecji na tle pozostałych członków UE w 2022 roku

Źródło: Gender Equality Index for EU 2022, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/SE> (dostęp 30.03.2022).

Z wynikiem 83,9 na 100 punktów Szwecja zajmuje pierwsze miejsce w UE pod względem wskaźnika równości płci. Pomimo wolniejszego postępu w kierunku równości płci niż w innych państwach członkowskich UE, Szwecja niezmiennie od 2005 r. utrzymuje pierwszą pozycję w rankingu. Wyniki Szwecji są najwyższe - dając jej czołową pozycję w 5 na 6 dziedzin: pracy, wiedzy, zdrowia, władzy (power) i czasu. Szwecja ustępuje 7 państwom wspólnoty jedynie w zakresie statusu materialnego (najwyższy wynik osiągnął Luksemburg). Drugim rankingiem jest Globalny wskaźnik różnic płci (Global Gender Gap Index), został po raz pierwszy wprowadzony przez Światowe Forum Ekonomiczne w 2006 r. jako ramy dla uchwycenia wielkości różnic między płciami i śledzenia ich postępów w czasie. Indeks porównuje krajowe różnice między płciami w zakresie 4 kryteriów: ekonomicznych, edukacyjnych, zdrowotnych i politycznych. Ranking ma na celu zwiększenie globalnej świadomości wyzwań wynikających z różnic między płciami oraz możliwości, jakie stwarza ich zmniejszenie. W tym indeksie Szwecja zajmuje 5 miejsce²⁶⁴.

Ze względu na umiejscowienie polityki rodzinnej jako jednego z filarów nordyckiego państwa opiekuńczego, zwłaszcza widocznego w przypadku Szwecji, pozycja i rola kobiet

²⁶⁴ World Economic Forum, Global Gender Gap Report 2021, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf (dostęp 01.05.2021).

bardzo często jest opisywana w ramach tego sektora. Do osiągnięć polityki rodzinnej zalicza się przede wszystkim równouprawnienie płci wraz z wysokim stopniem aktywności zawodowej kobiet, w tym obecności kobiet na rynku pracy także po urodzeniu dzieci²⁶⁵. Jak wskazuje Włodzimierz Anioł wysoka aktywność zawodowa kobiet w Skandynawii "jest efektem przede wszystkim zmian kulturowych: odzwierciedla rosnące aspiracje osobiste i społeczne kobiet, jest wyrazem odchodzenia od stereotypowego postrzegania ról żeńskich i męskich, świadectwem postępu w zakresie traktowania obu płci"²⁶⁶. Dodatkowo Szwecja cechuje się prowadzeniem polityki społecznej określanej jako przyjazna rodzinie (family-friendly), kobietom (women-friendly) i dzieciom (children-friendly social policy) z tego względu, iż wszystkie one objęte są szczególną ochroną ze strony państwa. Przejawem aktywności państwa w ramach tego sektora polityki jest chociażby hojny system płatnych urlopów rodzicielskich z wysokim parytetem urlopu ojcowskiego, który często jest podejmowany i szeroko rozpowszechniany we wszelkich działaniach komunikacyjnych prowadzonych przez Szwecję na polu dyplomacji publicznej i brandingu.

Helga Maria Hernes w swoim artykule sprzed 30 lat konstatuje: "Wyzwaniem dla tych homogenicznych społeczeństw jest w gruncie rzeczy wypracowanie takiej polityki równości płci, która gwarantowałaby i pluralizm, i równość. Jest to zadanie wymagające dyskusji politycznej. Kobiety skandynawskie walczą więc obecnie o władzę polityczną - o możliwość zdefiniowania, sprecyzowania i napełnienia treścią samej polityki - a nie o dobrobyt materialny. Właśnie dlatego reformy polityczne, które wzbogaciły nasze role publiczne o aspekt obywatelstwa, są tak dla kobiet ważne"²⁶⁷. Słowa te nie straciły na ważności, co więcej, na przestrzeni lat widać znaczące osiągnięcia na polu pogłębiania zakresu i znaczeń praw kobiet, które w przypadku Szwecji i jej aspiracji, dalece wykraczają poza terytorium państwa. Należy tu zwrócić dobitnie uwagę na fakt, iż szwedzka polityka zagraniczna, oficjalnie określana mianem feministycznej, realizuje szeroki program budowy ogólnościowej społeczności na rzecz walki o prawa kobiet i dziewcząt. Feministyczne podłoże, jego istotna dla szwedzkiego społeczeństwa, masowe poparcie jego postulatów, wyraźne wrośnięcie w tkankę państwa dobrobytu są elementami, które w znaczącym zakresie wpływały na określenie ram i kształtu zarówno polityki zagranicznej państwa, jak i dyplomacji publicznej z całym jej dyskursem.

²⁶⁵ Jak wskazują wyniki badań poziom aktywizacji zawodowej kobiet w Szwecji jest niemal najwyższy w Europie i wynosi 80% ustępując jedynie Islandii (83%), dla porównania średnia dla UE wynosi 67%.

²⁶⁶ W. Anioł, *Szlak Norden ...*, op.cit., s. 45.

²⁶⁷ H. M. Hernes, *Obywatelstwo kobiet ...* op.cit., s. 86-87.

Rozdział 4. Polityka zagraniczna Szwecji

Rozwijając tezę niniejszej dysertacji, stanowiącą, iż Szwecja posiada unikalny model dyplomacji publicznej, silnie związany z modelem państwa, powszechnie wyznawanymi wartościami jej społeczeństwa, odzwierciedlającymi się w polityce zagranicznej, kluczowe jest przedstawienie celów, strategii i form prowadzenia szwedzkiej polityki zagranicznej. Konieczność dokonania analizy tejże polityki wynika z faktu, iż dyplomacja publiczna jest bezpośrednio skorelowana z polityką zagraniczną, stanowiąc jej uzupełnienie i wzmocnienie, oraz, że za pomocą właściwych sobie metod i środków dąży do osiągania celów zarysowanych w strategii państwa - wyrażających się także w polityce zagranicznej. Z tego względu struktura dysertacji wykorzystuje niniejszy rozdział jako łącznik pomiędzy koncepcją nordyckiego modelu państwa dobrobytu, zarysowaną w rozdziale trzecim, poszerzając tematykę państwa szwedzkiego o aspekt jego polityki zagranicznej, będąc zarazem wstępem do rozważań nad dyplomacją publiczną, przedstawioną w kolejnym rozdziale pracy.

W literaturze przedmiotu istnieje dość powszechny pogląd, iż szwedzka koncepcja państwa i społeczeństwa przekłada się nie tylko na jej wewnętrzną politykę gospodarczą i socjalną (pod hasłem nordyckiego modelu państwa dobrobytu, opisanego w poprzednim rozdziale), ale również na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa. Specyficzne skandynawskie normy i wartości rzutują także na profil i kierunki działań zewnętrznych podejmowanych przez to państwo. Chodzi zarówno o generalną internacjonalistyczną orientację państw nordyckich, jak i o promocję oraz wcielanie w życie takich szczegółowych wartości, jak: solidarność, pokojowe rozwiązywanie sporów, powszechny dobrobyt, prawa człowieka, poparcie prawa i organizacji międzynarodowych, społeczna sprawiedliwość itp. Najogólniej mówiąc, specyfikę tę określa większa od innych państw waga przywiązywana do normatywnych i etycznych, a nie wojskowych aspektów działalności zagranicznej. Ze względu na ograniczony potencjał militarny i ekonomiczny, a także rozmiar państwa, Szwecja preferuje operowanie środkami z kategorii miękkiej siły, praktykując władzę społeczną, działając we wspólnocie międzynarodowej w roli wyznawcy, promotora i strażnika norm.

Często zauważalną przez politologów prawidłowością charakterystyczną dla polityki mniejszych państw – którą także potwierdza przypadek Szwecji, jest przywiązanie dużej wagi do roli prawa międzynarodowego i znaczenia organizacji międzynarodowych w relacjach międzypaństwowych. Szwecja, będąc państwem o słabszym potencjale demograficznym, ekonomicznym i militarnym w naturalny sposób jest bardziej zainteresowana podtrzymaniem rządów prawa i rozbudową kompetencji instytucji wielostronnych, gdyż

sprzyja to ograniczaniu czynnika twardej siły w stosunkach międzynarodowych. Nieuciekanie się do stosowania środków militarnych, przestrzeganie wspólnie ustalonych norm i równoprawna współpraca stanowią kategorie, na które powołuje się Szwecja w swojej polityce zagranicznej, służąc realizacji interesów państwa, w tym celów strategicznych w zakresie bezpieczeństwa, wzrostowi pozycji państwa na arenie międzynarodowej, osiągnięciu przez nie prestiżu.

W celu dokonania analizy polityki zagranicznej Szwecji rozdział jej poświęcony skupia się na opisanu jej elementów, priorytetów, kierunków. Nakreśla on ewolucję strategii neutralności, która została zastąpiona koncepcją bezaliansowości, oraz doktryną solidarności. Z uwagi na prowadzenie dyplomacji niszowej, skupiającej się budowaniu międzynarodowego pokoju oraz feminizmie, a wyrażającej się poprzez politykę zaangażowania w formie pomocy rozwojowej i humanitarnej, Szwecja w swych strategiach dyplomatycznych dosyć jasno określiła formy swego działania oparte o charakterystyczne wyznawane przez nią (i całe społeczeństwo) normy i wartości (zaliczyć do nich należy wspierania praw człowieka, wartości demokratycznych, zasad prawa, dialogu, rokowań, pokojowego, konsensualnego rozwiązywania sporów, solidarności, sprawiedliwości, pokoju). Rozdział ten koncentruje się wokół czterech wymiarów prowadzonej przez Szwecję polityki zagranicznej, czyli: nordyckiego (pragmatyczny regionalizm, Rada Nordycka), europejskiego (integracja; UE), transatlantyckiego (bezpieczeństwo, NATO, problemy Arktyki) i globalnego (solidarność, pomoc rozwojowa i humanitarna, dyplomacja pokojowa, ONZ i inne instytucje).

Analiza współczesnej polityki zagranicznej Szwecji musi uwzględniać wpływ kilku kluczowych czynników: uwarunkowań historycznych, politycznych, ekonomicznych, geopolitycznych, kształtu systemu międzynarodowego wyznaczającego otoczenie państwa. Niniejszy rozdział stanowi próbę syntezy uwarunkowań determinujących szwedzką doktrynę, która przeszła transformację od koncepcji neutralności w stronę międzynarodowego zaangażowania, oraz idącą za tym prezentację praktyki jej polityki zagranicznej. Skupia się on także na przedstawieniu ciągłości linii dyplomatycznej Królestwa, dla którego normy i wartości, reprezentowane na forum międzynarodowym, są pochodną i wynikają bezpośrednio z norm, zasad powszechnie obowiązujących i respektowanych przez szwedzkie społeczeństwo, których analiza została przedstawiona w poprzednim rozdziale.

4.1. Historyczne przesłanki polityki zagranicznej Szwecji

Niewątpliwie położenie geograficzne, jego peryferyjność, miało kluczowe znaczenie dla kształtowania się doktryn, koncepcji polityki zagranicznej Szwecji²⁶⁸. Historyczna ciągłość jej położenia geopolitycznego - Szwecja została w bardzo ograniczonym stopniu dotknięta przez przemiany terytorialne związane z upadaniem i powstawaniem nowych państw w Europie, choć sama na przestrzeni wieków doświadczała konfliktów sąsiedzkich z Danią i Norwegią, nie bez prób osiągania trwałej dominacji, zapewniała jej możliwość stabilnego rozwoju.

XIX wiek przyniósł przyjęcie przez Szwecję polityki neutralności, kiedy to jej mocarstwowość utraciła na znaczeniu²⁶⁹. Król Karol XIV Jan, dążąc do ustabilizowania pozycji Królestwa Szwecji i Norwegii w Europie, zapoczątkował neutralistyczną linię polityki zagranicznej Szwecji, która przybrała formę koncepcji długookresowej. W 1834 roku, w sytuacji niebezpieczeństwa działań wojennych między Rosją a mocarstwami zachodnimi na Bałtyku, w memorandum wystosowanym wobec rządu brytyjskiego i rosyjskiego jednoznacznie określił, iż “unia Szwecji i Norwegii zamierza prowadzić politykę ścisłej i niezależnej neutralności, powstrzymując się od zaangażowania w dysputy, które nie dotyczą tych dwóch skandynawskich narodów”²⁷⁰. Jak zauważa Katarzyna Dośpiał-Borysiak “pomimo tak jednoznacznej deklaracji polityka szwedzka w XIX wieku charakteryzowała się raczej pragmatyzmem, a nie dogmatyzmem. Władze, dokonując analizy pozycji własnej i innych państw, elastycznie interpretowały status królestwa”²⁷¹. Widoczne to było już w chwili ogłoszenia deklaracji neutralności, gdyż została ona sformułowana w sposób odpowiadający interesom brytyjskim, zezwalając im statkom na korzystanie z portów szwedzkich i norweskich. Szwecja przyjęła postawę neutralności w stosunku do wojny duńsko-pruskiej o Szlezwik i Holsztyn (1848-1850), ogłosiła neutralność w początkach wojny krymskiej (1854r.).

²⁶⁸ W tym kontekście można mówić o strategicznym położeniu Szwecji, które wydaje się jednym z decydujących czynników, które pozwoliły temu krajowi pozostać niezależnym i względnie neutralnym, pomimo wielu oczywistych trudności i niekiedy odchodzenia od zasady neutralności. Stosunkowo daleka odległość od głównych frontów II wojny światowej, a także duże zdolności militarne oraz rozmieszczenie wojsk i uzbrojenia na trudno dostępnym terenie sprawiły, że potencjalny agresor, jakim były m.in. nazistowskie Niemcy, nie podejmował walki na terenie Szwecji. Jego motywację stanowiło także nienaruszenie funkcjonowanie szwedzkiego przemysłu, który w latach 1940 r. –1944 w znacznym stopniu służył potrzebom niemieckim.

²⁶⁹ W roku 1809 Szwecja utraciła Finlandię na rzecz Rosji. Co prawda w 1814 roku uzyskała Norwegię - zyskując przez to poprawę pozycji geostrategicznej, jednakże obie rewizje terytorialne były postrzegane przez inne państwa jako dowód słabnących możliwości politycznych Szwecji.

²⁷⁰ Cyt. za: K. Wahlback, *Roots of Swedish Neutrality*, Svenska Institutet, Stockholm 1986, s. 8.

²⁷¹ K. Dośpiał-Borysiak, *Polityka Szwecji i Finlandii w regionie Morza Bałtyckiego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 106.

Wiek XIX to także etap wzrastania tendencji pacyfistycznych w szwedzkim społeczeństwie, które rozwijały się w powiązaniu z ogólnymi tendencjami pokojowymi zachodzącymi w Europie. Skandynawski ruch pacyfistyczny stanowił jeden z czynników umacniających neutralny, pokojowy kurs Szwecji.

Początek XX wieku został zdominowany w Szwecji przez kryzys norweski, związany z żądaniem zerwania unii szwedzko-norweskiej, której ostateczne rozwiązanie nastąpiło na mocy układu w Karlstad w 1905 roku. Kolejne lata to czas prowadzenia niezachwianej pokojowej polityki przez Sztokholm. W 1912 roku wraz z Danią i Norwegią Szwecja ogłosiła deklarację neutralności w związku z kryzysem bałkańskim. Rok ten przyniósł także zgłoszenie w szwedzkim parlamencie wniosku o przyjęcie przez kraj prawnomiędzynarodowego statusu państwa stale neutralnego. Jak zauważa Piotr Andrzejewski “odrzućenie go zdaje się wskazywać, iż rząd nie był wówczas jeszcze do końca zdecydowany co do drogi postępowania w zbliżającej się wojnie światowej, której nadejście można już było przewidywać”²⁷².

Wybuch I wojny światowej stał się próbą zweryfikowania założeń szwedzkiej polityki zagranicznej. Ostatecznie w grudniu 1914 roku na spotkaniu w Malmö trzy skandynawskie państwa uroczyście potwierdziły przywiązanie do zasad neutralności i zdecydowały o nieuczestniczeniu w wojnie. Premier Szwecji Hammarskjöld ujmował wówczas rolę neutralnych państw jako tych, które będą miały obowiązek nie zaciągać zobowiązań, opierać się naciskom i realizować uprawnienia zgodnie z zasadami i praktykami prawa międzynarodowego. Zdaniem Hammarskjölda Szwecja powinna zrobić wszystko, co w jej mocy, aby zachować „wspólne dziedzictwo narodów cywilizowanych” na przyszłe czasy pokoju²⁷³. Pomimo prowadzonej polityki neutralności rząd szwedzki nie był w stanie uniknąć sporów z walczącymi stronami, przede wszystkim z Ententą, która dążyła do zakończenia szwedzko-niemieckich stosunków handlowych. Szwedzka inicjatywa pokojowa wywołała także niezadowolenie mocarstw sprzymierzonych, gdy w grudniu 1916 r. szwedzki rząd wezwał państwa neutralne do poparcia notatki prezydenta Wilsona skierowanej do walczących mocarstw²⁷⁴.

Polityka zagraniczna Szwecji okresu międzywojennego wiązała się z przystąpieniem w 1920 roku do Ligi Narodów, które to wywołało różnicę zdań w państwie. Ruch ten był forsowany przez środowiska liberalne i socjaldemokratyczne, które upatrywały w nim środek

²⁷² P. Andrzejewski, *Neutralność w polityce zagranicznej Finlandii i Szwecji*, PWN, Warszawa, 1988, s. 74.

²⁷³ K. Wahlbäck, *Den svenska neutralitetens rötter*, Stockholm, UD informerar, 1984:3. Cytat za R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality to International Solidarity*, Springer, 2018, s. 31.

²⁷⁴ R.M. Czarny, op. cit., s. 31.

do umocnienia pokoju, wyeliminowania wojen i zacieśniania więzi między państwami dawnej Ententy. W opozycji do niego stali konserwatyści o proniemieckiej orientacji. Członkostwo w organizacji międzynarodowej nie oznaczało wyrzeczenia się przez Szwecję prowadzenia polityki neutralności, która została utrzymana w XIX wieku i wzmocniona podczas I wojny światowej. Celem szwedzkiego rządu stało się forsowanie wypracowania skutecznego międzynarodowego porządku prawnego - m.in. poprzez wzmocnienie stosowania międzynarodowych instrumentów prawnych, a nie politycznych, w sprawach międzynarodowych, oraz idei zbiorowego bezpieczeństwa, którego stworzenie było jednym z zamierzeń Ligi Narodów, będąc tym samym drogą do zapewnienia Szwecji jej bezpieczeństwa narodowego. Z tego powodu, i w tym szczególnym momencie, Szwedzi, opisując swoją politykę zagraniczną nie wspominali o neutralności. Jak podkreślał H. Branting, zagorzały orędownik współpracy międzynarodowej pełniący wówczas funkcję reprezentanta Szwecji w Lidze Narodów, Szwecja kierując się interesem narodowym powinna zrezygnować z uświęconej przez wieki neutralności, która zasadniczo oznaczała zgodę na to, by o sprawach światowych decydowali inni, zapewnić sobie pozostawanie poza sporami w zakresie dozwolonym przez strony przeciwne. Aktywna rola Królestwa w pracach Ligi przypadła na lata 1922-26, kiedy to należało ono do grona niestałych członków Rady Ligi. W tym czasie Szwecja brała udział w rozwiązywaniu konfliktów grecko-tureckiego oraz mosulskiego w Iraku, prężnie działała w pracach komisji rozbrojeniowej, występowała z inicjatywą rozszerzenia zakresu działania sądów rozjemczych w sporach międzynarodowych, szczególnie umocnienia pozycji Trybunału Międzynarodowego w Hadze i obowiązku respektowania jego wyroków²⁷⁵.

Drugim posunięciem w okresie międzywojennym o charakterze międzynarodowym, łączącym się z ideami prowadzenia pokojowej polityki przez Szwecję, było przystąpienie przez nią do Paktu Brianda-Kelloga, znanego również jako pakt paryski, który to ustanawiał wyrzeczenie się wojny jako instrumentu polityki narodowej. W kolejnych latach funkcjonowania Ligi Narodów wyraźnie odczuwalny był spadek jej prestiżu, było to widoczne między innymi w incydencie mandżurskim (1931 r.), wojnie włosko-abisyńskiej (1935-36). Ówczesny szwedzki minister spraw zagranicznych Rickard Sandler oceniał bardzo krytycznie działania Ligi: "konsekwencją stosunkowej niemocy Ligi Narodów w obecnym okresie jest to, że zmniejszyły się momenty zarówno bezpieczeństwa, jak i ryzyka. Doświadczenie abisyńskie nauczyło nas, iż dawne wyobrażenia jakoby obrona narodowa dała się zastąpić

²⁷⁵ P. Andrzejewski, op.cit., s. 74.

międzynarodowymi gwarancjami bezpieczeństwa jest bezpodstawna”²⁷⁶. Jednakże krytyka ta nie była tożsama z planem rządu na wystąpienie Szwecji z Ligi Narodów i tym samym wdrożenia zasad bezwzględnej neutralności. Wniosek zgłoszony przez socjaldemokratów o wycofanie członkostwa w organizacji został odrzucony głosami liberałów i konserwatystów. Rozczarowanie rolą Ligi Narodów skutkowało próbą podjęcia przez Szwecję zbudowania bloku skandynawskich państw neutralnych, które miało zagwarantować jej bezpieczeństwo na drodze zbrojnej neutralności. Współpraca w ramach związku państw północnych, tzw. “Grupa Oslo”, nie przyniosła żadnych konkretnych wyników. W 1939 roku konferencja ministrów spraw zagranicznych, zwołana z inicjatywy Szwecji, nie doprowadziła do wypracowania wspólnej drogi współpracy na wypadek wojny, stając się koncepcją nieskuteczną w obliczu nadchodzącej II wojny światowej. Oznaczało to konieczność realizacji przez Szwecję budowania swego bezpieczeństwa w oparciu o własne siły przy ewentualnej współpracy z Finlandią, stosując drogę zbrojnej neutralności.

Szwecja starała się podejmować wysiłki w kierunku utrzymania polityki neutralności w dobie drugiej wojny światowej, prowadząc m.in. politykę dystansowania się od narastającego konfliktu niemiecko-alianckiego. Szwedzką politykę zagraniczną okresu II wojny światowej Piotr Andrzejewski proponuje rozpatrywać w ramach dwóch okresów: 1939-1943, który to charakteryzował się dość znacznymi ustępstwami wobec Niemiec, oraz 1943-1945, w którym to Szwecja zreorientowała swoje działania. Pierwszy etap wiąże się z kilkukrotnym udzieleniem przez Szwecję zgody na tranzyt niemieckich żołnierzy przez jej terytorium (w postaci transportu rannych, zmiany załóg okupacyjnych, przejazdu batalionu SS z Lulea do Narviku, dywizji z Norwegii do Finlandii), tranzyt dostaw zaopatrzenia wojsk niemieckich w Norwegii, zmiany charakteru szwedzkich przedstawicielstw dyplomatycznych w krajach okupowanych²⁷⁷. Polityka ustępstw nie oznaczała jednak wejścia w rolę państwa satelickiego, gdyż w tym samym czasie Szwecja utrzymywała stałą wymianę handlową z ZSRR, Anglią i Francją. To właśnie chęć utrzymania obrotów handlowych ze Szwecją przez wszystkie strony konfliktu było czynnikiem pozwalającym na zachowanie statusu neutralności Sztokholmu. W roku 1942 rozpoczęte nowe rokowania handlowe z USA i Wielką Brytanią, wraz z przyjęciem zgody na równoczesne ograniczenie stosunków gospodarczych z Niemcami, zapoczątkowały reorientację polityki Szwecji, która to w 1943 roku ostatecznie wypowiedziała Niemcom umowę o tranzycie. Kolejnym krokiem na drodze reorientacji kursu dyplomatycznego było

²⁷⁶ J. Borowik, *Neutralność Skandynawii*, Warszawa 1937, s.7-8, cyt. za P. Andrzejewski, *Neutralność w polityce zagranicznej Finlandii i Szwecji*, PWN, Warszawa, 1988.

²⁷⁷ P. Andrzejewski, op. cit., s. 100.

udzielenie pomocy Danii i Norwegii, m.in. poprzez uznanie emigracyjnego rządu²⁷⁸. Ostatecznie w maju 1945 roku szwedzki rząd oficjalnie zerwał stosunki dyplomatyczne z hitlerowskimi Niemcami²⁷⁹.

Kontynuując pokojową politykę Szwecja podejmowała liczne działania humanitarne w okresie II wojny światowej. Szwedzki Czerwony Krzyż, kierowany przez hrabiego Folke Bernadotte, we współpracy ze Szwedzkimi Siłami Zbrojnymi²⁸⁰, w 1945 roku przeprowadził akcję humanitarną, znaną pod nazwą Białe autobusy, która zakładała uwolnienie z niemieckich obozów koncentracyjnych wszystkich więźniów skandynawskich, bez względu na ich przynależność religijną, oraz przewiezienie ich do Szwecji przed zakończeniem wojny. Ze względu na braki i nieściśności w dokumentach dokładna liczba osób uratowanych dzięki akcji Szwedzkiego Czerwonego Krzyża nie jest możliwa do ustalenia i waha się ona między 30 tysiącami (jak podaje w latach 90 Nationalencyklopedin - największa szwedzka encyklopedia współczesna), a 15 tysiącami (oficjalne wyliczenia Szwedzkiego Czerwonego Krzyża), pozostając jedną z największych przeprowadzonych akcji humanitarnych w czasie II wojny światowej. Ze szwedzką działalnością humanitarną wiąże się także postać Raoula Wallenberga - sekretarza szwedzkiej ambasady na Węgrzech. Dyplomata ten, będąc specjalnym wysłannikiem Szwecji w Budapeszcie, w 1944 roku w ramach powołanej przez Roosevelta Komisji do spraw Uchodźców Wojennych, której misją było udzielenie pomocy Żydom poprzez przyznawanie im obywatelstwa i paszportów państw neutralnych, gwarantujących nietykalność, schronił Żydów w budynkach oznaczonych jako terytorium Szwecji i wystawił szwedzkie paszporty ochronne dla 10 tysięcy Żydów. Dość udane i przeprowadzone na dużą skalę były szwedzkie starania o udzielenie pomocy humanitarnej sąsiednim krajom. Stanowiły one przejrzysty wkład w normalizację stosunków między Szwecją a innymi państwami nordyckimi, a same w sobie stworzyły podwaliny do dalszej współpracy między tymi krajami w okresie powojennym²⁸¹.

²⁷⁸ W początkowej fazie II wojny światowej Szwecja dążąc do zachowania neutralności i wypełniając żądania strony niemieckiej, po wkroczeniu wojsk niemieckich w kwietniu 1940 roku na terytorium Norwegii nie podejmowała żadnych działań - łącznie z brakiem mobilizacji. Nie zezwalała ona na udział szwedzkich ochotników w obronie sąsiada.

²⁷⁹ T. Cieślak, *Zarys historii najnowszej krajów skandynawskich*, Warszawa 1978, s. 8.

²⁸⁰ Ze względu na fakt, iż oddział wojskowy państwa neutralnego nie mógł prowadzić żadnych działań na terenach objętych działaniami wojennymi, wszyscy wojskowi otrzymali urlopy w celu demilitaryzacji na okres trwania akcji będąc oficjalnie wolontariuszami Szwedzkiego Czerwonego Krzyża.

²⁸¹ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s. 50.

4.2. Polityka zagraniczna Szwecji po II wojnie światowej

Zakończenie II wojny światowej i zmiana międzynarodowego układu sił zrodziła nowy układ stosunków międzynarodowych będących uwarunkowaniami dla prowadzenia polityki zagranicznej Szwecji. Podział świata na dwa systemy polityczno-gospodarcze i ideologiczne: kapitalistyczny i socjalistyczny, oraz tocząca się między nimi rywalizacja, niebezpieczeństwo globalnego konfliktu, stanowiły czynnik determinujący kształt szwedzkiej polityki neutralności. Jak zauważa Katarzyna Dośpiał-Borysiak “w nowym, zimnowojennym łańdźie międzynarodowym zachowanie bezstronności również wymagało pewnych dostosowań”²⁸².

Wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa Szwecji podczas II wojny światowej pozostawiły niezatarty ślad zarówno w świadomości społeczeństwa, jak i klasy politycznej. Był to niewątpliwie bardzo mocny i traumatyczny przekaz, który odcisnął piętno na szwedzkiej polityce bezpieczeństwa okresu zimnej wojny, ze szczególnym uwzględnieniem dualizmu między wymiarem doktrynalnym a codzienną realpolitik. W tym kontekście szczególną uwagę zwracają stałe elementy budujące własną politykę zagraniczną, a były to: totalna obrona, polityka neutralności, zaangażowanie w ramach ONZ, pomoc rozwojowa dla krajów Trzeciego Świata oraz promocja rozbrojenia międzynarodowego²⁸³.

Przystąpienie Szwecji do ONZ w 1946 roku wiązało się z istotną rezygnacją z prowadzenia pełnej polityki neutralności. W przemówieniu parlamentarnym minister spraw zagranicznych Östen Undén stwierdził, iż decyzje Rady Bezpieczeństwa (np. dotyczące wprowadzenia sankcji) mają charakter nadrzędny względem polityki neutralności²⁸⁴. Słowa te można odczytywać jako jasną deklarację, iż szwedzka polityka zagraniczna będzie podporządkowana i tym samym prowadzona w zgodzie z solidarną opinią społeczności międzynarodowej, która to jest głównym narzędziem realizowania pokoju światowego. Wynika z tego, że Szwecja nie zamierzała pozostać na peryferiach spraw międzynarodowych. Argument, który szczególnie był eksponowany przez socjaldemokratów - będąc bardzo ważnym elementem ideologii jaką kierował się ówczesny gabinet, mianowicie konieczność członkostwa w organizacji zajmującej się pokojową współpracą i porządkiem międzynarodowym opartym na przestrzeganiu prawa międzynarodowego okazał się decydujący i poskutkował przystąpieniem Szwecji do Organizacji Narodów Zjednoczonych

²⁸² K. Dośpiał-Borysiak, *Polityka Szwecji ...*, op. cit., s. 109.

²⁸³ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s.48.

²⁸⁴ Za: H. Ojanen, G. Herolf, R. Lindahl, *Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at Work, Programme on the Northern Dimension of the CFSP*, "Institut fur Europäische Politik", vol. 6, Helsinki, 2000, s.162.

19 listopada 1946 r. Odnosząc się do ówczesnej interpretacji polityki neutralności Ryszard M. Czarny stwierdza, iż przystąpienie do ONZ po raz pierwszy pokazało, że szwedzka polityka neutralności odnosi się praktycznie tylko do konfliktu między mocarstwami, natomiast Sztokholm jest skłonny do rezygnacji z neutralności w razie zaistnienia konfliktu, czy nawet wybuchu wojny, między krajami nie zaangażowanymi w polityczny podział świata²⁸⁵. Takie pragmatyczne podejście nie negowało zatem polityki neutralności, która wciąż stanowiła centralny punkt szwedzkiej optyki działania na polu relacji międzynarodowych, a postawa niesojusznicza (non-alliance)²⁸⁶ Szwecji była kontynuacją dawnych zasad tradycyjnej neutralności. Sama zaś polityka neutralności, w jej praktycznym wymiarze, była sposobem podejścia i określenia linii polityki zagranicznej Królestwa. W 1945 roku ustępujący minister spraw zagranicznych K. Günther przedstawił koncepcję *aliansfri politik* (polityka niesojusznicza, wolna od powinowactwa), która zakładała powstrzymanie się od udziału w jakimkolwiek bloku w czasie pokoju w celu zachowania neutralności w czasie wojny. Jego zdaniem Szwecja nie miała jednak odwoływać się od żadnych zobowiązań wynikających z członkostwa w ONZ niemniej jednak uznając, iż państwo najlepiej przyczyni się do pokoju na świecie, pozostając z dala od wszelkich bloków tworzonych przez supermocarstwa. Z uwagi na fakt, iż w okresie zimnej wojny niewiele podmiotów otwarcie kierowało się zasadami polityki neutralności, a koncepcja bezaliansowości pozostawała poza zainteresowaniem kluczowych graczy, powodowało to, iż decydenci sztokholmscy musieli sami ustalić zasady neutralności na tamte czasy, a także określić, jakie zachowania na arenie międzynarodowej są pożądane i dozwolone.

W zakresie współpracy gospodarczej okresu powojennego rząd decydował się na utrzymywanie relacji z państwami zachodnimi, czego dowodem było członkostwo w Układzie Ogólnym w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) (od 1947 r.), przystąpienie do Planu Marshalla, Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC, 1948 r.) i Rady Europy (1949 r.). Wszzechobecne niebezpieczeństwo kolejnego konfliktu zbrojnego między mocarstwami wymusiło konieczność dokładniejszej analizy zagadnień obronnych niż przed wojną. To właśnie ta konkretna kwestia stała się zobowiązaniem Szwecji do udziału w pracach nad nowym porządkiem światowym i systemem zbiorowego bezpieczeństwa²⁸⁷. Można zatem stwierdzić, że pierwsze lata powojenne, ze względu na niepewność co do kształtu przyszłego

²⁸⁵ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s.52.

²⁸⁶ Polityka niesojusznicza rozumiana jest tutaj jako niepodejmowanie jakichkolwiek paktów lub zawieranie zobowiązań międzynarodowych lub przedsięwzięć wojskowych, nawet w przypadku agresji na partnera umowy.

²⁸⁷ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s.51.

świata oraz układu czy podziału władzy, wymagały od szwedzkiej polityki zagranicznej ostrożności i z jednej strony powściągliwość w działaniu, z drugiej konieczność maksymalizacji dynamiki w celu określenia możliwych kierunków jej działań w przypadku konieczności zmiany doktryny²⁸⁸.

Politykę zagraniczną Szwecji od lat 50 można rozpatrywać w oparciu o doktrynalne założenie jej polityki bezpieczeństwa, która to sformułowana została jako “niezaangażowanie w czasie pokoju, aby umożliwić neutralność w czasie wojny”²⁸⁹. Niezaangażowanie oznaczało odżegnywanie się od rywalizacji toczącej się między dwoma blokami, a jej osiągnięcie było możliwe poprzez pozostawanie poza sojuszami (bezaliansowość), budowę własnej niezależnej obrony, unikanie zobowiązań, które mogłyby zaszkodzić wiarygodności państwa²⁹⁰. Ryszard Czarny wskazuje jeszcze jeden filar na którym opierała się ówczesna szwedzka polityka neutralności, mianowicie szerokie poparcie społeczne dla tej linii polityki²⁹¹. Polityka neutralności w wydaniu szwedzkim nie oznaczała jedynie pozostawanie poza blokiem militarnym, otwartym konfliktem, ale przede wszystkim aktywne działanie na rzecz budowy światowego pokoju. Katarzyna Dośpiał-Borysiak podsumowuje, iż “w konsekwencji profil międzynarodowy szwedzkiej polityki stał się kombinacją narodowej neutralności, współpracy nordyckiej i przywiązania do paneuropejskiego i uniwersalnego bezpieczeństwa w ramach ONZ (...) Stanowisko Sztokholmu opierało się na założeniu, że pokój międzynarodowy można kształtować tylko poprzez praktyczne działania, które rozumiano zarówno jako realizację decyzji społeczności międzynarodowej w miejscach konfliktu, jak i budowę wzajemnego zaufania”²⁹². Do działań, mających na celu budowanie światowego pokoju, które Szwecja forsowała w tym okresie, można zaliczyć m.in. plan utworzenia ponadnarodowego globalnego klubu bezaatomowego. Pomysł ten został w 1961 roku przedstawiony przez Östena Undéna, pełniącego wówczas urząd ministra spraw zagranicznych. Innym przykładem, przypadającym na nieco późniejszy okres (1984-1986) była Konferencja KBWE w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz rozbrojenia w Europie, która gościła w Sztokholmie.

Pomimo utrzymywania kierunku polityki neutralności Szwecja nie stroniła od współpracy militarnej (w tym w postaci dostaw amerykańskiej technologii militarnej) i wywiadowczej z mocarstwami zachodnimi w okresie zimnej wojny, będąc postrzeganą jako

²⁸⁸ Ibidem, s.57.

²⁸⁹ H. Ojanen, G. Herolf, R. Lindahl, *Non-Alignment ...*, op. cit., s.164.

²⁹⁰ N. Andrén, *The Evolution of Swedish Neutrality*, [w:] K. Birnbaum, H. Neuhold (red.), *Neutrality and Non-Alignment in Europe*, Australian Institute for International Affairs, Laxenberg 1982, s. 114.

²⁹¹ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op. cit., s.59.

²⁹² K. Dośpiał-Borysiak, *Polityka Szwecji ...*, op. cit., s. 111.

kluczowy partner w tamtym regionie, a także pomost między dwoma blokami zbiegającymi się w obszarze Skandynawii (Dania i Norwegia były członkami NATO, Finlandia pozostawała pod znaczną kontrolą Związku Radzieckiego). Mikael af Malmberg współpracę tę określa mianem “cichego partnerstwa” (“silent partnership”)²⁹³. Biorąc pod uwagę powyższe można wyraźnie zastanowić się nad zasadnością posługiwania się przez Szwecję koncepcją neutralności i pozostawaniem poza sojuszami w jej doktrynie. Profesor Czarny uzasadnia ówczesne modus operandi Szwecji zwracając uwagę, że neutralność w czasie pokoju nie jest definiowana przez prawo międzynarodowe. Tym samym może z tego wynikać, że zainteresowane państwo samo określa ramy takiej polityki i tym samym wyznacza dozwolone działania. Trudno się więc dziwić, że powołana po zakończeniu zimnej wojny komisja rządowa do oceny neutralności Szwecji w swoim raporcie stwierdziła, że współpraca z Zachodem jest zgodna z polityką neutralności, gdyż polityka była prowadzona na rzecz celów w czasie pokoju²⁹⁴.

4.3. Aktywna polityka neutralności

Szwecja traktowała neutralność jako zasadę polityczną, a nie obowiązek wynikający z jakichkolwiek form traktatu o znaczeniu prawnomiędzynarodowym. Zasada neutralności nie jest zapisana w konstytucji Szwecji, nie znajduje też umocowania w żadnej z ustaw zasadniczych. Jest ona zatem wyrazem woli politycznej tego państwa. Ponadto Szwecja nigdy nie zabiegała o formalne gwarancje ze strony mocarstw odrzucając tym samym ścieżkę polityki wieczystej neutralności, która mogłaby wiązać się ze zbędnymi ograniczeniami swobody jej działania w przestrzeni międzynarodowej. Neutralność szwedzka ma zatem charakter deklaracyjny i stanowi jeden z elementów wpisanych w tożsamość narodową. Premier Östen Undén zwracając uwagę na społeczny wymiar szwedzkiej neutralności stwierdził, iż “Fakt, że Szwecja przez 135 lat nie toczyła wojen, miał niewątpliwie silny wpływ psychologiczny na stosunek szwedzkiej opinii publicznej względem problemów bezpieczeństwa. Przez długi okres Europą targaly krwawe konflikty, w które nasz kraj nigdy nie został zaangażowany. Bez względu na to, jakie jest wytłumaczenie uniknięcia wojny, naszego społeczeństwa nie będzie łatwo przekonać, że bezpieczeństwo kraju wymaga rezygnacji z neutralności jako polityki nieefektywnej i przestarzałej”²⁹⁵.

²⁹³ M.af Malmberg, *Neutrality and State-Building in Sweden*, Palgrave Macmillan, New York 2001, s. 157.

²⁹⁴ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op. cit., s.63.

²⁹⁵ K. Wahlbäck, *Roots of Swedish Neutrality ...*, op.cit. s. 80.

Zgodnie z doktryną określoną pod koniec lat 50. Szwecja zainicjowała powstanie swojego krajowego programu pomocowego dla krajów rozwijających się. Ten ruch można uznać za zwiastun - drogę ku nowemu kierunkowi działań na arenie międzynarodowej, który przybrać miał formę aktywnej polityki neutralności. Jak zauważa Robert Dalsjö w latach 60. wyczuwało się bardzo ostrożny zwiastun rozpoczęcia procesu transformacji szwedzkiej polityki zagranicznej w kierunku wzmożonej aktywności międzynarodowej na różnych forach²⁹⁶. Powszechnie dla tego okresu były deklaracje, które miały na względzie zwiększenie zaangażowania Szwecji w pokojowe rozstrzygnięcie sporów oraz w prace instytucji międzynarodowych. Co do wieloletniej już praktyki neutralności postanowiono, iż zostanie ona wzmocniona poprzez zademonstrowanie światu bezstronności Szwecji i jej zaangażowania na rzecz pokoju. Ten ton oficjalnej retoryki wynikał z przekonania, że oba zimnowojenne mocarstwa w równym stopniu są oddane polityce siły, a ponieważ siły tej nadużywano, Szwecja miała prawo, jeśli nie obowiązek, działania w obronie uciskanych narodów i państw. Ten obowiązek działania wynikał z moralnego przywiązania Szwecji do respektowania praw człowieka, wolności, które wynikały z norm jakimi rządziło się to państwo na poziomie wewnętrznym. Ten normatywny walor, wielokrotnie podkreślany w rozdziale trzecim, przekładał się także na kierunki i formy działania w przestrzeni międzynarodowej. Z powodu normatywnego zabarwienia polityki Szwecji w latach 60. przyznawano jej prawo do głośnego protestu przeciwko międzynarodowej niesprawiedliwości i łamaniu praw słabszych państw. To ono legło u podstaw wypracowania koncepcji "aktywnej polityki neutralności", której rozwinięcie przypadało na lata 70., ale już w drugiej połowie lat 60. szwedzcy politycy rozpoczęli działania zgodne z nowym rozumieniem roli Szwecji w świecie.

Wybuch wojny w Wietnamie dał możliwość zweryfikowania szwedzkiej retoryki, szczególnie, iż Szwecja była niesłuchanie krytyczna względem USA z powodu wojny w Wietnamie. Napięcie między dwoma rządami osiągnęło punkt kulminacyjny w 1968 r., gdy w Sztokholmie zorganizowano wielką demonstrację antywojenną, na którą zaproszono ambasadora Wietnamu Północnego i pozwolono mu przemawiać publicznie. Echem odbiła się akcja uczestników wiecu, którzy w liście do prezydenta Johnsona określili amerykańskie działania mianem ludobójstwa, a następnie wezwali rząd USA do natychmiastowego wycofania wojsk amerykańskich z tego kraju. W 1969 roku Szwecja jako pierwsze państwo zachodnie oficjalnie uznała Wietnam Północny i obiecała Hanoi 40 milionów dolarów bezwarunkowej

²⁹⁶ R. Dalsjö, *Life-Line Lost. The Rise and Fall of 'Neutral' Sweden's Secret Reserve Option of Wartime Help from the West*, Santerus Academic Press Sweden, Stockholm, 2006, s.87.

pomocy²⁹⁷. Równie krytyczną postawę szwedzki rząd przyjął wobec Związku Radzieckiego, odnosząc się do inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w 1968 roku. Minister spraw zagranicznych Torsten Nillson potępił interwencję i zażądał natychmiastowego wycofania wojsk radzieckich i sojuszniczych z tego kraju. Ponadto władze szwedzkie skrytykowały narzucenie siłą komunistycznego reżimu w bloku wschodnim, a zarzut ten stanowił poważne odejście od dotychczas stosowanej retoryki²⁹⁸. Otwarta forma krytyki stosowana wobec obu mocarstw była potwierdzeniem prowadzenia aktywnej polityki neutralności przez Szwecję. Sztokholm uzurpował sobie prawo do protestu przeciwko niesprawiedliwości, nadużyciom i naruszeniom praw człowieka, ponieważ pokój i demokracja były ideałami fundamentalnymi dla funkcjonowania tego państwa - w tym na arenie międzynarodowej. Zdaniem Olofa Palmego, który wówczas pełnił funkcję ministra transportu i komunikacji²⁹⁹, to właśnie polityka neutralności upoważniała szwedzki rząd do wypowiedzania się w imieniu małych państw, które padają ofiarą ucisku ze strony mocarstw. W połowie lat sześćdziesiątych szwedzka polityka zagraniczna była stopniowo determinowana przez ideologię socjaldemokratyczną opartą na założeniu solidarności międzynarodowej³⁰⁰. Jak zauważa Ryszard Czarny koncepcja neutralności stała się jednocześnie pretekstem do wyraźnie zintensyfikowanego zaangażowania na arenie międzynarodowej³⁰¹. Uważano, że Szwecja jako kraj o określonym statusie wynikającym z promowania międzynarodowego pokoju i sprawiedliwości nie tylko powinna, ale po prostu musiała odegrać szczególną rolę w rozwiązywaniu międzynarodowych sporów. Odprężenie między mocarstwami przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych również sprzyjało takiej transformacji szwedzkiej polityki zagranicznej.

Aktywną szwedzką politykę zagraniczną pierwszej połowy lat 70. najlepiej można opisać w następujących kategoriach: krytyczne podejście do rozwoju sytuacji międzynarodowej, mediacje - zwłaszcza w zakresie rozbrojenia, promowanie pokojowego rozwiązywania sporów oraz pomoc rozwojowa i humanitarna dla krajów tzw. Trzeciego Świata. Zgodnie z deklaracjami rządu była to nadal polityka neutralności, w pewnym stopniu nawiązująca do doktrynalnych podstaw wypracowanych w latach 50. XX wieku.

²⁹⁷ Ibidem, s. 95-96.

²⁹⁸ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op. cit., s. 74.

²⁹⁹ Palme zasłynął ze swojej otwartej i bardzo wyrazistej retoryki w stosunku do USA, potępiając jej działanie w Wietnamie. Był twarzą protestu, który przeszedł przez Sztokholm. Przez wielu był uznawany za rzeczywisty głos ówczesnej szwedzkiej polityki w świecie.

³⁰⁰ R. Dalsjö, *Life-Line Lost ...*, op. cit., s. 96.

³⁰¹ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op. cit., s. 75.

Schyłek lat 70. i początek lat 80. nie przyniósł reorientacji kierunków działania i retoryki szwedzkiej polityki zagranicznej, która zaczynała zyskiwać coraz większą rozpoznawalność w świecie. Owa rozpoznawalność i idąca za nią większa atencja na arenie międzynarodowej, była między innymi efektem działań Olofa Palmego, który był nadal bardzo aktywnym politykiem na krajowej scenie politycznej i za granicą. W danym okresie nowy rząd koalicyjny składający się z Partii Centrum, liberałów i konserwatystów, kontynuował działalność międzynarodową koncentrując się na wspieraniu nowopowstałych państw afrykańskich, promocji rozbrojenia, ochronie małych krajów, propagowaniu zasad sprawiedliwości opartych na prawie międzynarodowym (w tym potępiając rosyjską inwazję na Afganistan w 1980 r., uznając ją za wyraźne naruszenie prawa międzynarodowego i zasad ONZ). Nowymi zagadnieniami, które pojawiły się w agendzie politycznej Szwecji, będąc nowym tematem dyskursu politycznego, stało się prawo do samostanowienia państw Europy Środkowo-Wschodniej i Wschodniej. Prowadzenie długotrwałej, spójnej polityki zagranicznej przez kolejne gabinety, cieszącej się wysokim poparciem społecznym, jest niewątpliwym dowodem na stabilne jej podstawy wynikające ze szwedzkiego charakteru narodowego, konsensusu nordyckiego, polityki trzeciej drogi oraz solidaryzmu społecznego charakterystycznych dla tegoż państwa.

4.4. Kwestie gospodarcze i polityka zagraniczna. Droga do integracji ze Wspólnotą Europejską

Szwecja odrzucała członkostwo w sojuszu militarnym ze względu na doktrynalną sprzeczność z neutralnością. Jednakże wobec istniejącego przekonania, iż w razie agresji Szwecja zmuszona będzie korzystać z pomocy zachodu, jej polityka zagraniczna charakteryzowała się wyraźnymi powiązaniem ze strukturami zachodnimi. Z tego też względu Sztokholm obrał kierunek na współpracę ekonomiczną ze światem zachodnim, która nie wiązała się z koniecznością redefinicji jego polityki bezpieczeństwa. Z perspektywy państwa neutralnego wyjątkowo atrakcyjną formą rozwoju ekonomicznego było ukształtowanie współpracy w ramach Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA), którego głównym założeniem było zlikwidowanie barier we wzajemnym handlu i utworzenie strefy wolnego handlu w obrębie państw członkowskich, nie posiadając jednocześnie cech ponadnarodowych (wymóg jednogłośnej decyzji członków w przypadku chęci nakładania nowych zobowiązań dawał gwarancję blokowania postępującej integracji - np. politycznej,

która mogła zagrażać prowadzeniu polityki neutralności). Niska instytucjonalna forma integracji nie stawiała celów ponadnarodowych w sferze politycznej, co pozwalało na prowadzenie niezależnej polityki zagranicznej na czym bardzo zależało szwedzkiemu rządowi. Aktywne uczestnictwo Szwecji w tworzeniu EFTA reprezentuje się chociażby w fakcie, iż była ona państwem gospodarzem konferencji założycielskiej, w 1960 roku w Sztokholmie doszło do podpisania konwencji między Austrią, Szwecją, Norwegią, Portugalią, Danią, Wielką Brytanią i Szwajcarią. Jednakże już rok później integralność EFTA została wystawiona na próbę ze względu na złożenie przez Wielką Brytanię i Danię wniosku aplikacyjnego do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, która to w zestawieniu z EFTA charakteryzowała się ponadnarodowymi celami zawartymi w Traktacie Rzymskim. Ruch ten oznaczał potencjalną zmianę równowagi ekonomicznej w Europie, która przyniosłaby wiele wyzwań dla Szwecji, a stworzenie “dogodnych warunków dla własnego handlu zagranicznego należało zawsze do fundamentalnych założeń szwedzkiej polityki zagranicznej”³⁰². Z tego względu w 1961 roku Szwecja rozważała dołączenie do EWG jedynie na zasadach członka stowarzyszonego. Samo stanowisko Szwecji względem potencjalnej integracji z EWG było prezentowane w dość dwójaki sposób, oddając dualizm jej politycznych celów - z jednej strony dążeniem zapewnienia bezpieczeństwa państwa poprzez nieangażowanie się w potencjalne konflikty między blokami militarnymi, z drugiej zaś chęcią dołączenia i prezentowania otwartej postawy względem współpracy ekonomicznej, kulturalnej w stosunkach międzynarodowych. Premier Tage Erlander w tzw. mowie stalowej, krytykując postanowienia Traktatu Rzymskiego stwierdził, iż “rząd doszedł do wniosku, że członkostwo w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej w świetle Traktatu Rzymskiego, w jego obecnej formie, byłoby nie do pogodzenia ze szwedzką polityką neutralności”³⁰³, by kilka dni później w swoim oświadczeniu wyjaśnić, iż “Szwecja nie wybrała, jak to niektórzy sądzą drogi izolacji i powinno być możliwe znalezienie racjonalnego rozwiązania, uwzględniającego interesy wszystkich zainteresowanych państw”³⁰⁴. Takiego rozwiązania, które umożliwiłoby Szwecji stworzenie powiązań z EWG, możliwych do pogodzenia z jej polityką neutralności, poszukiwano w kolejnych latach. W sierpniu 1970 roku, na skutek szeregu czynników (m.in. kolejnych rund negocjacji akcesyjnych Wielkiej Brytanii, ustąpieniu Charlesa de Gaulle’a ze stanowiska prezydenta Francji i reorientacji polityki EWG, postępującej integracji szwedzkiej gospodarki

³⁰² N. Andersn, *Sweden and Europe*, ”Cooperation and Conflict“ 1975, nr 1-2, s. 51-52, cyt za: P. Andrzejewski, *Neutralność w polityce zagranicznej Finlandii i Szwecji*, PWN, Warszawa, 1988, s. 74.

³⁰³ Ibidem.

³⁰⁴ Ibidem.

z rynkami europejskimi), Szwecja i Wspólnota rozpoczęły rozmowy akcesyjne. Jednakże ze względu na brak jednoznacznej koncepcji w Szwecji co do kształtu i charakteru jej przyszłych powiązań z EWG oraz w związku z intensyfikacją integracji wewnątrz EWG i ogłoszeniem w jej ramach tzw. Raportu Davingtona (dotyczącego koordynacji polityki zagranicznej państw członkowskich i tym samym powołania Europejskiej Współpracy Politycznej) oraz planu Wernera (zapowiadającego utworzenie unii gospodarczej i monetarnej), które zostały odebrane jako zagrożenie dla prowadzenia niezależnej polityki neutralności, rząd szwedzki w deklaracji z 18 marca 1971 roku wykluczył możliwość pełnego członkostwa w ramach EWG, zastrzegając jednak potrzebę utrzymania bliskich więzi ekonomicznych ze Wspólnotą³⁰⁵. Oznaczało to z jednej strony przyjęcie przez Riksdag rezolucji o wyłączeniu integracji europejskiej z agendy politycznej Szwecji na mocy jej niekompatybilności z polityką neutralności³⁰⁶ z drugiej zaś, kontynuując możliwość zacieśniania więzi ekonomicznych, wysunięto propozycję utworzenia unii celnej. Faktyczna integracja ekonomiczna z EWG uległa pogłębieniu m.in. na skutek ratyfikacji w 1972 roku układu, który ustanawiał strefę wolnego handlu artykułami przemysłowymi, zabezpieczając tym samym część interesów ekonomicznych Królestwa. Jednakże w latach 80. na skutek pogłębiającej się współpracy między państwami w Europie, poszerzaniu Wspólnoty o kolejne państwa (dołączenie Hiszpanii, Portugalii i Grecji w 1986 r.), jej formalizacji za sprawą podpisania Jednolitego Aktu Europejskiego i Karty Socjalnej, szwedzka polityka handlowa zaczęła coraz wyraźniej odczuwać ograniczenia wynikające z redukcji dostępu do rynków europejskich. Akcesja do Wspólnot Europejskich wciąż wyłączana była z politycznej agendy Królestwa, ze względu na jej sprzeczność z polityką neutralności³⁰⁷. Jak zauważa Katarzyna Dośpiał-Borysiak “pomimo wzrastających powiązań gospodarczych stosunek względem zjednoczonej Europy przez wszystkie powojenne dekady daleki był od entuzjazmu. Należy to motywować zasadniczą odmiennością systemów społeczno-ekonomicznych Szwecji i jednoczącej się Europy. Szwedzki model charakteryzował się ekstremalną statyką, zbudowaną dzięki kontraktowi społecznemu pomiędzy silnym i opiekuńczym państwem z jednej strony a wyemancypowaną i autonomiczną jednostką z drugiej. Tym samym europejską politykę socjalną postrzegano jako co najmniej wtórną w porównaniu do państwa dobrobytu, rozumianego nie tylko jako grupa instytucji, lecz jako realizacja Folkhemmet - domu dla ludzi (...)”³⁰⁸. Szwecja w tym czasie podążała drogą środka,

³⁰⁵ *On Sweden and the European Economic Community*, Ministry of Foreign Affairs, Stockholm 1971, s. 4.

³⁰⁶ K. Dośpiał-Borysiak, op. cit. s. 113.

³⁰⁷ H. Ojanen, G. Herolf, R. Lindahl, *Non-Alignment and European Security Policy ...*, op. cit., s. 171.

³⁰⁸ K. Dośpiał-Borysiak, op. cit., s. 115.

która była jej osią polityki gospodarczej, możliwą do zastosowania dzięki elastycznej gospodarce wolnorynkowej, wysokim podatkom, interwencjonizmowi państwowemu oraz aktywnej polityce socjalnej. Tożsamość narodowa, jak scharakteryzowano w rozdziale trzecim, zbudowana była w zgodzie z wartościami demokratycznymi, wspólnotowością, nowoczesnością, dobrobytem dając podstawy do harmonijnego rozwoju społeczeństwa i państwa. Ten osobliwy klimat panujący w Szwecji powodował, iż brak integracji z EWG, choć powodujący pewnego rodzaju trudności gospodarcze, społecznie został w pełni zaakceptowany³⁰⁹.

Koniec lat 80. i początek lat 90. stanowi punkt zwrotny w historii Szwecji, szczególnie w zakresie kierunków jakie musiała ona obrać w swojej polityce zagranicznej. Na okres ten przypada załamanie gospodarcze i pogłębiająca się recesja, która dotknęła Szwecję w bardzo poważnym stopniu. Deficyt budżetowy na poziomie 7% PKB oraz wzrastające w niepokojącym tempie zadłużenie publiczne obnażyły kryzys państwa dobrobytu, dla którego stabilność gospodarcza była fundamentem funkcjonowania państwa, w tym także źródłem definiowania konieczności zacieśniania więzi ekonomicznych i politycznych z integrującą się wówczas Europą. Pełna integracja europejska, która przez wiele lat była systematycznie wypierana przez Szwecję z jej politycznej agendy - głównie ze względu na wymóg wyzbycia się przez nią jej neutralistycznej orientacji, na początku lat 90. przestała być rozpatrywana przez Szwecję jako jedna z potencjalnych opcji dla jej rozwoju, stając się warunkiem koniecznym dla jej stabilnego dalszego funkcjonowania. Ponadto czynnikiem uzasadniającym włączenie się w proces integracji ze Wspólnotą Europejską była zmiana sytuacji międzynarodowej spowodowana upadkiem systemu bipolarnego. Budujący się nowy układ sił powodował, iż jedynie na drodze integracji Szwecja mogła zapewnić sobie wzrost bezpieczeństwa przy zachowaniu wpływu na kształtowanie pokoju. Potwierdzeniem kształtowania się korzystnego dla Szwecji klimatu międzynarodowego, było podpisanie Karty Paryskiej KBWE w 1990 roku, która to hołdowała modelowi kooperatywnego bezpieczeństwa i takim wartościom jak prawa człowieka, demokracja, czyli tym wartościom, które Szwecja zwyczajowo propagowała. Z uwagi na szereg czynników natury ekonomicznej i politycznej w lipcu 1991 roku Szwecja złożyła wniosek aplikacyjny, uznając, iż włączenie w struktury jednoczącej się Europy jest zgodne z jej racją stanu. Uznano także, iż członkostwo we Wspólnocie Europejskiej było zgodne z polityką neutralności ze względu na istniejące już bliskie stosunki Szwecji z krajami WE oraz silny opór państw członkowskich przeciwko rozwijaniu współpracy wojskowej i obronnej. Ponadto

³⁰⁹ A Gradin, *West European Integration. The Swedish View*, "European Affairs", 1989, No. 2, s. 20-25.

Parlamentarna Komisja Polityki Zagranicznej zwróciła uwagę, że udział w integracji europejskiej pozwoliłby Królestwu Szwecji wywierać pewien wpływ na rozwój sytuacji politycznej i gospodarczej w Europie³¹⁰. 12 grudnia 1990 r. Parlament przegłosował przystąpienie do WE pod warunkiem utrzymania tradycyjnej polityki neutralności.

Objęcie stanowiska premiera przez Carla Bildta w 1991 roku, który był zdecydowanym zwolennikiem pogłębionej integracji ze Wspólnotą, wiązało się także ze zmianą zakresu pojmowania szwedzkiej neutralności. Bildt był jednym z największych krytyków ówczesnej doktryny bezpieczeństwa, zarzucając jej między innymi brak elastyczności. W swoim liście do biura Komisji Europejskiej pisał on “Ponadto polityka neutralności nie może stanowić głównego wyznacznika polityki zagranicznej, jaką Szwecja chce prowadzić w ramach europejskich. Głównym elementem tej polityki ma być jasna europejska tożsamość”³¹¹. W efekcie zmian, jakie zaszły w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa (transformacja ustrojowa krajów bloku wschodniego, rozwiązanie Układu Warszawskiego, niepodległość państw bałtyckich, zjednoczenie Niemiec, wypowiedzenie Fińsko-Radzieckiego Porozumienia o Przyjaźni, Współpracy i Wzajemnej Pomocy) i związanej z tym zmiany geostrategicznej pozycji Szwecji, konieczne było wypracowanie nowej strategii bezpieczeństwa i łączącej się z nią wizji polityki zagranicznej. Koniec systemu dwubiegunowego sprawił, że formuła polityki neutralności zdaniem ówczesnego rządu stała się przestarzała. Nowa doktryna bezpieczeństwa co prawda określiła politykę bezpieczeństwa w oparciu o neutralność - nieuczestniczenie w sojuszach militarnych, przy jednoczesnym utrzymaniu pewnego potencjału obronnego, który gwarantowałby zachowanie neutralności w przypadku konfliktu zbrojnego w sąsiedztwie, jednakże jej zakres znaczeniowy został zredukowany (zawężony do sojuszy militarnych względem wcześniejszych ogólnie określonych “bloków” i określający zakres jedynie do sąsiedztwa). Przyjęta nowa doktryna bezpieczeństwa zapoczątkowała okres, w którym pojęcie neutralności zaczęło być zastępowane przez koncepcję niezaangażowania. W ten sposób neutralność stała się bardziej opcją (dodatkowo zawężoną geograficznie do bezpośredniego sąsiedztwa) niż celem, który był akcentowany w erze zimnej wojny. Premier Bildt w swoim wystąpieniu podczas parlamentarnej debaty nad kształtem polityki zagranicznej wyjaśnił, że w niektórych przypadkach zapobieganie konfliktom na kontynencie europejskim może być

³¹⁰ F. Doeser, *In Search of Security After the Collapse of the Soviet Union. Foreign Policy Change in Denmark, Finland and Sweden, 1988–1993*, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholm 2008, s. 227.

³¹¹ C. Bildt, *Sweden from Reluctant to Enthusiastic European*, 13 November 1991, Documents on Swedish Foreign Policy 1991. Volume I: C. 41. Stockholm: Swedish Ministry for Foreign Affairs, 1992
https://www.cvce.eu/obj/address_given_by_carl_bildt_on_sweden_s_european_policy_bonn_13_november_1991-en-6db568e6-4182-4e7f-bee2-f978a61c2d0b.html (dostęp 26.09.2020).

bardziej rozsądne niż zachowanie ścisłej neutralności. Stąd zgodnie z nową doktryną Szwecja zamierzała aktywnie uczestniczyć w budowaniu nowej architektury bezpieczeństwa w Europie, zarówno w ramach KBWE, jak i WE. Jednocześnie przyznał on, że w przyszłości może to wiązać się z obowiązkiem udziału szwedzkich siły zbrojnych we wspólnych misjach wojskowych nie tylko w ramach ONZ, ale także innych organizacji³¹². Jak stwierdza Ryszard M. Czarny mimo wcześniejszych wypowiedzi premiera sugerujących, że neutralność jest pojęciem przestarzałym, w praktyce nigdy nie została usunięta z rządowej strategii. Nabrała kształtu jednej z wielu opcji na wypadek wojny i przestała być dogmatem, którego należało się ściśle trzymać³¹³. Transformacja szwedzkiej polityki zagranicznej nie mogła być zbyt radykalna z uwagi na fakt, iż neutralność stała się częścią tożsamości narodowej.

4.5. Polityka zagraniczna Szwecji po akcesji do Unii Europejskiej. Odejście od neutralności w stronę międzynarodowego zaangażowania

Powyższa charakterystyka szwedzkiej polityki zagranicznej w ujęciu historycznym służyła przede wszystkim ukazaniu ewolucji jej strategii, której zwieńczeniem było redukcje koncepcji neutralności z agendy Szwecji. Rys historyczny, uwzględniający czynniki wywierające wpływ na kierunki działań podejmowanych przez Królestwo, stanowi punkt wyjścia do rozważań nad determinantami i strategiami polityki zagranicznej Szwecji po akcesji do Unii Europejskiej. Reorientacja jej polityki bezpieczeństwa i polityki zagranicznej jest kluczowa z perspektywy niniejszej pracy, gdyż zaowocowała ona uformowaniem wyznaczników dla dyplomacji publicznej Królestwa na kolejne dziesięciolecia. Odejście od koncepcji neutralności i niezaangażowania w stronę międzynarodowej solidarności jest kamieniem milowym szwedzkiej doktryny oraz osią wokół której wypracowano jej dalszą dyplomatyczną narrację, mającą konstytutywne znaczenie dla dyplomacji publicznej i tym samym dla niniejszej dysertacji.

Wraz z wejściem do Unii Europejskiej w 1995 roku Szwecja zobowiązała się do wypełniania postanowień Traktatu z Maastricht. Szwecja nadal konsekwentnie wyznawała zasadę bezaliansowości połączonej z aktywnym uczestnictwem i promowaniem koncepcji bezpieczeństwa międzynarodowego, którego długoterminowym celem miałyby być zmniejszenie niebezpieczeństwa wybuchu wojen i konfliktów. Przejawami realizacji tych zasad

³¹² F. Doeser, *In Search of Security ...*, op. cit., s. 239-241.

³¹³ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op. cit., s. 97.

było m.in. zaangażowanie w działania stabilizacyjne w Jugosławii, budowa wspólnego systemu bezpieczeństwa w ramach państw regionu Morza Bałtyckiego, a także rozwój zarządzania kryzysami na łamach Partnerstwa dla Pokoju. Koncepcja neutralności, która dotychczas miała chronić Szwecję przed konfliktem zbrojnym, zaczęła być postrzegana jako czynnik ograniczający jej potencjał polityczny w ramach systemu międzynarodowego. Jak zauważa Katarzyna Dośpiał - Borysiak szwedzka neutralność zaczęła być postrzegana jako dowód, nawet jeśli wyłącznie potencjalny, braku zaangażowania w problemy innych państw³¹⁴. Redefinicja polityki bezpieczeństwa Szwecji wiązała się także ze zmianą percepcji otoczenia państwa. Minister spraw zagranicznych Rita Hjelm-Wallén w 1998 roku zwracała uwagę na fakt bezpośredniego powiązania bezpieczeństwa regionalnego z bezpieczeństwem Królestwa. Rząd w swoim stanowisku eksponował konieczność rozszerzania bezpieczeństwa także na kraje niebędące członkami UE, stwierdzając, iż wzajemna pomoc państw w przypadku kryzysu jest politycznym obowiązkiem wspólnoty, która powinna mieć zastosowanie także względem państw pozaczłonkowskich³¹⁵. Zdaniem Katarzyny Dośpiał - Borysiak “nadano więc bezpieczeństwu wymiar uniwersalny, nie zamknięty unijnymi granicami, lecz podyktowany moralnymi przesłankami. Ten swoisty pozytywny idealizm polityczny zasadniczo przyspieszył redefinicję szwedzkiej neutralności. Był to proces złożony, ponieważ przez wiele dekad szwedzkie władze przekonywały społeczeństwo o wyjątkowym, moralnie nienagannym charakterze szwedzkiej polityki zagranicznej, której nieodłącznym elementem była właśnie możliwość przyjęcia neutralnej postawy”³¹⁶.

Odejście od koncepcji neutralności w stronę międzynarodowego zaangażowania miało swój wyraz w znaczącym podniesieniu rangi międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa promowanego przez Szwecję. Na mocy ustaw o obronności z 1995 i 1996 roku postanowiono, iż aktywne zaangażowanie w promowanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa miało spełniać się poprzez operacje międzynarodowe będące jednym z podstawowych zadań szwedzkich sił zbrojnych. Udział w strukturach międzynarodowych, takich jak Partnerstwo dla Pokoju, uznawano za coraz ważniejszy w kontekście międzynarodowej koordynacji tego typu operacji³¹⁷. Podkreślono, że dla Szwecji główną rolą UE w obszarze bezpieczeństwa powinny być operacje humanitarne i ratownicze, zarządzanie kryzysowe i operacje pokojowe. Ustawy

³¹⁴ K. Dośpiał-Borysiak, *Polityka Szwecji ...*, op.cit., s. 126.

³¹⁵ A.Sverker, M. Holm, *A Larger EU - A More Secure Europe*, SOU, Stockholm 1997, s. 142-143.

³¹⁶ K. Dośpiał-Borysiak, *Polityka Szwecji ...*, op.cit., s. 125-126.

³¹⁷ Government Defence Bill 1996/97:4, *Renewal of Sweden's Defense 1996*, s. 6–8, http://elibrary.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/Countries/Sweden/Defence/1996/mf1996_01.pdf (dostęp 25.10.2020).

zadeklarowały również dalsze aktywne zaangażowanie Szwecji w międzynarodowe operacje pokojowe pod auspicjami ONZ i OBWE. Wskazano, że pożądana byłaby współpraca z NATO i UE w obszarach międzynarodowych operacji humanitarnych i misji pokojowych (takich jak IFOR). Uznano również za właściwe, aby Szwecja dalej rozwijała swoją zdolność do współpracy z Sojuszem w tych obszarach³¹⁸. Ustawa rozszerzyła katalog zagrożeń o te niemilitarne. Z dokumentu jasno wynika, że bezpieczeństwo Szwecji można zagwarantować jedynie poprzez zbudowanie europejskiego i globalnego systemu bezpieczeństwa. Dlatego członkostwo w UE było postrzegane jako punkt zwrotny, który doprowadził do znaczącej zmiany w szwedzkiej polityce zagranicznej od zakończenia zimnej wojny.

Chęć budowania międzynarodowego zaangażowania Szwecji poprzez uczestnictwo w międzynarodowych operacjach pokojowych można było odczytywać w wydarzeniach poprzedzających jej wejście do UE. Kluczowe w tym kontekście jest przystąpienie Szwecji w 1994 roku do Partnerstwa dla Pokoju, programu określającego szczególnie rodzaj stosunków łączących państwa członkowskie NATO z krajami aspirującymi do tego miana, a także mechanizm współpracy tychże państw w zakresie ładu, bezpieczeństwa oraz stabilizacji w Europie. Wzmocnienie szwedzkiej współpracy z NATO wynikało m.in. z ewolucji zadań i celów Sojuszu po 1990 roku. NATO zwróciło uwagę na operacje reagowania kryzysowego, budowanie pokoju i misje humanitarne. To bardzo dobrze pasowało do kreowania szwedzkiej polityki zagranicznej w oparciu o model międzynarodowego zaangażowania³¹⁹. Co więcej, budowanie sformalizowanych relacji z Sojuszem korespondowało ze szwedzką wizją udziału w budowaniu nowego porządku europejskiego, w którym kraj ten miał aspiracje do odgrywania ważnej roli. Forum na którym Szwecja mogła najpełniej realizować swoją wizję międzynarodowego zaangażowania była Organizacja Narodów Zjednoczonych. Znaczna aktywność Szwecji na arenie międzynarodowej była związana z konkretnymi przedsięwzięciami na rzecz budowy pokoju, do który zaliczyć należy aktywną dyplomację, mediacje, tworzenia międzynarodowego prawa i instrumentów zapewniających jego respektowanie, ograniczanie konfliktów i napięć między państwami bądź innymi podmiotami pozostającymi w sporze. Forum umożliwiającym prowadzenie tego rodzaju polityki zagranicznej było i wciąż pozostaje ONZ. Szwecja pozostając poza sojuszem militarnym (pomimo dość wyraźnych związków z NATO) swoje działania lokowała w ramach systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Wyraźne nawiązywanie przez Szwecję w swojej agendzie do

³¹⁸ Ibidem, s.12.

³¹⁹ A-S. Dahl, *Activist Sweden. The Last Defender of Non-Alignment*, [w:] A-S. Dahl, N. Hillmer (red.), *Activism and (non)alignment: the Relationship Between Foreign Policy and Security Doctrine*, Stockholm, 2002, s. 144.

wartości wspólnych dla wspólnoty międzynarodowej, konieczności poszanowania prawa międzynarodowego i częste odnoszenie się do normatywnych przesłanek kooperacji między państwami w duchu solidarności i respektowania decyzji społeczności międzynarodowej stanowią wyznacznik także dla konkretnych inicjatyw podejmowanych przez Królestwo na polu ONZ.

Kolejnym krokiem na drodze kreowania polityki zagranicznej na drodze międzynarodowego zaangażowania, odrzucającego strategię neutralności, było stanowisko Szwecji wobec Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Celem Królestwa stało się propagowanie inicjatywy dotyczącej rozwoju cywilnego aspektu polityki bezpieczeństwa i obrony Unii - w tym cywilnego zarządzania kryzysowego, pozamilitarnych zdolności zarządzania kryzysowego. Kraj w swoich wysiłkach skupił się na przekonaniu Unii do zaakceptowania, zdaniem Szwecji, oczywistego faktu, że promocję demokracji, praw człowieka i praworządności należy postrzegać i wspierać jako integralny element działań prewencyjnych prowadzonych w ramach cywilnego zarządzania kryzysowego na szczeblu EPBiO³²⁰. Wysiłki Szwecji znalazły odzwierciedlenie w konkluzjach prezydencji po szczycie UE w Göteborgu w czerwcu 2001 r. Największym osiągnięciem Szwecji było przyjęcie przez UE Programu Zapobiegania Gwałtownym Konfliktom (Prevention of Violent Conflict), którego celem jest zwiększenie zdolności Unii do spójnych i konsekwentnych działań w zakresie wczesnego ostrzegania i analizy sytuacji ułatwiających podjęcie działań. Konsensus w sprawie koncepcji zapobiegania konfliktom obejmował konkretne środki cywilne, takie jak handel, współpraca rozwojowa, pomoc humanitarna, zasoby cywilne, a w ostateczności - akcja wojskowa³²¹.

Od roku 1999 zauważalna stała się tendencja poszukiwania nowej drogi dla szwedzkiej polityki neutralności. Po serii debat publicznych premier Göran Persson oficjalnie stwierdził w listopadzie 2000 roku, że polityka neutralności w erze postzimnowojennej nie jest aktualna i co za tym idzie wymagana jest zmiana paradygmatu bezpieczeństwa, wiążąca się z odejściem od koncepcji neutralności. Historycznym momentem było przyjęcie w 2002 roku nowej polityki bezpieczeństwa, w której całkowicie porzucono odniesienie do neutralności. Zachowano w niej zasadę pozostawania poza sojuszem militarnym, stawiając na aktywną współpracę międzynarodową. Priorytetowo potraktowano kwestie utrzymania pokoju i niezależności, wzmocnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, poparcie dla działań ONZ i Unii

³²⁰ A.Björkdahl, *Norm advocacy: a small state strategy to influence the EU*, "Journal of European Public Policy", Routledge—Taylor & Francis Group, Vol. 15, No. 1. 2008, s. 146–147.

³²¹ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s. 137.

Europejskiej. Podobnie jak w poprzednich deklaracjach politycznych, Oświadczenie o Polityce Rządu (Statement of government policy) z 2000 r. poruszało kwestie globalnych problemów takich jak ochrona środowiska, poszanowanie praw człowieka, reżimy autorytarne, kontrola zbrojeń, rozbrojenie i nieprolifracja broni masowego rażenia. Szwecja w swoim stanowisku zaoferowała pomoc w rozwiązaniu tych problemów, a także podkreśliła chęć kontynuowania działań przeciwdziałających zagrożeniom, które mogły być przez nie spowodowane. Oświadczenie ponownie wspominało bezpośrednio o sytuacji w Afryce, Azji, na Bliskim Wschodzie i na Bałkanach³²². Sformułowana w ten sposób deklaracja o polityce zagranicznej była kontynuacją dotychczasowej polityki promującej szwedzkie wartości społeczne i podejmującej kwestie bezpieczeństwa w kontekście globalnym, a nie ograniczonym jedynie do bezpośredniego sąsiedztwa Szwecji.

Sprawując prezydencję w Unii Europejskiej w 2001 roku, Szwecja pragnęła dalej rozwijać europejskie zdolności reagowania w sytuacjach kryzysowych. Deklaracja z 2001 r. jasno wskazywała, że zdaniem Sztokholmu każda potencjalna operacja wojskowa UE musi z zasady podlegać sankcjom Rady Bezpieczeństwa ONZ³²³. Jak zauważa Ryszard Czarny “w świetle powyższego wydaje się, że rząd stanął przed dylematem: z jednej strony za podstawę wszystkich działań uznano przewodnie zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych, do których Szwecja przywiązuje tradycyjnie wielką wagę. Z drugiej strony zdawano sobie sprawę, że w różnych aspektach funkcjonowania ONZ brakowało możliwości zapewnienia organizacji adekwatnej reakcji na zagrożenia w zglobalizowanym świecie. Wydaje się, że deklaracja z 2001 r. była próbą rozwiązania tego problemu poprzez promowanie tworzenia różnych powiązań między UE, ONZ, NATO i OBWE. Ścisła współpraca w ramach tych struktur w zakresie reagowania kryzysowego miała stanowić jeden z filarów ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa”³²⁴.

Atak terrorystyczny z 11 września 2001 r. zasadniczo zmienił podejście do bezpieczeństwa międzynarodowego, a jego następstwem był szereg politycznych deklaracji dotyczących potrzeby wzmocnienia wielostronnej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa. W Szwecji wzrastała świadomość strategicznego znaczenia asymetrycznych zagrożeń oraz świadomość, że prawdziwe bezpieczeństwo we współczesnym świecie to znacznie więcej niż

³²² Statement of government policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday 9 February 2000,

<https://www.government.se/4abc9e/contentassets/0c2dd400b55d4f3199dad21592622286/statement-of-government-policy-19-september-2000> (dostęp 30.10.2020).

³²³ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, Foreign Policy Declaration 2001, 7 February.

³²⁴ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s. 151.

tylko brak wojny³²⁵. Taki sposób spojrzenia na wyzwania międzynarodowe był niewątpliwie jednym z powodów zaangażowania Szwecji w operacje wojskowe w Afganistanie w postaci wysłania 500 osobowego kontyngentu szwedzkich żołnierzy i udzielenia 1 miliarda koron na pomoc rozwojową dla tego kraju. Deklaracja z 2002 roku przywróciła politykę bezpieczeństwa polegającą na nieuczestniczeniu w sojuszach wojskowych, twierdząc, że dobrze służyła ona szwedzkim interesom narodowym i dawała możliwość zachowania neutralności w przypadku konfliktów w jej bezpośrednim sąsiedztwie. Dokument podkreślił znaczenie rozszerzenia UE na wschód, jako ważnego elementu bezpieczeństwa Szwecji, odzwierciedlającego kontynuację dotychczasowej polityki wspierającej członkostwo Republik Bałtyckich w strukturach organizacyjnych Zachodu. Jednocześnie jednak wskazywał na potrzebę kontynuowania dialogu między Rosją a UE³²⁶.

Podczas gdy szwedzki rząd autoryzował militarne zaangażowanie Szwecji w Afganistanie, ze względu na prawne poparcie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ z grudnia 2001 r. zezwalającej na operację wojskową, inne aspekty amerykańskiej wojny z terroryzmem wzbudziły w Szwecji szereg obaw. W oświadczeniu rządu szwedzkiego w sprawie polityki zagranicznej z 12 lutego 2003 r. wojna z Irakiem została umieszczona na pierwszym miejscu wśród innych postrzeganych zagrożeń. Chociaż istniała ogólna zgoda co do potencjalnego zagrożenia bronią masowego rażenia w Iraku, podkreślono, że jednostronna akcja militarna Stanów Zjednoczonych przeciwko Irakowi nie może być uznana za właściwe rozwiązanie tego problemu. Deklaracja z 2003 r. nie wprowadziła radykalnych zmian w stosunku do jej poprzedniczki, takie kwestie jak prawa człowieka, pomoc rozwojowa, poszanowanie prawa międzynarodowego, globalne rozbrojenie, zapobieganie konfliktom, promocja bezpieczeństwa europejskiego poprzez rozszerzenie UE oraz trwający dialog z Rosją pozostał w centrum zainteresowania rządu w Sztokholmie³²⁷. Deklaracja potwierdziła kontynuację polityki nieuczestniczenia w sojuszach wojskowych, jednakże po raz pierwszy jednak zdecydowano się nie łączyć „nieuczestniczenia w sojuszach wojskowych” z możliwością zachowania neutralności na wypadek wojny, co w praktyce oznaczało całkowite wykreślenie wzmianki o neutralności. Ostateczna wizja polityki bezpieczeństwa została przedstawiona w raporcie Szwedzkiej Komisji Obrony „A More Secure Neighborhood — Insecure World”, datowanym na 27 lutego 2003 r. W raporcie wyraźnie podkreślono znaczenie międzynarodowej współpracy

³²⁵ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, Foreign Policy Declaration 2002, 13 February 2002

³²⁶ Ibidem.

³²⁷ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday 12 February 2003.

Szwecji w ramach ONZ i wymiaru europejskiego, niezbędnej do stawienia czoła nowym zagrożeniom i budowania pokoju. Priorytetem Szwecji stało się utrzymanie pokoju i niezależności, przyczynienie się do stabilności i bezpieczeństwa w sąsiedztwie i wzmocnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, rozszerzenie pojmowania pojęcia bezpieczeństwa ponad klasyczne - oznaczające brak konfliktu zbrojnego³²⁸. W 2004 roku szwedzki rząd zrewidował swoją doktrynę bezpieczeństwa w oparciu o nowy paradygmat bezpieczeństwa opublikowany dwa lata wcześniej. Za wspólne zagrożenie dla bezpieczeństwa uznano w nim klęski żywiołowe, degradację środowiska, ubóstwo, terroryzm i przestępczość zorganizowaną, upadające państwa i konflikty regionalne, wojnę i broń masowego rażenia³²⁹. Wyraźnie zauważalną tendencją było tu rozszerzanie koncepcji bezpieczeństwa na tzw. miękkie zagrożenia. Jak zauważa Ryszard Czarny “pomimo dużych zmian, jakie zaszły na świecie na początku XXI wieku, oficjalna linia szwedzkiej polityki zagranicznej nie uległa zmianie. Wydaje się, że wynikało to z zaangażowania rządzących wówczas socjaldemokratów w promowanie globalnych ideałów, takich jak prawa człowieka i demokracja”³³⁰.

Szwedzka polityka zagraniczna okresu 2005-2008 skupiona była na współpracy w zakresie bezpieczeństwa w ramach Unii Europejskiej, akcentując znaczenie zdolności Unii do reagowania kryzysowego zarówno w wymiarze cywilnym, jak i wojskowym. Tradycyjnie ONZ był wymieniany jako gwarant międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, ale po raz pierwszy bardzo wyraźnie stwierdzono, że ONZ nie może i nie powinna wykonywać tych zadań samodzielnie, lecz we współpracy z regionalnymi strukturami międzynarodowymi (m.in. z UE). W stanowisku szwedzkiej polityki zagranicznej niezmiennie podkreślana była koncepcja polityki niezaangażowania wojskowego, potwierdzane było także znaczenie współpracy z Sojuszem Północnoatlantyckim, zarówno w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju, jak i podczas operacji w Afganistanie i Kosowie. Szwedzki kierunek działania na arenie międzynarodowej tego okresu tradycyjnie dotyczył kwestii globalnych, takich jak milenijne cele rozwoju, propagowanie demokracji i praw człowieka, pokoju i stabilności. Formę swojej polityki zagranicznej Królestwo charakteryzowało jako aktywną i opartą na solidarności z innymi państwami. Celem szwedzkiego rządu było wzmocnienie pozycji UE na arenie międzynarodowej poprzez zacieśnienie współpracy w dziedzinie WPZiB. Jak stwierdza

³²⁸ A More Secure Neighbourhood – Insecure World. Report of the Swedish Defence Commission, 27 February 2003, <https://www.regeringskansliet.se/49bb65/contentassets/823d84b93dd54a83b1c355b9943ad123/summary-of-a-more-secure-neighbourhood---insecure-world> (dostęp 15.10.2020).

³²⁹ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, Foreign Policy Declaration, 9 February 2005.

³³⁰ R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op. cit., s. 153.

Ryszard Czarny “można z całą pewnością stwierdzić, że przeobrażenia szwedzkiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa XXI wieku należy uznać za pierwszorzędne. Dotyczy to zwłaszcza pojęcia „solidarności europejskiej” w kontekście wieloletniej szwedzkiej polityki neutralności. Minęło ponad dwadzieścia lat od zakończenia zimnej wojny, zanim szwedzki rząd ogłosił, że Szwecja nie pozostanie neutralna w przypadku zbrojnej agresji na inne państwo członkowskie UE³³¹. Ponadto w deklaracji z 2007 roku stwierdzono, że przystąpienie do Unii Europejskiej w 1995 roku było już odejściem od tradycyjnej polityki neutralności. W związku z tym wydaje się, że szwedzki dyskurs polityczny osiągnął punkt, w którym mógł przestać balansować między nastrojami społecznymi a żywotnymi interesami Szwecji, oznaczając pełny udział w integracji europejskiej”³³².

4.6. Międzynarodowa solidarność Szwecji

Zdaniem Christiana Nuenlista początki szwedzkiej polityki solidarności sięgają zamachów terrorystycznych w Madrycie w 2004 r. W tamtym czasie UE odpowiedziała oświadczeniem potwierdzającym solidarność między członkami w przypadku ataków terrorystycznych lub klęsk żywiołowych³³³. Rosyjska inwazja na Gruzję w roku 2008 wzmocniła dążenie Szwecji do gwarancji militarnej na wypadek wojny. Jednakże kluczowym wyznacznikiem do wejścia na formalną drogę nowej polityki solidarności było ratyfikowanie przez szwedzki parlament w listopadzie 2008 r. Traktatu Lizbońskiego, w tym nowej klauzuli o wzajemnej pomocy (art.42.7).

Przyjęta w 2009 roku parlamentarna ustawa o obronie wiązała się z fundamentalną zmianą szwedzkiej doktryny politycznej i strategicznej dotyczącej bezpieczeństwa. Istniejąca wcześniej doktryna neutralności została zastąpiona doktryną solidarności. W Białej Księdze czytamy “Szwecja nie pozostanie bierna, jeśli katastrofa lub atak dotknie inny kraj członkowski lub kraj nordycki. Oczekujemy, że kraje te będą postępować w ten sam sposób, jeśli Szwecja zostanie dotknięta. Szwecja powinna zatem mieć możliwość zarówno udzielania, jak i przyjmowania wsparcia wojskowego”. Deklaracja jest wyraźną zmianą w szwedzkiej polityce bezpieczeństwa i obrony pod trzema względami. Po raz pierwszy w czasach nowożytnych rząd

³³¹ Pogłębienie współpracy w dziedzinach objętych WPZiB leżało w żywotnym interesie Szwecji. Tylko solidarność państw członkowskich UE mogła zapewnić wystarczającą gwarancję pomocy z zewnątrz w przypadku jakiegokolwiek zagrożenia integralności terytorialnej Szwecji.

³³² R.M. Czarny, *Sweden: From Neutrality ...*, op.cit., s. 161.

³³³ C. Nuenlist, *The Struggle for Sweden's Defence Policy*, "CSS Analysis in Security Policy", Zurych, No. 138, July 2013, https://www.files.ethz.ch/isn/167170/css_analysen_nr138-0713_e.pdf (dostęp 22.10.2020).

wyraźnie stwierdził, że Szwecja byłaby zależna od pomocy, gdyby była zagrożona lub zaatakowana. Po drugie Szwecja wyraźnie porzuciła cel pozostawania poza konfliktem w swoim bezpośrednim otoczeniu. Po trzecie Szwecja zadeklarowała możliwość pomocy innym krajom w sytuacji konfliktu.

Przejawem kreowania polityki zagranicznej Szwecji w oparciu o koncepcję solidarności było przyjęcie w 2008 roku narodowej strategii udziału Szwecji w międzynarodowych działaniach na rzecz pokoju i bezpieczeństwa. Dokument stanowi, iż “zaangażowanie Szwecji w międzynarodowe operacje pokojowe ma ostatecznie przyczynić się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a w konsekwencji ułatwić sprawiedliwy i zrównoważony rozwój globalny. Szwedzki udział w operacjach pokojowych w dłuższej perspektywie wiąże się również z promowaniem bezpieczeństwa narodowego i interesów Szwecji³³⁴ (...) Zaangażowanie Szwecji jest aktem solidarności z narodami i państwami zagrożonymi konfliktem”³³⁵. U podstaw strategii położona została obrona wielu uniwersalnych norm i wartości, takich jak demokracja, prawa człowieka, równość płci, godność ludzka i rozwój. Ponadto udział Szwecji w operacjach międzynarodowych został uargumentowany przyczynieniem się do ochrony i wspierania ogólnych interesów, takich jak porządek światowy oparty na prawie międzynarodowym, mający na celu osiągnięcie pokoju, wolności i rekonyliacji. Odnosząc się do priorytetów szwedzkiej polityki zagranicznej odnajdujemy w tym miejscu bezpośredni łącznik pomiędzy jej polityczną agendą na forum międzynarodowym a celami dyplomacji publicznej. Zagadnienia wymienione w strategii są równoznaczne tematami podejmowanym w ramach działań komunikacyjnych dyplomacji publicznej i przekładają się bezpośrednio na cele tejże dyplomacji dowodząc tezie o wspierającej roli dyplomacji publicznej dla osiągania sukcesów na polu polityki zagranicznej. Ponadto kwestie poruszone w strategii, jak i jej normatywny charakter, potwierdzają po raz kolejny spójność szwedzkiej polityki zagranicznej oraz dyplomacji publicznej z normami charakterystycznymi dla szwedzkiego państwa (demokracja, prawa człowieka, równość płci, godność ludzka i rozwój leżące u podstaw społeczeństwa i państwa). Nadrzędnym celem wymienionym w strategii było przyjęcie przez Szwecję większej i bardziej skoordynowanej odpowiedzialności za operacje wspierania pokoju i budowania bezpieczeństwa na świecie. Szwedzi pisząc o

³³⁴ Celem Szwecji poza budowaniem bezpieczeństwa i rozwoju innych państw było także zwiększanie swojego bezpieczeństwa poprzez jednoczesne zdobywanie doświadczenia korzystnego dla rozwoju swoich krajowych zdolności zarządzania kryzysowego (zarówno cywilnych jak i wojskowych).

³³⁵ *National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations*, Government Communication 2007/08:51, <https://www.government.se/49b74b/contentassets/f1eedbd51784b4db60c2a2d3fea4738/national-strategy-for-swedish-participation-in-international-peace-support-and-security-building-operations> (dostęp 20.10.2020).

aktywnym zaangażowaniu wprost określali to jako podwyższony poziom swoich aspiracji na arenie międzynarodowej. Widać tutaj wyraźne odniesienie do koncepcji dyplomacji niszowej realizowanej przez Szwecję. Sztokholm pisząc o swojej strategii na polu budowania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa odnosił się do usytuowania operacji w ramach istniejącego porządku w stosunkach międzynarodowych, czyli za pośrednictwem i na łamach organizacji multilateralnych: ONZ, UE, NATO i OBWE. Szwedzka koncepcja zaangażowania od samego początku została oparta zarówno o komponent militarny jak i cywilny, i właśnie to drugie ogniwo stanowi charakterystyczny element realizacji szwedzkiej wizji i koncepcji budowania relacji międzynarodowych. Działania skupione na elemencie cywilno-eksperckim wynikają w przypadku Szwecji z jej doświadczeń w polityce wewnętrznej, w której oddanie kompetencji w ręce organizacji pozarządowych, ich doradcza funkcja, a także siła ekspertów uczestniczących w budowaniu i kierowaniu państwem (charakteryzujących się jednocześnie wysoką autonomią od rządzących) są jednym z fundamentalnych filarów szwedzkiej demokracji. Te doświadczenia przekładają się na analogiczną wizję prowadzenia polityki w wymiarze międzynarodowym. Szwecja w swojej strategii zwraca uwagę na rosnące zapotrzebowanie na udział cywilów w międzynarodowych operacjach wspierania pokoju i budowania bezpieczeństwa. "Szwecja powinna przyczynić się do zaspokojenia tego postulatu, współpracując z policją, sędziami, prokuratorami i innymi pracownikami wymiaru sprawiedliwości, zachowując jednocześnie wiodącą pozycję w obszarze wsparcia operacyjnego. Szwecja wniesie również wkład w postaci szeregu innych kategorii personelu, na które jest zapotrzebowanie, takich jak doradcy polityczni, doradcy ds. rozwoju oraz eksperci w dziedzinie praw człowieka i równości płci"³³⁶. Cywilny komponent obejmuje także administrację, wsparcie operacyjne np. logistykę, opiekę zdrowotną, infrastrukturę IT, łączność. Personel do operacji międzynarodowych jest obecnie rekrutowany z agencji rządowych, takich jak Krajowa Rada Policji, Szwedzka Prokuratura, Krajowa Administracja Sądowa, Szwedzka Służba Więziennictwa i Probacji, Szwedzka Agencja Ratownictwa, Szwedzka Agencja Współpracy Międzynarodowej (Sida) oraz Folke Bernadotte Academy (FBA).

Szwecja pozostawała na kursie międzynarodowego zaangażowania przez kolejne lata. W oświadczeniu w sprawie polityki zagranicznej z 2009 roku ("Szwecja i Europa - w kierunku zrównoważonej globalizacji") wiele uwagi poświęcono wyzwaniom, które jak określono

³³⁶ Ibidem.

wówczas, poważnie wystawią na próbę współpracę międzynarodową³³⁷. Skuteczny multilateralizm pozostawał wiodącą zasadą w wysiłkach Szwecji - na forum Unii Europejskiej, ONZ, na rzecz rozwiązywania problemów globalnych takich jak redukcja ubóstwa, kontrola zbrojeń, zwalczanie terroryzmu. Szwecja obejmując prezydencję w UE zobowiązała się do przyjęcia odpowiedzialności za sprostanie tym wyzwaniom. Do kluczowych wyzwań zaliczono skutki międzynarodowego kryzysu ekonomicznego i idące za nim wzrastające tendencje protekcjonizmu i nacjonalizmu. Wieloletnie wyzwanie dotyczące zmian klimatycznych, które zdaniem Szwecji wymagają kompleksowego globalnego porozumienia pozwalającego na wdrożenie zdecydowanych środków mających na celu ograniczenie zmian klimatycznych, zostało poszerzone o stanowisko Szwecji w sprawie pomocy krajom rozwijającym się, by te mogły sprostać wyzwaniom wynikającym ze zmiany klimatu. Szwecja w swoim stanowisku stała na straży realizacji wizji zrównoważonej globalizacji za sprawą pomocy rozwojowej (ze szczególnym naciskiem na Afrykę), w której walka z ubóstwem, przyczynianie się do lepszych warunków wzrostu gospodarczego, wspieranie demokracji i praw człowieka, rozwój silnego społeczeństwa obywatelskiego i dobre rządy stanowiły główne kierunki działania. Szwecja w swoim stanowisku dotyczącym polityki zagranicznej wyraźnie opowiadała się za prawami kobiet na całym świecie. Rząd przywiązywał coraz większą wagę do działań na rzecz promowania równości kobiet i mężczyzn, w tym zdrowia, praw seksualnych i reprodukcyjnych kobiet. Ochrona praw człowieka pozostawała kamieniem węgielnym szwedzkiej polityki zagranicznej, wymieniono w tym względzie konieczność kontynuowania wysiłków na rzecz wsparcia sił demokratycznych i przeciwdziałania uciskowi na Kubie, Białorusi, w Zimbabwie, Birmie.

Kontynuowanie zasad poszanowanie prawa międzynarodowego, wraz z aktywnym działaniem na rzecz jego rozwijania w wymiarze globalnym, zostało trwale wbudowane w agendę szwedzkiej polityki zagranicznej. Z tego powodu Szwecja zdecydowanie potępiła rosyjską agresję na Gruzję i uznanie Osetii Południowej i Abchazji za niepodległe państwa uznając ją za wyraźne pogwałcenie przez Rosję prawa międzynarodowego. Działania Kremlu w stanowisku Szwecji stanowiły nie tylko niedopuszczalne naruszenie integralności terytorialnej innego państwa, ale także były uderzeniem w prawo międzynarodowe, które jest podstawą pokojowych i stabilnych stosunków między państwami. Z tego względu Szwecja nadal kierowała swoje działania na rzecz budowania pokoju, stabilności i bezpieczeństwa na

³³⁷ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday, 18 February 2009, <https://www.government.se/49b756/contentassets/ff96024a3dd24feeab1ff4abccb45e43/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2009> (dostęp 05.11.2020).

świecie poprzez operacje pokojowe i inne dobre usługi (wdrażając w życie koncepcję ścisłej współpracy między operacjami cywilnymi i wojskowymi). Szczególnym wyzwaniem dla realizacji tej strategii były rosnące napięcia na całym obszarze od Palestyny³³⁸ po Pendżab³³⁹. Demokratyczna Republika Konga, Somalia, Sri Lanka, Sudan i Zimbabwe zostały także wymienione przez Szwecję jako te, które na skutek dotknięcia konfliktem wymagały zdecydowanych akcji ze strony społeczności międzynarodowej w celu niwelowania cierpień humanitarnych. Z tego względu Szwecja w 2009 roku wniosła wkład w operację morską Unii Europejskiej, zapewniając ochronę transportu humanitarnego w ramach Światowego Programu Żywnościowego do Somalii, popierała rozwiązanie konfliktu granicznego między Etiopią a Erytreą opartego na prawie międzynarodowym, zgodnie z decyzją arbitrażową, którą strony zobowiązały się wdrożyć. Sztokholm pozostawał mocno zaangażowany w pokojowe wydarzenia w Somalii, m.in. prowadząc w 2010 roku unijną morską operację antypiracką u wybrzeży tego kraju.

Współpraca międzynarodowa w wymiarze europejskim oznaczała dla Szwecji wykazywanie szczególnego zainteresowania rozwojem europejskich sąsiadów na wschodzie i południu.³⁴⁰ Zdaniem Sztokholmu polityka pokojowa UE i w jej sąsiedztwie wzmacnia stabilność na europejskim kontynencie i podnosi wiarygodność zarówno całej wspólnoty, jak i jej poszczególnych członków na arenie międzynarodowej. Poprzez współpracę i integrację możliwe jest wzbogacanie zarówno szwedzkiego jak i europejskiego społeczeństwa pod względem politycznym, gospodarczym i kulturowym oraz promowanie pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie. Zgodnie z tą wizją na czas szwedzkiej prezydencji w 2009 roku przypadło przełamanie impasu w procesie integracji europejskiej na Bałkanach Zachodnich, w którym to Szwecja odgrywała bardzo aktywną dyplomatyczną rolę, wykorzystując szanse jakie niesie unijna prezydencja. Negocjacje akcesyjne Chorwacji zostały zintensyfikowane po rozwiązaniu sporu ze Słowenią o przyszłe załatwienie sprawy granicznej, Serbia, Macedonia i Czarnogóra uzyskały bezwizowy dostęp do Unii Europejskiej. Wniosek o członkostwo Albanii został przekazany Komisji. Postępujący proces integracji był dla Szwecji dowodem słuszności korzystania z koncepcji i narzędzi soft power. W oświadczeniu o polityce rządu na temat spraw zagranicznych z 2010 roku czytamy “Dzięki miękkiej sile Unii

³³⁸ Szwecja od wielu lat nieprzerwanie wymienia konflikt Izraelsko - Palestyński jako jeden z kluczowych problemów regionu, wyraźnie wzywając do zaprzestania izraelskiej polityki okupacyjnej i osadniczej.

³³⁹ Do innych zapalnych konfliktów w regionie Szwecja zaliczała spór między Iranem a resztą świata dotyczący programu nuklearnego tego kraju, konflikt hindusko-pakistański, destabilizacja Afganistanu.

³⁴⁰ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2010 <https://www.government.se/49b756/contentassets/159ca8c3d32c4e00ad87fc04782b5235/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2010> (dostęp 05.11.2020).

Europejskiej kraje Bałkanów Zachodnich podążyły drogą reform i zdecydowanych kroków w kierunku integracji europejskiej, a tym samym stabilności i wzrostu dobrobytu. Pozwalając, by drzwi UE pozostały otwarte, w znacznym stopniu przyczyniamy się do pokoju i demokracji na naszym kontynencie”³⁴¹.

Wejście w życie Traktatu Lizbońskiego był sygnałem dla Szwecji do wzmocnienia współpracy w ramach UE, ale także do aktywnego kreowania szwedzkiej wizji polityki opartej o budowanie wolności, pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju w bezpośrednim sąsiedztwie i na świecie. Oświadczenie rządu z 2011 roku jest definitywnym potwierdzeniem zerwania z wcześniejszą koncepcją neutralności, która z uwagi na swój charakter powodowała ograniczenia w kreowaniu aktywnej polityki zagranicznej Szwecji. Międzynarodowe zaangażowanie i międzynarodowa solidarność zdaniem Szwecji powinny być projektowane na forum UE, “Traktat Lizboński otwiera przed Unią Europejską nowe możliwości promowania demokracji i praw człowieka na całym świecie. Mamy teraz więcej lepszych instrumentów niż poprzednio. (...) Aby sprostać tym oczekiwaniom, Unia potrzebuje silnych i zaangażowanych państw członkowskich. Szwecja musi znajdować się w centrum współpracy europejskiej. Europejska polityka zagraniczna to nasza polityka zagraniczna. W czasie, gdy inne państwa członkowskie borykają się z poważnymi problemami³⁴² u siebie, nasz kraj ma siłę, by wziąć na siebie dalszą odpowiedzialność za umacnianie pozycji Europy”³⁴³.

Ton dyskusji na rzecz międzynarodowego pokoju i demokracji w latach 2010-2013 nadawały między innymi wydarzenia Arabskiej Wiosny i konfliktu w Syrii. Szwecja zgodnie ze swoją wizją i misją polityki zagranicznej była aktywnie zaangażowana w wydarzenia tych regionów. W swojej dyplomatycznej parlamentarnej przemowie Carl Bildt odnosząc się do wydarzeń Arabskiej Wiosny stwierdził, iż “mając wizje, ale wyrzekając się złudzeń, musimy teraz zobaczyć, w jaki sposób możemy krok po kroku, pomóc tym krajom w budowaniu instytucji demokracji i praworządności w celu ochrony wolności i otwartych społeczeństw (...) Chodzi o ich wolność - ale także o nasz pokój”³⁴⁴. Z tego względu Szwecja w początkowej fazie protestów zaproponowała misję wspierania demokracji w Tunezji, chcąc rozszerzyć ją o Egipt, które mogłyby zaowocować rozpoczęciem długiej ścieżki niezbędnych reform, w tym

³⁴¹ Ibidem.

³⁴² Choć Szwecja nie wymieniła konkretnych problemów innych państw członkowskich w tym dokumencie, można jednak uznać, iż miała na myśli ksenofobiczne i izolacjonistyczne tendencje o których wielokrotnie wspominali szwedzcy politycy na forum UE.

³⁴³ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2011 <https://www.regeringen.se/49b754/contentassets/48cc26d4fac146b195e41d4af479ea39/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2011> (dostęp 05.11.2020).

³⁴⁴ Ibidem.

reform gospodarczych oraz doprowadzić do powstania nowych konstytucji oraz rozpisania wolnych i uczciwych wyborów. W następstwie decyzji Rady Bezpieczeństwa ONZ, Szwecja wykazując zdolność do skutecznego wkładu w zarządzanie kryzysowe, wysłała w 2011 roku swoje samoloty do udziału w operacji NATO w Libii oraz udzieliła jej szerokiego wsparcia humanitarnego. W swojej sprawozdawczej mowie przed Riksdagiem w 2012 roku Carl Bildt podkreślał, iż jedynie dzięki otwartym i reprezentatywnym systemom politycznym, które szanują prawo do wolności, kraje Afryki Północnej będą w stanie wejść na drogę niezbędnych reform gospodarczych, zapewniających miejsca pracy, dobrobyt i rozwój szybko rosnącym populacjom. Szczególną uwagę minister poświęcił konieczności gwarancji praw kobiet i ochrony mniejszości przed nadużyciami. Prawa kobiet były coraz wyraźniej akcentowane w szwedzkiej polityce zagranicznej, a rząd przywiązywał dużą wagę do kwestii równości płci i roli kobiet we współpracy rozwojowej, uznając, iż kobiety są siłą napędową zwiększania demokratycznych praw i wolności, czego byliśmy świadkami podczas wstrząsów w świecie arabskim. Zyskująca na znaczeniu kwestia konfliktu w Syrii, ze względu na skalę przemocy, liczbę ofiar, kryzys humanitarny i impas w polityce międzynarodowej poprzez blokadę Rezolucji ONZ przez Rosję i Chiny była także przedmiotem działań Szwecji na forum międzynarodowym.

Zaangażowanie Szwecji na rzecz budowania wolności i demokracji nie ograniczała się jedynie do krajów Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, horyzont wschodni, mając na uwadze aktywną rolę jaką Szwecja odgrywała w Partnerstwie dla Pokoju, był także akcentowany. Między innymi rząd w Sztokholmie kolejny raz potępił nową falę ucisku w Mińsku. W przypadku obu regionów Szwecja dyskretnie udostępniła narzędzia do przełamania reżimowych blokad internetu, stojąc na stanowisku, iż wolność internetu toruje drogę wolności ludzi. Jak zauważył w swoim przemówieniu minister spraw zagranicznych “wolność w Internecie jest nadrzędnym interesem ochrony przepływów dóbr, które są podstawą otwartego społeczeństwa i zapewniają wiedzę, miejsca pracy i dobrobyt. Musimy chronić wolność internetu, którą państwa totalitarne i autorytarne reżimy chcą stłumić w obawie przed utratą przewagi informacyjnej i władzy”³⁴⁵.

Szwedzkie aspiracje do kontrolowania globalnych kryzysów i konfliktów przekładały się na odgrywanie przez nią aktywnej roli w wysiłkach na rzecz wzmocnienia zdolności Unii Europejskiej do wnoszenia wkładu w cywilne i wojskowe zarządzanie kryzysowe. Jednym z konkretnych przykładów jej zaangażowania było przewodzenie Nordyckiej Grupy Bojowej,

³⁴⁵ Ibidem.

wzmacniającej ogólny globalny potencjał UE oraz przyczyniającej się do wielostronnej współpracy w ramach ONZ. W kontrolę kryzysów wpisywało się również szwedzkie zaangażowanie w Afganistanie oznaczające wspieranie wysiłków koordynacyjnych ONZ, przy jednoczesnym zwiększaniu szwedzkiej obecności cywilnej, gdyż docelowo szwedzkie inicjatywy miały zostać przekazane afgańskim przywódcom cywilnym. Krajami, które pozostawały w agendzie działania Szwecji na rzecz trwałego monitorowania i budowania pokoju oraz bezpieczeństwa były: Pakistan (ze względu na działające na jego terenie grupy terrorystyczne, stanowiące zagrożenie regionalne i globalne), Iran (z uwagi na jego budzący niepokój program nuklearny, brak poszanowania praw i wolności człowieka, w tym wysoki wzrost liczby egzekucji. Szwecja stała się jednym z inicjatorów rezolucji Rady Praw Człowieka ONZ w sprawie sytuacji w zakresie praw człowieka w Iranie), Izrael i Palestyna (z uwagi na brak postępów w wysiłkach na rzecz pokoju i pogłębiający się kryzys humanitarny w Strefie Gazy. Szwecja udzielała politycznego i konkretnego wsparcia wysiłkom na rzecz zbudowania trwałego, demokratycznego państwa palestyńskiego), Kuba (przez potrzebę wdrożenia demokratycznych i gospodarczych reform, wsparcia dla sił demokratycznych i utrzymywania presji na reżim), Birma (z uwagi na konieczne reformy polityczne, w tym budowanie mechanizmów poszanowania praw człowieka i inicjację procesu pojednania), Kongo (sytuacja we wschodniej części Demokratycznej Republiki Kongo była zdominowana przez ogromną katastrofę humanitarną. Przemoc seksualna wobec kobiet i dziewcząt stała się szczególnie odrażającym aspektem tamtejszej wojny. Działania szwedzkiego rządu w tej dziedzinie skupiały się w szczególności na wdrażaniu Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 w sprawie Kobiet, Pokoju i Bezpieczeństwa³⁴⁶ oraz Rezolucji 1820 w sprawie przemocy seksualnej w sytuacjach konfliktowych)³⁴⁷.

Jak widać na powyższych przykładach, szeroki horyzont i określona tematyka - rozbudowa mechanizmów ochrony praw człowieka, budowanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, jaki obrała Szwecja w swoich działaniach w ramach polityki zagranicznej, potwierdza jej aspiracje do odgrywania ponadprzeciętnej roli w stosunkach międzynarodowych. Jednym z mechanizmów jej zapewnienia pozostawała ambitna polityka rozwojowa i gwarancje udzielania pomocy rozwojowej potrzebującym krajom. Punktem wyjścia dla ogólnej szwedzkiej polityki rozwojowej jest ograniczenie ubóstwa poprzez

³⁴⁶ *Landmark resolution on Women, Peace and Security*, Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women (OSAGI) United Nations, <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/> (dostęp 06.11.2020).

³⁴⁷ Resolution 1820 (2008), United Nations Security Council, [http://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](http://undocs.org/en/S/RES/1820(2008)) (dostęp 06.11.2020).

promowanie zrównoważonego i sprawiedliwego rozwoju, praw człowieka, demokracji i silnego społeczeństwa obywatelskiego. Przy pomocy, która w 2021 roku wyniosła 57,4 miliardów SEK - co odpowiadało 1% PKB - Szwecja pozostaje jednym z niewielu krajów, które osiągnęły cel pomocy ONZ³⁴⁸.

Szwedzka polityka zagraniczna w czasie kryzysu finansowego skupiała się także na działaniach związanych z budowaniem współpracy na poziomie europejskim, w celu zwalczania jego skutków, kreowaniem środków na rzecz budowania wzrostu i konkurencyjności w całej Europie - jako uzupełnienie bardziej bezpośredniego zarządzania kryzysowego. Z tego względu Szwecja akcentowała chęć zapewnienia wzrostu w Europie, poprzez poszerzanie i pogłębianie wspólnego rynku wewnętrznego, za pomocą inwestycji w badania i rozwój, które mogłyby również wspierać szwedzką otwartość na resztę świata³⁴⁹. Efektem tego zaangażowania było między innymi powołanie do życia Europejskiego Źródła Spalacyjnego (ESS) w Lund, międzynarodowego multidyscyplinarnego ośrodka badań neutronowych. Innym przykładem wdrożenia w życie koncepcji budowania wzrostu i konkurencyjności było zorganizowanie przez Szwecję forum współpracy brytyjsko-bałtycko-nordyckiej - Northern Future Forum - w celu omówienia kluczowych kwestii dotyczących wzrostu. Tematami szczególnie akcentowanymi przez Szwecję była przedsiębiorczość kobiet i zmiany demograficzne.

Zmiany klimatyczne od lat zajmowały ważne miejsce w szwedzkiej agendzie i były jednym z głównych priorytetów środowiskowych rządu, obok ochrony różnorodności biologicznej, środowiska morskiego i nietoksycznego środowiska. Od 2011 jednym z tematów środowiskowych najbardziej akcentowanych przez Szwecję stały się kwestie Arktyki. Mają one także bezpośrednie przełożenie na prowadzenie polityki zagranicznej Królestwa ze względu na mnogość interesów kilku państw stykających się w tym regionie oraz ich częściową lub wręcz zasadniczą odmienność - będąc miejscem geopolitycznej konfrontacji. Szwedzka polityka wobec Arktyki składa się z trzech kategorii: klimat i środowisko, rozwój gospodarczy i wymiar ludzki³⁵⁰. W interesie Szwecji pozostawało, aby nowo powstające działania w Arktyce były

³⁴⁸ Jak wskazują statystyki OECD Szwecja na przestrzeni ostatnich 14 lat co roku przeznacza niemal, bądź powyżej 1% PKB na pomoc rozwojową:

<https://stats.oecd.org/qwids/#?x=1&y=6&f=4:7,2:1,3:51,5:3,7:1&q=4:1,7+2:1+3:51+5:3+7:1+1:21+6:2006,2007,2008,2009,2010,2011,2012,2013,2014,2015,2016,2017,2018,2019> (dostęp 10.11.2020).

³⁴⁹ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2011

<https://www.regeringen.se/contentassets/4d06cce8a0444892970fe4b5d47b98c4/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2011> (dostęp 10.11.2020).

³⁵⁰ Sweden's strategy for the Arctic region, Ministry for Foreign Affairs, 2011

<https://www.government.se/contentassets/85de9103bbbe4373b55eddd7f71608da/swedens-strategy-for-the-arctic-region> (dostęp 10.11.2020).

regulowane wspólnymi i solidnymi ramami, a przede wszystkim koncentrowały się na zrównoważonym środowisku. Tym samym rząd stał na stanowisku, iż działania i współpraca w Arktyce muszą być prowadzone zgodnie z prawem międzynarodowym, w tym z Konwencją Narodów Zjednoczonych o prawie morza i innymi odpowiednimi umowami międzynarodowymi. Mając na uwadze fakt, iż Arktyka ze względu na swoje złoża naturalne jest obszarem styku interesów kilku krajów (Rosji, USA, Kanady, Norwegii, Danii, Finlandii i Islandii.) Szwecja dążyła do tego, aby Rada Arktyczna pozostała forum współpracy międzynarodowej i aby decyzje wobec regionu zapadały na drodze wspólnie wypracowanych rozwiązań, redukując tarcia między państwami, Szwedzka polityka wobec Arktyki opiera się na tych samych zasadach, którymi Sztokholm kieruje się w swojej całościowej polityce zagranicznej. Oprócz współpracy i zapewnieniu bezpieczeństwa w oparciu o prawo międzynarodowe, Szwedzi dążyli także do promowania zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego w całym regionie Arktyki. Szwecja wielokrotnie akcentowała swoją gotowość działania na rzecz znacznego ograniczenia globalnej emisji gazów cieplarnianych i krótkotrwałych czynników klimatycznych, ochrony wód Arktyki przed wyciekami ropy, ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej w Arktyce. Celem Szwecji było także zapewnienie, że przewidywane wydobycie ropy, gazu i innych zasobów naturalnych będzie odbywać się w sposób zrównoważony pod względem środowiskowym, gospodarczym i społecznym. Rząd w Sztokholmie w swojej strategii wobec Arktyki stawiał także na wymiar ludzki, dążąc do zapewnienia, aby ludy tubylcze - Sámi, miały większe możliwości zachowania i rozwoju swojej tożsamości, kultury i tradycyjnych gałęzi przemysłu.

4.7. Feministyczna polityka zagraniczna

W 2014 roku Szwecja zdecydowała się nadać nową formułę swojej polityce zagranicznej. Jako pierwsze państwo na świecie wdrożyło feministyczną politykę zagraniczną, która była “odpowiedzią na dyskryminację i systematyczne podporządkowanie, które wciąż są oznaką codziennego życia wielu kobiet i dziewcząt na całym świecie”³⁵¹. Feministyczny ton polityki zagranicznej był powiązany ze zmianami gabinetowymi, w 2015 roku w Szwecji

³⁵¹ Handbook Sweden's feminist foreign policy, Ministry for Foreign Affairs, https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassader/zimbabwe-harare/documents/handbook_swedens-feminist-foreign-policy.pdf (dostęp 12.11.2020).

powstał pierwszy na świecie rząd samookreślający się jako feministyczny, z wyraźną ambicją prowadzenia feministycznej polityki zagranicznej. Koncepcja feministycznej polityki zagranicznej zakłada systematyczne stosowanie perspektywy równości płci. Jest pojmowana jako metoda pracy jak i perspektywa, która przyjmuje trzy R (*Rights* - prawa, *Representation* - reprezentacja, *Resources* - zasoby) jako punkt wyjścia działań Szwedzkiej Służby Zagranicznej³⁵²:

- *Rights* - prawa: promowanie pełnego korzystania przez wszystkie kobiety i dziewczęta z praw człowieka, w tym poprzez zwalczanie wszelkich form przemocy i dyskryminacji, które ograniczają ich swobodę działania.
- *Representation* - reprezentacja: promowanie udziału i wpływu kobiet na procesy decyzyjne na wszystkich szczeblach i we wszystkich obszarach. Dążenie do dialogu z przedstawicielkami kobiet na wszystkich szczeblach, w tym w społeczeństwie obywatelskim.
- *Resources* - zasoby: podejmowanie starań, aby zapewnić środki na promowanie równości płci i równych szans wszystkich kobiet i dziewcząt w zakresie korzystania z praw człowieka, w tym promowanie ukierunkowanych środków dla różnych grup docelowych.

Szwedzka feministyczna polityka zagraniczna jest programem transformacji, który ma na celu zmianę struktur, zwiększenie widoczności kobiet i dziewcząt jako aktorów, przeciwdziałanie dyskryminacji i nierówności płci na wszystkich etapach życia i we wszystkich kontekstach. Z tego wynika, że szwedzka służba zagraniczna we wszystkich swoich częściach i w całej swojej rozciągłości, wyznaczyła sobie cel wzmocnienia wszystkich kobiet i dziewcząt, w oparciu o rzeczywistość, w której żyją³⁵³. Polityka równości płci opiera się na fundamentach szwedzkiego społeczeństwa, które to uznaje, iż równość ta jest absolutnie niezbędna dla prawidłowego rozwoju społeczeństwa, hołdując zasadzie, iż kobiety i mężczyźni powinni cieszyć się taką samą władzą w kształtowaniu społeczeństwa i własnego życia.

Obranie feministycznej orientacji przez Szwecję wpisuje się w koncepcję budowania polityki zagranicznej w oparciu o dyplomację niszową. Beata Ociepka opisując koncepcję dyplomacji niszowej zwraca uwagę na jej wykorzystanie szczególnie przez państwa małe i średnie, które budują swoją pozycję międzynarodową przy ograniczonych zasobach środków twardych (hard power). Jak zauważa “w efekcie wykorzystują swój potencjał niematerialny,

³⁵² Ibidem.

³⁵³ Szwedzka feministyczna polityka opiera się na intersekcjonalności, co oznacza uwzględnienie faktu, że ludzie mają różne warunki życia, różne poziomy wpływ i potrzeby.

aby osiągnąć wiarygodność jako uczestnik stosunków międzynarodowych. Dążą do tego poprzez akcesję do lub zakładanie organizacji międzynarodowych, w tym regionalnych, dzięki czemu budują sieci współpracy. Ze względu na niewielkie znaczenie międzynarodowe stosują dyplomację niszową, wybierając specjalizacje w polityce zagranicznej”³⁵⁴. Ze względu na zespolenie dyplomacji niszowej z dyplomacją publiczną zagadnienie to zostało szerzej poruszone w kolejnym rozdziale, opisującym przypadek Szwecji.

Uwypuklenie feministycznego tonu polityki zagranicznej Szwecji nie spowodowało reorientacji jej kierunków czy strategicznych celów. Prawa człowieka, w tym szczególnie akcentowanie praw kobiet, demokracja, pokój, ekonomiczny rozwój, zmiany klimatyczne, ochrona środowiska i akcentowany przy tym problem Arktyki, normy i wartości takie jak wolność, równość, solidarność, otwarte społeczeństwa, zasada państwa prawa pozostawały fundamentem szwedzkiej narracji i obszarem działania na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Królestwa pozostaje nastawiona na szeroką kooperację i współpracę międzynarodową z sąsiadami, w ramach Unii Europejskiej oraz jako bardziej aktywny członek ONZ.

Ostatnie lata stanowią nieprzerwane pogłębianie integracji w ramach Unii Europejskiej poprzez m.in. wspieranie akcesji państw zainteresowanych członkostwem w UE, rozbudową współpracy w ramach WPBIO oraz postulowaniem o budowanie wspólnoty o bardziej socjalnym charakterze - z funkcjonującymi rynkami pracy, skutecznymi i trwałymi systemami ochrony socjalnej oraz ulepszonym dialogiem społecznym.

Ukierunkowanie się na współpracę na forum ONZ w celu wzmacniania i budowania stabilności i pokoju na świecie, m.in. poprzez naciski na poszanowanie i egzekwowanie prawa międzynarodowego, rozbrojenie, misje humanitarne, pomoc rozwojowa, mediacje i dobre usługi, zrównoważony rozwój, porozumienie w sprawie zmian klimatycznych, pozostaje jednym z kluczowych celów szwedzkiej dyplomacji. Do prestiżowych osiągnięć polityki zagranicznej ostatnich lat zaliczyć należy wybranie Szwecji na członka niestałego Rady Bezpieczeństwa ONZ na lata 2017-2018, objęcie tego stanowiska było jednym z priorytetów szwedzkiego rządu, będącym także świadectwem globalnej polityki rządu. Priorytetami i ambicjami Królestwa na forum ONZ pozostaje promowanie budowania pokoju i zapobiegania konfliktom, dialogu - jako narzędzia aktywnego udziału kobiet w procesach pokojowych, przewodzenie realizacji Agendy 2030, praca na rzecz zreformowanej i bardziej przejrzystej Rady Bezpieczeństwa.

³⁵⁴ B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna ...*, op.cit., s. 296.

W ostatnich latach czynnikami, które wymusiły podjęcie wyraźnych kroków na forum międzynarodowym przez Szwecję, wpływając także na jej politykę wewnętrzną, były konflikty w Afryce Północnej (Arabska Wiosna) oraz wojna w Syrii, których skutkiem był m.in. napływ migrantów i uchodźców z terenów objętych konfliktem i sąsiednich państw. Szwecja była zaangażowana m.in. udzielając pomocy finansowej na rzecz UNHCR, ale także przyjmując uchodźców wywołując szeroką debatę publiczną w kraju na temat zasadności tego postępowania. W postulatach szwedzkiej służby dyplomatycznej kładzie się silny nacisk na koncentrowaniu się na pierwotnych przyczynach wysiedleń i na zapobieganiu konfliktom, a także na zwiększaniu wsparcia dla Agencji ONZ ds. Uchodźców i Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji. Kolejnym czynnikiem wywierającym wpływ na politykę zagraniczną Szwecji ostatnich lat było zachowanie Rosji - agresja na Ukrainę w 2014 roku i nielegalna aneksja Krymu, przejawiające się działaniami militarnymi, dezinformacją i operacjami wywierania wpływu, które doprowadziły do zwiększenia napięcia i destabilizacji sytuacji międzynarodowej. Szwecja zdecydowanie opowiedziała się za nałożeniem sankcji na Rosję, a jej aktywność na forum UE na rzecz wspierania Ukrainy była dowodem niesłabnącego zainteresowania Szwecji włączaniem Ukrainy w strukturę UE. Podstawą działania Szwecji była chęć obrony prawa międzynarodowego i europejskiego porządku bezpieczeństwa jednakże z zachowaniem tonu koncyliacyjnego. Jak wskazywała minister spraw zagranicznych Margot Wallström "Nasza odpowiedź jest oparta na zasadach i wartościach, jest zdecydowana, jasna i długoterminowa oraz sprzyja jedności UE (...) Będziemy utrzymywać dialog polityczny, przyjmować perspektywę długoterminową, wzywać Rosję do współpracy, a nie do konfrontacji oraz promować kontakty międzyludzkie. Uczynimy to bez uszczerbku dla naszego stanowiska opartego na zasadach"³⁵⁵. Inwazja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku wywołała natychmiastową reakcję Szwecji. Rząd ogłosił pakiety pomocy dla Ukrainy, obejmujące zarówno pomoc wojskową, jak i cywilną. Niedawne wsparcie udzielone Ukrainie wpisuje się w szerszą ideę międzynarodowej pomocy rozwojowej, jaką Szwecja przekazała Ukrainie w ostatnich latach³⁵⁶, jednak dramatyczna sytuacja spowodowana rosyjską agresją spowodowała konieczność udzielenia pomocy na większą niż dotychczas skalę. Minister spraw

³⁵⁵ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2017 <https://www.government.se/statements/2017/03/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2017/> (dostęp 12.11.2020).

³⁵⁶ Szwecja jest wieloletnim partnerem Ukrainy. Od 1995 r. zainwestowała na Ukrainie znaczne zasoby polityczne, finansowe i ludzkie. W 2014 r. Szwecja uruchomiła Regionalną Strategię Współpracy z Europą Wschodnią, Bałkanami Zachodnimi i Turcją, której Ukraina jest największym odbiorcą. W latach 2014-2020 ogólna pomoc udzielona Ukrainie przez Szwecję wyniosła ok. 175 mln euro, czyniąc Szwecję siódmym co do wielkości darczyńcą dla tego państwa.

zagranicznych Ann Linde w swoim przemówieniu podsumowała wieloletnie wsparcie dla Ukrainy i skupiła się na kolejnej części wydatków jakie Szwecja przeznaczy na wsparcie tego kraju: „Szwecja od wielu lat wspiera Ukrainę – od czasu odzyskania niepodległości do lutego 2022 roku wsparcie to wyniosło ok. 4 mld SEK. Od czasu rosyjskiej inwazji na Ukrainę wsparcie to zostało ponad dwukrotnie podwojone w wyniku szeregu decyzji dotyczących przyznaniu kolejnych 5,2 mld SEK na wsparcie wojskowe, pomoc humanitarną, gwarancje finansowe, wsparcie reform, operacje cywilne i wsparcie odbudowy państwa³⁵⁷.

Szwedzka polityka zagraniczna na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci przeszła znaczącą transformację, odchodząc od izolacjonistycznych tendencji w stronę neutralności, a następnie międzynarodowego zaangażowania i solidarności. Kluczową dla Królestwa pozostaje jego internacjonalistyczna orientacja, promocja oraz wcielania w życie takich szczegółowych wartości jak: solidarność, pokojowe załatwianie sporów, powszechny dobrobyt, prawa człowieka, poparcie prawa i organizacji międzynarodowych, społeczna sprawiedliwość. Ograniczony potencjał militarny i ekonomiczny, a także rozmiar państwa ma przełożenie na operowanie przez Sztokholm środkami z kategorii miękkiej siły, praktykując władzę społeczną, działając we wspólnocie międzynarodowej w roli wyznawcy, promotora i strażnika norm. Szwedzka polityka zagraniczna nieprzerwanie przywiązuje ogromną wagę do normatywnych i etycznych aspektów działalności zagranicznej, m.in do roli prawa międzynarodowego i znaczenia organizacji międzynarodowych w relacjach międzypaństwowych, podtrzymywania rządów prawa, sprawiedliwości, rozbudowie środków budowania zaufania i pokoju na świecie. Szwecja ze względu na charakter swojej polityki zagranicznej uznawana jest za wiarygodnego partnera w relacjach wielostronnych. Dzięki wieloletniej działalności na rzecz pokoju, demokracji, wolności, praw człowieka, udzielaniu odpowiedzialnej i hojnej pomocy rozwojowej, konsekwentnemu optowaniu w sprawie wolnego handlu i współpracy wielostronnej, ambitnemu stosowaniu narzędzi z obszaru soft power, zbudowała swoją pozycję na arenie międzynarodowej, ciesząc się szacunkiem i międzynarodowym uznaniem. Jak zauważa Margot Wallström w swojej parlamentarnej mowie na temat polityki zagranicznej Szwecji “w trudnych czasach szwedzka polityka zagraniczna opiera się na solidnych podstawach opartych na wartościach, takich jak prawa człowieka, demokracja i współpraca wielostronna. Po prostu stawianie własnego kraju na pierwszym miejscu byłoby samolubne i

³⁵⁷ Government Offices of Sweden, Press release from Ministry for Foreign Affairs, <https://www.government.se/press-releases/2022/09/government-approves-sek-500-million-to-ukraine-for-reconstruction-and-humanitarian-support/> (03.10.2022).

niemądre. To, co jest dobre dla świata, jest dobre dla Szwecji (...) Nasza pierwsza linia obrony to polityka zagraniczna, którą prowadzimy poprzez dyplomację, mediację, zapobieganie konfliktom i budowanie zaufania. Zwiększa to zdolność Szwecji do promowania odprężenia (détente) i stabilności zarówno w naszym sąsiedztwie, jak i na całym świecie”³⁵⁸. Przypadek Szwecji, jej ukierunkowanie na dyplomację niszową wiążącą się z dyplomacją pokojową i feministycznym wydzwinięciem polityki zagranicznej, pozostaje wyjątkowy w skali świata. Spójność narracji na forum krajowym i międzynarodowym nadaje Królestwu wyjątkową wiarygodność, buduje jego dyplomatyczny potencjał, pozwalając osiągać ambitne cele polityczne. Oparcie się także na mechanizmach soft power, odzwierciedlające się w kierunkach i działaniach polityki zagranicznej, pozwala osiągać Szwecji jej cele w większym stopniu, niż wynikałoby to z jej twardego potencjału (hard power).

³⁵⁸ Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2017 <https://www.government.se/statements/2017/03/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2017/> (dostęp 12.11.2020).

Rozdział 5. Dyplomacja publiczna Szwecji

Jak wykazano w poprzednich rozdziałach, Szwecja jest państwem o ugruntowanej pozycji w relacjach międzynarodowych. Charakter jej działań dyplomatycznych wynika z długotrwałej tradycji państwa, przywiązania do norm, wartości i kosmopolitycznej orientacji. Z uwagi na chęć pełnienia wyjątkowej roli w systemie międzynarodowym (akcentowanej w ramach jej dyplomacji niszowej, feministycznej polityce zagranicznej itd.) musi ona korzystać z wielu różnorodnych form dyplomatycznych, które mogą pomóc w realizacji jej ambicji. Jak wykazują badania dotyczące pozycjonowania państw, budowania ich znaczenia w stosunkach wielostronnych, kluczowe jest, aby wykorzystywać w tym celu miękkie zdolności kraju. Szwecja zdając sobie sprawę z rosnącej konkurencji i presji międzynarodowej, a także z jej aspiracji jako strażnika norm i wartości w świecie, podąża ścieżką, w której dyplomacja publiczna pomaga osiągnąć założone cele polityki zarówno krajowej, jak i międzynarodowej.

Niniejszy rozdział skupia się na zaprezentowaniu form i metod z jakich Szwecja korzysta w dyplomacji publicznej, jej celów, przejawów, praktyk, sfer, założeń, wytycznych, kierunków. Eksploruje on zagadnienia dotyczące organizacji szwedzkiej dyplomacji publicznej, jej usytuowania w systemie państwowym, poświęcając dużo uwagi Instytutowi Szwedzkiemu - naczelnemu organowi odpowiedzialnemu za realizację działań w ramach dyplomacji publicznej. W rozdziale poruszono kwestie dotyczące programów realizowanych przez Szwecję w jej dyplomatycznej agendzie - grantów, funduszy, wymiany akademickiej, pomocy rozwojowej, nauce języka, komunikowaniu o państwie. Ze względu na znaczenie nowych technologii dla rozwoju tego skandynawskiego państwa, rozdział skupia się także na zagadnieniu cyberdyplomacji stosowanej przez Szwecję, poświęcając uwagę także feministycznej cyberdyplomacji prowadzonej przez to państwo. Z uwagi na rosnące znaczenie wizerunku, czyli publicznej osobowości państwa, który jest źródłem ról przypisywanych państwom wywołując specyficzne oczekiwania wobec ich zachowań w stosunkach międzynarodowych oraz brandingowi jako najważniejszemu kanałowi przekazu tożsamości narodowej do odbiorców międzynarodowych, rozdział traktuje także o tych dwóch istotnych instrumentach dyplomacji publicznej.

5.1. Organizacja szwedzkiej dyplomacji publicznej

Instytut Szwedzki jest centralną organizacją szwedzkiej dyplomacji publicznej, pełni ważną misję w szwedzkiej pomocy rozwojowej, nie tylko w zakresie promocji demokracji i edukacji. Z tego powodu analiza dyplomacji publicznej Szwecji w znaczącym stopniu eksploruje organizację, cele działania, aktywności podejmowane właśnie przez Instytut Szwedzki. Jednakże Instytut Szwedzki jest częścią szerszego kontekstu instytucjonalnego dyplomacji publicznej tegoż państwa. Promocja Szwecji za granicą odbywa się nie tylko za pośrednictwem Instytutu, ale także poprzez inne podmioty i organizacje. Od 1995 roku w Szwecji działa Komitet Promocji Szwecji za Granicą (Sverige Nämnden för Sverigefrämjande - NSU), w skład którego wchodzi przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych ds. Promocji i Rynku Wewnętrznego UE oraz szefowie Business Sweden i VisitSweden, dyrektor generalny Instytutu Szwedzkiego, przedstawiciel działu prasowo-komunikacyjnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, przedstawiciel Ministerstwa Handlu i Przemysłu. NSU ponosi między innymi całkowitą odpowiedzialność za strategię komunikacyjną dotyczącą wizerunku Szwecji za granicą. Strategia komunikacji wizerunkowej Szwecji, w tym kluczowy jej element czyli Brand Sweden, istnieje od 2000 roku i zdaniem Jamesa Pammenta jej wdrożenie pociągnęło za sobą fundamentalną zmianę szwedzkiej dyplomacji publicznej i pracy Instytutu Szwedzkiego³⁵⁹. Zgodnie z zaleceniami zawartymi w Statens offentliga utredningar³⁶⁰ (SOU) SOU 1978: 56³⁶¹ na temat szwedzkiej wymiany kulturalnej i informacyjnej zagranicą, szwedzka dyplomacja publiczna kładła wcześniej nacisk na wymianę i kontakty kulturalne. Według Pammenta zmiana rozumienia dyplomacji publicznej w Szwecji mogła zostać sformułowana w raporcie SOU w 2003 roku (SOU 2003: 121³⁶²) traktującego o międzynarodowym badaniu kulturowym, w którym dyplomacja publiczna jest raczej definiowana jako jedno spośród narzędzi marketingowych, oddzielonych od kontaktów kulturowych. Tę zmianę podkreśla przeniesienie Instytutu Szwedzkiego z działu prasowego MSZ do wydziału inwestycji handlowych, promocji Szwecji i rynku wewnętrznego w 2007 roku. Ministrem odpowiedzialnym za Instytut Szwedzki jest Minister Handlu Zagranicznego.

³⁵⁹ J. Pamment, *New Public Diplomacy in the 21st Century. A Comparative Study of Policy and Practice*, London: Routledge, 2013, s. 99-100.

³⁶⁰ Statens offentliga utredningar (SOU) są oficjalnymi raportami rządu szwedzkiego. Jest to nazwa serii oficjalnych raportów komitetów powołanych i zwołanych przez rząd Szwecji w celu analizy problemów związanych z przygotowaniem propozycji ustawodawstwa.

³⁶¹ SOU 1978: 56 - Kultur och information över gränserna <https://lagen.nu/sou/1978:56> (dostęp 20.12.2021)

³⁶² SOU 2003:121 - Internationella kulturutredningen 2003 <https://lagen.nu/sou/2003:121> (dostęp 20.12.2021)

Umiejscowienie centralnego organu dyplomacji publicznej w ramach ministerstwa spraw zagranicznych jest dowodem na to, iż dyplomacja publiczna jest narzędziem polityki zagranicznej aktywnie stosowanym przez szwedzki rząd. Ze względu na zwierzchnią władzę ministra handlu zagranicznego można wyciągnąć wniosek, iż przed szwedzką dyplomacją publiczną stawiany jest wymóg wspierania interesów państwa ze szczególnym uwzględnieniem jego interesów gospodarczych. Biorąc pod uwagę fakt, iż w przypadku wielu innych państw, które dyplomację publiczną plasują raczej w ramach departamentów komunikacji ministerstw spraw zagranicznych, szwedzki przypadek zwraca się w stronę aktywnego i zaangażowanego wsparcia gospodarki państwa, a nie jedynie pomocowego charakteru działania dyplomacji publicznej.

W swoim raporcie “Rządowa kontrola szwedzkiej dyplomacji publicznej. O instrukcjach rządowych i liście regulacyjnym Instytutu Szwedzkiego 1998-2018” Andreas Åkerlund podsumowuje szwedzki system dyplomacji publicznej przy pomocy grafiki prezentującej jej poszczególne szczeble wraz z jej wykonawcami.

Rysunek 7. Szwedzka dyplomacja publiczna, poziomy i wykonawcy

Źródło: A. Åkerlund, Regeringsstyrning av svensk offentlig diplomati. Om Svenska institutets myndighetsinstruktioner och regleringsbrev 1998-2018, Förvaltningsakademien, 2020, s. 18.

Z powyższej grafiki wynika, iż komunikacja polityczna polega na wywieraniu wpływu na priorytety polityczne szwedzkiego rządu, co odbywa się zarówno poprzez tradycyjną dyplomację, czyli kontakty z rządami innych krajów, jak i z organizacjami ponadnarodowymi

oraz z opinią publiczną. W tym modelu komunikacja strategiczna polega na podnoszeniu i agregowaniu zagadnień dotyczących Szwecji poprzez komunikację tematyczną i kampanie, odbywającą się wspólnie lub w porozumieniu z władzami. Ostatecznie działania w zakresie budowania relacji są prowadzone przez Instytut Szwedzki wraz z innymi szwedzkimi agendami oraz przez partnerów reprezentujących biznes i społeczeństwo obywatelskie. Działanie to ma na celu nawiązanie trwałych kontaktów i wzbudzenie długoterminowego zaufania do Szwecji za granicą³⁶³. Ze względu na wyjątkowe znaczenie Instytutu Szwedzkiego dla dyplomacji publicznej Królestwa, jego dominującą rolę w jej tworzeniu, niniejsza analiza dyplomacji publicznej Szwecji w znaczącym stopniu poświęca uwagę właśnie tej organizacji.

5.2. Instytut Szwedzki

Instytut Szwedzki jest agencją publiczną, promującą zainteresowanie i zaufanie do Szwecji na całym świecie. Od powołania Instytutu w 1945 roku niezmiennie pracuje on nad rozwojem współpracy międzynarodowej i zwiększeniem zaufania do Szwecji na świecie. Szwedzka koncepcja dyplomacji publicznej, w której Instytut Szwedzki pełni najważniejszą rolę, opiera się o myśl, iż silne międzynarodowe zaufanie zwiększa szanse Szwecji na wspieranie demokratycznego i zrównoważonego rozwoju na świecie. Stwarza to również warunki do wywierania wpływu przez Szwecję na politykę międzynarodową, do prowadzenia przez nią handlu, przyciągania talentów i rozpowszechniania szwedzkiej kultury, pozwalając osiągać sukces na arenie międzynarodowej oraz gwarantując jej gospodarczy wzrost.

W swoich działaniach Instytut Szwedzki dąży do nawiązania współpracy i trwałych relacji z innymi krajami poprzez strategiczną komunikację i wymianę w dziedzinie kultury, edukacji, nauki i biznesu. Instytut podsumowuje swoją misję słowami “budujemy trwałe relacje między Szwecją i innymi krajami, aby zwiększyć zainteresowanie Szwecją. W tym celu udostępniamy informacje, rozwijamy umiejętności, promujemy wymianę kulturalną i współpracę oraz zapewniamy fundusze i granty. Wspieramy i współpracujemy z firmami, uczelniami, instytucjami kulturalnymi i ambasadami Szwecji na całym świecie. Ożywiamy narrację o współczesnej Szwecji i jej licznych osiągnięciach w dziedzinie innowacji, zrównoważonego rozwoju i kreatywności (...) Znaczenie budowania zaufania do Szwecji i

³⁶³ A.Åkerlund, *Regeringsstyrning av svensk offentlig diplomati. Om Svenska institutets myndighetsinstruktioner och regleringsbrev 1998-2018*, “Förvaltningsakademin” nr 22, 2020, s.18. <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1432244/FULLTEXT01.pdf> (dostęp 05.01.2022).

szwedzkich kompetencji jest wiodącą zasadą we wszystkich działaniach SI³⁶⁴”. Instytut działa w modelu opartym o budowanie relacji i sieci partnerstwa z szeregiem podmiotów, organizacji, a także indywidualnych osobowości. Agencja pozostaje w dialogu z opiniotwórcami, decydentami i osobami postrzeganymi jako talenty, a dialog ten jest integralnym aspektem całej pracy Instytutu Szwedzkiego przybierając formę programów, projektów i komunikacji cyfrowej. Rola Instytutu Szwedzkiego widoczna jest także w obszarze pomocy rozwojowej, gdyż angażuje się on w szeroką współpracę z krajami rozwijającymi się. Główny akcent tej współpracy kładziony jest na podnoszenie umiejętności i kompetencji osób, które mogą przyczynić się do rozwoju demokracji i prawa. W tym celu szwedzcy aktorzy - eksperci w dziedzinach praw człowieka, budowy demokracji, ale także edukacji oraz wspierania biznesu dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniami, tworzą relacje, które przynoszą obopólne korzyści. Zadaniem ekspertów jest między innymi przedstawianie Szwecji, jako państwa dobrego do życia, aby przyciągać studentów, naukowców i talenty z krajów objętych partnerstwem. Innym obszarem prac jest rozwijanie współpracy wokół państw Morza Bałtyckiego i Partnerstwa Wschodniego, gdyż jak zauważa sam Instytut “silne, długoterminowe partnerstwa zwiększają szanse na osiągnięcie zrównoważonego rozwoju w regionie³⁶⁵”.

Główne działania Instytutu Szwedzkiego obejmują analizowanie postrzegania Szwecji przez zagraniczne grupy docelowe i tego, w jaki sposób owe postrzeżenie wpływa na szanse szwedzkich aktorów za granicą, występowanie w roli eksperckiej na rzecz podmiotów prywatnych i publicznych, które chcą angażować się w rozpowszechnianie informacji o Szwecji, szerzenia szwedzkich umiejętności w celu budowania partnerstwa, kreowania pozytywnego szwedzkiego wizerunku i tym samym realizowania interesów Szwecji na arenie międzynarodowej. Instytut w swoim manifeście wymienia następujące cele swojego działania:

- Rozpowszechnianie informacji o szwedzkich wartościach i doświadczeniach w dziedzinie innowacji, zrównoważonego rozwoju, kultury i kreatywności.
- Rozwijanie współpracy w regionie Morza Bałtyckiego, która jest warunkiem wstępnym długofalowego rozwoju Szwecji i samego regionu.
- Wspieranie projektów, które zachęcają do demokratycznego rozwoju w naszych krajach partnerskich.
- Nawiązanie relacji między szwedzkimi partnerami a decydentami na całym świecie.
- Aktywne promowanie mobilności studentów, naukowców i wykwalifikowanej siły roboczej do i ze Szwecji.

³⁶⁴ Swedish Institute, our mission <https://si.se/en/about-si/our-mission/> (dostęp 21.12.2021).

³⁶⁵ Ibidem.

- Zapewnienie finansowania i innego wsparcia nauki języka szwedzkiego i programów poszerzania wiedzy o Szwecji za granicą.
- Prowadzenie szwedzkiego ośrodka kulturalnego za granicą - Instytutu Szwedzkiego w Paryżu³⁶⁶.

Kadra Instytutu posiada szeroki zakres kompetencji, agencja zrzesza politologów, kulturoznawców, prawników, architektów biznesu, ekonomistów, ekspertów do spraw mediów oraz profesjonalistów z wielu innych dziedzin, którzy razem wnoszą swój wkład w rozwój działania Instytutu służąc szwedzkim interesom.

5.2.1. Instytut szwedzki - kontrola polityczna

Początki działalności Instytutu Szwedzkiego sięgają roku 1945, kiedy powstał on jako wynik ówczesnej współpracy między szwedzkim państwem, prywatnymi firmami oraz szwedzkimi stowarzyszeniami i federacjami. Cieszył się on statusem stowarzyszenia, które było w połowie finansowane przez państwo szwedzkie, a w połowie przez szwedzkie środowisko biznesowe i inne organizacje. W 1970 r. Instytut zyskał charakter fundacji państwowej, a w 1998 r. przekształcony został w organizację podległą Ministerstwu Spraw Zagranicznych. Od 1998 roku Instytut Szwedzki jest agencją rządową, której misją jest promowanie Szwecji i szwedzkich interesów za granicą oraz tworzenie podwalin pod kontakty i długotrwałe stosunki między Szwecją i innymi państwami.

W kontekście międzynarodowym Instytut Szwedzki może być zatem postrzegany jako interesujący przykład procesu, w którym pierwotnie półpaństwowy aktor stał się z czasem częścią administracji państwowej. Ponieważ Instytut podlega obecnie Ministerstwu Spraw Zagranicznych - Ministrowi Handlu Zagranicznego, szwedzki model organizacyjny dyplomacji publicznej jest najbliższy francuskiemu, w którym znaczna część, lecz nie pełna³⁶⁷, dyplomacji

³⁶⁶ Ibidem.

³⁶⁷ Ceną, jaką państwo musi zapłacić, aby uniknąć podejrzeń o stosowanie państwowej propagandy, jest utrata pełnej kontroli nad sposobem kreowania komunikacji i przeniesienie części zadań i kompetencji na organizacje pozarządowe pozostawiając im autonomię w sposobach i formach działania. Jednocześnie to właśnie ta względna autonomia podmiotów niepaństwowych daje tym samym podmiotom legitymację w oczach zagranicznych odbiorców. Warto też wspomnieć, że w dyplomacji publicznej funkcjonuje wiele organizacji, które leżą na pograniczu stricte państwowym i niepaństwowym. Przykładem jest hiszpański Instituto Cervantes, czyli organizacja z radą nadzorczą, w skład której wchodzi zarówno król Hiszpanii, jak i przedstawiciele kultury i literatury hiszpańskojęzycznej, w tym przedstawiciele Ameryki Łacińskiej. W skład rady operacyjnej wchodzi zarówno przedstawiciele różnych hiszpańskich ministerstw, jak i członkowie wyżej wymienionej rady. Innym przykładem jest Instytut Konfucjusza Chińskiej Republiki Ludowej, który jest formalnie finansowany przez Fundację Konfucjusza podlegającą chińskiemu Ministerstwu Kultury. Fundacja z kolei otrzymuje dotacje zarówno od państwa chińskiego, jak i od chińskiego środowiska biznesowego.

publicznej prowadzona jest pod auspicjami państwa. Szwedzka dyplomacja publiczna jest więc w dużej mierze sprawą kontrolowaną przez państwo. Zasadnym jest zatem zwrócenie uwagi na polityczną kontrolę jego działań.

Zarządzanie przez rząd podstawowymi organami administracyjnymi jest częścią tego, co zwykle rozumie się przez ład polityczny. Punktem wyjścia do studiów nad politycznym zarządzaniem państwem jest to, co w literaturze nazywane jest parlamentarnym łańcuchem kontroli, gdzie ostatecznie to wola ludu, poprzez Riksdag i rząd, wyraża się w działaniach władz. W przypadku Szwecji działalność agencji rządowych podporządkowana jest przepisom prawa, w tym instrukcjom rządowym i pismom regulacyjnym. Stanowią one swego rodzaju koncentrację rządowej kontroli nad organami administracyjnymi. Instrukcja organu jest rozporządzeniem, który określa główne zadania organu, organizację i formę zarządzania. W corocznym piśmie regulacyjnym rząd określa pracę agencji w trakcie roku budżetowego i wyznacza ramy finansowe tej działalności. Warto wspomnieć, że oprócz instrukcji i pism regulacyjnych szwedzkie agendy podlegają szeregowi innych przepisów i regulacji takim jak ustawa o administracji publicznej, rozporządzenia rządu, projekt ustawy budżetowej, rozporządzeniu w sprawie audytu wewnętrznego, rozporządzeniu w sprawie wewnętrznego zarządzania i kontroli itd. Oprócz tego bezpośredniego nadzoru rządu istnieją również inne rodzaje kontroli, występujące w formie bardziej pośredniej. Ogólne stanowiska i wybory polityczno-ideologiczne, logika medialna itp. są przykładami tego, co Castillo i Ivarsson Westerberg nazywają światowym zarządzaniem widzianym jako kontrola pośrednia, szczegółowa. Na drugim biegunie kontroli pośredniej znajdują się ogólne dokumenty polityczne, strategie i podstawowe wartości, ale także misje nadzorcze lub propozycje polityczne.

Ramy działania Instytutu Szwedzkiego wyznacza prawodawstwo - szwedzki kodeks ustaw (Svensk författningssamling), który zawiera statuty i zarządzenia uchwalone i wyznaczone przez rząd, w tym publikację wszystkich nowych szwedzkich przepisów uchwalonych przez Riksdag. Rządowe pisma regulacyjne, instrukcje rządowe traktują także o misji, organizacji i formach działania Instytutu. Analiza instrukcji rządowych wydawanych od 1998 roku, od kiedy Instytut stał się organizacją państwową, pozwala na przyjrzenie się jego charakterystyce i pozwala wyciągnąć wnioski potwierdzające zasadność tezy, iż szwedzka dyplomacja publiczna ma za zadanie wspierać szwedzką politykę zagraniczną, podążając za kierunkami wyznaczonymi w myśli strategicznej państwa.

5.2.2. Instrukcje dla Instytutu Szwedzkiego w latach 1998 - 2009

W latach 1998 - 2009 instrukcje dotyczące Instytutu Szwedzkiego były niezwykle zwięzłe. Składały się z dziesięciu paragrafów, z których paragraf 1 w praktyce podsumował działalność instytutu: “Instytut Szwedzki ma za zadanie rozpowszechnianie wiedzy o Szwecji za granicą i odpowiadanie za wymianę z innymi krajami w dziedzinie kultury, edukacji, badań i społeczeństwa. Poprzez swoją międzynarodową działalność Instytut Szwedzki będzie promować szwedzkie interesy i przyczyniać się do wzrostu, zatrudnienia i rozwoju kulturalnego w Szwecji”³⁶⁸. Paragraf 2 przewidywał, że prace będą się odbywać w ścisłej współpracy z władzami zagranicznymi, a instytut będzie promować współpracę osób, władz, organizacji i przedsiębiorstw w Szwecji i za granicą”³⁶⁹. Do tego można dodać, że działalność w Szwedzkiego Centrum Kultury w Paryżu (Svenska kulturhuset i Paris - fr. Centre Culturel Suédois) została odrębnie uregulowana w paragrafie 8 w następujący sposób: “Szwedzki Instytut obejmuje Szwedzkie Centrum Kultury w Paryżu (Centre Culturel Suédois). Za pośrednictwem domu kultury instytut będzie rozpowszechniał wiedzę o szwedzkiej kulturze i promował wymianę między Szwecją a Francją w obszarze działania instytutu. Należy wziąć pod uwagę odpowiedzialność Państwowych Muzeów Sztuki za zbiory w domu kultury w Salonikach”³⁷⁰. Jak widać, sekcja ta zawierała zasadniczo podobne kwestie jak paragraf 1, ale ograniczała się do stosunków szwedzko-francuskich. Pozostałe części instrukcji dotyczyły głównie aspektów organizacyjnych organu. Instrukcja ta obowiązywała do 2007 roku, kiedy to przeszła niewielką korektę. Paragraf 1 nowej instrukcji uzyskał brzmienie: “Zadaniem Instytutu Szwedzkiego jest rozpowszechnianie informacji i wiedzy o Szwecji za granicą oraz wspieranie wymiany z innymi krajami w dziedzinie kultury, edukacji, badań, demokracji i społeczeństwa. Poprzez swoją międzynarodową działalność Instytut Szwedzki ma wzbudzać zainteresowanie i zaufanie Szwecją oraz przyczyniać się do wzrostu, zatrudnienia i rozwoju kulturalnego w Szwecji”³⁷¹. Instytut zachował swoją ogólną misję, jego działalność została rozszerzona o aspekt informowania o Szwecji poza granicami (a nie jedynie rozpowszechniania wiedzy jak to miało miejsce w poprzedniej instrukcji), a oprócz dziedzin kultury, badań i edukacji

³⁶⁸ Förordning (1997:1226) med instruktion för Svenska institutet, SFS 1997: 1226, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-19971226-med-instruktion-for_sfs-1997-1226 (dostęp 21.12.2021).

³⁶⁹ Ibidem.

³⁷⁰ Ibidem.

³⁷¹ Förordning (2007:1224) med instruktion för Svenska institutet, SFS 2007: 1224, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071224-med-instruktion-for_sfs-2007-1224 (dostęp 21.12.2021).

wskazywano teraz również na demokrację jako obszar, w którym będzie promowana wymiana. Zmianę charakteru zadań nałożonych na Instytut można zauważyć w paragrafie 3 w instrukcji z 2007 roku, który regulował stosunki organu z innymi podmiotami na polu gospodarczym stwierdzając, iż „Dotacje i inne wsparcie finansowe, w zależności od dostępności funduszy, mogą być udzielane osobom fizycznym i partnerom w obszarach działalności Instytutu Szwedzkiego”³⁷². Zmiana ta odzwierciedla ogólną ewolucję działalności instytutu, a mianowicie przejście w kierunku coraz większej liczby zleceń obejmujących transfery środków państwowych, zwłaszcza w zakresie pomocy rozwojowej.

Od roku 1998 zakres działania Instytutu wynikał z pism regulacyjnych, które zostały sporządzone zgodnie z dotacjami otrzymanymi przez organ. Finansowanie Instytutu, pochodzące z określonych środków z budżetu państwa, narzucało horyzont działalności organizacji. Sformułowano wówczas cele mające na celu zwiększenie wiedzy na temat szwedzkiego życia kulturalnego i społecznego za granicą, promowanie wymiany kulturalnej i naukowej, zwiększenie możliwości prezentowania szwedzkiej kultury w innych państwach i wzmocnienie szwedzkich interesów za granicą poprzez wydarzenia kulturalne i informacyjne, transfer wiedzy między Szwecją a krajami rozwijającymi się lub między Szwecją a krajami partnerskimi w Europie Wschodniej. Cele jakie postawiono przed Instytutem można podsumować następująco:

- produkcja materiałów i usług dla prowadzenia podstawowej działalności informacyjnej i kulturalnej z innymi krajami;
- wzmocnienie międzynarodowych kompetencji szwedzkiego społeczeństwa w zakresie wymiany informacji i kultury w/o Szwecji;
- prowadzenie, we współpracy z różnymi podmiotami, aktywnej wymiany informacji, kultury i doświadczeń, zwłaszcza z Europą Zachodnią, w celu wspierania wymiany Szwecji z państwami tego regionu i ogólnej promocji Szwecji;
- dostarczanie zagranicznym grupom docelowym wysokojakościowych informacji o Szwecji, spełniających wymogi rzeczowych, szybkich i aktualnych informacji o szwedzkim społeczeństwie i życiu kulturalnym;
- utrzymywanie roli informacyjnej, koordynacyjnej, pełnienie usług w stosunku do szwedzkich władz zagranicznych, które zaspokajają zapotrzebowanie na przekazywanie aktywnych i kierowanych popytem informacji o Szwecji oraz wdrażanie ukierunkowanych projektów dla różnych grup docelowych;

³⁷² Ibidem.

- odgrywanie aktywnej roli w promocji Szwecji na rzecz zwiększenia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia;
- promowanie transferu wiedzy do Europy Środkowej i Wschodniej oraz do krajów Trzeciego Świata;
- promowanie kultury demokracji w ramach pomocy międzynarodowej, szczególnie w ramach współpracy z Europą Środkową i Wschodnią;
- promowanie międzynarodowej wymiany akademickiej i wspólnych projektów naukowych;
- promowanie międzynarodowej wymiany kulturalnej.

W oparciu o instrukcje rządowe i cele przedstawione powyżej, Szwedzki Instytut można zatem określić jako organ pośredniczący między Szwecją a zagranicą, działający jako aktor dyplomacji publicznej. Jednak głównym celem stawianym przed Instytutem przez władze, tak jak stwierdzono w instrukcji, było “wspieranie szwedzkich interesów i przyczynianie się do wzrostu, zatrudnienia i rozwoju kulturalnego w Szwecji” (SFS 1997: 1226, § 1). Do ogólnych celów władz stawianych przed Instytutem Szwedzkim należy zaliczyć także ten, w którym Szwedzki Instytut „poprzez wymianę z innymi krajami w dziedzinie kultury, edukacji, badań i społeczeństwa wytwarza dobrą wolę i zaufanie do Szwecji jako partnera”. Cel ten, z niewielkimi różnicami, pojawia się ponownie we wszystkich pismach regulacyjnych w latach 1999–2008. Dlatego kreowanie działań w ramach dyplomacji publicznej Szwecji jest rozumiane tutaj jako ogólny cel władz, który z kolei miał być realizowany w następujących czterech obszarach:

1. Informowanie o Szwecji.
2. Działania w zakresie pomocy rozwojowej.
3. Transfer wiedzy i wymiana akademicka.
4. Wymiana kulturalna.

W kontekście działań z zakresu informowania o Szwecji, rolą Instytutu było wytwarzanie materiałów i usług o wysokiej jakości, wzmacnianie kompetencji i aktywna współpraca z innymi szwedzkimi podmiotami w celu informowania o państwie i koordynowania działań ze szwedzkimi władzami zagranicznymi. Od 2001 roku ten cel został sprecyzowany w następujący sposób: “Zwiększanie wiedzy i zainteresowania szwedzkim społeczeństwem, szwedzką kulturą i nowymi szwedzkimi obszarami wiedzy w innych państwach, z priorytetem położonym na państwa członkowskie UE, a tym samym przyczynianie się do zapewnienia Szwecji dobrej reputacji i budowania zaufania do tego kraju jako partnera”. Sformułowanie dotyczące zwiększania wiedzy o szwedzkim społeczeństwie i

kulturze oraz wzbudzanie zainteresowania Szwecją pozostaje niezmiennie w pismach regulacyjnych do 2008 roku.

Oprócz współpracy z Europą Środkową i Wschodnią, instytut prowadził również działalność na rzecz pomocy rozwojowej także na rzecz krajów rozwijających się. W latach 1998–2008 dotyczyło to przede wszystkim transferu wiedzy poprzez studia lub wizyty studyjne. List regulacyjny z 1998 r. zawiera następujące cele w tym obszarze: “Wysiłki Instytutu Szwedzkiego w zakresie stypendiów gościnnych i wymiany dotyczą wsparcia współpracy na poziomie indywidualnym między Szwecją a krajami rozwijającymi się. Działania mają na celu przekazywanie doświadczeń i wiedzy kadrze kierowniczej wyższego szczebla, ekspertom itp., którzy mają znaczenie dla budowania wiedzy w społeczeństwie i rozwijania badań. Działania są prowadzone zgodnie z wytyczonymi celami pomocy rozwojowej i promują rozwój gospodarczy i społeczny w krajach rozwijających się, zwłaszcza w obszarach, w których Szwecja posiada specjalistyczną wiedzę. Należy dążyć do równego podziału płci”. W 2001 roku cel został poszerzony o naukowców i studentów, co można postrzegać jako dostosowanie celu do rzeczywistości, gdyż stypendia gościnne były przeznaczone dla studentów i naukowców: “W celu promowania rozwoju gospodarczego i społecznego w krajach rozwijających się, Instytut Szwedzki będzie wspierał transfer wiedzy i doświadczenia do naukowców i studentów, jak również do kadry kierowniczej wyższego szczebla i ekspertów oraz innych osób z dziedzin, w których Szwecja posiada specjalną wiedzę”. Cel sformułowany w liście regulacyjnym z 2001 r. pozostał niezmienny do 2008 r.

Zadania Instytutu w ramach wymiany akademickiej często zbiegały się ze wsparciem udzielanym Europie Środkowej i Wschodniej. Instytut otrzymał jednak niewielką dotację na politykę edukacyjną. W 1998 r. celem prowadzonego przez Instytut grantu było „promowanie przez IS międzynarodowej wymiany akademickiej i wspólnych projektów naukowych”. Jednak cel ten szybko zniknął z agendy i w 2000 r. misją polityki edukacyjnej Instytutu stało się „promowanie nauczania w warunkach szwedzkich, a także rozpowszechnianie informacji o szwedzkiej edukacji i badaniach za granicą”. Zauważalny jest tutaj wyraźny trend. Misja Instytutu Szwedzkiego w zakresie szkolnictwa wyższego i badań została przeformułowana na początku XXI wieku w taki sposób, aby działania wymiany akademickiej w coraz większym stopniu koncentrowały się na wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej z jednej strony oraz na tzw. krajach rozwijających się, które były odbiorcami szwedzkiej pomocy rozwojowej. Jeśli chodzi o kontakty z resztą świata, misja instytutu ograniczała się do dostarczania informacji o Szwecji jako miejscu studiów oraz do pełnienia funkcji organu

koordynującego w Szwecji nauczanie szwedzkiego za granicą. Wszystko to można zobaczyć w liście regulacyjnym z 2002 r., w którym rząd zlecał instytutowi:

- podniesienie jakości i międzynarodowej konkurencyjności w szkolnictwie wyższym i badaniach,
- zwiększenie wiedzy i zainteresowania edukacją w Szwecji przez zagranicznych studentów,
- zwiększenie wiedzy i zainteresowanie Szwecją poprzez wsparcie nauczania języka szwedzkiego w innych krajach,
- podniesienie poziomu kompetencji stypendystów College of Europe i North2north.

W latach 1998–2005 Instytut Szwedzki otrzymał również rządowe finansowanie na rzecz polityki kulturalnej. Celem tego grantu w 1998 r. było „promowanie międzynarodowej wymiany kulturalnej i spotkań między krajami”. List regulacyjny z 2001 r. rozszerza cele postawione przed Instytutem w obszarze polityki kulturalnej na:

- poszerzenie wiedzy i świadomości na temat szwedzkiej kultury za granicą,
- promowanie kontaktów między instytucjami i osobami związanymi ze szwedzkim życiem kulturalnym w Szwecji i za granicą,
- wzmocnienie obecności literatury szwedzkiej za granicą.

W liście regulacyjnym z 2006 roku polityka kulturalna znika jako osobny obszar. Nie oznaczało to, że całkowicie zniknął cel związany z polityką kulturalną, ale można powiedzieć, że cele upowszechniania wiedzy o kulturze szwedzkiej i nawiązywania kontaktów między Szwecją i zagranicą zostały uwzględnione w opisanych wcześniej ogólnych celach dotyczących informowania o Szwecji. Jeśli chodzi o literaturę szwedzką, cel ten jest również częścią linii biznesowej Sverigefrämjandet „Informacje i prezentacja”. Kultura przestała więc być odrębnym obszarem działalności Instytutu Szwedzkiego, a stała się pod-aspektem szwedzkiej agendy informacyjnej.

W latach 1998-2009 można zauważyć pewną ciągłość i stabilność działań Instytutu Szwedzkiego w obszarze dyplomacji publicznej. Uwzględnione kierunki i obszary działań cechowały się stałością, nie dochodziło do reorientacji działań Instytutu przez rząd. Zmieniał się jednak geograficzny zasięg priorytetów szwedzkiej dyplomacji publicznej, widoczny w każdym z wyżej wymienionych czterech obszarów. Widzimy tutaj wyraźną korelację między kierunkami działań i tematami podejmowanymi przez Szwecję w ramach jej polityki zagranicznej i dyplomacji publicznej. Ewolucja zachodząca w priorytetach dyplomatycznych, wynikająca z dynamiki międzynarodowej, ma odzwierciedlenie w tym, na jakich państwach Szwecja skupiała największą uwagę w ramach dyplomacji publicznej. Nawiązując do

poprzedniego rozdziału, traktującego o polityce zagranicznej Królestwa, porównując konkretne lata strategii polityki zagranicznej z pismami regulacyjnymi dotyczącymi dyplomacji publicznej prowadzonej przez Instytut Szwedzki, można zauważyć nakładanie się obszarów geograficznych w obu przypadkach. Taka spójność widoczna jest w opowiadaniu się m.in. za zwiększeniem kontaktów i wymianą między instytucjami i osobami w dziedzinie kultury, edukacji, badań oraz gospodarki i społeczeństwa - w końcu lat 90. Szwecja uwzględniała Europę Zachodnią jako priorytetowy kierunek, by począwszy od roku 1998 większą uwagę kierować na polepszenie kontaktów między Europą a światem islamu, Bliskim Wschodem, ze szczególnym uwzględnieniem Palestyny i Gazy oraz krajów aktywnie uczestniczących w procesie pokojowym na Bliskim Wschodzie. Działania skierowane w stronę Europy Środkowo-Wschodniej były ważną częścią działalności Instytutu Szwedzkiego jeszcze przed jego przekształceniem się w organ władzy. Do kluczowych zagadnień poruszanych w ramach współpracy w danym regionie należy zaliczyć promowanie kultury demokracji (list regulacyjny z 2000 roku), zapewnienie głębszego zrozumienia kultury demokracji, a tym samym wzmocnienie umocnienia demokracji w krajach partnerskich (list regulacyjny z 2001 roku), wzmocnienie otwartości, struktury demokratycznej i promowanie kultury demokratycznej (list regulacyjny z 2008 roku). W latach 2001-2008 rozszerzono cele współpracy z Europą Środkowo-Wschodnią. Na przykład w liście regulacyjnym z 2002 r. jednym z wymienionych celów było „promowanie zrównoważonego rozwoju, pogłębionej integracji i partnerstwa w regionie Morza Bałtyckiego”. Cel ten był powiązany z trzema rządowymi wytycznymi, zgodnie z którymi działania Instytutu powinny promować akcesję państw Europy Środkowo-Wschodniej do UE, promować kontakty ze Szwecją i być przeniknięte perspektywą równości płci. Wytyczne dotyczące działań na rzecz wspierania akcesji do UE począwszy od 2004 roku zniknęły z listu regulacyjnego ze względu na akcesję w tym roku Polski i państw bałtyckich do Unii Europejskiej. Cele współpracy zostały także poszerzone w dziedzinie badań i edukacji. List regulacyjny z 2002 roku dodaje zadanie wzmocnienia potencjału badawczego i edukacyjnego w krajach partnerskich oraz stworzenia kreatywnych i długoterminowych sieci głównie między uniwersytetami i szkołami wyższymi w Szwecji. Dodatkowo osobny cel zyskał program Visby, który oprócz zacieśnienia współpracy wokół Morza Bałtyckiego, miałby również „zwiększyć zrozumienie kultur innych”. Nie oznaczało to zaprzestania współpracy z nowymi krajami UE, ale priorytety rządu w tym obszarze zostały przesunięte na państwa niebędące członkami UE, o czym mowa w instrukcjach dotyczących programu Visby w liście regulacyjnym z 2007 roku. Zwrócono w nim uwagę na zwiększenie zainteresowania Szwecją jako partnerem dla kolejnej grupy państw. Z tego powodu program przed programem Visby

stawiano cel przyczynienia się do stworzenia wzajemnie pogłębionej współpracy edukacyjno-badawczej między Szwecją i Estonią, Łotwą, Litwą, Polską, Rosją, Ukrainą i Białorusią.

Oprócz programu Visby jednym z flagowych programów Instytutu Szwedzkiego był program przywództwa, który posiadał podobny cel geograficzny. Program przywództwa skupiał się na promowaniu współpracy między Szwecją i Estonią, Łotwą, Litwą, Polską, Rosją, Ukrainą i Białorusią, a jego program był skierowany dla przyszłych liderów biznesu i sektora publicznego. List regulacyjny z 2008 roku zawiera dalsze rozszerzenie geograficzne, mianowicie w odniesieniu do ogólnej współpracy z tak zwanymi krajami nieobjętymi oficjalną pomocą rozwojową - Official Development Assistance (ODA), w Europie Wschodniej. Cele Instytutu Szwedzkiego dotyczące działań w tym obszarze wiązały się z przyczynieniem się do wzmocnienia otwartości, struktur demokratycznych i promowania kultury demokratycznej poprzez wymianę i współpracę w dziedzinie kultury i społeczeństwa, wspieranie transferu doświadczenia i wiedzy między naukowcami, wizyty studyjne. Współpracą objęte zostały Albania, Bośnia i Hercegowina, Gruzja, Kosowo, Macedonia, Mołdawia, Serbia, Turcja, Ukraina i Białoruś.

W latach 1998-2009 Instytut Szwedzki, poza wymienionymi powyżej czterema obszarami (informowanie o Szwecji, działania w zakresie pomocy rozwojowej, transfer wiedzy i wymiana akademicka, wymiana kulturalna), realizował także polecone mu zadania, które dotyczyły wspierania innych szwedzkich władz, organizacji lub współpracy z nimi. Wiązało się to m.in. z opracowaniem nowych strategii lub propozycji współpracy z innymi władzami, albo samodzielnym wykonaniem mniejszych zadań, takich jak ankieta, opracowanie nowych procedur lub administracja i finansowanie strony portalu Sweden Information. Poniższa lista uwzględnia najistotniejsze zadania zlecone Instytutowi w tym okresie:

- 2002 r. ustanowienie organu konsultacyjnego między Instytutem a uniwersytetami i kolegiami, który będzie odpowiedzialny za krajową koordynację działań informacyjnych i marketingowych za granicą w celu zwiększenia wiedzy i zainteresowania Szwecją jako krajem edukacyjnym.
- 2006 r. odpowiadanie za koszty prowadzenia strony portalu Sverigeinformation, Sweden.se, którą Instytut administruje w imieniu Board for Sweden Promotion Abroad (NSU).
- 2006 r. w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych wdrożenie i finansowanie programu szkoleniowego dla pracowników ministerstwa zajmujących się prasą, informacją i kulturą.

- 2006 r. w celu promowania wymiany polityków z krajami priorytetowymi Europy Wschodniej, opracowanie procedur szybkiego rozpatrywania wniosków o współpracę.
- 2006 r. opracowanie procedur obsługi wizyt studyjnych polityków.
- 2006 r. wspólnie z Sida przygotowanie propozycji skupiającej się na wymianie kulturalnej z krajami ODA.
- 2008 r. w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych przygotowanie działań w związku ze szwedzką prezydencją w UE 2009.
- 2008 r. opracowanie raportu dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych na temat obchodów roku 1709 (bitwa pod Połtawą). Propozycja dotyczy tego, jak historyczne doświadczenia z wydarzeń w Połtawie mogą zostać wykorzystane w dzisiejszym społeczeństwie.

5.2.3. Instrukcje dla Instytutu Szwedzkiego w latach 2009 - 2019

Od roku 2009 mamy do czynienia z istotną zmianą wprowadzoną w instrukcjach rządowych. Ogólna zmiana w rządowych pismach regulacyjnych (tj. dotycząca wszystkich podmiotów i organów podlegających szwedzkiemu rządowi), które weszły w życie od 2009 r., oznaczała, że instrukcje szwedzkiego rządu stały się bardziej kompleksowe. Szwedzki Instytut nie był wyjątkiem. Nowa instrukcja Instytutu, która weszła w życie w 2009 r., była obszernym rozszerzeniem dokumentu z 2007 r., w której czynności, które wcześniej określano w pismach regulacyjnych, zostały przeniesione do instrukcji organu. Ponadto zmieniono akapit wprowadzający, który w wersji z 2009 uzyskał następujące brzmienie: „Instytut Szwedzki ma za zadanie rozpowszechnianie informacji i wiedzy o Szwecji za granicą oraz promowanie współpracy i długoterminowych stosunków z innymi krajami w dziedzinie kultury, edukacji i badań oraz demokracji i społeczeństwa”³⁷³. Zapis o tym, że instytut przyczyni się do „wzrostu, zatrudnienia i rozwoju kulturalnego w Szwecji”, znajdujący się w instrukcjach z 2007 roku, został zatem usunięty, co dało Instytutowi bardziej czytelny zakres działania dotyczący działalności zagranicznej.

Paragraf 2, który w wersji z 2007 r. zalecał Instytutowi jedynie ścisłą współpracę ze szwedzkimi władzami zagranicznymi i innymi podmiotami w kraju i poza nim, przeszedł

³⁷³ SFS 2009:898 Förordning om ändring i förordningen (2007:1224) med instruktion för Svenska institutet https://www.lagboken.se/Lagboken/start/sfs/sfs/2009/800-899/d_579362-sfs-2009_898-forordning-om-andring-i-forordningen-2007_1224-med-instruktion-for-svenska-institutet (dostęp 10.01.2022).

poważną zmianę. W tym miejscu dodano siedem nowych punktów, które odpowiadają wytycznym zawartych w pismach regulacyjnych przed 2009 rokiem. Paragraf 2 stanowi, iż: “W szczególności Instytut Szwedzki ma:

1. w ramach dyplomacji publicznej wzbudzać zainteresowanie i zaufanie do Szwecji oraz stale monitorować i oceniać wizerunek Szwecji za granicą;
2. zarządzać w ramach swoich kompetencji rządowymi stypendiami i grantami w celu promowania międzynarodowej wymiany w dziedzinie kultury, edukacji i badań, społeczeństwa oraz międzynarodowej wymiany doświadczeń i mediów;
3. zwiększyć znajomość Szwecji i języka szwedzkiego i wzbudzenie zainteresowanie nimi poprzez wspieranie nauczania języka szwedzkiego na poziomie uniwersyteckim w innych krajach oraz odpowiadać za ogólną koordynację pomocy państwa dla nauczania szwedzkiego za granicą dla obywateli niebędących obywatelami Szwecji;
4. informować i promować szwedzkie szkolnictwo wyższe w innych państwach w celu zwiększenia wiedzy i zainteresowania edukacją i badaniami naukowymi w Szwecji wśród studentów i naukowców za granicą;
5. promować zainteresowanie Szwecją wśród cudzoziemców poszukujących pracy i być organem koordynującym międzynarodowe inicjatywy informacyjne w tej dziedzinie;
6. w ramach międzynarodowej współpracy rozwojowej w Europie Wschodniej promować otwartość i rozwój demokratyczny, gospodarczy i społeczny w krajach partnerskich poprzez wspieranie transferu doświadczeń i wiedzy do naukowców i studentów oraz do kadry kierowniczej i ekspertów na obszarach, w których Szwecja posiada wiedzę ekspercką;
7. w ramach współpracy w zakresie dokonywania reform w Europie Wschodniej przyczyniać się również do wzmocnienia przejrzystości i struktur demokratycznych oraz promowania kultury demokratycznej w krajach partnerskich poprzez wymianę i współpracę w dziedzinie kultury i społeczeństwa³⁷⁴.

Cele stawiane przed Instytutem są zbieżne z tymi, które zawarte były w latach poprzednich. Można zauważyć, że nowym obszarem pracy dla instytutu był punkt 5, ponieważ promowanie Szwecji jako miejsca docelowego dla imigrantów zarobkowych nie było wcześniej jednym z zadań Instytutu. Nowa instrukcja Instytutu w paragrafie 2a regulowała metody pracy instytutu i stosunki z innymi władzami i podmiotami społecznymi. Określono w nim, iż Instytut Szwedzki ma prowadzić swoją działalność w ścisłej współpracy ze szwedzkimi władzami zagranicznymi i promować współpracę i udział osób, władz, przedsiębiorstw i innych

³⁷⁴ Ibidem.

organizacji, zarówno na szczeblu lokalnym i regionalnym, jak i krajowym w Szwecji i za granicą oraz, że w ścisłej współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych ma stale rozwijać współpracę ze szwedzkimi placówkami dyplomatycznymi oraz wdrażać i finansować programy szkoleniowe i inicjatywy podnoszące umiejętności pracowników oddelegowanych i zatrudnionych lokalnie do zadań promujących Szwecję zagranicą³⁷⁵. Ogólnie można stwierdzić, że wraz z przejściem od rządowych pism regulacyjnych w stronę instrukcji organu, zadania i forma pracy Instytutu nie uległa fundamentalnej zmianie.

Rok 2015 przyniósł zmianę instrukcji Instytutu Szwedzkiego. Pod wieloma względami nowa instrukcja była krótszą i bardziej ukierunkowaną wersją poprzedniej, ale niektóre zmiany uzasadniają jej dokładniejszą analizę. W instrukcji z 2015 r. paragraf 1 uzyskał nowe brzmienie: “Zadaniem Instytutu Szwedzkiego jest rozpowszechnianie informacji i wiedzy o Szwecji i języku szwedzkim za granicą oraz promowanie współpracy i długotrwałych stosunków z innymi krajami w dziedzinie kultury, edukacji i badań oraz ogólnie demokracji i życia społecznego. Działania agencji mają na celu zwiększenie zainteresowania i zaufania świata zewnętrznego względem Szwecji, zacieśnienie współpracy w najbliższym regionie Szwecji oraz promowanie demokratycznego, sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju globalnego”³⁷⁶. Przede wszystkim koniec drugiego zdania sekcji stawia Instytut w nowym świetle. Od 2015 r. głównym celem działalności Instytutu Szwedzkiego stała się nie tylko praca na rzecz Szwecji (jej rozwoju przy pomocy dyplomacji publicznej) w wymiarze aktywności międzynarodowej, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru lokalnego - zadania, które są stałe od 1998 r. - ale także przyczynianie się do osiągnięcia globalnych celów dotyczących demokracji, sprawiedliwości i zrównoważonego rozwój. Wynika to najprawdopodobniej z polityki globalnego rozwoju przyjętej przez Riksdag w 2003 r. Wraz z nowym brzmieniem paragrafu 1 i idącymi za tym konsekwencjami dla działania Instytutu, szwedzka dyplomacja publiczna wraz z pomocą rozwojową zyskała nowe ramy polityczne.

W porównaniu z 2009 r. instrukcja z 2015 r. zawiera odchudzony paragraf 2, przy czym zachowano jego zasadniczą treść mówiącą o zadaniach stawianych przed organizacją, która to miała:

1. monitorować, analizować i promować wizerunek Szwecji za granicą,

³⁷⁵ Ibidem.

³⁷⁶ SFS 2015:152 Förordning med instruktion för Svenska institutet
<https://filedn.com/ljdBas5OJsrLJOq6KhtBYC4/forarbeten/sfs/2015/sfs-2015-152.pdf> (dostęp 12.01.2022).

2. wspierać nauczanie języka szwedzkiego na poziomie uniwersyteckim w innych krajach i odpowiadać za ogólną koordynację pomocy państwa dla nauczania języka szwedzkiego za granicą na rzecz osób niebędących obywatelami Szwecji,
3. promować i informować o szwedzkim szkolnictwie wyższym w innych krajach,
4. w części działań finansowanych z pomocy rozwojowej przyczyniać się do realizacji celów polityki rozwojowej rządu, w tym demokracji, większego poszanowania praw człowieka i praworządności, promować szeroką współpracę kulturalną oraz w ramach tych działań zarządzać stypendiami rządowymi oraz grantami promującymi wymianę międzynarodową; wspierać transfer doświadczeń i wiedzy do naukowców, studentów, kadry kierowniczej wyższego szczebla i ekspertów w dziedzinach, w których Szwecja posiada wiedzę ekspercką,
5. w ramach współpracy bałtyckiej, w tym z Rosją, rozwijać stosunki Szwecji z regionem Morza Bałtyckiego³⁷⁷.

Zmiany w dokumencie z 2015 roku zauważalne są chociażby w usunięciu podpunktu dotyczącego informowania osób poszukujących pracy w Szwecji. Istotna zmiana dotyczy ram działania pomocy rozwojowej. W ramach działań z zakresu pomocy rozwojowej rząd zdecydował odwołać się do celów polityki pomocy rozwojowej, co oznacza, że Instytut miał kierować się celami sformułowanymi w innych dokumentach zarządzających. Dodatkowo z instrukcji z 2015 znika odwołanie do Europy Wschodniej, co można połączyć z dostosowaniem do obowiązującej wówczas polityki pomocowej i kierunków polityki zagranicznej. Staje się to jeszcze wyraźniejsze, gdy weźmie się pod uwagę punkt 5, ponieważ nacisk nie jest skoncentrowany na Europie Wschodniej, ale na obszarze Morza Bałtyckiego, a jednocześnie instrukcja tworzenia relacji w tym obszarze nie jest związana ze szwedzką pomocą rozwojową. To, co od dawna było jednym z głównych zadań Instytutu Szwedzkiego - współpraca na rzecz rozwoju z Europą Wschodnią - na mocy tego listu regulacyjnego rozwinęło się w dwóch różnych kierunkach. Z jednej strony w kierunku współpracy rozwojowej z innymi krajami, z drugiej w kierunku budowania relacji w regionie Morza Bałtyckiego, ale bez bezpośredniego związku z polityką pomocy rozwojowej.

Rok 2019 przyniósł aktualizację instrukcji dla Instytutu Szwedzkiego. W porównaniu z instrukcją z 2015 roku nowego brzmienia nabrał paragraf 1, w którym to cele stawiane przed Instytutem określano następująco: "Szwedzki Instytut będzie rozpowszechniać informacje i wiedzę o Szwecji, promować szwedzkie interesy na arenie międzynarodowej i przyczyniać się

³⁷⁷ Ibidem.

do długotrwałych stosunków między Szwecją a innymi państwami. Działania agencji mają na celu:

1. zwiększyć zainteresowanie i zaufanie świata zewnętrznego do Szwecji,
2. przyczynić się do wzrostu dobrobytu i stabilności w bezpośrednim sąsiedztwie Szwecji oraz we wschodnim i południowym sąsiedztwie Unii Europejskiej,
3. promować demokratyczny, sprawiedliwy i trwały rozwój poprzez tworzenie możliwości dla lepszych warunków życia dla ludzi żyjących w ubóstwie i ucisku³⁷⁸.

W dokumencie z 2019 roku niezmiennie względem poprzedniej instrukcji pozostają cele dotyczące rozpowszechniania informacji i wiedzy o Szwecji, zwiększenia zainteresowania i zaufania świata zewnętrznego względem Szwecji. Z celu dotyczącego przyczyniania się do długotrwałych stosunków między Szwecją a innymi państwami znika zapis doprecyzowujący dziedziny w jakich te stosunki miałyby być nawiązywane (kultura, edukacja i badania oraz ogólnie demokracji i życie społeczne). Zmiana ta nie oznacza, iż Instytut Szwedzki porzucał działalność w tych sferach, wszystkie one mają swoje umiejscowienie w rocznych pismach regulacyjnych stworzonych dla organizacji. Usunięcie katalogu należy uznawać za rozszerzenie ram działania Instytutu, którego zakres aktywności mógł dzięki temu zabiegowi ulec powiększeniu. Cel związany z promowaniem demokratycznego, sprawiedliwego i trwałego rozwoju, względem swojej wersji z 2015 roku, został uściślony o to w jaki sposób Instytut będzie realizować to postanowienie. Tworzenie przesłanek dla lepszych warunków życia ludzi żyjących w ubóstwie i ucisku zbieżne jest z dokumentami programowymi szwedzkiej polityki zagranicznej. Zmiany w nowej instrukcji dotyczą całkowitego usunięcia celu traktującego o rozpowszechnianiu informacji i wiedzy o języku szwedzkim za granicą. Tendencja odchodzenia od tego celu w stronę zadania widoczna była od 2011 roku, kiedy to znaczenie promocji języka szwedzkiego w Finlandii było stopniowo eliminowane ze Szwedzkiej agendy. Dodatkowym celem postawionym w 2019 roku przed Instytutem było przyczynianie się do wzrostu dobrobytu i stabilności i to nie tylko w bezpośrednim sąsiedztwie Szwecji, ale także we wschodnim i południowym sąsiedztwie Unii Europejskiej. W tym zapisie znajduje się nawiązanie do strategii polityki zagranicznej, która wymienia taki sam priorytet działania szwedzkich służb dyplomatycznych oraz przesuwa uwagę także na południowych sąsiadów UE. Tym samym działalność Instytutu, cele przed nim postawione, wynikające bezpośrednio z dokumentu programowego ministerstwa spraw zagranicznych, dowodzą

³⁷⁸ SFS 2019:1301, Förordning om ändring i förordningen (2015:152) med instruktion för Svenska institutet, 2019 <https://svensksforfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2019-12/SFS2019-1301.pdf> (dostęp 14.01.2022).

integralności działania Instytutu na rzecz szwedzkiej polityki zagranicznej, wspierając jej ambicje i umożliwiając realizację jej misji i wizji. Jedną z największych zmian w instrukcji z 2019 roku było dodanie nowego celu działania Instytutu, któremu zlecono promowanie szwedzkich interesów na arenie międzynarodowej. Zapis ten nie zmieniał charakteru działań instytucji, gdyż jej poczynania w całej swojej rozciągłości zmierzały do wspierania interesów państwa, jednakże uwzględnienie tego zapisu w instrukcji świadczy o nadaniu większej rangi działalności Instytutu. Skupienie się na kategorii interesów w przestrzeni międzynarodowej i uwzględnienie ich w instrukcji, odzwierciedlają światową tendencję do wykorzystywania dyplomacji publicznej i krajowych podmiotów odpowiedzialnych za jej kreowanie, do bardziej aktywnego i kompleksowego rozumienia i eksploatacji potencjału dyplomacji publicznej przez państwa, w tym przez Szwecję. Przestaje być ona „dodatkiem komunikacyjnym”, a staje się być ważnym narzędziem wykorzystywanym w polityce zagranicznej państwa, zmierzającym do realizacji jego interesów w przestrzeni międzynarodowej.

W porównaniu z 2015 r. instrukcja z 2019 r. powróciła do koncepcji rozszerzonej wersji paragrafu 2 (który to w 2015 roku został odchudzony), przy czym ponownie zachowano jego zasadniczą treść mówiącą o zadaniach stawianych przed organizacją, która to miała:

1. Poprzez komunikację promować wizerunek Szwecji za granicą i rozpowszechniać informacje o szwedzkich rozwiązaniach społecznych. Instytut miał uczynić to poprzez własne działania i działania wspierające szwedzkie władze zagraniczne oraz inne podmioty państwowe i prywatne, które działają na arenie międzynarodowej w celach promowania Szwecji za granicą. Obejmowało to wdrażanie i finansowanie programów szkoleniowych i inicjatyw podnoszących kompetencje pracowników wykonujących zadania promujące Szwecję poza granicami kraju.
2. Prześledzić i przeanalizować wizerunek Szwecji w innych państwach. Organ regularnie przekazuje swoje analizy rządowi (Ministerstwu Spraw Zagranicznych). Szczególny nacisk został położony na identyfikację nowych trendów w przepływie informacji i dezinformacji, które mają wpływ na Szwecję.
3. Poprzez swoją komunikację przyczyniać się do tworzenia warunków dla wzrostu gospodarczego w Szwecji poprzez zwiększenie handlu i ilość inwestycji, a także poprzez przyciąganie zagranicznych ekspertów.
4. Promować Szwecję i Szwedów jako naród wiedzy, informując o szwedzkim szkolnictwie wyższym, badaniach i innowacjach oraz rozpowszechniać informacje na temat szwedzkiego szkolnictwa wyższego w innych państwach.

5. Promować szeroką i długoterminową międzynarodową współpracę kulturalną poprzez współpracę z aktorami sektora kultury w Szwecji i za granicą.
6. Wspierać i współpracować z zagranicznymi władzami i innymi podmiotami w celu rozwijania relacji i sieci z zagranicznymi studentami, badaczami, decydentami i ekspertami, którzy mieszkali w Szwecji.
7. Wspierać nauczanie języka szwedzkiego - jako języka obcego, na poziomie uniwersyteckim w innych krajach i odpowiadać za ogólną koordynację pomocy państwa w nauczaniu języka szwedzkiego za granicą dla osób niebędących obywatelami Szwecji.
8. W ramach rządowej współpracy bałtyckiej, w tym współpracy rosyjskiej, rozwijać stosunki Szwecji z regionem Morza Bałtyckiego w celu wykorzystania szans i sprostania wspólnym wyzwaniom w regionie, zgodnie ze strategiami ustalonymi przez rząd dla regionu Morza Bałtyckiego i Rosji. Działania te miały przyczynić się do demokratycznego, trwałego rozwoju w regionie, a także promować wymianę międzynarodową i współpracę, na przykład w dziedzinie kultury, środowiska akademickiego, społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego i administracji publicznej.
9. W ramach części działań finansowanych z pomocy rozwojowej, przyczynić się do realizacji celu wyznaczonego przez Riksdag dla szwedzkiej międzynarodowej pomocy rozwojowej: stworzenia możliwości poprawy warunków życia ludzi żyjących w ubóstwie i ucisku³⁷⁹.

Od 2019 roku w instrukcji pojawiają się zapisy dotyczące monitorowania, analizowania i promowania wizerunku Szwecji za granicą, ale także informacje o szwedzkich rozwiązaniach społecznych oraz kwestiach związanych z dezinformacją, które mają wpływ na wizerunek Szwecji. Jest to odpowiedź między innymi na narastającą antyimigracyjną propagandową maszynę oraz związane z tym tendencje szerzenia fake newsów o Szwecji³⁸⁰, która to przedstawiana była jako państwo, w którego większych miastach istnieją niebezpieczne strefy (pojawiające się po napływie zwiększonej liczby obcokrajowców, którzy przybyli do Szwecji w czasie kryzysu uchodźczego). Inną motywacją walki z dezinformacją było zapobieganie wpływaniu na wyniki wyborów przez fałszywe konta - boty, obecne w mediach społecznościowych³⁸¹. Instytutowi w 2019 roku powierzono misję edukacji szwedzkich władz

³⁷⁹ Ibidem.

³⁸⁰ W kontekście walki z dezinformacją można przywołać przypadek artykułu "Szwedzcy naukowcy proponują kanibalizm w celu zwalczania problemów klimatycznych" opublikowanego na prawicowo-populistycznej amerykańskiej stronie medialnej Breitbart, która według raportu SI Sverigebilden 2019, stała się jednym z dziesięciu najczęściej publikowanych anglojęzycznych artykułów o Szwecji w mediach społecznościowych tamtego roku.

³⁸¹ J. Fernquist, I. Kaati, N. Akrami, K. Cohen, R. Schroeder, *Bots and the Swedish Election – A Study of Automated Accounts on Twitter*, FOI Memo 6458, 2018, <https://perma.cc/75PD-HZXM>. (dostęp 15.01.2022).

zagranicznych oraz innych podmiotów państwowych i prywatnych, które działają na arenie międzynarodowej, na temat realizacji działań zmierzających do promocji Szwecji za granicą. Zmieniono zapisy dotyczące promowania i informowania o szwedzkim szkolnictwie, rozszerzając zakres aktywności także o badania i innowacje i nawiązywanie regularnej współpracy z wieloma podmiotami w celu budowania edukacyjnej sieci. Pomimo dodania nowych zapisów w instrukcji, zadania zmierzające do przyciągania wykwalifikowanych pracowników do Szwecji był obecne w agendzie Instytutu od samego początku jego powołania do życia. Zatem charakter zadań dodanych do instrukcji należy uznać jako doprecyzowujący względem obszaru współpracy podejmowanej przez Instytut z podmiotami zagranicznymi. Sprecyzowanie zapisów instrukcji dotyczy także materii współpracy w obszarze Morza Bałtyckiego. Zagadnienia wyszczególnione w dokumencie związane z działaniami przyczyniającymi się do wspierania demokracji, społeczeństwa obywatelskiego, trwałego rozwoju w regionie, współpracy akademickiej, administracji publicznej można rozpatrywać jako odpowiedź na ciągłe tendencje Rosji zmierzające do prób destabilizacji sytuacji w regionie³⁸². Ponadto Szwecja dążąc do ochrony elementów przyrodniczych i bioróżnorodności Bałtyku, postanowiła także wykorzystać potencjał dyplomacji publicznej i współpracować z partnerami w regionie za pośrednictwem Instytutu Szwedzkiego. W instrukcji wprowadzone zostało bezpośrednie odwołanie do strategii rządowej dla regionu Morza Bałtyckiego i Rosji, która to jest nadrzędna względem działań podejmowanych przez Instytut w zakresie owej kooperacji. Zdecydowanie jedną z najważniejszych zmian w instrukcji z 2019 roku względem lat poprzednich, było wyznaczenie Instytutowi zadania przyczyniania się do tworzenia warunków dla wzrostu gospodarczego w Szwecji poprzez komunikację o państwie. Zadanie to jest bezpośrednio połączone z celem dodanym w paragrafie 1 nowej instrukcji, dotyczącym promowania szwedzkich interesów na arenie międzynarodowej. Rola Instytutu i efekty jego działania miały być bezpośrednio widoczne także w perspektywie gospodarczej kraju, przynosząc wymierne rezultaty w postaci wzrostu gospodarczego Królestwa.

Jednym z celów sformułowanych przez rząd jest wymóg, aby Instytut Szwedzki nadał priorytet niektórym sprawom w bieżącym roku budżetowym. Priorytety stawiane Instytutowi przez rząd w ostatnich latach wynikają bezpośrednio z instrukcji (kolejno z roku 2009, 2012, 2015 i 2019), które określają działania Instytutu. Jednym z takich priorytetów była promocja

³⁸² Szerzej na temat działań Rosji, osłabiających bezpieczeństwo innych państw leżących w regionie Morza Bałtyckiego oraz o szwedzkiej odpowiedzi na nie, traktuje artykuł "Szwecja wobec rosyjskiego zagrożenia na Bałtyku [ANALIZA]" opublikowana przez Warsaw Institute 15.12.2019, <https://tech.wp.pl/szwecja-wobec-rosyjskiego-zagrozenia-na-baltyku-analiza-6456938617596033a> (dostęp 15.01.2022).

języka szwedzkiego w Finlandii, która była częścią misji instytutu od 2007 do 2014 roku. W latach 2012–2015 Instytutowi polecono również nadanie priorytetu takim zagadnieniom jak: innowacje, zrównoważony rozwój i środowisko, kultura i kreatywność, a także kwestie społeczne. Ponadto instytut miał w latach 2012–2014 przyczynić się do realizacji wizji podwojenia szwedzkiego eksportu. Z pism regulacyjnych nie można wywnioskować przyczyn wyboru przez rząd tych priorytetów. Jednak należy tutaj zauważyć, że sformułowanie tych priorytetów ma związek z ogólną polityką rządu, na przykład w dziedzinie kultury lub eksportu. Tak więc tego typu konstrukcja pism wskazuje na zjawisko, w którym rząd często nie formułuje bardzo precyzyjnie polityki, jaką ma realizować Instytut w pismach regulacyjnych, a zamiast tego odsyła do różnych dokumentów strategicznych, które określają te cele na poziomie krajowym dla wszystkich instytucji funkcjonujących w ramach politycznego systemu. Począwszy od 2015 roku w piśmie regulacyjnym wyraźnie stwierdza się, że pracami Instytutu muszą kierować się dokumenty strategiczne. Jednak pewne priorytetowe kwestie zostały bezpośrednio uwzględnione w pismach regulacyjnych. W 2015 i 2016 r. koncentrowano się na szwedzkiej kandydaturze do Rady Bezpieczeństwa ONZ na lata 2017–2018. Polecono, aby Instytut przyczynił się do promocji tej kandydatury, a konkretne działania miały zostać ustalone w porozumieniu z ministerstwem spraw zagranicznych. W latach 2017–2020 jednym z celów Instytutu Szwedzkiego stało się, aby w ramach całego obszaru swojej działalności, przyczynić się on do realizacji feministycznej polityki zagranicznej, polityki globalnego rozwoju i Agendy 2030. Jak przedstawiono w poprzednim rozdziale, te same cele wymienione są na poziomie dokumentów strategicznych dotyczących polityki zagranicznej Królestwa, co jest dowodem na silne zintegrowanie dyplomacji publicznej i działań Instytutu z kierunkami i celami komunikowanymi i podejmowanymi w polityce zagranicznej Sztokholmu.

Podobnie jak w poprzednich latach, Instytut Szwedzki realizował także polecane mu zadania, które dotyczyły wspierania innych szwedzkich władz, organizacji lub współpracy z nimi oraz realizacji specjalnych inicjatyw promujących Szwecję. Porównanie z okresem 1998–2008 pokazuje, że liczba dodatkowych priorytetów wewnętrznych wzrosła, a zadania stały się również bardziej szczegółowe i złożone oraz zawierały w większym stopniu instrukcje dotyczące współpracy z innymi organami, takimi jak Szwedzka Agencja Migracyjna czy Szwedzka Agencja Rozwoju Gospodarczego i Regionalnego. Szczególnie pod koniec tego okresu zadania często dotyczyły wspierania lub wdrażania strategii rządu lub ogólnej agendy politycznej, takiej jak strategia eksportowa, feministyczna polityka zagraniczna oraz Agenda 2030.

Tabela 7. Zadania realizowane przez Instytut Szwedzki w latach 2010-2019

Rok	Zadanie
2010	Aktywnie przyczynienie się do wykorzystania szansy promocyjnej, jaką daje udział Szwecji w światowej wystawie Expo 2010 w Szanghaju.
2011	W ścisłej konsultacji z Ministerstwem Spraw Zagranicznych zbadanie priorytetów geograficznych na najbliższe lata w ramach promocji Szwecji. Nacisk zostanie położony na ich poszerzenie i wykorzystanie możliwych synergii.
2011	Rozwijanie współpracy ze szwedzkimi instytutami zagranicznymi poprzez udzielanie informacji o Szwecji. Mowa tu o Szwedzkim Instytucie w Aleksandrii, Szwedzkim Domu Voksenåsen w Oslo i Hanaholmen - kulturalnym centrum Szwecji i Finlandii w Helsinkach.
2011	Opracowanie i uruchomienie strony internetowej sweden.se w języku arabskim.
2011-12	Przygotowanie inicjatyw związanych z rokiem Raoula Wallenberga (2012).
2013	Przedłożenie wraz z Instytutem Filmowym Ministerstwu Spraw Zagranicznych i Ministerstwu Kultury wspólnej propozycji skutecznej i skoordynowanej formy działań na rzecz promocji i upowszechniania szwedzkiego filmu na świecie.
2013	Ze względu na szwedzką prezydencję w Nordyckiej Radzie Ministrów w 2013 r. przygotowanie materiałów i wspieranie zagranicznych władz w krajach priorytetowych, w których odbywają się imprezy paneuropejskie. Ogólnym tematem będzie kreatywny region nordycki ze zintegrowaną perspektywą zrównoważonego rozwoju.
2013	We współpracy z Hanaholmen - centrum kulturalnym Szwecji i Finlandii - oraz z odpowiednimi władzami i organizacjami w Finlandii przygotowanie i wdrożenie inicjatyw mających na celu wzmocnienie nauczania języka szwedzkiego w szkołach fińskojęzycznych. Wysiłki będą dotyczyły przede wszystkim szkolenia szwedzkich nauczycieli i prezentacji kultury młodzieżowej ze Szwecji.
2013-16	Wspieranie i uczestniczenie w odpowiednich projektach, które zwracają uwagę na pamięć i pracę Raoula Wallenberga, a także na zaangażowanie Szwecji w prawa człowieka i demokrację.
2014	Współpracując z Vinnova informowanie o tym, w jaki sposób organ w obszarze swojej działalności przyczynia się do osiągnięcia celów wdrażania krajowej strategii innowacji.

2014	Zaproponowanie inicjatyw, które w ramach przyznanych środków mogą przeciwdziałać zamykaniu instytucji w krajach priorytetowych i obszarach językowych. W ramach tej analizy Instytut Szwedzki proponuje, w jaki sposób władze mogą jaśniej nadać priorytet wybranym strategicznie instytucjom, które można przekształcić w centra tłumaczeń i literatury w ich odpowiednich obszarach językowych i kulturowych.
2014	W ramach rozwoju operacyjnego agencji i w oparciu o propozycje zawarte w rządowej ustawie Läsas för livet (Bill 2013/14: 3), przeanalizowanie rozwoju instytucji uniwersyteckich prowadzących nauczanie szwedzkie za granicą.
2015	W ramach obszaru Współpracy Morza Bałtyckiego poinformowanie, w jaki sposób, we współpracy z ambasadami w Tallinie, Rydze i Wilnie, organ wspiera i uczestniczy w projektach wzmacniających szwedzką obecność w regionie Morza Bałtyckiego, w tym w wysiłkach na rzecz przeciwdziałania dezinformacji i destabilizacji w najbliższej okolicy. Informowanie o tym, w jaki sposób organ wspiera i uczestniczy w projektach dotyczących społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza tych, które przyczyniają się do zwiększonej integracji rosyjskojęzycznej ludności krajów bałtyckich z UE. Informowanie w jaki sposób organ przyczynia się do wzmocnienia więzi między krajami Morza Bałtyckiego, zwłaszcza nordycko-bałtyckimi, na przykład poprzez inicjatywy mające na celu zwiększenie konsensusu, wzmocnienie stosunków handlowych i rozwój podstawowych wartości, takich jak demokracja, tolerancja, różnorodność i równość płci.
2015	Uczestniczenie w opracowaniu nowej szwedzkiej strategii eksportowej.
2016	<p>W razie potrzeby i w ścisłej współpracy z innymi właściwymi władzami i organizacjami, wnoszenie wsparcia i wiedzy eksperckiej w zakresie swojej działalności dla realizacji rządowej strategii eksportowej. Organ będzie uczestniczył w realizacji następujących działań w strategii: przejście od pomocy do szerszej współpracy gospodarczej; promowanie mobilności osobistej do i ze Szwecji; zwiększenie ambicji dotyczących zrównoważonego biznesu; wzmocnienie wizerunku Szwecji za granicą i wzmocnienie przyciągania talentów.</p> <ul style="list-style-type: none"> - W porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych opracowanie programów dla odwiedzających wykwalifikowanych grup docelowych i decydentów w obszarach, które mają fundamentalne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju społecznego, a także w zakresie innowacji i przedsiębiorczości oraz w których umiejętności są szczególnie poszukiwane w Szwecji. - Mierzenie wizerunku Szwecji w krajach o dużym potencjale eksportowym i śledzenie efektów realizowanych inwestycji. - W porozumieniu ze środowiskiem biznesowym, uniwersytetami i szkołami wyższymi oraz innymi odpowiednimi podmiotami, opracowanie propozycji programu stypendialnego, częściowo finansowanego przez środowisko biznesowe i skierowanego do wysoko

	<p>wykwalifikowanych zagranicznych studentów w dziedzinach takich jak technologia, projektowanie, nauka, medycyna, innowacje i przedsiębiorczość.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wzmocnienie marketingu i wizerunku Szwecji jako miejsca studiów, we współpracy z uniwersytetami, szkołami wyższymi i radami badawczymi, wspieranie władz zagranicznych w zwiększaniu kompetencji w promowaniu Szwecji jako narodu wiedzy.
2016	<p>Realizacja feministycznej polityki zagranicznej: biorąc pod uwagę cele rządu w zakresie polityki równości płci, składanie sprawozdań z tego, w jaki sposób władza w obszarze swojej działalności przyczynia się do realizacji feministycznej polityki zagranicznej rządu. Zadanie obejmuje również raportowanie, w jaki sposób Instytut Szwedzki we współpracy z władzami zagranicznymi wspiera i prowadzi działania, które przyczyniają się do realizacji feministycznej polityki zagranicznej.</p>
2016	<p>W świetle przyjęcia nowej globalnej agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju: Agenda 2030 i jej 17 celów w zakresie zrównoważonego rozwoju; Program działań z Addis Abeby (AAAA) i COP-21, a także nowy początek szwedzkiej polityki globalnego rozwoju (PGU), przedstawienie planu, w jaki sposób władza może przyczynić się do realizacji tej agendy i PGU.</p>
2016	<p>Wspieranie biur rządowych i Szwedzkiej Agencji Rozwoju Gospodarczego i Regionalnego w planowaniu i wdrażaniu forum poświęconego strategii UE dla Morza Bałtyckiego w dniach 8 i 9 listopada 2016 r. w Sztokholmie.</p>
2017	<p>W porozumieniu z biznesem, uniwersytetami i szkołami wyższymi oraz innymi odpowiednimi podmiotami, kontynuowanie prac nad przygotowaniem propozycji programu stypendialnego, częściowo finansowanego z biznesu i skierowanego do wysoko wykwalifikowanych zagranicznych studentów w dziedzinach takich jak technologia, projektowanie, nauka, medycyna, innowacje i przedsiębiorczości.</p>
2017-18	<p>W dialogu z urzędami (ministerstwo spraw zagranicznych) oraz w porozumieniu ze Szwedzką Radą Eksportu i Inwestycji (Business Sweden) opracowanie krótszych i dłuższych programów stypendialnych dla wykwalifikowanych grup docelowych w celu komunikowania szwedzkich rozwiązań technicznych i zwiększenia kontaktu z władzami szwedzkimi i szwedzkim biznesem, w celu promowania koncepcji związanych ze zwiększeniem eksportu i inwestycji zagranicznych.</p>
2017-19	<p>Wzmocnienie wizerunku Szwecji jako interesującego miejsca podjęcia studiów, we współpracy z uniwersytetami, szkołami wyższymi i radami badawczymi. Wspieranie władz poza granicami Szwecji w celu zwiększania kompetencji w promowaniu Szwecji jako narodu wiedzy.</p>
2017-18	<p>Wspieranie władz zagranicznych w promowaniu Agendy 2030 i jej globalnych</p>

	<p>celów. W zakresie promocji i dyplomacji publicznej nacisk zostanie położony na cel 5 (równość płci i perspektywa równości płci w całej agendzie), cel 8 (godne warunki pracy, globalny ład), cel 13 i cel 14 (klimat i gospodarka morska oraz Zasoby morskie - konferencja ONZ, w której Szwecja jest gospodarzem) i cel 16 (pokojowe i integracyjne społeczeństwa, w tym wolność wypowiedzi i dostęp do informacji - Rada Bezpieczeństwa ONZ). Priorytetem jest grupa docelowa młodych kobiet i mężczyzn.</p>
2018-20	<p>Aktywne uczestniczenie w pracach przygotowawczych do udziału Szwecji w Expo 2020 w Dubaju</p>
2018-19	<p>Uczestniczenie w przygotowaniach do obecności Szwecji na targach w Hanowerze 2019.</p>
2018	<p>Przygotowanie materiałów informacyjnych, które mogą wesprzeć biura rządowe i władze zagraniczne w ich pracy informującej o szwedzkim zakazie zakupu usług seksualnych i skutkach prawnych dotyczącego prostytucji i handlu ludźmi w celach seksualnych.</p>
2018	<p>Inwestycje w jubileuszowym roku Ingmara Bergmana - 100 rocznica urodzin artysty. Akcje koordynacyjne wraz z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Ministerstwem Kultury.</p>
2018-20	<p>W dialogu z urzędami (ministerstwo spraw zagranicznych) oraz w porozumieniu ze Szwedzką Radą Eksportu i Inwestycji (Business Sweden) opracowanie krótszych i dłuższych programów i wizyt studyjnych dla wykwalifikowanych grup docelowych decydentów w celu komunikowania szwedzkich rozwiązań technicznych i zwiększenia kontaktu z władzami szwedzkimi i szwedzkim biznesem w celu promowania celów związanych ze zwiększeniem eksportu i zwiększonymi inwestycjami zagranicznymi.</p>
2018	<p>Opracowanie i wdrożenie programu przywództwa skierowanego do młodych liderki i przedsiębiorców w Arabii Saudyjskiej. Program będzie realizowany w ścisłej konsultacji z ambasadami Szwecji w regionie.</p>
2018	<p>Konferencja na temat równości płci - przygotowanie, realizacja i kontynuacja konferencji wiosną 2018 r. W ramach prac nad feministyczną polityką zagraniczną i Agendą 2030, zgodnie z celami polityki rozwojowej oraz jako część długofalowych i skoordynowanych prac komunikacyjnych. Celem konferencji jest promowanie globalnej równości i przyczynianie się do realizacji celów zrównoważonego rozwoju ONZ, w szczególności celu równości płci (cel 5) oraz pokojowych i integracyjnych społeczeństw (cel 16). Nastąpi to poprzez dialog i wymianę dobrych przykładów w dziedzinie równości płci.</p>
2018-19	<p>Dodatkowe zadania w ramach współpracy w regionie Morza Bałtyckiego - w celu zwiększenia wysiłków w 2018 r., które promują wolność słowa, niezależne</p>

	media, bezpieczeństwo cybernetyczne, kontakty ze społeczeństwem obywatelskim i przeciwdziałają dezinformacji.
2019	Rozwijanie programu przywódczego She Leads poprzez włączenie innych krajów Zatoki Perskiej i powiązanie programu z pracami przygotowawczymi do Expo 2020 w Dubaju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Instrukcji dla Instytutu Szwedzkiego wydanych w latach 2010-2019 oraz materiałów wewnętrznych Instytutu Szwedzkiego.

5.2.4. Strategia działania Instytutu Szwedzkiego w latach 2018-2020

Zgodnie z zadaniami powierzonymi Instytutowi Szwedzkiemu przez Riksdag, strategiczny kierunek działania organizacji na lata 2018-2020 wiązał się z promowaniem świadomości, zainteresowania i zaufania do Szwecji za granicą, zwiększaniem współpracy w pobliżu Szwecji oraz ułatwianiem demokratycznego, sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju globalnego (co w dużej mierze pokrywa się z podstawowymi ambicjami Agendy 2030, której Szwecja jest nie tylko sygnatariuszem, ale jednym z liderów aktywnie zaangażowanych w promocję idei i wypełniania postanowień agendy przez inne państwa). W ramach instrukcji z 2019 roku oraz pism regulacyjnych z kolejnych lat, celami Instytutu, które można uznać za mające największe znaczenie dla działania podmiotu, było przyczynianie się do zwiększenia wpływów i zaspokajania interesów Szwecji, wzrostu dobrobytu i stabilności w sąsiedztwie, budowania demokratycznego, sprawiedliwego i trwałego rozwoju w krajach rozwijających się.

O dojrzałości Instytutu Szwedzkiego jako organizacji świadczy fakt posiadania wyraźnie wyartykułowanej wizji, która na skutek zmian wprowadzonych w instrukcjach - świadczących o adaptowaniu się szwedzkich władz do charakteru współczesnych relacji międzynarodowych, która na lata 2018-2020 wiązała się z postrzeganiem świata, w którym jednostki i państwa narodowe łączą się w poszukiwaniu rozwiązań dla globalnych wyzwań przyszłości³⁸³. Widać tutaj wyraźne wskazanie dyplomacji publicznej w jej nowoczesnym wydaniu, w którym państwa wchodzi w relacje z organizacjami (zarówno rządowymi jak i pozarządowymi) oraz pojedynczymi osobami w celu zbudowania synergicznych powiązań zmierzających do realizacji wspólnego celu. Celem operacyjnym jaki wyznacza sobie Instytut jest budowanie przez niego zaufania i współpracy ze Szwecją na świecie poprzez działanie jako

³⁸³ Svenska institutets årsredovisning 2018, 2019, 2020,
https://si.se/app/uploads/2019/02/sis_arsredovisning_2018.pdf (dostęp 15.11.2021)
<https://si.se/app/uploads/2020/02/svenska-institutets-arsredovisning-2019.pdf> (dostęp 15.11.2021)
https://si.se/app/uploads/2021/03/final_svenska-institutets-arsredovisning-2020.pdf (dostęp 15.11.2021)

organizacja ekspercka na rzecz dyplomacji publicznej. Rola ekspercka organizacji materializuje się w czterech dziedzinach. Pierwsza dotyczy monitorowania i analizy znaczenia Szwecji w innych krajach, która służy ułatwianiu nawiązywania kontaktów (naukowych, biznesowych itd.) przez szwedzkie podmioty (zarówno prywatne jak i publiczne), umożliwiając im odniesienie sukcesu dzięki współpracy z innymi krajami. Drugą dziedziną, w której Instytut dzieli się swoim doświadczeniem i występuje w roli eksperta, jest dzielenie się narracjami o Szwecji, szwedzkich umiejętnościach i doświadczeniu, poprzez ciągłe doskonalenie swojej komunikacji i dostarczanie wsparcia w zakresie metodologii, technologii, formy i treści dla szwedzkich podmiotów pragnących działać w kontekście międzynarodowym. Trzecia dziedzina eksperckiej działalności Instytutu ma znaczenie dla państw odbiorców szwedzkiej komunikacji, gdyż dzięki wiedzy, doświadczeniu i zasobom ekonomicznym udostępnianym przez Instytut wzmacniana jest zdolność zagranicznych jednostek i instytucji do wywierania przez nie nacisku na ich rządy na rzecz budowania demokratycznego, sprawiedliwego i zrównoważonego społeczeństwa. Czwarta dziedzina wiąże się z kompetencją budowania, rozwijania i utrzymywania trwałych synergicznych sieci z partnerami zagranicznymi, które w wyniku działań SI przyczyniają się do długoterminowego rozwoju w Szwecji.

Strategiczne dla działania Instytutu Szwedzkiego w ramach dyplomacji publicznej, międzynarodowego znaczenia i wiarygodności Szwecji, jest podejście do partnerów oparte o perspektywę wzajemności, w której korzyści występują zarówno po stronie podmiotów szwedzkich, jak i zagranicznych. Wynika to z faktu, iż partnerstwa oparte na wzajemnych interesach i jasnym podziale odpowiedzialności tworzą relacje, które są trwałe w perspektywie długoterminowej. A to właśnie podejście długoterminowe, w ramach którego rozwijane są działania budujące zaufanie, stanowi pole zainteresowania i działania szwedzkiej organizacji. Tym samym dyplomacja publiczna umiejscowiona jest w szerszym kontekście, jako część długoterminowego planu Szwecji, zmierzającego do zaspokojenia interesów państwa. Budowa długoterminowej współpracy i zaufania, jakim darzą Szwecję jej partnerzy, wynika między innymi z faktu, iż Instytut dostosowuje swoje działania do charakteru grup docelowych, ich potrzeb, sytuacji, zainteresowań, czyniąc działania organizacji wyraźnie sprofilowanymi. Działanie to pozwala zrozumieć, w jaki sposób szwedzkie umiejętności, doświadczenia, wartości i kompetencje mogą mieć znaczenie w różnych państwach oraz w jaki sposób Instytut powinien odpowiednio dostosować swoje działania i komunikację. Profesjonalizm Instytutu objawia się także w mądrym doborze partnerów z którymi organizacja wchodzi we współpracę i dzięki ich udziałowi wzmacnia zaufanie, swoją wiarygodność i zapewnia sobie większy wpływ poprzez dotarcie do większej liczby odbiorców.

5.2.5. Komunikowanie o Szwecji

Opowiadanie światu o Szwecji - przekazywanie szwedzkich doświadczeń, ważnych dla państwa i jego społeczeństwa wartości, jest częścią dyplomacji publicznej i tym samym wszystkich działań Instytutu Szwedzkiego odpowiedzialnego za jej prowadzenie. Tematy podkreślane w komunikacji najczęściej dotyczą innowacji, zrównoważonego rozwoju, kultury i kwestii społecznych, które są istotne zarówno dla Szwecji jak i odbiorców zagranicznych.

Komunikowanie o Szwecji opiera się na rozpowszechnianiu wiedzy i tworzeniu zaufania do tego państwa tak, aby zbliżyć do niego odbiorcę. Z tego powodu dzielenie się szwedzkimi umiejętnościami i doświadczeniem stanowi pierwszy krok w budowaniu zaufania. Otwartość i innowacyjność to cechy, które mają kluczowe znaczenie dla dyplomacji publicznej Szwecji, w tym dla jej strategii wizerunkowej i angażowania publiczności. Z tego względu państwo to wykorzystuje nowoczesne metody komunikacji i budowania relacji z odbiorcami. 30 maja 2007 r. ówczesny minister spraw zagranicznych Carl Bildt, przeciął wstęgę otwierając Drugi Dom Szwecji – pierwszą na świecie wirtualną ambasadę. Budynek był kopią szwedzkiej ambasady w Stanach Zjednoczonych, ale zamiast w Waszyngtonie znajdował się w trójwymiarowym cyfrowym świecie Second Life. W tym wirtualnym świecie, który wówczas liczył niewiele ponad dziesięć milionów użytkowników, każdy mógł wirtualnie wędrować wśród obrazów w Muzeum Narodowym, mógł świętować Midsommar z innymi awatarami (użytkownikami platformy). Inwestycja cyfrowa Instytutu Szwedzkiego w stworzenie Drugiego Domu Szwecji, zaowocowała ponad tysiącem artykułów prasowych w 40 krajach, które przekazywały wizerunek Szwecji jako kraju innowacyjnego, będącego w absolutnej światowej czołówce cyfrowej. Wykorzystanie Second Life służyło pozycjonowaniu Szwecji jako państwa zorientowanego na rozwój, skłaniając świat zewnętrzny do kojarzenia tego państwa z podstawowymi dla niego wartościami: innowacyjnością, otwartością, troską i autentycznością. Celem wirtualnej szwedzkiej ambasady było pielęgnowanie bezpośredniego zaangażowania z użytkownikami Second Life i służenie jako badanie pilotażowe, dzięki któremu szwedzcy urzędnicy mogli dowiedzieć się więcej o tym, jak komunikować wizję polityki zagranicznej swojego kraju w środowisku cyfrowym. Platforma przez długi czas charakteryzowała całą działalność Instytutu Szwedzkiego odpowiedzialnego za dyplomację publiczną państwa. Instytut chcąc pokazywać Szwecję jako państwo innowacyjne sam musiał podjąć kroki korzystające z postępowych środków i metod działania, zorientowanych na rozwój w oparciu o potrzeby ludzi i warunki środowiskowe.

W dobie komunikacji cyfrowej wykorzystanie internetowych platform jako skutecznego środka służącego kształtowaniu zagranicznej opinii publicznej, stało się powszechną praktyką. Drogą tą podąża także Szwecja w swojej praktyce komunikacyjnej w ramach dyplomacji publicznej. Swoją cyfrową komunikację realizuje ona za pośrednictwem portalu sweden.se, który jest oficjalnym źródłem faktów na temat Szwecji. Portal finansowany jest ze środków publicznych oraz rozwijany, utrzymywany i obsługiwany przez Instytut Szwedzki. Portal prowadzony jest w 5 wersjach językowych: szwedzkiej, angielskiej, arabskiej i rosyjskiej. Fakty i informacje o Szwecji zgrupowane są na nim w ramach 5 głównych kategorii: biznes, kultura i tradycje, przyroda, fakty, społeczeństwo. Przyglądając się użytym na portalu tagom i poszczególnym artykułom otrzymujemy kompleksowy obraz tego, o czym Szwecja, za pośrednictwem wyspecjalizowanej agencji dyplomacji publicznej, komunikuje o sobie. Artykuły te w bardzo interesujący sposób angażują odbiorcę, podają szereg faktów przeplatanych konkretnymi danymi (datami, nazwiskami, statystykami itp.), wyjaśniają powody danych zjawisk, ich społeczny kontekst, podają konkretne podpowiedzi gdzie uzyskać bardziej szczegółowe informacje na dany temat. Do tego bogata szata graficzna, oddająca cechy szwedzkiego designu, powoduje, że użytkownik portalu czuje się zachęcony do dalszego eksplorowania informacji o Szwecji.

Tabela 8. Tematyka poruszana w artykułach na portalu sweden.se w 2021 roku, zgrupowanych w kategorii

Kategoria	Artykuł
Biznes	10 innowacji o których nie wiedziałeś, że pochodzą ze Szwecji
	Szwecja - pierwsze bezgotówkowe społeczeństwo
	Szwedzkie innowacje
	Zrównoważony biznes w Szwecji
	10 szwedzkich firm kształtujących świat
	Dbanie o biznes w Szwecji

	Jak założyć firmę w Szwecji
Kultura i tradycje	10 szwedzkich superwomen
	25 zabytków szwedzkiej architektury
	11 szwedzkich gwiazd sportu
	Szwedzkie mity
	Szwedzki design
	17 szwedzkich aktorów, których powinieneś znać
	Zrównoważona moda
	Szwedzki słowniczek
	Szwedzka kuchnia (szereg artykułów)
	10 szwedzkich książek, które musisz przeczytać
	8 powodów dla których Szwecja rządzi (and. rocks) światową muzyką
	Szwedzka literatura dla dzieci
	Opowieści o szwedzkich tradycjach bożonarodzeniowych
	Szwedzkie tradycje, stare i nowe
	Astrid Lindgren mówiła, ludzie słuchali
	Pippi Pończoszanka - wzór buntownika
	Święta wielkanocne
	Midsommar
	Valbor - Wigilia Walpurgii
	Św. Łucja

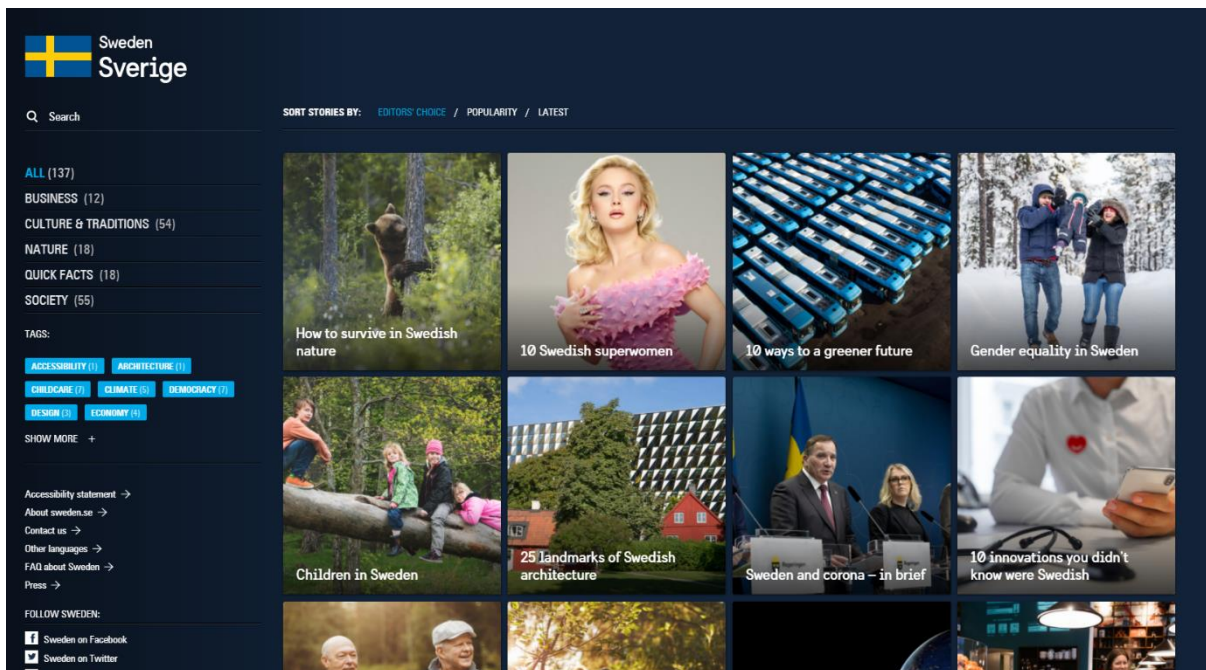
	Święta narodowe Szwecji
Natura	Jak przetrwać w szwedzkiej przyrodzie
	10 sposobów na bardziej ekologiczną przyszłość
	Szwedzka rewolucja recyklingowa
	Zużycie energii w Szwecji
	Ochrona klimatu
	10 niesamowitych miejsc na pobyt w Szwecji
	Szwedzkie lato - 10 najważniejszych wskazówek
	Szwedzi kochają naturę
	10 powodów dla których warto spędzić zimę w Szwecji
	Najbardziej niebezpieczne zwierzę Szwecji
	Szwedzka pogoda i przyroda
	Obejrzyj zorzę polarną w Szwecji
Społeczeństwo	Równość płci w Szwecji
	Dzieci w Szwecji
	Szwecja i walka z pandemią Covid 19
	Prawo do bycia tym, kim jesteś
	Szwecja i migracja
	Opieka nad osobami starszymi w Szwecji
	Szwedzka monarchia
	Nagroda Nobla

	Opieka zdrowotna w Szwecji
	Życie po Szwedzku przyjazne rodzinie
	20 rzeczy, które warto wiedzieć przed przyjazdem do Szwecji
	Mniejszości narodowe w Szwecji
	10 cech demokracji szwedzkiej
	szwedzkie partie polityczne
	20 kamieni milowych wolności prasy w Szwecji
	Szwecja a prawa człowieka
	Praca w Szwecji
	5 powodów dla których warto pracować w Szwecji
	Jak ubiegać się o pracę w Szwecji
	Uzyskanie pozwolenia na pracę
	Przeprowadzka do Szwecji: przewodnik w planowaniu
	Historia Szwecji
	Szwedzki system szkolnictwa
	Szwedzkie społeczeństwo kształtuje otwartość
	10 podstaw religii w Szwecji
	Dlaczego Szwedom nie przeszkadza płacenie podatków
	Przeciętna rodzina Anderssonów
	Uniwersytety dążące do innowacji
	Od przedszkola po uniwersytet w Szwecji - 3 historie o szwedzkiej edukacji

	Przedszkole - miejsce rozwoju
	Szkolnictwo wyższe i badania
	Szwecja - od epoki lodowcowej do epoki IT
	Szwedzka polityka wobec osób niepełnosprawnych
Szybkie fakty	63% Szwecji to las
	-16 ° C na dalekiej północy w styczniu
	56 dni światła przez całą dobę latem
	30 szwedzkich parków narodowych
	54,5% energii odnawialnej
	10 milionów ludzi
	1 na 4 Szwedów ma mniej niż 20 lat
	84 lata - średnia długość życia kobiet
	480 dni płatnego urlopu rodzicielskiego
	10 lat obowiązkowej nauki szkolnej
	10% od równości płac
	1979 r. - pierwszy na świecie zakaz dawania klapsów
	3% PKB przeznaczanych na badania i rozwój
	950 + laureatów Nagrody Nobla od 1901 roku
	470 000 SEK to szwedzkie PKB na osobę

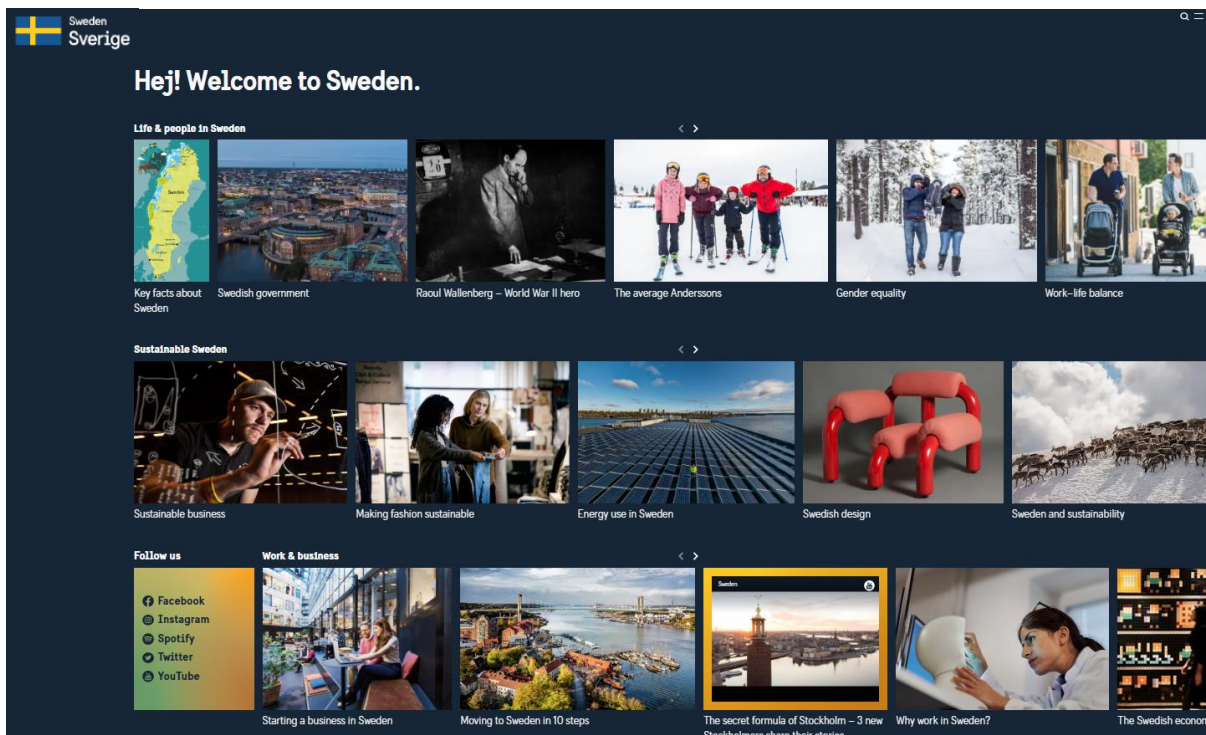
Źródło: Portal sweden.se, <https://sweden.se/> (dostęp 16.06.2021).

Rysunek 8. Szata graficzna portalu sweden.se w 2021 roku

Źródło: Portal sweden.se, <https://sweden.se/> (dostęp 16.06.2021).

Rysunek 9. Szata graficzna portalu sweden.se w 2022 roku

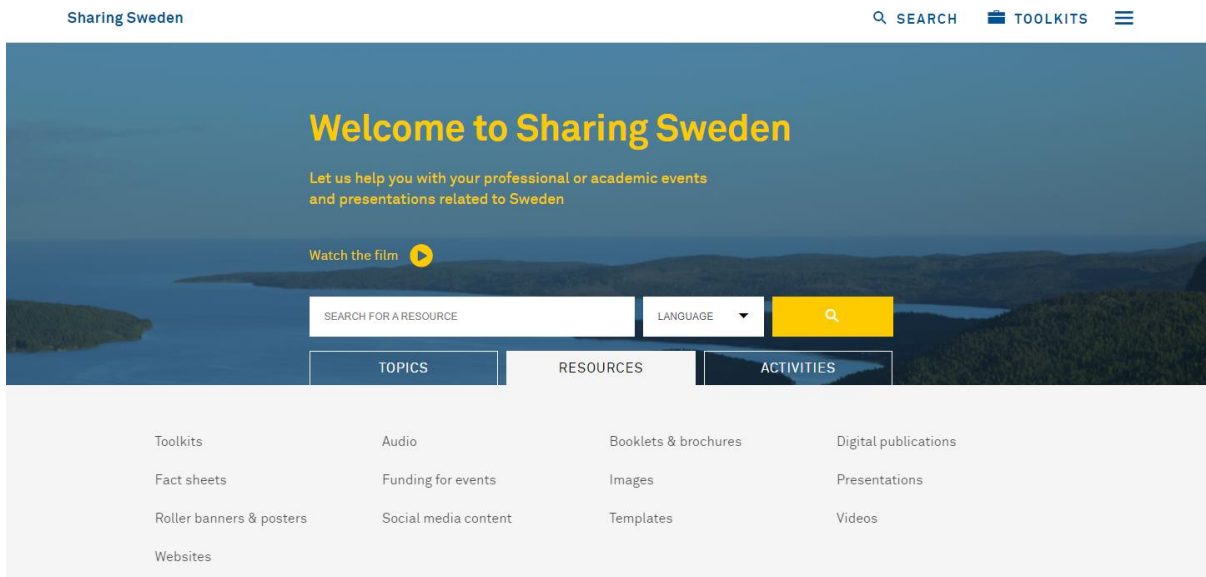

Źródło: Portal sweden.se, <https://sweden.se/> (dostęp 20.11.2022).

Szwecja w ramach zadania z zakresu dyplomacji publicznej dotyczącego informowania o państwie, stworzyła narzędzie w postaci platformy internetowej Sharing Sweden. Sharingsweden.se oferuje obszerny zbiór zasobów o Szwecji, opracowanych przez Instytut Szwedzki. Zawiera łatwo dostępne materiały, zestaw narzędzi, arkusze informacyjne, gotowe koncepcje i informacje o tym w jaki sposób wykorzystywać je w komunikacji o Szwecji. Materiały umieszczone na platformie są powszechnie dostępne, korzystać z nich mogą nie tylko szwedzkie misje zagraniczne, ale i wszystkie podmioty zainteresowane prezentowaniem Szwecji za granicą. Głównymi tematami widocznymi w ramach zgromadzonych źródeł są rozwój społeczny, innowacje, kultura, kreatywność, feministyczna polityka zagraniczna, Agenda 2030. Odpowiadają one temu, co Szwecja wpisuje w swoją doktrynę polityki zagranicznej oraz strategię prowadzenia dyplomacji publicznej.

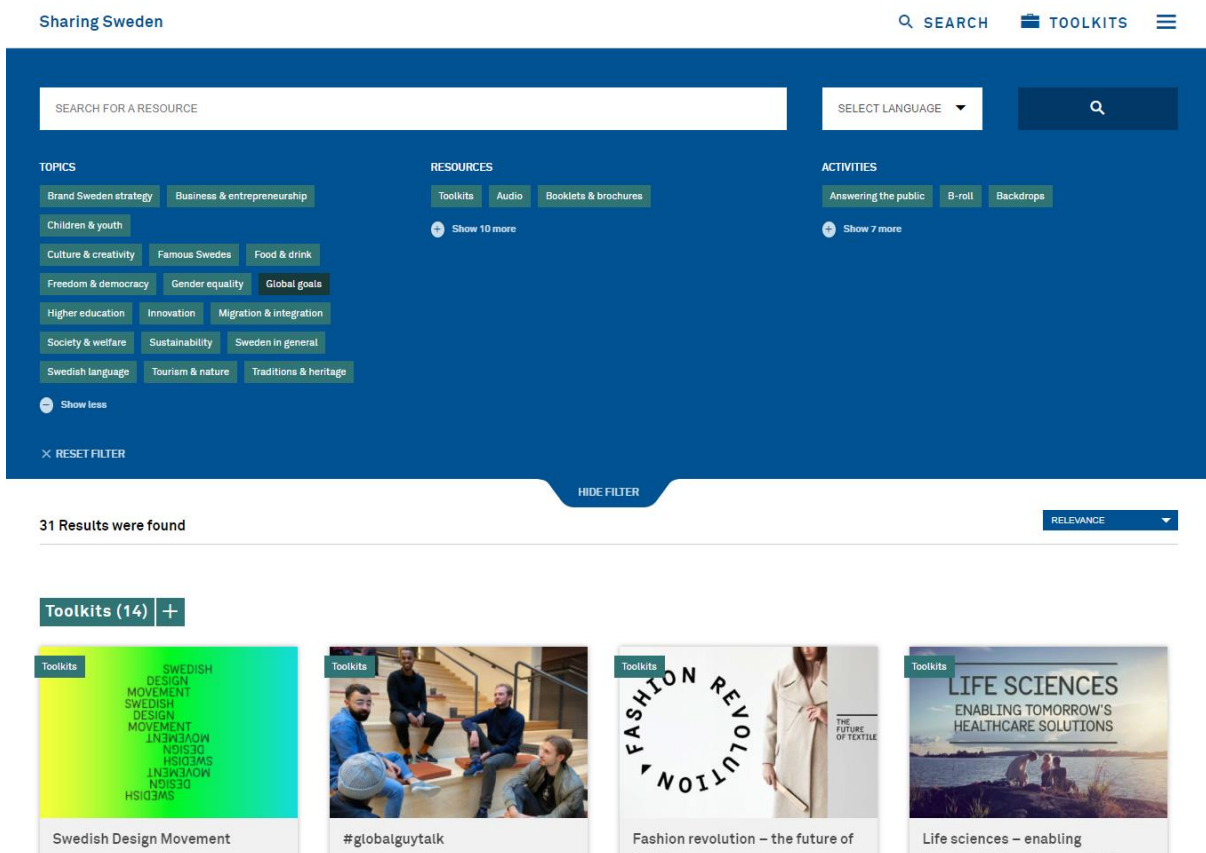
W witrynie zasoby Sharing Sweden posortowane są według tematów, typów materiałów i działań, aby pomóc znaleźć odpowiednie treści do prezentacji, dyskusji lub wydarzenia organizowanego przez podmiot. Stworzeniu platformy przyświecała myśl dania użytkownikom narzędzia posiadającego pełen katalog gotowych grafik, plakatów, banerów, filmów, scenariuszów, gier, układów graficznych dla broszur, zaproszeń, które można w łatwy sposób wykorzystać (w całości lub odpowiednio modyfikując - dopasowując treść) dla kolejnych wydarzeń bez konieczności tworzenia ich od zera. Podmioty zainteresowane budowaniem komunikacji o Szwecji, zwiększaniem jej widoczności i znaczenia w świecie dostają zestaw autoryzowanych, wysokiej jakości materiałów, spójnych względem marki Szwecja. Jest to wyjątkowo przydatne narzędzie, które wykorzystuje cyfrowe metody, dla budowania kompletnej narracji i komunikacji o Szwecji przez każdy podmiot tym zainteresowany. Instytutowi Szwedzkiemu, czy nawet całej Szwecji, pozwala ograniczyć lub uniknąć sytuacji, w których instytucje lub poszczególne osoby same kreują materiały informacyjne niezgodne ze standardami czy wyznacznikami budowania marki Szwecja.

Rysunek 10. Szata graficzna portalu Sharing Sweden; strona startowa

Źródło: <https://sharingsweden.se/> (dostęp 20.11.2022).

Rysunek 11. Szata graficzna portalu Sharing Sweden; tematy

Źródło: <https://sharingsweden.se/> (dostęp 20.11.2022).

Podobny cel i znaczenie dla komunikacji i informowania o Szwecji można przypisać kolejnemu narzędziu administrowanemu przez Instytut Szwedzki i Visit Sweden czyli Image Bank Sweden - oficjalnemu bankowi darmowych zdjęć Szwecji. Jego uruchomienie zlecono w 2004 Instytutowi Szwedzkiemu, by zwiększyć zainteresowanie mediów nowoczesną Szwecją za granicą poprzez oferowanie dobrze przemyślanego wyboru darmowych obrazów do pobrania. Na platformie można znaleźć kilka tysięcy zdjęć, które opowiadają o życiu codziennym w Szwecji. Prezentują takie tematy, jak szwedzkie innowacje, zrównoważony rozwój, kultura i kreatywność. Image Bank Sweden jest wspólnym przedsięwzięciem realizowanym przez Business Sweden i szwedzkie biura rządowe, w tym Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Kultury i Ministerstwo Przedsiębiorczości, Energii i Komunikacji. Podobnie jak w przypadku portalu Sharing Sweden materiały zgromadzone w witrynie Image Bank Sweden zgrupowane są pod względem obszaru, stylu, czasu i regionu, aby usprawnić użytkownikowi nawigację i szybkie odnalezienie adekwatnych materiałów.

Rysunek 12. Szata graficzna portalu Image Bank of Sweden

The screenshot shows the official website of Image Bank Sweden. At the top right, there is a link for "About Image Bank Sweden". The main header features the "Image Bank Sweden" logo and a search bar with the placeholder text "Search images and videos" and a "SEARCH" button. Below the header, the page is titled "Official Image Bank of Sweden" with a sub-header "Official Image Bank of Sweden". A paragraph explains that the content is for international use and requires acceptance of terms of use. A yellow banner announces "Introducing videos" and provides a link to "See all videos". The main content area is divided into four filter categories: AREA, STYLE, TIME, and REGION. Each category contains a list of filter options with corresponding counts. At the bottom, there are buttons for "ALL", "IMAGES", and "VIDEOS", along with a "Add all to my selection" button.

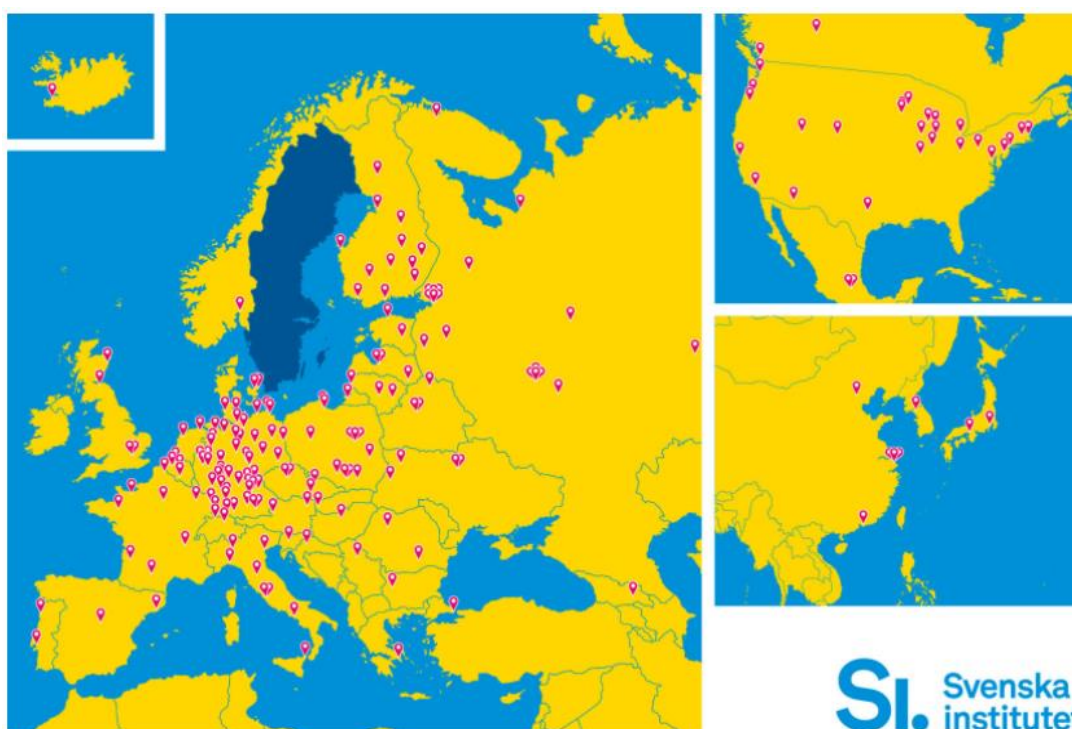
AREA	STYLE	TIME	REGION
ACCOMMODATION 274	SCENERY 489	DAY 3316	STOCKHOLM 956
ACTIVITIES 778	CLOSE UP 655	NIGHT 384	GÖTEBORG 357
CULTURE 508	OUTDOOR 2962	WINTER 702	MALMÖ 126
DESIGN 528	INDOOR 1588	SPRING 385	NORTHERN SWEDEN 695
EDUCATION & RESEARCH 565	PEOPLE 2953	SUMMER 1925	CENTRAL SWEDEN 794
FOOD & DRINK 1162	NO PEOPLE 1638	AUTUMN 723	SOUTHERN SWEDEN 1346
NATURE 1526	ACTION 98		
SOCIETY & LIFESTYLE 1498	BIG FILE FORMAT -40 MB 2894		
SYMBOLS & TRADITIONS 455			

Źródło: Official Image Bank of Sweden, <https://imagebank.sweden.se/> (dostęp 20.11.2022).

5.2.6. Nauczanie języka

W ramach dyplomacji publicznej Szwecja skupia się także na nauczaniu języka szwedzkiego poza granicami Królestwa. Nauczaniem języka zajmuje się Instytut Szwedzki (od jego powołania w 1945 r.), którego wsparcie jest skierowane przede wszystkim do zagranicznych uniwersytetów i szkół wyższych prowadzących zajęcia w języku szwedzkim, natomiast stowarzyszenie Sverigekontakt wspiera nauczanie języka szwedzkiego za granicą w szkołach podstawowych i liceach oraz nauczanie osób dorosłych³⁸⁴. Instytut Szwedzki oferuje nauczanie języka szwedzkiego lub prowadzi kursy języka szwedzkiego obecne w 40 państwach na ponad 225 uczelniach wyższych i obejmuje swym zasięgiem około 18 000 studentów spoza obszaru nordyckiego.

Rysunek 13. Mapa nauczania języka szwedzkiego na zagranicznych uniwersytetach

Źródło: Svenska Institutet, Så stödjer vi undervisningen i svenska <https://si.se/sa-arbetar-vi/svenskan-i-varlden/sa-stodjer-vi-undervisningen-i-svenska/> (dostęp 06.10.2022).

384 Do 1987 r. działalność Instytutu Szwedzkiego była skierowana zarówno na do studentów na poziomie akademickim, jak i do dorosłych spoza uczelni wyższych na całym świecie, obejmując kursy dzienne i wieczorowe w stowarzyszeniach studyjnych, ludowych szkołach średnich i w ramach prywatnych lekcji. Pod koniec lat 80. obciążenie pracą i koszty stały się zbyt duże dla Instytutu i stowarzyszenie Sverigekontakt przejęło odpowiedzialność za kształcenie dorosłych, podczas gdy IS skoncentrował swoje zasoby na edukacji uniwersyteckiej.

Umiejscowienie nauczania języka jako jednego z priorytetów szwedzkiej dyplomacji publicznej wynika z pojmowania edukacji, szczególnie nauki swojego języka, jako jednego ze sposobów na promowanie szwedzkich interesów. Z tego powodu warunkiem podstawowym dla nauczania języka szwedzkiego jest zapewnienie przez Szwecję odpowiedniej kadry naukowej w wielu państwach, szczególnie tych o priorytetowym znaczeniu dla Królestwa, w których znajomość języka i dostępność kadry jest niewystarczająca. Istnieje również bardziej ogólny kulturowy powód, dla którego Szwecja uznaje, iż warto wspierać nauczanie języka szwedzkiego: uczynienie języka szwedzkiego widocznym i wzmocnienie jego pozycji w innych krajach przyczynia się do zrozumienia wartości, tradycji i wzorców społecznych, które charakteryzują szwedzkie społeczeństwo. Szwecja jest zainteresowana nie tylko nauczaniem samego języka, ale także edukacją dotyczącą szwedzkiego społeczeństwa i kultury. Przez nauczanie szwedzkiego należy rozumieć nauczanie zarówno w języku szwedzkim, jak i o Szwecji, w tym tradycji i wzorców społecznych, które charakteryzują szwedzkie społeczeństwo. Instytut Szwedzki ma za zadanie pośredniczyć w obejmowaniu stanowisk dydaktycznych na poszczególnych uczelniach przez wykwalifikowanych nauczycieli - najczęściej pochodzących ze Szwecji, oraz zapewniać stypendia zagranicznym wykładowcom uczącym języka, uruchamiać dotacje na zakup materiałów dydaktycznych, gwarantować stypendia na gościnne wykłady i wydarzenia na uczelniach zagranicznych. Instytutowi powierzono w tej materii także organizowanie konferencji dla nauczycieli w Szwecji i poza nią, letnich kursów języka i kultury szwedzkiej, wykładów. Organizacja, jak wcześniej wspomniano, jest odpowiedzialna także za przyznawanie stypendiów - w tym przypadku przeznaczanych w ramach dotacji celowej na naukę języka. W celu upowszechnienia nauczania szwedzkiego Instytut oferuje bezpłatny kurs języka szwedzkiego dla początkujących w ramach portalu learningswedish.se, który dostępny jest także w wersji aplikacji mobilnej.

Cel dyplomacji publicznej związany z komunikowaniem o Szwecji, oznaczający nauczanie języka szwedzkiego za granicą, został w 2007 roku doprecyzowany dzięki rządowemu badaniu na temat nauczania szwedzkiego poza granicami³⁸⁵. Efektem analizy przeprowadzonej w 2007 roku było rozszerzenie państw o kolejną grupę, a dobór geograficzny pokrywał się z kierunkami zainteresowania akcentowanymi w szwedzkiej polityce zagranicznej.

³⁸⁵ Svenskan i världen. Betänkande av Utredningen om svenskundervisningen i utlandet (SOU 2007:9), Tryckt av Edita Sverige AB, Stockholm 2007
<https://www.regeringen.se/49c823/contentassets/2ad6ab3ac1934f63b88c6ef465d2bc5d/svenskan-i-varlden.-betankande-av-utredningen-om-svenskundervisningen-i-utlandet-sou-20079> (dostęp 20.12.2021).

5.2.7. Programy wzmacniania przyszłych liderów

Jednym z celów i zadań jakie stawiane są przed dyplomacją publiczną Szwecji, realizowanymi za pośrednictwem Instytutu Szwedzkiego, jest wzmacnianie liderów. Wzmacnianie to urzeczywistniane jest poprzez szereg programów przywódczych skierowanych zarówno do decydentów, jak i liderów opinii w krajach partnerskich. Ich założeniem jest wzmocnienie współpracy między Szwecją a partnerami na rzecz zrównoważonego rozwoju i poprzez tę wspierającą aktywność, wytworzenie relacji między Szwecją a państwami uczestniczącymi w programach. Zrównoważony rozwój jest jednym z najczęściej poruszanych tematów w szwedzkiej dyplomacji, znajduje on swoje miejsce w agendzie polityki zagranicznej jak i samej dyplomacji publicznej. Patrząc na poziom szwedzkiego zaangażowania na rzecz rozbudowy mechanizmów zawartych w Agendzie 2030, nie sposób nie docenić lidarskiej roli Sztokholmu w wypełnianiu postanowień rezolucji ONZ na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju. Szwecja na tle innych państw nie jest jedynie sygnatariuszem międzynarodowego porozumienia, ale przy pomocy między innymi swojej dyplomacji publicznej, jest w stanie w sposób wiarygodny i zaangażowany realizować postanowienia Agendy 2030 także za sprawą programów przywódczych. Jak podaje sam Instytut Szwedzki, “Wspólnym mianownikiem dla wszystkich programów przywódczych IS jest przekazywanie wiedzy i umiejętności w dążeniu do wzmocnienia przywództwa w oparciu o kluczowe kwestie szwedzkiej polityki zagranicznej, koncentrując się na prawach człowieka i zrównoważonym rozwoju. Grupy docelowe tych programów są różne i obejmują uczestników zarówno z sektora prywatnego, jak i publicznego oraz młodych liderów społeczeństwa obywatelskiego. Celem naszych programów przywódczych jest tworzenie trwałych relacji i procesów wzajemnego uczenia się poprzez spotkania, edukację i doświadczenia kulturowe, a także promowanie otwartości i struktur demokratycznych”³⁸⁶.

Szwecja zapraszając liderów wpisuje się w nurt budowania relacji między państwami przy pomocy dyplomacji publicznej, która adresuje konkretne potrzeby społeczeństw, dając ich poszczególnym reprezentantom narzędzia na rozpoznanie i przezwycięzenie trudności z którymi borykają się na co dzień. Widać tutaj wyraźny kierunek działania: państwo - obywatele innego państwa, bo to wobec nich kierowana jest komunikacja, jak i poszczególne programy rozwojowe. Tym samym adresatem działań nie jest państwo i jego agendy, ale jego obywatele, gdyż to dzięki bezpośrednim kontaktom możliwe jest zbudowanie trwałej relacji między

³⁸⁶ Swedish Institute: Stärker framtidens ledare, <https://si.se/sa-arbetar-vi/starker-framtidens-ledare/> (dostęp 15.01.2022).

państwem (tu Szwecją) - jego poszczególnymi reprezentantami (ekspertami), kojarzącym się z troską, pomocą i wsparciem, a społeczeństwem. Odbiorcy programów, dzięki otrzymanej pomocy, stają się agentami działającymi na rzecz wzmocnienia wizerunku Szwecji w swoim państwie. Na rzecz wzmocnienia przyszłych liderów składa się sześć programów przywódczych różniących się między sobą specyfiką grupy odbiorczej i geograficznym zasięgiem.

Pierwszy z nich to She Entrepreneurs, skierowany do kobiet-przedsiębiorców z regionu Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (z Algierii, Egiptu, Iranu, Jordanii, Libanu, Maroka, Palestyny, Tunezji) w wieku od 22 do 45 lat, których firmy mogą przyczynić się do zmian społecznych w ich państwie lub całym regionie. Celem programu jest wzmocnienie biznesu - dostarczenie uczestniczkom innowacyjnych narzędzi pracy na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz stworzenie wyjątkowej sieci młodych kobiet-przedsiębiorców. "She Entrepreneurs to praktyczne szkolenie w zakresie przywództwa oparte na prawdziwych doświadczeniach biznesowych, nauce opartej na współpracy i projektowaniu zorientowanym na uczestnika. Program zapewnia konkretne narzędzia, spostrzeżenia dla uczestników, którzy chcą rozwijać swoje firmy i rozwijać się jako przedsiębiorcy, a także jako liderzy. Program trwa sześć miesięcy i obejmuje interaktywne seminaria online i regularne wsparcie mentorów, a następnie jedno spotkanie na miejscu w Sztokholmie"³⁸⁷. Do oferowanych programowych narzędzi zalicza się sesje z mentorami-ekspertami na poziomie indywidualnym, a także coaching grupowy, zaplanowanie i opracowanie strategii rozwoju przedsiębiorstwa, szkolenia z zakresu zwiększania samoświadomości jako lidera i pogłębienia zrozumienia, jak budować efektywne i zmotywowane zespoły, treningi na temat rozwoju biznesu, komunikacji, innowacji biznesowych, zarządzania kryzysowego, pozyskiwania źródeł finansowania i rozbudowy partnerstwa. Szwedzki wkład w program wiąże się z zapewnieniem jego finansowania, zagwarantowaniem wykwalifikowanej kadry - warsztaty i sesje prowadzą doświadczeni przedsiębiorcy i trenerzy. W celu zapewnienia ciągłości przekazywania wiedzy, budowania długotrwałej i szerokiej relacji, uczestniczki programu zobowiązane są do udzielania dwugodzinnego mentorskiego, szkoleniowego wsparcia (pro bono) innemu młodemu przedsiębiorcy z jej państwa w trakcie trwania programu.

Drugim programem, także skierowanym do kobiet, jest SHE Leads. Obejmuje on kobiety-liderki, ekspertki, menedżerki z Arabii Saudyjskiej i Zjednoczonych Emiratów Arabskich w wieku 25-45 lat. Jak wskazuje Instytut Szwedzki "celem programu jest

³⁸⁷ Swedish Institute, She Entrepreneurs, <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/she-entrepreneurs/> (dostęp 15.01.2022).

wzmocnienie umiejętności przywódczych uczestników oraz stworzenie wyjątkowej sieci młodych liderki i przedsiębiorców. Program przywództwa wpisuje się w misję IS polegającą na budowaniu stosunków międzynarodowych i promowaniu zaufania w Szwecji³⁸⁸. Tematyka programu ogniskuje się wokół innowacyjnego przywództwa, koncentruje się na możliwościach uczenia się, rozwijania kompetencji w celu stania się liderem. Ideą przyświecającą SHE Leads jest nawiązywanie kontaktów między kobietami, wymiany między nimi spostrzeżeń, doświadczeń, refleksji i rozwijania swoich umiejętności przywódczych, które możliwe są dzięki dedykowanym sesjom w grupach rówieśniczych, dyskusjom panelowym i wykładom. Program corocznie przyjmie 20 uczestniczek, które po ukończeniu kursu dołączają do rozwijającej się regionalnej sieci SHE Leads. Obydwa programy wzmocnienia liderów - SHE Leads, She Entrepreneurs, adresowane są do kobiet. Związane są one bezpośrednio z feministyczną polityką realizowaną przez Szwecję, realizując jej manifest, udzielając konkretnego wsparcia kobietom w państwach, w których nie jest prowadzona polityka społeczna zmierzająca do wyrównywania dysproporcji ze względu na płeć.

Trzeci program przywódczy - SI Leader Lab, który także realizuje postulat pracy na rzecz równości płci, nie jest adresowany jedynie do kobiet. Przeznaczony jest on dla liderów społeczeństwa obywatelskiego z regionu Azji Południowej i Bliskiego Wschodu (dla Afganistanu, Algierii, Bangladeszu, Egiptu, Indii, Iraku, Jordanii, Libanu, Libii, Maroka, Nepalu, Pakistanu, Palestyny, Sri Lanki, Syrii, Tunezji, Jemenu), w wieku 22-32 lata, którzy pracują na rzecz równości płci, zajmują czołowe stanowisko (formalne lub nieformalne) w organizacji społeczeństwa obywatelskiego lub sieci działającej na rzecz równości płci. Nadrzędnym celem programu jest wzmocnienie kompetencji liderów - rozwinięcia ich umiejętności rzecznictwa, które pomogą kształtować i docierać z przekazem do docelowych odbiorców, zwiększenia samoświadomości uczestników i lepsze zrozumienie rozwoju i potrzeb grupy docelowej³⁸⁹. Dodatkowo program pozwala na wymianę doświadczeń w zakresie wspólnych wyzwań, wzajemne inspirowanie się, nawiązanie nowych znajomości oraz wypróbowanie innowacyjnych narzędzi i metod wraz z rówieśnikami podejmującymi podobne zagadnienia w ramach działalności społecznej. Program szkolenia opiera się na nauce wynikającej z doświadczenia i współpracy, pozwalając odkryć rzeczywiste wyzwania i obszary rozwoju organizacji prowadzonej przez uczestników w innowacyjnym i wspierającym

³⁸⁸ Swedish Institute, Vi stärker framtidens ledare, <https://si.se/sa-arbetar-vi/starker-framtidens-ledare/> (dostęp 16.01.2022).

³⁸⁹ Swedish Institute, SI Leader Lab – Connecting advocates of gender equality <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/leaderlab/> (dostęp 16.01.2022).

środowisku. Program dotyczy zarówno rozwoju osobistego - wzmocnienie pewności siebie, jak i zawodowego uczestników - rozwój jako lider dzięki nowym narzędziom, metodom i perspektywom.

Kolejnym programem wzmocniania liderów jest Swedish Institute Management Programme (SIMP). Jest to program menadżerski dzielący się na 3 regiony: Azję (obejmując Chiny, Indie, Indonezję, Filipiny, Tajlandię, Wietnam), Afrykę (dla Etiopii, Kenii, Rwandy, Tanzanii, Ugandy, Zambii) i Europę Północną i Wschodnią (skierowany dla obywateli Armenii, Białorusi, Estonii, Gruzji, Łotwy, Litwy, Polski, Rosji, Szwecji, Ukrainy). Punktem wyjścia powołania programu jest zobowiązanie Szwecji na rzecz wypełnienia celów zrównoważonego rozwoju 2030. Z uwagi na szwedzkie rozległe kompetencje społeczno-biznesowe, z których Szwecja jest znana na świecie, Sztokholm za pośrednictwem Instytutu Szwedzkiego, zdecydował się na realizację celów wychodząc poza zobowiązania krajowe (wypracowywane na terenie Szwecji), przenosząc je na poziom międzynarodowy w postaci programów wsparcia dla innych państw. Szwedzi patrząc na swój przykład postulują, iż w celu osiągnięcia celów 2030 roku należy włączyć społeczność biznesową w wypełnianie postanowień agendy. W ramach działania na rzecz społeczności zagranicznych, Instytut Szwedzki oferuje program skierowany do ambitnych i innowacyjnych liderów biznesu, którzy chcą odnieść sukces we wprowadzaniu zmian w przedsiębiorstwach zrównoważonych gospodarczo, środowiskowo i społecznie, które miałyby przyczynić się do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju także w ich kraju. "Dzisiejsi liderzy potrzebują głębokiego zrozumienia złożoności i nieprzewidywalności obecnych globalnych wyzwań i możliwości. Coraz częściej oczekuje się od nich odpowiedzialnego działania i bardziej zrównoważonego rozwoju"³⁹⁰. Program SIMP oferuje liderom wiedzę w jaki sposób mogą oni przekształcić zrównoważony rozwój w przewagę konkurencyjną. SIMP opiera się na czołowej pozycji Szwecji w dziedzinie innowacji i zrównoważonego biznesu oraz na jej połączeniu z gospodarką światową. Program zapewnia metody, koncepcje i praktyczne zastosowania biznesowe wypracowane przez wiodących ekspertów w kluczowych aspektach zrównoważonego rozwoju. Dzięki temu praktycznemu podejściu uczestnicy mają okazję skonsultowania metod i praktyk z firmami ze Szwecji i jednostkami także z regionu z którego pochodzi uczestnik, aby omówić ich pracę na rzecz zrównoważonego rozwoju i poznać wyzwania. Oprócz ekspertów zewnętrznych SIMP opiera się na wiedzy i bogatym doświadczeniu w ramach

³⁹⁰ Swedish Institute, Swedish Institute Management Programme Northern and Eastern Europe <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/swedish-institute-management-programme-northern-europe/> (dostęp 16.01.2022).

tworzonej grupy i tworzy silną sieć między uczestnikami, poświęcając dużo czasu na partnerskie uczenie się, budowanie zespołu i nawiązywanie trwałych relacji biznesowych³⁹¹. Jak zapewniają organizatorzy, w trakcie programu uczestnik będzie pracować nad wyzwaniem związanym ze zrównoważonym rozwojem w swojej organizacji i wykorzystywać zdobytą wiedzę do ciągłego rozwijania umiejętności, aby wywierać pozytywny wpływ na biznes. Samo wyzwanie sformułowane będzie w oparciu o potrzeby organizacji uczestnika i lokalne uwarunkowania. Program obejmuje mentoring, coaching, interaktywne warsztaty, zadania grupowe i wykłady, a także wizyty w firmach i organizacjach w Szwecji (wybranymi specjalnie ze względu na ich kompetencje, przejrzystość prowadzenia biznesu i osiągnięcie celu zrównoważonego rozwoju). Skonstruowany jest on w oparciu o metodę design thinking jako technikę opracowywania kreatywnych i zrównoważonych rozwiązań złożonych problemów. SIMP stawia sobie za cel dogłębne zrozumienie zasad zrównoważonego biznesu przez uczestników programu ze szczególnym uwzględnieniem praw człowieka, klimatu i środowiska, godnych warunków pracy i przeciwdziałania korupcji, otrzymanie silnego zestawu umiejętności potrzebnych do wprowadzania zmian we własnej organizacji poprzez odpowiedzialne przywództwo.

Kolejnym programem realizowanym w ramach dyplomacji publicznej Szwecji, skupiającym się na rozwoju kompetencji i sieci liderek, jest Szwedzka Akademia Młodych Profesjonalistów (SAYP). SAYP jest programem szkoleniowym opracowanym w celu budowania nowych sieci, wiedzy i praktyk w celu zwiększenia przejrzystości, wydajności i prężności administracji publicznej. Skierowany jest do decydentów (politycy, urzędnicy rządowi), urzędników publicznych (urzędnicy niepolityczni pracujący w organizacjach publicznych), pracowników społeczeństwa obywatelskiego (pracownicy CSO / NGO) w wieku do 35 lat. SAYP rozdzielony jest na dwie edycje ukierunkowane geograficznie - SAYP dla Regionu Morza Bałtyckiego i krajów Partnerstwa Wschodniego (dostępny dla Armenii, Białorusi, Estonii, Gruzji, Łotwy, Litwy, Mołdawii, Szwecji, Ukrainy) oraz SAYP dla Bałkanów Zachodnich (skierowany dla Albanii, Bośni i Hercegowiny, Kosowa, Czarnogóry, Macedonii Północnej, Serbii). Podobnie jak w przypadku innych programów liderek, SAYP dąży do zbudowania wiedzy uczestników na temat zrównoważonego, nowoczesnego zarządzania, przeciwdziałaniu korupcji, dobrego rządu, poznania przez nich narzędzi możliwych do zastosowania we własnych organizacjach i kontekstach lokalnych oraz nawiązania relacji partnerskich między uczestnikami i organizacjami którymi kierują. Program

³⁹¹ Swedish Institute, Swedish Institute Management Programme Asia, <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/management-programme-asia/> (dostęp 16.01.2022).

jest efektem współpracy między Instytutem Szwedzkim a szwedzkimi uniwersytetami, która skutkuje opracowywaniem i organizacją modułów szkoleniowych. Moduły opierają się na połączeniu nowoczesnych metod nauczania z naciskiem na interaktywność, współpracę i analizę case study. Program szkolenia obejmuje webinaria, wykłady interaktywne, dyskusje w małych grupach, wizyty studyjne. Moduły tematyczne dotyczą takich zagadnień jak: międzynarodowa administracja publiczna, migracja i integracja w Partnerstwie Wschodnim i regionie Morza Bałtyckiego, perspektywy wielopoziomowego sprawowania rządów, decentralizacji i praw człowieka, zrównoważona e-administracja dla prężnej i innowacyjnej demokratycznej administracji publicznej, zrównoważone zarządzanie publiczne, zarządzanie oparte na współpracy w erze cyfrowej, ekosystemy innowacji i przedsiębiorczość, migracja i integracja na Bałkanach Zachodnich, międzynarodowe perspektywy w zakresie polityki i wyzwań administracyjnych dla rozwoju społeczeństw integrujących. Szwecja z uwagi na swój potencjał związany z wysokiej jakości społeczeństwem obywatelskim, przejrzystością działania organizacji rządowych, gęstą siecią prężnie działających organizacji pozarządowych, posiada wysokie kompetencje do przekazywania wiedzy i dzielenia się doświadczeniami dotyczącymi sfery obywatelskiej. Z tego względu naturalnym aspektem budowania dyplomacji publicznej jest wykorzystanie tego potencjału w celu nie tylko wspierania obywateli innych państw (poprzez ich edukację, tworzenie sieci partnerskich itd.), ale także w celu realizacji swoich dyplomatycznych założeń i celów wyartykułowanych w strategii polityki zagranicznej Królestwa. Widać tutaj kompleksowe podejście Szwecji do realizacji tejże strategii, w której postawione cele mają przełożenie na konkretne działania podejmowane za sprawą wyspecjalizowanej agendy odpowiedzialnej za kierowanie działaniami dyplomacji publicznej wobec społeczności międzynarodowej. Działania takie jak programy liderów budują wiarygodność Szwecji na świecie, wzmacniają jej pozycję międzynarodową, dając szansę chociażby na wyraźniejsze artykułowanie oczekiwań wobec realizacji przez inne państwa postanowień Agendy 2030 (szczególnie względem państw, które korzystają z programów i narzędzi wypracowanych dla nich przez Szwecję). Tak precyzyjnie ukierunkowana wizja polityczna Sztokholmu i idące za nią działania są unikalne na skalę światową.

Rozszerzeniem programu SAYP jest program Peer Shadowing przewidziany dla absolwentów SAYP chcących dowiedzieć się więcej o nowoczesnych formach zarządzania wykorzystywanymi w Szwecji lub innych krajach objętych programem. Peer Shadowing jest krótkoterminowym grantem przewidzianym dla absolwentów programu SAYP, który pozwala na tygodniowe wizyty w organizacji goszczącej (agencje publiczne, regiony, gminy, partie, organizacje polityczne, uniwersytety, instytuty badawcze, parki naukowe, związki zawodowe,

federacje, stowarzyszenia, krajowe, lokalne biura organizacji, organów międzynarodowych, inne organizacje społeczeństwa obywatelskiego, organizacje pozarządowe) z innego kraju, aby uważnie obserwować i badać, jak dany podmiot jest zorganizowany i w jaki sposób funkcjonuje w praktyce. Peer shadowing może koncentrować się zarówno na procedurach, praktykach, jak i na treści (cele, działania operacje, zakresy tematyczne itp.)³⁹². Ostatecznie peer shadowing umożliwia wymianę doświadczeń i uzyskanie perspektywy wzajemnego uczenia się i zmian, ulepszeń we wszystkich zaangażowanych organizacjach.

Zrównoważony rozwój dla Szwecji obejmuje także kwestie związane z ekologią, szczególnie w regionie bałtyckim. Z tego powodu program leaderski, działający w ramach dyplomacji publicznej, dotyczy środowiska i przewidziane są dla Danii, Estonii, Finlandii, Niemiec, Łotwy, Litwy, Polski, Rosji i Szwecji. Jest to Baltic Leadership Programme on Energy Efficiency - program z zakresu efektywności energetycznej, mający na celu opracowanie działań, narzędzi i metod zwiększania efektywności energetycznej w regionie Morza Bałtyckiego - doprowadzenia do co najmniej 27% wzrostu efektywności energetycznej w regionie do 2030 roku.

5.2.8. Granty i fundusze

Zdolność Szwecji do realizacji skutecznych, dobrze skoordynowanych programów dyplomacji publicznej, zarówno w kraju, jak i za granicą, zależy od odpowiedniego poziomu finansowania programów podejmowanych w ramach jej działania. Stworzeniu pozytywnego wizerunku Szwecji, w zaciekle walczącej przestrzeni międzynarodowej, sprzyja finansowanie projektów międzynarodowych realizowanych przez szwedzkie organizacje i ich partnerów w krajach docelowych.

W ramach swojej dyplomacji publicznej Szwecja podejmuje się finansowania współpracy naukowej w regionie Morza Bałtyckiego. Podmiotem odpowiedzialnym za projekty jest Instytut Szwedzki, który oferuje szwedzkim uniwersytetom finansowanie projektów, które zmierzają do rozwijania współpracy z uniwersytetami i uczelniami z regionu Morza Bałtyckiego, Rosji lub Partnerstwa Wschodniego UE. Szwedzkie uczelnie mają możliwość ubiegania się o finansowanie projektów wspierających nową lub już nawiązaną współpracę z uniwersytetami i szkołami wyższymi w Armenii, Azerbejdżanie, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji, Ukrainie (jako państwa priorytetowe), zaangażowane mogą być

³⁹² Instructions for SAYP Peer Shadowing, <https://si.se/app/uploads/2019/08/instructions-sayp-peer-shadowing-2019-1.pdf> (dostęp 16.01.2022).

również uniwersytety z Estonii, Łotwy, Litwy i Polski. Ogólny obszar tematyczny finansowanej współpracy, to zwiększona zdolność do internacjonalizacji szkolnictwa wyższego i badań (w zakresie edukacji, badań lub współpracy, innowacji). Jak podaje Instytut Szwedzki program ten ma na celu “wzmocnienie makroregionalnej wymiany doświadczeń i wspólnego rozwoju praktyk, metodologii i zdolności do umiędzynarodowienia w ramach szkolnictwa wyższego i badań”³⁹³. Program oferuje dwa rodzaje finansowania projektów, w obu przypadkach głównym wnioskodawcą jest szwedzki uniwersytet, podczas gdy podstawową grupą docelową są kluczowi pracownicy instytucji szkolnictwa wyższego (w tym naukowcy, nauczyciele i inni pracownicy) ze Szwecji i w przypadku projektu załączkowego przynajmniej jeden uniwersytet partnerski z innego kraju priorytetowego niż Szwecja, a w przypadku projektu wdrożeniowego co najmniej dwie partnerskie uczelnie z dwóch różnych krajów. Wnioskodawcy i ich partnerzy mają dużą swobodę wybrania tematu internacjonalizacji - które obszary tematyczne, funkcje i role zostaną zaangażowane w projekt. To samo dotyczy merytorycznej treści projektu i konkretnych działań podejmowanych w jego ramach.

Szwedzka polityka zagraniczna i dyplomacja publiczna, jak wykazano w poprzednich rozdziałach, kładą wyjątkowy nacisk na wspieranie demokracji, wolności słowa i praw człowieka. Ten akcent przekłada się także na finansowanie podmiotów działających na arenie międzynarodowej w celu wzmocnienia tychże dziedzin. Za pośrednictwem Instytutu Szwedzkiego Szwecja w ramach programu Creative Force finansuje podmioty które pracują w obszarze mediów lub sztuki na rzecz wzmocnienia demokracji, praw człowieka i wolności słowa. O finansowanie projektu może ubiegać się każdy rodzaj organizacji zarejestrowany w Szwecji, który wyśle zgłoszenie wspólnie z organizacją partnerską z jednego (lub więcej) kraju docelowego. U źródeł Creative Force leży założenie, iż zastosowanie nowych metod lub podejść za pośrednictwem sztuki, mediów (nowych i tradycyjnych) może przyczynić się do pełniejszego zrozumienia i wpływania na tak delikatne tematy³⁹⁴ jak demokracja, prawa człowieka, wolność. Film dokumentalny, fotografia, taniec i teatr to tylko niektóre przykłady obszarów kultury eksplorowanych w ramach Creative Force. Media i dziennikarstwo można również wykorzystywać w sposób innowacyjny do wzmacniania podstawowych praw i wolności. Grupą docelową projektu są agenci zmian i opiniotwórcy w państwach docelowych,

³⁹³ Swedish Institute, Academic collaboration in the Baltic Sea region, <https://si.se/en/apply/funding-grants/academic-collaboration-in-the-baltic-sea-region/> (dostęp 16.01.2022).

³⁹⁴ Delikatność tematów wynika z reżimów i ustrojów politycznych państw docelowych. Często są to państwa objęte konfliktami wewnętrznymi, o niestabilnej sytuacji politycznej, państwa autorytarne lub kroczące demokracje o niskim poziomie działania organizacji pozarządowych, dla których kwestie demokracji i praw człowieka są pomijane, nieszanowane lub wręcz jawnie łamane przez władze.

którzy chcą nauczyć się nowych umiejętności lub wykorzystać nowe technologie, które pozwolą im osiągać efekty we wprowadzaniu zmian w ich państwach. Agenci powinny działać za pośrednictwem sztuki lub mediów, aby pomóc wzmocnić demokrację, prawa człowieka i wolność słowa. Przykładami grup docelowych Creative Force są pracownicy kultury i dziennikarze, inni przedstawiciele organizacji medialnych, obrońcy praw człowieka, grupy dążące do respektowania praw kobiet, organizacje młodzieżowe i inne podmioty pracujące na rzecz osiągnięcia pozytywnych, trwałych zmian w społeczeństwie. Beneficjentami końcowymi Creative Force są grupy lub osoby w krajach docelowych, na które projekt ma bezpośredni i pozytywny wpływ: kobiety, dzieci i młodzież, a także grupy mniejszościowe - takie jak osoby LGBTQ lub osoby niepełnosprawne³⁹⁵. Program Creative Force obejmuje 29 państw podzielonych na region Afryki, Azji i Bliskiego Wschodu (Etiopia, Kenia, Rwanda, Somalia, Tanzania, Uganda, Zambia, Bangladesz, Kambodża, Wietnam, Algieria, Egipt, Iran, Irak, Jordania, Liban, Libia, Maroko, Palestyna, Syria, Tunezja, Jemen) oraz Europy Wschodniej i Turcji (Armenia, Azerbejdżan, Gruzja, Mołdawia, Turcja i Ukraina). Creative Force dla regionu Afryki, Azji i Bliskiego Wschodu jest finansowany w ramach rządowej strategii rozwoju międzynarodowego, która wspiera cele Agendy na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030³⁹⁶ oraz wynika z feministycznej polityki zagranicznej Królestwa. Projekty Creative Force w tym obszarze geograficznym muszą w szczególności przyczyniać się do realizacji co najmniej jednego z następujących celów Agendy 2030:

- Cel 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu.
- Cel 5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt.
- Cel 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.

Creative Force dla Europy Wschodniej i Turcji kieruje się szwedzką strategią współpracy w zakresie reform dla regionu³⁹⁷. Celem tej strategii jest silniejsza demokracja,

³⁹⁵ Swedish Institute, Promoting democracy through the arts and media Lessons and recommendations after 10 years of Creative Force https://si.se/app/uploads/2019/11/si_rapport_eng_creative_force.pdf (dostęp 15.01.2022).

³⁹⁶ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Strategi för kapacitetsutveckling, partnerskap och metoder som stöder Agenda 2030 för hållbar utveckling, https://www.regeringen.se/4a17d4/contentassets/ba9cd152d7d74eb4a496cd5dbb88b418/strategi_kapacitetsutveckling_webb.pdf (dostęp 15.01.2022).

³⁹⁷ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Sweden's Reform Cooperation Strategy for the region. Results strategy for Sweden's reform cooperation with Eastern Europe, the Western Balkans and Turkey,

sprawiedliwy i zrównoważony rozwój oraz bliższe więzi z UE i jej podstawowymi wartościami. Projekty Creative Force na tym obszarze geograficznym muszą w szczególności przyczyniać się do co najmniej jednego z następujących celów programu:

- Bardziej pluralistyczne społeczeństwo obywatelskie.
- Lepsze warunki demokratycznej odpowiedzialności wobec ludzi.
- Wolne i bardziej niezależne media.
- Silniejsze prawa i większe poszanowanie/uznawanie grup szczególnie wrażliwych, takich jak dzieci i osoby LGBTQ, a także mniejszości etniczne i religijne.
- Większa świadomość i mniejszy poziom dyskryminacji i nietolerancji³⁹⁸.

Instytut Szwedzki publikuje listę wszystkich beneficjentów programu Creative Force, jest ona dostępna na stronie Instytutu: <https://si.se/en/projects-granted-funding/programmes/creative-force/>

Rysunek 14. Baza danych projektów finansowanych w ramach Creative Force w roku 2021.

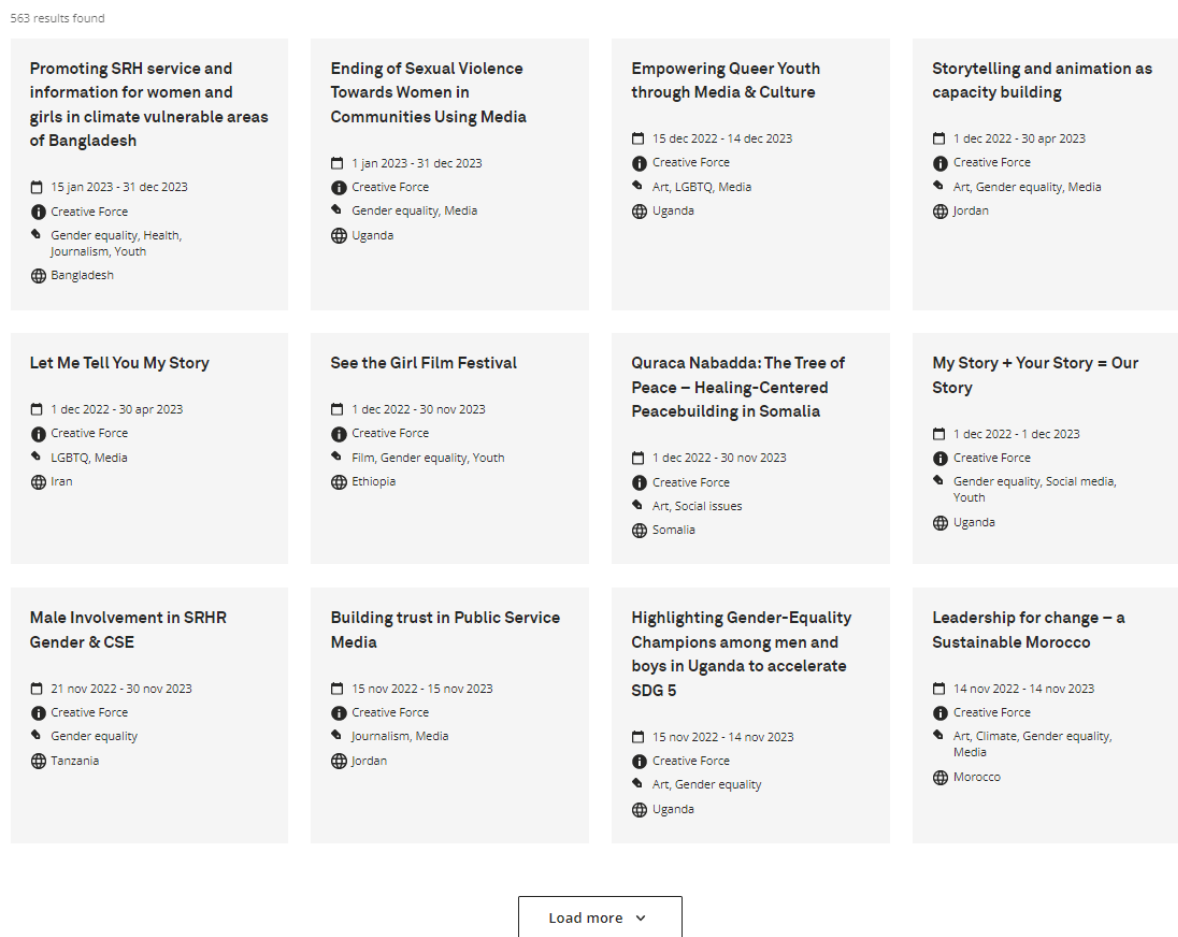
The screenshot shows a web interface for the Creative Force project database. At the top, there are three filter dropdowns: 'Countries' (set to 'All'), 'Programmes' (set to 'Creative Force'), and 'Subjects' (set to 'All'). Below the filters, it indicates '452 results found'. The main content is a grid of 12 project cards, each with a title, dates, funding source, subjects, and beneficiary country. A 'Load more' button is visible at the bottom of the grid.

Źródło: Creative Force, <https://si.se/en/projects-granted-funding/programmes/creative-force/> (dostęp 10.06.2021).

<https://www.regeringen.se/49b72b/contentassets/12a89180bafb43e3823b6c6f18b6d86a/results-strategy-for-swedens-reform-cooperation-with-eastern-europe-the-western-balkans-and-turkey-2014-2020> (dostęp 16.01.2022).

³⁹⁸ Swedish Institute, Creative Force, <https://si.se/en/apply/funding-grants/creative-force/> (dostęp 16.01.2022).

Rysunek 15. Baza danych projektów finansowanych w ramach Creative Force w roku 2023.

Źródło: Creative Force, <https://si.se/en/projects-granted-funding/programmes/creative-force/> (dostęp 10.01.2023).

5.3. Wizerunek Szwecji

Przełomem dla formy prowadzenia szwedzkiej dyplomacji publicznej i pracy Instytutu Szwedzkiego, stało się nawiązanie współpracy z brytyjskimi ekspertami do spraw tworzenia marki państwa. Na skutek współpracy i doradztwa początkiem 2000 roku Instytut Szwedzki przyjął rolę agencji PR odpowiedzialnej za rozwijanie marki kraju. Według Jamesa Pammenta doprowadziło to do tego, że Instytut, który wcześniej identyfikował się jako instytut kultury, w dużej mierze stał się organizacją wspierającą także eksport³⁹⁹.

399 Dodatkowo w 2006 roku zlikwidowano Departament Kultury i Społeczeństwa, a rok później Instytut przeniesiono z Wydziału Komunikacji MSZ do Wydziału Promocji i Rynku Wewnętrznego UE, który podlegał

Stworzenie pozytywnego wizerunku kraju stało się w XXI wieku nieodzownym celem każdego państwa, mającego ambicje odgrywania znaczącej roli w systemie międzynarodowym. Wizerunek przekłada się na potencjał państwa, możliwość skutecznego realizowania jego interesów. W analizie dyplomacji publicznej istotna jest zatem dekonstrukcja wizerunku i marki kraju⁴⁰⁰. W przypadku aktywności państwa zadaniem jakie sobie ono stawia, jest badanie jego postrzegania międzynarodowego i wizerunku, a także jego marki, rozumianej jako afirmatywne wartości, kojarzone z danym państwem i społeczeństwem, przekładające się na przychylnie postawy wobec niego. Mówiąc o marce zamiennie używa się określenia branding państwa, branding narodowy. Beata Ociepka pisząc o związkach dyplomacji publicznej z marką - brandingiem, przytacza definicje badaczy zajmujących się tą dziedziną "według D. Copeland'a branding narodowy obejmuje opowiadanie unikatowej historii i jej wyrażenie jako zintegrowanej narracji o klarownym kształcie i celu. Tak sformułowana definicja nawiązuje do pojęcia dyplomacji publicznej C. Schneider, według której dyplomacja publiczna to narracja, którą naród opowiada światu o sobie (...). S. Anholt zwraca uwagę, że branding krajów i branding narodów powinien się stać elementem polityki lub szerszej strategii komunikacji danego państwa. N. Kaneva analizuje zjawisko kształtowania marki kraju i narodu z punktu widzenia jej relacji do tożsamości narodowej, w ujęciu antropologicznym. Rozszerza pojęcie marki państwa zwracając uwagę, że jej funkcją jest „zrekonstruować narodowość na poziomie zarówno ideologii jak i praktyki, dzięki temu rozumienie i doświadczana realność przynależności narodowej i kształtowania tego co narodowe (national governance) zmieniają się w sposób dotąd nieznanymi”⁴⁰¹. Powyższe definicje zwracają uwagę na zależność jaka zachodzi między dyplomacją publiczną, tożsamością narodową, a marką, pokazując ich

Ministrowi Handlu, potwierdzając, iż w przypadku Szwecji dyplomacja publiczna nie jest związana głównie z tematyką dotyczącą kultury, ale nade wszystko dotyka kwestii gospodarczych. Akcent handlowy nie jest z resztą nowym priorytetem działania Instytutu Szwedzkiego, czy patrząc szerzej całej dyplomacji publicznej Królestwa. W chwili powstania w 1945 roku Instytut miał na celu promowanie handlu zagranicznego poprzez poprawę stosunków międzynarodowych Szwecji, przede wszystkim ze Stanami Zjednoczonymi. Tło działań stanowiła obawa, iż ze względu na swoją neutralność w czasie II wojny światowej, Szwecja będzie szczyć się złą sławą i posiadać zhańbioną reputację wśród innych państw. Jednakże wedle rządowych wytycznych z 1978 roku w sprawie kultury i informacji transgranicznej, które przez kilkadziesiąt lat stanowiło podstawę działalności Instytutu, organizacji przydzielono zadanie koncentrowania się głównie na informacji, wymianie kulturalnej i wymianie akademickiej, podczas gdy bezpośrednią promocją handlu zajmowała się szwedzka Rada Handlu. Wydarzenia kulturalne również promowały eksport, ale w bardzo pośredni sposób, wzbudzając powszechne zainteresowanie Szwecją. Współcześnie dyplomacja publiczna Królestwa organizowana przez Instytut Szwedzki ponownie uzyskała priorytet działania na rzecz wsparcia handlu. Wiąże się to także z ogólnymi przemianami społeczno-gospodarczymi, gdyż wraz z cyfryzacją biznes stał się bardziej komunikacją, aniżeli czystą wymianą handlową. Tym samym Instytutowi Szwedzkiemu przypadła rola organu współpracującego, wykazującego się działaniami proaktywnymi w ramach dyplomacji publicznej, a nie jedynie napędzanymi aktualnym zainteresowaniem i chwilowym popytem.

⁴⁰⁰ Mówiąc o marce zamiennie używa się określenia branding państwa, branding narodowy.

⁴⁰¹ B. Ociepka, *Nowa dyplomacja ...*, op.cit., s. 293

nirozzerwalny związek. W przypadku Szwecji ta symbiotyczna zależność jest szczególnie widoczna. Wyraźnie bowiem można zauważyć związki między tożsamością narodową a strategią marki państwa, która bazuje na zgodnych wartościach, cechach oraz wykorzystuje cechy narodowe Szwedów za fundament wizerunku państwa. Tym samym strategia budowania marki, wizerunku i w szerszym kontekście dyplomacji publicznej, wykazuje spójność i nadaje wiarygodności działaniom podejmowanym w jej ramach. Silny wizerunek Szwecji za granicą jest ważny dla osiągnięcia celów politycznych, promowania handlu, przyciągania inwestycji, turystów i talentów oraz zachęcania do wymiany kulturalnej i naukowej. Rada Promocji Szwecji od 2013 roku działa na rzecz zapewnienia skoordynowanej i długoterminowej promocji Szwecji za granicą. W 2016 r. Rada Promocji Szwecji za Granicą przeprowadziła analizę strategiczną jako podstawę do dalszego rozwoju strategii promocji Szwecji za granicą. W skład Rady wchodzi Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Przedsiębiorczości i Innowacji, Ministerstwo Kultury, Instytut Szwedzki, Business Sweden i Visit Sweden. Analiza pokazuje, że warunki promocji Szwecji za granicą zmieniły się w wielu ważnych obszarach w porównaniu z rokiem 2012. Świat stał się coraz bardziej spolaryzowany, a zaufanie między państwami spadło. W wielu krajach klimat debaty publicznej – zarówno w mediach tradycyjnych, jak i cyfrowych – jest ostrzejszy, z elementami nienawiści i gróźb oraz mniejszym szacunkiem dla faktów i zniuansowanych przekazów⁴⁰². Zmiany te wpłynęły na ugruntowaniu podstawowych wartości wykorzystywanych w budowaniu przekazu o Szwecji w jej strategii promocyjnej.

Badania potwierdzają, że Szwecja posiada dobrą międzynarodową reputację. Jest ona umieszczona w czołówce krajów pod względem dobrobytu, innowacji, otwartości, edukacji, równości płci, niskiego poziomu korupcji, konkurencyjności, społecznej odpowiedzialności biznesu i zrównoważonego rozwoju. Jednakże nie oznacza to, że wizerunek ten jest rozpowszechniony we wszystkich państwach na świecie. Jak zauważają pracownicy Instytutu Szwedzkiego, wciąż istnieje grupa państw, dla których obywateli jest zupełnie nieznaną lub gdzie wizerunek Szwecji jest przestarzały. Wiedza o Szwecji jest szczególnie słaba wśród młodych ludzi z odległych krajów, co ma duże znaczenie w kontekście ambicji Szwecji na rzecz przyciągania talentów. Brak wiedzy na temat Szwecji ma wpływ także na szwedzkie organizacje, firmy i marki, które z kolei czerpią korzyści z wizerunku Szwecji jako elementu własnej marki w swojej międzynarodowej działalności. Zatem tworzenie aktualnego i odpowiedniego wizerunku nowoczesnej, otwartej i innowacyjnej Szwecji jest zadaniem, które

⁴⁰² Swedish Institute, Ministry for foreign affairs, *Strategy for the promotion of Sweden 2.0*, 2017, <https://sharingsweden.se/materials/strategy-promotion-sweden-2-0/> (dostęp 10.12.2021).

spoczywa nie tylko na agendach państwowych, ale także na obywatelach Szwecji, którzy to ten wizerunek warunkują i poświadczają w swoich codziennych zachowaniach. Szwecja jest krajem, który przyczynił się jak żaden inny do ukształtowania w oczach reszty świata wizerunku Skandynawii jako regionu nowoczesnego, liberalnego i kolektywistycznego. Angielski socjolog Jens Allwood opisując szwedzki charakter narodowy stwierdził, iż w Szwecji rozwinął się wzorzec postawy, która charakteryzuje się spokojem, brakiem agresywności i emocji, rozważą, skłonnością do kompromisu, racjonalizmem⁴⁰³. Ewa Piotrowska zauważa, iż “niewątpliwie na wykształcenie się wzorca i cech myślenia Szwedów wpływ miały ich narodowe cechy: duża zdolność organizowania się, relatywnie efektywna praca, racjonalne myślenie, skłonność do twórczego dyskursu, do obywatelskiego konformizmu, a zwłaszcza swoistego konsensusu - unikania sytuacji konfliktowych. Do tego dochodzi pragmatyzm tego narodu Europy Północnej w jednostkowych i zbiorowych rozwiązaniach oraz aspiracjach życiowych, dążenie do złotego środka, do działań drobiazgowych i zawsze prawnie usankcjonowanych. Szwedów cechuje duże poczucie społecznej równości (jämlighet) oraz demokratyzmu (np. w budowie struktur państwowych i prawnoustrojowych)”⁴⁰⁴. Elisabeth Asbrink, zastanawiając się nad obrazem własnym Szwedów, stwierdza: “Z jednej strony wyidealizowane opisy niezależności i indywidualizmu nieugiętych wikingów, wyzwolonych chłopców czy zawziętych Wazów, które można podsumować powiedzeniem ‘samotność to siła’. Z drugiej strony utopijna wizja solidarnych zespołowych graczy. W narracji o tworzeniu państwa dobrobytu zbiorowość odgrywa decydującą rolę. Wszyscy płacą podatki. Wszyscy mają swój wkład. Dla wszystkich jest miejsce”⁴⁰⁵. Szwedzi nie mają jednak o sobie wysokiego mniemania, co potwierdzają wyniki badań przeprowadzonych przez Instytut Badania Opinii Publicznej na młodych Szwedach. Ośmioma najczęściej wybieranymi przymiotnikami, uszeregowanymi według hierarchii ważności były: zawistni, sztywni, pracowici, miłośnicy natury, spokojni, uczciwi, nieuczciwi, ksenofobiczni. Podobną opinię przedstawiła Jean Phillips - Martinsson, w swojej analizie dotyczącej postrzegania Szwedów wymienia kilka kluczowych cech do których należą: małomówność, powaga, sztywność, nieelastyczność, arogancja, przesadna ostrożność,

⁴⁰³ J. Alwood, *Are There Swedish Patterns Of Communication?* [w:] H. Tamura (red.), *Cultural Acceptance of CSCW in Japan & Nordic Countries*, Kyoto Institute of Technology, 1999. s. 90-120.
https://www.researchgate.net/publication/2441775_Are_There_Swedish_Patterns_Of_Communication (dostęp 20.12.2021).

⁴⁰⁴ E. Piotrowska, *Dzieje myśli szwedzkiej XX wieku. Od narodowego konserwatyzmu do globalizmu*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006, s. 9-10.

⁴⁰⁵ E. Asbrink, *Made in Sweden ...*, op.cit., s. 356.

nieśmiałość⁴⁰⁶. Biorąc pod uwagę wagę dostarczonych analiz dotyczących zarówno samopostrzegania, jak i postrzegania Szwedów przez inne narody, zadaniem dyplomacji publicznej jest umiejętne wykorzystanie tych cech w budowaniu spójnej narracji o Szwecji, uwzględniającej także negatywny obraz, by nadać wiarygodność przekazowi, bez pomijania zagadnień bolesnych bądź skomplikowanych komunikacyjnie. Przykładem udanej próby takiego działania było oddanie oficjalnego twitterowego konta Szwecji jej obywatelom - kuratorom. Zagadnienie to poruszane jest szerzej w dalszej części niniejszego rozdziału traktującego o wykorzystaniu cyberdyplomacji i social media w szwedzkiej dyplomacji publicznej. Z drugiej strony wymienianie negatywnych cechy Szwedów przez zagranicznych odbiorców powinno być wyznacznikiem dla szwedzkiej dyplomacji publicznej do konstruktywnej analizy jej wizerunku i wdrożenia działań, które pozwoliłyby na jego odmianę.

Wizja narodowej marki w przypadku Szwecji często podsumowana jest zdaniem "W świecie z poważnymi wyzwaniami, wolne i otwarte społeczeństwo Szwecji funkcjonuje jako centrum innowacji i współtworzenia". Punktem wyjścia jest postrzeganie świata, któremu w celu rozwiązywania problemów i przyspieszenia rozwoju konieczna jest pomoc i współpraca między państwami. Szwecja, chcąc przyczynić się do rozwoju, opiera swoje działania o to, co reszta świata postrzega jako fundament tego państwa: silną tradycję wolności i otwartości. Dwoma skutecznymi narzędziami osiągnięcia tego celu są innowacje i współtworzenie, zjawiska, które mogą łatwo rozkwitać w wolnym i otwartym społeczeństwie. Badania międzynarodowe pokazują również, że są to obszary, w których Szwecja jest wysoko oceniana. Kluczowym terminem jest „współtworzenie”. Oznacza wzajemny i ciągły proces rozwoju, w którym wszystkie strony są współtwórcami, a zatem ma bardziej aktywne znaczenie niż po prostu „współpraca”. Innymi słowy, wizja wyraża przekonanie, że wolne i otwarte społeczeństwo Szwecji jest środowiskiem, które zachęca do innowacyjnego współtworzenia. W ten sposób zarówno Szwecja, jak i szwedzkie organizacje i firmy, są atrakcyjnymi partnerami w wysiłkach na rzecz sprostania głównym wyzwaniom – jako areny, jako inicjatorzy i jako inspiracja⁴⁰⁷. Strategia promocji Szwecji za granicą i strategia budowania wizerunku określają cztery obszary profilowe: innowacje, kreatywność, społeczeństwo i zrównoważony rozwój. Są to obszary, w których Szwecja wykazuje bardzo duży potencjał, dzięki czemu może wносить znaczący wkład na rzecz grup docelowych, do których kierowana jest komunikacja.

⁴⁰⁶ J. Phillips-Martinsson, *Swedes As Others See Them : Facts, Myths or a Communication Complex*, Studentlitteratur, 1991.

⁴⁰⁷ Swedish Institute, *Strategy for the promotion of Sweden 2.0*, 2017.

W ramach budowania wizerunku i promocji Szwecji za granicą, przez społeczeństwo rozumie się charakterystyczny dla Szwecji model społeczny, oparty na wzroście gospodarczym, odpowiedzialności społecznej i zaufaniu wyrażanym przez uniwersalny system opieki społecznej i silne instytucje. Jak opisano w rozdziale poświęconemu nordyckiemu modelowi państwa dobrobytu, na ten profil Szwecji składają się także szwedzkie wartości, takie jak równość płci, poszanowanie praw człowieka, zrównoważony rozwój, niski poziom korupcji i wykorzystanie nowych technologii, które można różnorodnie wykorzystywać w celu budowania zaufania do państwa w kontekście międzynarodowym. Podkreślenie znaczenia innowacyjności dla rozwoju państwa odnajduje także miejsce w przypadku budowania wizerunku Szwecji. Z tego powodu innowacyjność została wskazana jako jeden z czterech obszarów profilowych. Jak wskazują międzynarodowe badania i rankingi, Szwecja jest jednym z najbardziej innowacyjnych krajów na świecie. Fundamentów tego faktu należy doszukiwać się w otwartości szwedzkiego społeczeństwa, które charakteryzuje się wysokim stopniem indywidualnej wolności, co tworzy dobre podstawy dla innowacyjnego myślenia. Jak zauważają twórcy strategii “wspólna i ugruntowana opowieść o kreatywnej i innowacyjnej Szwecji ma potencjał, aby wzmocnić konkurencyjność szwedzkiego biznesu i zdolność naszego kraju do przyciągania inwestycji, talentów, projektów współpracy i współfinansowania”⁴⁰⁸. Wraz z innowacyjnością łączy się trzeci obszar profilowy Szwecji - kreatywność. Jest ona wymieniana w większości dokumentów programowych Królestwa, łącznie z aktami dotyczącymi polityki zagranicznej. Prymat kreatywności, związków arcyzmu z przedsiębiorczością, skutkuje powstaniem przemysłu opartego o kulturę (w tym najbardziej znany w przypadku Szwecji, powszechnie rozpoznawany obszar dotyczący wzornictwa i designu), który funkcjonuje jako narzędzie wzmocnienia wizerunku Szwecji za granicą. Ostatni obszar profilowy kreowania wizerunku Królestwa dotyczy zagadnienia zrównoważonego rozwoju, o którym Szwedzi mówią, iż “Szwecja ma długą historię międzynarodowego zaangażowania w dążeniu do współpracy w zakresie zrównoważonego rozwoju i przoduje w rozwoju nowych technologii środowiskowych i zrównoważonych rozwiązań systemowych”⁴⁰⁹. W przypadku Szwecji zrównoważony rozwój wrósł w tkankę społeczną, w tym tę dotyczącą biznesu, powodując, iż uznawany jest on za nieodłączny element funkcjonowania konsumentów, producentów oraz społeczeństwa rozumianego jako całość sieci wzajemnych stosunków społecznych. Tym samym jego społeczne, wieloletnie już ugruntowanie daje ważną przewagę konkurencyjną dla szwedzkich firm prowadzących działalność globalną, a państwu

⁴⁰⁸ Ibidem.

⁴⁰⁹ Ibidem.

wyrazisty komponent budowania swojej marki i pozycji międzynarodowej.

Zgodnie z wytycznymi jakie stawia Szwecja wobec wszystkich podmiotów chcących włączyć się w budowanie wizerunku państwa, korzystających przy tym ze strategii promocji Szwecji, działania i komunikacja powinny być zaprojektowane w taki sposób, aby zarówno ton, jak i treść były kompatybilne z wartościami charakterystycznymi dla Szwecji. Strategia promocji Szwecji za granicą definiuje Szwecję jako kraj zorientowany na rozwój, charakteryzujący się czterema podstawowymi wartościami: innowacyjnością, otwartością, opiekuńczością i autentycznością. Wykorzystanie szwedzkich cech i wartości, które reszta świata postrzega jako atrakcyjne, może nadać dodatkowy wymiar marce, działalności i komunikacji podejmowanej nie tylko przez agendy państwowe, ale także przez poszczególnych przedsiębiorców, którzy swoją markę budują w oparciu o markę Szwecja. Widzimy tutaj synergię - marka narodowa Szwecji jest wzmacniana przez podmioty prywatne, jednocześnie podmioty prywatne uwiarygodniają swój brand dzięki wykorzystaniu marki narodowej. Ta synergia przynosi korzyści obu stronom - marce przedsiębiorstwa, jak i wizerunkowi Szwecji, czyniąc je silniejszymi i bardziej atrakcyjnymi.

5.3.1. Marka Szwecja: tożsamość, identyfikacja wizerunkowa

Budowanie marki jest powszechnie wykorzystywane przez podmioty prywatne, które wykorzystują swoje marki jako sposób na łączenie się z klientami – ustanawiając długoterminową lojalność i przywiązanie. Marka jest ostateczną reprezentacją nadrzędnej organizacji lub idei. Podobnie jak firmy zazwyczaj używają brandingu - marki, aby łączyć się z klientami, koncepcja ta może być również zastosowana przez państwa. Ten kierunek obrała Szwecja, która tworząc Brand Sweden, opracowała własny międzynarodowy manifest⁴¹⁰ unikalny na skalę świata. Szwecja była pierwszym krajem, który zdecydował, że ich przestrzeń powinna mieć własne wytyczne marki, idealne, aby pomóc ludziom na całym świecie zrozumieć, o co chodzi w Brand Sweden. Poprzez rozwój marki Szwecja osoby spoza Szwecji, mogą dotrzeć do sedna szwedzkiej tożsamości – prezentującej trzon tego państwa. Brand Sweden został zaprojektowany także po to, aby pomóc profesjonalistom, twórcom i prawie

⁴¹⁰ Manifest marki należy rozumieć jako narzędzie, które ma na celu ukazanie odbiorcom - wszystkim tym, którzy wchodzi w interakcję z marką, kim ona jest i co chce osiągnąć. Dzieląc się manifestem marki, podmiot skupia się na swoich przekonaniach, tworzy namagnesowaną deklarację, która przyciąga ludzi chętnych do wspierania jego celów. Manifest pokazuje, co kieruje daną organizacją, przedstawia wartości i przekonania podmiotu oraz to, co ma on nadzieję osiągnąć. Starannie tworzony manifest marki nie tylko inspirowa odbiorców, ale także przyciąga talenty, propaguje autentyczność. Z drugiej strony manifest marki to potężna i emocjonująca opowieść, która mówi odbiorcom, dlaczego podmiot istnieje, co go pasjonuje i dlaczego powinno się o niego troszczyć i podążać za jego opowieścią.

każdemu, kto jest zainteresowany, wdrożyć ostateczną reprezentację marki państwa. Marka Szwecja upraszcza wizję całego kraju w jednym obrazie. Dzięki logo stworzonemu na podstawie szwedzkiej flagi, starannie dobranemu językowi i niestandardowej czcionce, Szwecja stworzyła niezapomnianą markę, zaprojektowaną, aby podkreślić wyjątkowy charakter szwedzkiego życia. Jak czytamy na stronie stworzonej dla prezentacji Marki Szwecja - identity.sweden.se, we wstępie stwierdzono, iż “Szwecja ma dobrą reputację, ale rośnie konkurencja między krajami o uwagę. W Radzie Promocji Szwecji (NSU) mamy misję budowania silnego wizerunku Szwecji za granicą, a do tego potrzebujemy tożsamości marki, która tworzy spójność i prostotę. Musi być wydajna w użyciu, elastyczna w różnych aplikacjach i umożliwiać prezentowanie treści w sposób globalnie spójny”⁴¹¹. Szwedzka identyfikacja wizualna została uruchomiona po raz pierwszy w 2013 roku i wzbudziła duże zainteresowanie – zarówno w Szwecji, jak i na arenie międzynarodowej. Council for the Promotion of Sweden, stojąc na czele brandingu narodowego, zlecił jej przygotowanie agencji Söderhavet, która na przełomie 2019 i 2020 roku otrzymała kolejne zlecenie dotyczące odświeżenia identyfikacji, aby sprostać nowym potrzebom i utrzymać nowoczesność i innowacyjność marki. Identyfikacja została zaprojektowana, aby zapewnić wzbogacony wizerunek i silniejsze poczucie wspólnoty kraju.

Tożsamość marki Szwecja dociera do sedna wizualnej reprezentacji państwa za pomocą kombinacji języka, typografii i koloru. Elementy tożsamości, będące wizualną ekspresją Szwecji, można sprowadzić do trzech komponentów: flagi i logo, języka i czcionki/typografii. Pierwszym i najbardziej oczywistym elementem tożsamości szwedzkiej marki jest flaga narodowa, która została wykorzystana do stworzenia logo. Według agencji projektowej Söderhavet, firma przez wiele miesięcy pracowała nad każdym możliwym rozwiązaniem, aby skutecznie reprezentować cały naród za pomocą jednego obrazu. Ostatecznie wracali do flagi jako kotwicy tożsamości państwa. Jako jeden z najbardziej rozpoznawalnych i znanych symboli szwedzkiej historii, flaga była idealnym wyborem dla marki, zbudowana wokół dokładnych kolorów i specyfikacji projektowych zaczerpniętych z XVII wieku - logo ma te same kolory i wymiary, co projekt flagi z XVII wieku, co pomaga przyciągnąć uwagę do dziedzictwa państwa. Wykorzystanie jedynie flagi do stworzenia logo marki nie pozwalałoby na wywołanie efektu unikalności. Z tego powodu zdecydowano się na włączenie do logo boumy w postaci napisu Sverige (szwedz. Szwecja). Jednak samo użycie szwedzkiej nazwy kraju mogło okazać się niejasne, ponieważ większość odbiorców nie rozumie, co oznacza „Sverige”. Dlatego w

⁴¹¹ Swedish Institute, Brand Guidelines, <https://identity.sweden.se/en/strategy/introduction> (dostęp 20.11.2021).

logo zdecydowano się na umieszczenie słowa „Szwecja” w lokalnym tłumaczeniu, aby móc lepiej promować markę na arenie międzynarodowej.

Rysunek 16. Logo Szwecji z angielskim tłumaczeniem

Źródło: Swedish Institute, Brand Guidelines,
<https://identity.sweden.se/en/strategy/introduction> (dostęp 20.11.2021).

Rysunek 17. Logo Szwecji z japońskim tłumaczeniem i grafiką w tle

Źródło: Swedish Institute, Brand Guidelines,
<https://identity.sweden.se/en/strategy/introduction> (dostęp 20.11.2021).

Wykorzystanie szwedzkiego słowa Sverige pokazuje dumę ze szwedzkiego dziedzictwa, podczas gdy włączenie mniejszego tłumaczenia, które ma być zawarte w każdym lokalnym języku, pokazuje szacunek, jaki Szwedzi mają dla innych kultur, “wariacje

pojawiające się w lokalnych wersjach językowych tworzą poczucie relacji i dialogu”⁴¹². Unikalny dobór języka wykorzystany w logo potwierdza przywiązanie do otwartości i dialogu jako jednych z głównych cech szwedzkiego społeczeństwa, wokół których budowana jest marka państwa. Ostatnim ważnym elementem Brand Sweden jest unikalny wybór typografii i zaprojektowanie czcionki specjalnie z myślą o historii kraju. Kiedy projektanci nie mogli znaleźć czcionki, która oddałaby minimalistyczny styl i prostotę narodu, zdecydowali się stworzyć własną. Krój pisma „Sweden Sans” może być używany wyłącznie w kontekście szwedzkiej tożsamości⁴¹³. Sam font określany jest przez projektantów za pomocą charakterystycznego dla Szwecji słowa, czyli lagom - “nazywamy to krojem Lagom, nie za dużo, umiarkowanie”⁴¹⁴. Połączenie flagi, języka szwedzkiego wraz z lokalnym tłumaczeniem, starannie zaprojektowanego narodowego kroju pisma, tworzy proste, wymowne i skuteczne logo państwa.

Identyfikacja wizualna składająca się na markę Szwecja obejmuje szereg wskazań i wytycznych graficznych, na które składają się m.in: reguły dotyczące podlogo, awatara, systemu nadawcy, umiejscowienia logo na platformach społecznościowych, wykorzystania grafik i znaków w aplikacjach, umieszczenia logotypu w materiałach drukowanych i cyfrowych, jego skali, rozmiaru, zasad wolnej przestrzeni, kolorów (podstawowych, drugorzędnych i specjalnych), proporcji użytkowania kolorów, kontrastu kolorów, dostępności, parowania krojów pisma, schodów tekstowych do obsługi nagłówek, kompozycji, tonu ruchu, elementów graficznych (korzystania z dynamicznego wzoru). Ten zbiór zasad, wymagań graficznych, ale także dostarczony poradnik wraz z materiałami do pobrania, świadczy o dogłębnie wykonanej pracy na rzecz budowy spójnej identyfikacji wizualnej, a w konsekwencji także o dojrzałości wypracowania marki Szwecja.

Szwecja zdecydowała się wziąć udział w rozmowie na temat swojej tożsamości aktywnie podejmując kroki w celu zbudowania własnej marki - z logo i zestawem kreatywnych zasobów. Marka Szwecja przyjęła tożsamość, która polega na otwartości i społeczności. Na pierwszy rzut oka projekt tożsamości szwedzkiej marki może nie wydawać się zbyt ekscytujący - połączenie flagi narodowej z obcym słowem i czcionką bezszeryfową. Jednak po bliższym zbadaniu potencjału tej nowej tożsamości, zauważalna staje się przemyślana, spójna koncepcja

⁴¹² Swedish Institute, Brand Guidelines, <https://identity.sweden.se/en/design-elements/brand-marks#flag> (dostęp 20.11.2021).

⁴¹³ Noto Sans jest alternatywnym (drugorzędny) i pomocniczym krojem pisma dla szwedzkiego sansu i zastępuje krój pisma dla języków innych niż rzymskie, znaków specjalnych, a także zastępczy dla specjalnych wag (np. kursywa).

⁴¹⁴ Design Agency Söderhavet, <https://soderhavet.com/work/sweden> (dostęp 20.01.2022).

oddająca szwedzki charakter, dzieląca się szwedzkim wizerunkiem ze światem, tworząca poczucie spójności, które jest istotne dla silnego i zrównoważonego branding. Podobnie jak firmy wykorzystują swoje marki do wzbudzania zaufania odbiorców i uzyskiwania dostępu do nowych możliwości odniesienia sukcesu, tak państwa, regiony, miasta, mogą również wykorzystywać swoją tożsamość do prezentacji odwiedzającym z całego świata. Marka Szwecja nie tylko buduje poczucie spójności i wspólnoty, ale także reprezentuje dumę całego narodu. Z biegiem czasu odbiorcy zaczną kojarzyć logo Szwecji ze wszystkim, co doceniają i łączą z krajem pochodzenia, od skandynawskich korzeni po wysokiej jakości produkty. Tym samym branding Szwecji ma być kluczem do inspirowania możliwości gospodarczych Królestwa, chociażby poprzez identyfikowanie firm i organizacji kojarzących się ze szwedzkim dziedzictwem, wpisując się w zjawisko efektu kraju pochodzenia. Stworzona marka Szwecji, wraz ze składającą się na nią identyfikacją wizualną, doskonale pasuje do natury i charakteru państwa, ale jest również wystarczająco silna, aby wyróżniać się na globalnym rynku. Wypracowana marka miała na celu pomóc ludziom na całym świecie postrzegać Szwecję tak, jaka chce być ona postrzegana. Dla wielu krajów, które borykają się z problemem stereotypów i przestarzałych pomysłów, branding może być najlepszą drogą na zmianę sposobu, w jaki postrzega się naród w skali globalnej, a przykład Szwecji staje się w tej materii wzorcem do naśladowania. Michael Booth z dozą humoru pisze o międzynarodowym postrzeganiu Szwecji jako “światowego laboratorium społecznego, gdzie jasnowłosi bohaterowie kolektywnym wysiłkiem torują drogę lepszemu stylowi życia, przestrzegają wyższych, nowocześniejszych standardów moralnych, a przy okazji komponują chwytliwe czterominutowe piosenki w stylu pop”⁴¹⁵. Opisuując wykorzystanie mediów społecznościowych w dyplomacji publicznej Królestwa autorka niniejszej dysertacji stwierdza, iż “w międzynarodowym dyskursie Szwecja jawi się w XXI wieku już nie tylko jako bogate państwo opiekuńcze, o wysokim poziomie innowacji, ale także jako promotor liberalno-demokratycznych wartości, kraj dbający o zrównoważony rozwój społeczeństw, zapobiegający występowaniu konfliktów, zmierzający do wyrównywania pozycji i roli kobiet. Ten wizerunek jest wynikiem szeroko zakrojonej strategii brandingowej i dyplomatycznej, która wprowadziła Szwecję na XXI-wieczną międzynarodową polityczną arenę, wypełniając konkretną niszę w stosunkach międzynarodowych, pozwalając jej tym samym na ugruntowanie swojej pozycji w światowym dyskursie i polityce”⁴¹⁶.

⁴¹⁵ M. Booth, *Skandynawski raj ...*, op.cit., s. 265.

⁴¹⁶ N. Broś, *Media społecznościowe w szwedzkiej polityce zagranicznej*, "Political Preferences" 2017, vol. 16, s.42.

3.2 Analiza i monitoring wizerunku Szwecji

Konsekwencją zbudowania wizerunku i marki Szwecji jest konieczność ich trwałego monitoringu i analizy globalnego postrzegania Szwecji w wielu aspektach. Badanie, w jaki sposób odbiorcy w różnych krajach postrzegają Szwecję i analiza tego, czy wypracowana komunikacja jest odpowiednio dostosowana do międzynarodowych grup docelowych, jest stałym zadaniem Instytutu Szwedzkiego. Wykonywane jest ono poprzez trwałe śledzenie aktualnych globalnych trendów, problemów, gromadzenie wiedzy na ich temat i wypracowanie rozwiązań jakie może wdrożyć Szwecja na rzecz ich rozwijania lub rozwiązywania tak, by stworzyć długotrwałe zaufanie do Szwecji. Ponadto zadanie śledzenia i mierzenia wizerunku Królestwa za granicą jest możliwe za sprawą prowadzenia własnych badań - ilościowych i jakościowych przez Instytut Szwedzki, z których wnioski wdrażane są do strategii budowania wizerunku, rozwijając ją o nowe kwestie. W celu pełnego i skutecznego kreowania strategii budowania marki Szwecja i wizerunku Królestwa, Rada Promocji Szwecji (NSU) opracowała podręcznik monitorowania i oceny działań promocyjnych, w którym wykorzystano wcześniejsze doświadczenia, aby zasugerować sposoby organizacji, monitorowania i oceny działań promocyjnych podejmowanych przez Szwecję⁴¹⁷. Instytut prowadzi także wewnętrzne seminaria, włączając w nie zewnętrznych ekspertów, na temat tego jak wygląda i w jaki sposób postrzeganie Szwecji zmienia się w czasie, w danym regionie, globalnie. Ważną częścią podstaw do oceny tego, jak Szwecja jest postrzegana za granicą, jest śledzenie szeregu międzynarodowych wskaźników i badań przez Instytut Szwedzki, które klasyfikują kraje na różne sposoby mierząc m.in. poziom szczęścia obywateli, konkurencyjność, zdolność do innowacji, stopień korupcji i względy środowiskowe itd. Wybór indeksów branż pod uwagę przez Instytut opiera się na zasadach dotyczących nadawców i istotności tematycznej dla działalności Szwecji, uwzględniając wskaźniki traktujące o różnych obszarach i aspektach życia społecznego. Nacisk kładziony jest na śledzenie wskaźników prowadzonych przez lub we współpracy z uznanymi graczami w tej dziedzinie: uniwersytetami, organizacjami międzynarodowymi i większymi domami mediowymi. Instytut w swojej analizie wizerunku Szwecji posiłkuje się poniższymi międzynarodowymi indeksami:

⁴¹⁷ Swedish Institute, Handbook for monitoring and evaluating promotion activities, Council for the Promotion of Sweden (NSU), Stockholm 2015, <https://sharingsweden.se/materials/handbook-for-monitoring-and-evaluating-promotion-activities/> (dostęp 20.01.2022).

Tabela 9. Lista międzynarodowych indeksów używanych do analizy i monitoringu wizerunku Szwecji wraz z jej miejscem w rankingu dla lat 2019-2020

Indeks	Pozycja w 2019 roku	Pozycja w 2020 roku
Nation Brands Index	9/50	9/50
Country RepTrak (Reputation Institute)	1/55	brak danych
Gender Inequality Index	2/189	brak danych
Gender Gap Index (World Economic Forum)	4/153	brak danych
Human Development Index	8/189	7/189
The World Press Freedom Index (Reporters Without Borders)	3/180	4/180
Good Country Index	4/153	brak danych
The Inequality-adjusted Index HDI (UNDP)	8/189	brak danych
Gender Development Index (UNDP)	1/189	brak danych
The World Happiness Report	7/156	7/153
Soft Power 30	4/61	brak danych
The Commitment to Development Index	1/27	1/40
Sustainable Development Goals Index (Bertelsmann)	2/162	1/166
Climate Change Performance Index (CCPI)	4/56	4/56
Yale Environmental Performance	5/180 (2018)	8/180

Index		
Global Competitiveness Index	8/141	brak danych
European Innovation Scoreboard	1/28	1/28
INSEADs Global Innovation Index	2/129	2/131
IMD World Digital Competitiveness report	3/63	4/63
Universitas 21	4/50	5/50
IMD World Talent Report	3/63	5/63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji otrzymanych od pracowników Instytutu Szwedzkiego.

W ramach monitorowania i analizowania wizerunku Szwecji za granicą Instytut Szwedzki co roku przygotowuje raport, w którym podsumowuje dokonane badania i analizy. Punktem wyjścia dla raportu jest analiza sytuacji i ogólnych tendencji mających wpływ na rozwój Szwecji. Ogólny klimat i nastawienie, przychylność wobec Szwecji, wypracowane w toku wieloletnich praktyk dyplomatycznych, mają przyczyniać się w ostatecznym rozrachunku do osiągnięcia celów wyznaczonych w polityce Królestwa. Sukcesów Szwecji należy dopatrywać się w wypracowaniu pozytywnego wizerunku, który sprzyja nawiązywaniu relacji międzynarodowych, wspieraniu biznesu itd. Szwedzkie warunki międzynarodowej wymiany i współpracy zależą od tego, czy kraj ten cieszy się dobrą opinią za granicą, a szwedzkie podmioty są postrzegane jako istotne i godne zaufania. To, jak postrzegane jest państwo, może odgrywać kluczową rolę w możliwości odniesienia sukcesu w handlu oraz w przyciąganiu inwestycji, turystyki i talentów. Wpływa również na zdolności organizacyjne kraju dla prowadzenia działalności międzynarodowej. Rosnąca globalizacja i umiędzynarodowienie sprawiły, że Szwecja jest dziś silnie uzależniona od rozwoju reszty świata. Szwedzki eksport

stanowi około 46 procent szwedzkiego PKB⁴¹⁸, obecnie w Szwecji istnieje nieco ponad 15800 zagranicznych przedsiębiorstw⁴¹⁹, a zagraniczne oddziały szwedzkich firm zatrudniają około 1,5 miliona osób za granicą⁴²⁰. Międzynarodowe połączenie widać także w turystyce, każdego roku podróż do Szwecji odbywa około 17,4 mln zagranicznych turystów⁴²¹. Na szwedzkich uniwersytetach i kolegiach studiuje około 39 000 studentów i doktorantów z innych krajów⁴²². Są to ważne punkty wyjściowe dla Szwecji (szczególnie dla Instytutu Szwedzkiego odpowiedzialnego za zadania powierzone mu przez rząd na rzecz dyplomacji publicznej) w prowadzeniu dialogu i budowaniu zaufania do Szwecji za granicą.

Roczne raporty wraz z analizą podsumowującą opierają się na trzech perspektywach; jak Szwecja jest postrzegana przez opinię publiczną w innych państwach (badana w oparciu o wynik w indeksie marek narodowych oraz własnych badaniach geograficznych i tematycznych Instytutu⁴²³), jak Szwecja wypada w różnych obszarach według różnych wskaźników międzynarodowych (wskazanych powyżej) oraz jak Szwecja jest relacjonowana w międzynarodowych mediach (analiza artykułów w języku angielskim, rosyjskim, arabskim i hiszpańskim o Szwecji w mediach społecznościowych, ich tematyka). Ogólny trend ostatnich 10 lat wskazuje, iż wizerunek Szwecji za granicą jest pozytywny i stabilny w czasie. Na przykład w rankingu Nation Brands Index (NBI), obejmującym 50 krajów, Szwecja zajmowała 10 miejsce w 2010 roku⁴²⁴, obecnie plasuje się na pozycji 9⁴²⁵ obok największych gospodarek świata. Dwie najsilniejsze strony Szwecji to sposób, w jaki postrzegany jest kraj pod względem zarządzania społecznego, oraz to, że Szwecja jest postrzegana jako kraj odpowiedzialny za

⁴¹⁸ Ekonomifakta (2019), Export och import över tid, <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Ekonomi/Utrikeshandel/Export-och-importover-tid/> hämtad 2020-02-19 (dostęp 20.01.2022).

⁴¹⁹ Tillväxtanalys, Utländska företag 2020, Statistik 2022:03, <https://www.tillvaxtanalys.se/publikationer/statistik/statistikserien/2022-06-15-utlandska-foretag-2020.html> (dostęp 20.01.2022).

⁴²⁰ Tillväxtanalys, Svenska koncerner med dotterbolag i utlandet 2018 <https://www.tillvaxtanalys.se/publikationer/statistik/statistikserien/2020-08-27-svenska-koncerner-med-dotterbolag-i-utlandet-2018.html> (dostęp 20.01.2022).

⁴²¹ Tillväxtverket (2020), Gästnätter 2019, <https://tillvaxtverket.se/statistik/varaundersokningar/resultat-fran-turismundersokningar/2020-02-06-gastnatter2019.html> (dostęp 20.01.2022).

⁴²² KÄ (2020), Statistikdatabas: Högskolan i siffror, <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html> (dostęp 20.01.2022).

⁴²³ Ministerstwo Spraw Zagranicznych od 1968 roku monitoruje doniesienia zagranicznych mediów na temat Szwecji. Jednak w związku z powstaniem szwedzkiej platformy wizerunkowej Instytut Szwedzki zaczął przygotowywać własne analizy wizerunkowe, które miały służyć jako podstawa do projektowania i oceny strategii marki. Po kilku latach subskrypcji Nation Brands Index Instytut przestał korzystać z usługi, ponieważ wyniki były z roku na rok dość podobne i nie można było ich wykorzystać do pełnej - dynamicznej oceny.

⁴²⁴ Nation Brands Index 2010, <https://nation-branding.info/2010/10/13/nation-brands-index-2010/> (dostęp 10.01.2022).

⁴²⁵ 2022 Anholt-Ipsos Nation Brands Index, <https://www.ipsos.com/en/nation-brands-index-2022> (dostęp 10.01.2023).

międzynarodowe prace związane z klimatem, prawami człowieka. Szwecja jest również wysoce atrakcyjna dla talentów, przyciągania inwestycji i handlu, co wynika z postrzegania Szwecji jako kraju o wysokiej jakości życia i równych szansach i stabilności politycznej. Szwecja jest również postrzegana przez opinię publiczną w innych państwach jako kraj budzący zaufanie, o ugruntowanej demokracji, w którym wielkie znaczenie przypisuje się poszanowaniu swobód obywateli, a państwo jest kontrolowane w sposób kompetentny i uczciwy. Królestwu przypisuje się także wizerunek państwa o twórczym potencjale, z wysoką zdolnością technologiczną, innowacyjną i naukową. Szwecja jest również postrzegana stosunkowo wysoko, jeśli chodzi o pragnienie zakupu produktu pochodzącego z tego państwa⁴²⁶. Kultura i turystyka to obszary, w których obraz Szwecji jest stosunkowo słabszy w porównaniu z kategoriami, takimi jak zrównoważony rozwój, handel, w których to otrzymuje ona najwyższe noty. Jednak pozycja Szwecji jest stosunkowo silna w porównaniu z pozostałymi 50 krajami objętymi badaniem NBI, zajmując miejsce 14 w kulturze i 13 w turystyce. Lokata Szwecji jest najniższa jeśli chodzi o percepcję szwedzkiego dziedzictwa kulturowego (18 miejsce), z drugiej strony jej kultura współczesna uznawana jest za ciekawą (10 miejsce). Ogółem 63% respondentów objętych ankietą NBI deklaruje, że ma przychylny stosunek do Szwecji. Największy udział respondentów, którzy pozytywnie odbierają wizerunek Szwecji jest w Rosji (gdzie 76% deklaruje, że ma przychylny stosunek), najniższe wartości Szwecja uzyskuje w Japonii (41%), Korei Południowej (53%) i Turcji (55%). Biorąc pod uwagę wielkość Szwecji, państwo to jest stosunkowo dobrze znane i rozpoznawalne za granicą. Nieco ponad dwie trzecie respondentów (67%) stwierdza, że znają Szwecję, a 31% twierdzi, że kojarzy jedynie nazwę państwa. Jedynie 2% respondentów deklaruje, że w ogóle nie słyszeli o takim państwie. Na siedmio- punktowej skali, gdzie wartość 1 odpowiada niekorzystnemu wizerunkowi kraju, a wartość 7 odpowiada bardzo korzystnemu obrazowi, respondenci podają wartość 5,07 dla Szwecji (średnia globalna dla wszystkich 50 państw poddanych analizie wynosi 4,55)⁴²⁷.

Ważną część pracy Instytutu Szwedzkiego w obszarze analizy wizerunku Szwecji, stanowi śledzenie publikacji i komentarzy na temat państwa zamieszczonych w platformach cyfrowych. Do tego typu analizy Instytut używa własnych narzędzi cyfrowych gromadzących publikacje o Szwecji z różnych źródeł: for, mediów informacyjnych, blogów, Twittera,

⁴²⁶ *Bilden av Sverige utomlands 2019*, Årsrapport från Svenska institutet, 2020:1, https://si.se/app/uploads/2020/02/bilden-av-sverige-utomlands-2019_klarweb.pdf (dostęp 10.01.2022).

⁴²⁷ *Omvärldens bild av Sverige. Sveriges position i Nation Brands Index 2020*, rapport från Svenska institutet Dnr: 00038/2020, https://si.se/app/uploads/2021/10/final-omvarldens-bild-av-sverige-2020_revidering.pdf (dostęp 10.01.2022).

Instagrama, Tumblra, Youtube'a, Reddita. Inwestycja we własne badania tematyczne i geograficzne dostarczyła dogłębnych informacji o tym, jak wiedza i stosunek do Szwecji różniły się w różnych krajach (lub między obszarami wiejskimi i miejskimi w tym samym kraju) i różnych kwestiach. Analiza tego, o czym dyskutowano w mediach społecznościowych, uzupełnia tradycyjny medialny wizerunek Szwecji - które zagadnienia pojawiają się najczęściej, czy dyskusja była pozytywna czy negatywna i jak różniła się w różnych obszarach świata. Badanie ułatwiło dostrzeżenie, które zagadnienia były najbardziej interesujące dla odbiorców i pozwoliło uzyskać ogólny obraz głosów krytycznych, a także przysłużyło się planowaniu zarówno kampanii informacyjnych, jak i działań promocyjnych Królestwa.

Jak wynika z badania stosunkowo niewiele pisze się o Szwecji w mediach społecznościowych i w artykułach informacyjnych, ale w zestawieniu z populacją tego państwa Szwecja wciąż cieszy się stosunkowo dużym rozgłosem. Wydarzenia sportowe i kulturalne to tematy, które są głównie podkreślane w mediach społecznościowych i mediach informacyjnych. Instytut zauważa również, że artykuły, w których Szwecja jest przedstawiana jako kraj z „odmiennymi” rozwiązaniami, są zwykle szeroko rozpowszechniane. Dotyczy to na przykład artykułów o środowisku i klimacie. Większość informacji o Szwecji w mediach społecznościowych i reportażach jest neutralna lub zazwyczaj pozytywna. Istnieją jednak posty i wiadomości o zabarwieniu negatywnym, szczególnie te, które zwracają uwagę na takie kwestie, jak szwedzka imigracja, czasami powiązana z przestępczością, ale analiza Instytutu Szwedzkiego wskazuje, że zakres tego typu postów i wiadomości zmniejszył się od 2019 roku⁴²⁸. Rok 2020 był odmienny względem poprzednich lat pod względem doniesień medialnych na temat Szwecji, dominowała tematyka dotycząca walki z pandemią koronawirusa. Instytut Szwedzki ocenia, że żadne inne wydarzenie związane ze Szwecją nie przyciągnęło tak dużej i trwałej uwagi w międzynarodowych mediach informacyjnych pod względem liczby opublikowanych artykułów, szczegółowości relacji i czasu ich trwania. Przekazy poświęcone Szwecji koncentrowały się wokół przekonania, że sposób radzenia sobie z pandemią przez Sztokholm odbiega od większości innych krajów. Szwedzkie wybory często tłumaczono różnymi aspektami szwedzkiego zarządzania, w tym szwedzkim modelem administracyjnym, oraz wysokim stopniem zaufania między decydentami a obywatelami.

⁴²⁸ Szwecja mierzyła się z narastającym problemem szerzenia dezinformacji, zauważalnym właśnie w zakresie polityki migracyjnej Królestwa. Fala fake newsów była szczególnie nasiloną w okresie przedwyborczym. Podczas kryzysu migracyjnego w 2015 r. często chodziło o rażące przesady lub czystą dezinformację, na przykład o tym, że Szwecja wprowadziła prawo szariatu lub była na skraju wojny domowej. Fakt, że negatywne artykuły o Szwecji – często w anglojęzycznych alternatywnych mediach – były zamieszczane na dużą skalę w mediach społecznościowych, był zjawiskiem, którego wcześniej w Szwecji nie doświadczone.

Szwecja była czasami używana jako przykład w debatach na temat polityki wewnętrznej w innych państwach. W ciągu roku sprawozdawczość podlegała różnym fazom i różniła się intensywnością i tonacją. Ocenia się, że w większości podawane i publikowane informacje cechowały się obiektywizmem, utrzymywane były w tonie wyjaśniającym, o neutralnym zabarwieniu i oparciu na faktach w swojej treści, jednakże o dość spolaryzowanym wydźwięku⁴²⁹.

5.4. Pomoc rozwojowa

Dyplomacja publiczna i idące wraz z nią tworzenie pozytywnego wizerunku przez państwo przybiera wiele form. Jedną z nich jest działalność w ramach pomocy rozwojowej. Programy pomocowe skierowane do krajów mniej zamożnych coraz częściej traktowane są nie tylko jako wyraz dobrej woli, sposób dotarcia do nowych rynków czy forma interwencji, ale także w kontekście promocji pozytywnego wizerunku państw przekazujących pomoc. Zjawisko to można analizować w ramach teoretycznych dyplomacji publicznej, używając przy tym nowego terminu „dyplomacja rozwojowa” (jako etykieta pomocy rozwojowej będącej swoistym rodzajem działalności dyplomacji publicznej)⁴³⁰. Pomoc rozwojowa może być świadczona przez państwa-darczyńców z powodów altruistycznych (chęć poprawy życia mieszkańców państw-biorców) bądź dla zabezpieczenia własnych interesów (obecności na rynkach, wsparcia politycznego, poprawy wizerunku, budowy tożsamości). Dlatego też pomoc rozwojowa, jako element miękkiej siły, wiąże się z polityką zagraniczną. Podręcznikowa definicja pomocy rozwojowej charakteryzuje ją jako działania polegające na przekazywaniu przez społeczeństwo lub rząd jednego państwa społeczeństwu innego państwa określonych zasobów, materialnych lub niematerialnych na warunkach korzystniejszych niż na rynku międzynarodowym i umożliwiających przyspieszenie rozwoju drugiego państwa⁴³¹. Według autorów formy pomocy można usystematyzować jako: pomoc finansowa (darowizny, pożyczki, oddłużenie), pomoc materialna (dobra konsumpcyjne, inwestycje, żywność), pomoc techniczna: szkolenia, doradztwo, ekspertyzy).

⁴²⁹ Instytut Szwedzki rozszerzył zasięg badania wizerunku Szwecji za granicą podczas pandemii koronawirusa. W regularnych raportach relacjonował tematy poruszane względem Szwecji w 12 językach w redakcjach i mediach społecznościowych. Szczegółowe tygodniowe wyniki badań dostępne są na stronie Instytutu: <https://si.se/sa-arbetar-vi-analyserar-sverigebildem/>

⁴³⁰ K. Zielińska, *Development Diplomacy. Development Aid as a Part of Public Diplomacy in the Pursuit of Foreign Policy Aims: Theoretical and Practical Considerations*, „Historia i Polityka”, No. 16 (23)/2016, s. 9.

⁴³¹ P. Bagiński, K. Czaplicka, J. Szczyciński, *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju. Ewolucja, stan obecny i perspektywy*, Warszawa 2009, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, s.12, 129.

Biorąc pod uwagę zakres dyplomacji publicznej, w której proces budowania pozytywnego wizerunku za granicą, stosunków dwustronnych oraz roli i pozycji międzynarodowej w oparciu o transfery pomocowe mające na celu promowanie rozwoju i dobrobytu krajów rozwijających się, można wyraźnie zauważyć, iż ma ona bezpośredni związek z zakresem pomocy rozwojowej. Między innymi jeden z wymiarów dyplomacji publicznej - szerzenie pozytywnej wiedzy i postaw wobec danego kraju poprzez mobilność studentów i pracowników naukowych, ma bezpośrednie przełożenie na zakres operacyjny pomocy rozwojowej. Związki te sugerują, że faktycznie dyplomację rozwojową należy traktować jako pełnoprawną część dyplomacji publicznej. Dyplomacja rozwojowa może być w jej ramach legitymizowana, gdyż często posiada jedną lub wiele takich typowych cech dyplomacji publicznej: jest prowadzona nie tylko przez rządy, ale także podmioty niepaństwowe; opiera się na miękkiej sile, dwukierunkowej komunikacji, zarządzaniu (wiarygodną) informacją, jest zorientowana zarówno krótko-, jak i długoterminowo. Jak zauważa Karolina Zielińska, spośród trzech teoretycznych wymiarów, w jakich realizowana jest dyplomacja publiczna, czyli: zarządzania informacją, komunikacji strategicznej i budowania relacji, dyplomację rozwojową można często pojmować jako należący do trzeciego obszaru - budowania relacji. Albo jeszcze w ramach innego teoretycznego podziału dyplomacji publicznej, tym razem na dwa typy: informacyjny i relacyjny – do drugiego, wraz z programami wymiany kulturalnej, edukacyjnej czy naukowej. Uważa się, że wymiar lub typ relacyjny jest najbardziej długotrwały i wykracza poza jednostronną prezentację, zamiast tego aktywnie angażuje obie strony⁴³². Umieszczenie pomocy rozwojowej w ramach bądź w skorelowaniu z dyplomacją publiczną, ma swoje uzasadnienie także ze względu na jej afiliację z soft power. Programy pomocowe są lokalizowane w ramach soft power, pomoc rozwojową, choć w większości opartą na sile ekonomicznej, można zaakceptować jako zasób miękkiej siły rozumianej w jej relacyjnym sensie. Ponadto pomoc rozwojowa występuje w klasyfikacjach elementów soft power proponowanych przez badaczy np. jako forma eksponowania soft power, a także jako jeden ze wskaźników mierzących potencjał państwa w międzynarodowych rankingach (np. Elcano Global Presence Index oraz Soft Power 30). Pomoc rozwojowa jest ściśle powiązana z soft power, ponieważ kształtuje pozytywne postawy, w tym wdzięczność i zainteresowanie wobec darczyńcy, służy przekazywaniu informacji o darczyńcy i wartościach, które on reprezentuje, często opiera się również na zasobach niematerialnych, które państwo-darczyńca ma do zaoferowania (wiedza i know-how, osiągnięcia i odkrycia w nauce,

⁴³² K. Zielińska, *Development Diplomacy ...*, op.cit., s. 9.

technologia, rozwiązania środowiskowe, zdrowie, system polityczny, życie społeczne itd.). Rola pomocy rozwojowej w dyplomacji publicznej jest wielowymiarowa, gdyż pomoc sama w sobie stanowi zasób miękkiej siły dyplomacji publicznej, ale służy również zaangażowaniu innych zasobów miękkiej siły w służbie dyplomacji publicznej. Ponieważ wpływ ten jest zapośredniczony przez soft power, zjawisko dyplomacji rozwojowej może mieć miejsce nawet wtedy, gdy pomoc rozwojowa nie jest formalnie traktowana jako element dyplomacji publicznej danego państwa. Dodatkowo im więcej pomocy udziela się w formie, która rozwija pozytywne, wzajemne i symetryczne relacje, tym bardziej sprzyja to wzmocnieniu miękkiej siły donatora i wspiera jego dyplomację publiczną.

Wykorzystywanie pomocy rozwojowej w ramach dyplomacji publicznej jest charakterystycznym zachowaniem państw średnich oraz tych, które stosują dyplomację niszową, budując swoją pozycję międzynarodową przy ograniczonych zasobach środków twardych (hard power). Beata Ociepka, powołując się na badania Eduarda Jordaana, stwierdza, iż “tradycyjnie kraje średnie są bardzo aktywne w pomocy rozwojowej, co ma wynikać z ich dążenia do dzielenia się własnym dobrobytem, a przede wszystkim szerzenia wartości wynikających z egalitaryzmu, w przypadku krajów skandynawskich i Holandii, gdzie silną pozycję w systemach politycznych zajmują partie socjaldemokratyczne”⁴³³. Szwecja uznaje pomoc rozwojową jako element swojej polityki zagranicznej, związaną z moralnymi podstawami jej działań w przestrzeni międzynarodowej, świadomie kształtując swoją rolę moralnego członka wspólnoty międzynarodowej. Michael Booth pisząc o Szwedach zauważa, iż “od lat pięćdziesiątych Szwecja jest jednym z krajów najbardziej otwartych na świat, zarówno pod względem polityki zagranicznej, jak i pomocy zagranicznej. Szwecja cieszy się opinią sumienia świata i sądzę, że ta ideologia ma realny wpływ na postawę Szwedów wobec ludzi różniących się od nich. Stworzyła klimat tolerancji i zdrowej ciekawości, umocniła także przekonanie, że z racji uprzywilejowanej pozycji naszego kraju mamy obowiązek pomagać innym”⁴³⁴. Z uwagi na prowadzenie dyplomacji niszowej, skupiającej się budowaniu międzynarodowego pokoju oraz feminizmie, a wyrażającej się poprzez politykę zaangażowania w formie pomocy rozwojowej i humanitarnej, Szwecja w swych strategiach dyplomatycznych dosyć jasno określiła formy swego działania opartego o charakterystyczne wyznawane przez nią (i całe społeczeństwo) normy i wartości (zaliczyć do nich należy wspieranie praw człowieka, wartości demokratycznych, zasad prawa, dialogu, rokowań, pokojowego, konsensualnego rozwiązywania sporów, solidarności, sprawiedliwości, pokoju), szerzej

⁴³³ B. Ociepka, *Miękka siła ...*, op. cit., s. 131.

⁴³⁴ M. Booth, *Skandynawski raj ...*, op. cit., s.301.

nakreślone w poprzednich rozdziałach. Szwecja jest ambitnym i wpływowym podmiotem działającym na rzecz globalnego zrównoważonego rozwoju. Ma spójne szerokie ramy dla swojej polityki rozwojowej. Zapewnia niezmiennie wysoki poziom oficjalnej pomocy rozwojowej, inwestując w długoterminowe partnerstwa z organizacjami wielostronnymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Ministerstwo Spraw Zagranicznych odpowiada za politykę i budżet współpracy rozwojowej, przy czym największą agencją wdrażającą jest Szwedzka Agencja Międzynarodowej Współpracy Rozwojowej (Sida)⁴³⁵. Szwecja od lat 70 konsekwentnie przeznaczająca wysokie kwoty na rzecz pomocy rozwojowej⁴³⁶, w 2020 roku wartość pomocy wyniosła 1,14% szwedzkiego dochodu narodowego brutto (6,3 mld USD). Tym samym Szwecja zajmuje pierwsze miejsce wśród krajów Komitetu Pomocy Rozwojowej (DAC) pod względem stosunku ODA do dochodu narodowego brutto i szóste pod względem wielkości ODA netto. Szwedzkie ramy polityczne określają pięć perspektyw działania w ramach pomocy rozwojowej: ubóstwo, prawo, środowisko i klimat, równość płci i rozwiązywanie konfliktów – które stanowią kompleksową podstawę dla szwedzkiej współpracy na rzecz rozwoju i wykorzystują mocne strony Szwecji. Szwecja cieszy się wysokim zaufaniem i uznaniem międzynarodowym w zakresie zapobiegania konfliktom i ich pokojowego rozwiązywania, zrównoważonego rozwoju w obszarze środowiska i zmian klimatycznych oraz równości płci. Szczególny szacunek względem Szwecji wywołuje jej przywódcza rola i skoordynowane podejście do rozwiązywania problemów związanych z rozwojem, pomocą humanitarną i pokojem w sytuacjach niestabilności i kryzysu⁴³⁷. Równość płci zajmuje szczególne miejsce w szwedzkiej agendzie politycznej - zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym. Tym samym to zagadnienie ma odzwierciedlenie także we wsparciu udzielanym przez Szwecję w ramach pomocy rozwojowej. Królestwo posługuje się tutaj dwustronną pomocą, przeznaczając np. w 2019 roku 79% swojej dwustronnej pomocy na równość płci i ogólne wzmocnienie pozycji kobiet (dla porównania średnia międzynarodowa wynosi 41,6%), czyli 26% całości swojej pomocy rozwojowej, wydatkując na to 1,7 mld USD.

W przypadku szwedzkiej pomocy rozwojowej jej znaczącą część absorbują wymiany akademickie, programy stypendialne i programy przywódcze opisane w tym rozdziale w części

⁴³⁵ MSZ odpowiada także za zarządzanie agencjami rządowymi realizującymi szwedzką współpracę rozwojową. Sida jest największą agencją wdrożeniową. Pozostałe pięć głównych agencji wdrażających ODA to Swedfund, Instytut Szwedzki, Akademia Folke Bernadotte, Szwedzka Rada Badawcza i Szwedzka Agencja ds. Nieprzewidzianych Wypadków Cywilnych.

⁴³⁶ Szwecja była pierwszym krajem, który w 1975 roku spełnił wymagania Organizacji Narodów Zjednoczonych polegające na przeznaczaniu 0,7% DNB na oficjalną pomoc rozwojową. Od tego czasu jej udział utrzymuje się stale powyżej tego progu. W 2006 r. rząd wyznaczył nowy cel przekazywania 1% szwedzkiego DNB na ODA.

⁴³⁷ OECD Library, Development Co-operation profiles: Sweden, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/8a6be3b3-en/index.html?itemId=/content/component/8a6be3b3-en> (dostęp 20.01.2022).

poświęconej wzmocnieniu liderów oraz grantom i funduszom. Okres rozwoju intensywnej wymiany akademickiej przypada na koniec zimnej wojny i idącą wraz z nią falą demokratyzacji w Europie. Aby wesprzeć przejście do demokracji i gospodarki rynkowej w byłych reżimach komunistycznych w Europie Wschodniej, Szwecja rozpoczęła szeroko zakrojoną pomoc adresowaną głównie do krajów bałtyckich, Polski i północno-zachodniej Rosji. Ważną częścią tejże pomocy były wymiany akademickie i stypendia, które przekazywały wartości demokratyczne oraz wiedzę z zakresu ekonomii i zrównoważonego rozwoju. Zadanie prowadzenia wymian przydzielono Instytutowi Szwedzkiemu, który posiadał największe doświadczenie w administrowaniu stypendiami, a wcześniej zajmował się wymianą z Europą Wschodnią. Finansowanie pomocy z budżetu MSZ i wyznaczenie Instytutowi roli kierowniczej oznaczało, iż adresowana pomoc miała działać zgodnie z celami szwedzkiej polityki zagranicznej, a nie z bardziej otwartymi celami pomocowymi jakimi kierowano się przy wcześniejszych programach stypendialnych (Instytut Szwedzki koordynował wcześniejsze zadania dotyczące pomocy rozwojowej, ale nigdy w ramach zadania centralnego). Flagowym projektem pomocy rozwojowej stał się program Visby, który obejmował stypendia oraz granty na współpracę badawczą.

W 2019 r. Szwecja uruchomiła inicjatywę „Dążenie do demokracji” (ang. drive for democracy), czyniąc wsparcie demokracji centralnym elementem jej polityki zagranicznej, w tym polityki bezpieczeństwa, rozwoju i handlu. W domyśle taka inicjatywa niesie ze sobą przesłanie, że wspieranie demokracji jest nie tylko samoistnie ważne, ale jest także instrumentalnie skuteczne. Z tego powodu mniej więcej jedna trzecia szwedzkiej pomocy przeznaczana jest na wsparcie demokracji. W porównaniu z innymi państwami Szwecja przeznacza obecnie największą część swojego budżetu rozwojowego na wspieranie demokracji. W ujęciu realnym, rozległy szwedzki budżet na pomoc na rzecz demokracji wzrósł w ciągu ostatniej dekady, w dużej mierze napędzany przez budżety przeznaczone dla Afryki Subsaharyjskiej, Azji Południowej i regionu Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, zwłaszcza w celu wsparcia decentralizacji i budowania samorządów terytorialnych, pomocy na rzecz administracji sektora publicznego, rozwoju prawnego i sądownictwa, i budowania organizacji antykorupcyjnych⁴³⁸. Większość środków przeznaczonych przez Szwecję na pomoc rozwojową

⁴³⁸ M. N. Zarazúa, R. M. Gisselquist, A. Horigoshi, M. Samarin, K. Sen, *Effects of Swedish and International Democracy Aid*, Rapport 2020:07 till Expertgruppen för biståndsanalys (EBA), s.31-32 <https://www.oecd.org/derec/sweden/Effects-of-Swedish-and-international-democracy-aid.pdf> (dostęp 20.01.2022).

przybiera formę dwustronnego bezpośredniego wsparcia⁴³⁹ i jest przekazywana za pośrednictwem podmiotów niepaństwowych w krajach odbierających pomoc, w formie interwencji w ramach pomocy projektowej, wkładów podstawowych, wspólnych programów i funduszy oraz pomocy technicznej. Ukierunkowanie na podmioty niepaństwowe ma służyć zmniejszeniu ryzyka przechwycenia środków pomocowych przez reżimy rządzące, a także budowaniu silnych partnerstw z prodemokratycznymi podmiotami i instytucjami niepaństwowymi, które mogą być jedynym podmiotem wspierającym wartości demokratyczne w autokracjach i nowo powstałych lub rozwijających się demokracjach. Bezpośrednia pomoc skierowana do owych podmiotów służy wspieraniu społeczeństwa obywatelskiego, wolnych i uczciwych wyborów, wolnych mediów i praw człowieka na szczeblu krajowym. Wydaje się to potwierdzać konwencjonalną mądrość nad badaniami pomocowymi, że współpraca rozwojowa jest najbardziej efektywna, gdy wspiera tych aktorów i instytucje, które czują odpowiedzialność za reformy i procesy polityczne, społeczne i gospodarcze.

Andreas Åkerlund twierdzi, że obecnie prawie niemożliwe stało się odróżnienie pomocy rozwojowej od promowania szwedzkich interesów – co częściowo wynika z faktu, że nie tylko polityka zagraniczna, ale także pomoc rozwojowa, coraz częściej polegają na promowaniu miękkich wartości. Stwierdza on “Mam wrażenie, że świat pomocy rozwojowej nie buduje już tam i elektrowni, ale pracuje na rzecz promowania otwartych społeczeństw i wymiany akademickiej. Chodzi o to, że jeśli struktura społeczeństwa stanie się wystarczająco dobra, dobrobyt i rozwój przyjdą same”⁴⁴⁰.

5.5. Cyberdyplomacja

Rewolucja komunikacyjna niosąca masowe wykorzystanie Internetu, pojawienie się mediów cyfrowych, społecznościowych pociągnęła zmiany także na polu komunikowania międzynarodowego. Szerszą konsekwencją przemian cyfrowych jest rozbudowanie możliwości realizacji celów i zadań polityki zagranicznej państwa o przestrzeń wirtualną.

⁴³⁹ Dwustronna ODA wyniosła 67,1% całkowitej szwedzkiej ODA, z czego 38,0% zostało przekazane za pośrednictwem organizacji wielostronnych (wkłady celowe). Pozostałe 32,9% Szwecja przeznaczyła na wpłaty na rzecz organizacji wielostronnych (ONZ, UE, Bank Światowy).

⁴⁴⁰ A. Arklund, *The Slow Reunification of Development Assistance and Public Diplomacy: Exchange and Collaboration Activities Through the Swedish Institute 1973–2012*, *Communicating National Image through Development and Diplomacy*, 2018, s. 143-167, https://www.researchgate.net/publication/324989667_The_Slow_Reunification_of_Development_Assistance_and_Public_Diplomacy_Exchange_and_Collaboration_Activities_Through_the_Swedish_Institute_1973-2012 (dostęp 10.01.2022).

Upowszechnienie i wykorzystanie nowych mediów w dyplomacji publicznej pozwoliło rozwinąć formy realizacji interesów państwa w relacjach międzynarodowych. Cyberdyplomacja jest nową dyscypliną wpisującą się w ewolucję stosunków dyplomatycznych. Integralnym elementem cyberdyplomacji jest to, iż wykorzystuje ona nowe technologie komunikacyjne w celu stworzenia unikalnych możliwości interakcji z większą ilością publiczności na świecie. Wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) w dążeniu do dyplomatycznych celów, stało się ważną praktyką, dzięki której aktorzy polityki zagranicznej mogą cyfrowo projektować swoje preferencje polityczne, wartości normatywne i marki narodowe na całym świecie. Przywódcy, państwa, rządy i różne organizacje coraz częściej korzystają z mediów społecznościowych, aby docierać do odbiorców krajowych i globalnych i zarządzać nimi⁴⁴¹. Ilan Manor w swojej publikacji szeroko analizuje w jaki sposób dyplomacja cyfrowa zmieniła sposób, w jaki państwa zarządzają swoimi markami narodowymi, zwiększając w efekcie zasięg i rolę dyplomacji publicznej w polityce globalnej⁴⁴². Internet stał się przestrzenią, w której państwa strategicznie projektują, zawierają i kontestują narodowe narracje, a także promują nowe globalne inicjatywy polityczne. Te nowe praktyki cyfrowe stanowią poważne przekształcenia dyplomacji, w szczególności w odniesieniu do sposobu, w jaki dostosowały się do nowych cyfrowych środowisk globalnych. Internet umożliwia także zaangażowanie się w procesy polityczne i dyplomatyczne większej ilości różnorodnych podmiotów. Richard Grant określa ten proces jako „demokratyzację polityki”⁴⁴³. Obecnie międzynarodowy dyskurs jest toczony nie tylko przez państwa, ale także organizacje międzynarodowe, NGOs, czy nawet małe, nieformalne grupy, a nawet pojedyncze jednostki. Wpłynęło to na zaangażowanie się rządów w działania korzystające z możliwości nowych technologii i platform, widzianych zarówno jako źródła informacji, jak i kanały komunikacji, za pomocą których kształtowana jest globalna debata.

W przypadku cyberdyplomacji nie wypracowano jak dotąd wiodącej definicji, pozwalającej objąć jej interdyscyplinarny charakter. Co więcej mnogość i niejednoznaczność określeń używanych do opisu tego zjawiska (e-dyplomacja, cyberdyplomacja, dyplomacja internetowa, dyplomacja wirtualna, dyplomacja cyfrowa itp.) wprowadzają pewien chaos terminologiczny. Cyberdyplomację określa się najczęściej jako wykorzystanie sieci i nowych

⁴⁴¹ C. Duncombe, *Digital diplomacy: Emotion and identity in the public realm*, "The Hague Journal of Diplomacy" 14 (1–2), 2019, s. 102–116.

⁴⁴² I. Manor, *The digitalization of public diplomacy*, New York: Springer, 2019.

⁴⁴³ R. Grant, *The democratisation of diplomacy: negotiating with the Internet*, Oxford Internet Institute, Research Report No. 5, November 2004, s. 14, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1325241 (dostęp 10.01.2022).

technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu osiągnięcia celów dyplomatycznych. Justyna Arendarska poprzez cyberdyplomację rozumie wszystkie formy praktyki dyplomatycznej, w której wykorzystywane są narzędzia i techniki cyfrowe, zaznaczając, iż niekoniecznie ograniczają się one do narzędzi internetowych⁴⁴⁴. Fergus Hanson opisując cyberdyplomację zwraca uwagę na jej kategorie, odwzorowujące jej obszary. Zdaniem Hansona cyberdyplomacja realizuje się na polu:

- zarządzania wiedzą, aby wykorzystać wiedzę rządu w celu zoptymalizowania i zrealizowania narodowych interesów za granicą,
- dyplomacji publicznej, do utrzymywania kontaktu i kierowania przekazu do użytkowników sieci (przy wykorzystaniu nowych narzędzi komunikacji),
- zarządzania informacją, polegającej na łączeniu i selekcji informacji, które umożliwiają przewidywanie i reagowanie na pojawienie się ruchów społecznych i politycznych,
- komunikacji konsularnej, wykorzystywanej jako bezpośredni, osobisty kanał komunikacji z obywatelami znajdującymi się poza granicami państwa, pomocnej przy zarządzaniu komunikacją w sytuacjach kryzysowych,
- planowania politycznego, w celu skutecznego nadzoru, koordynacji i planowania polityki międzynarodowej na szczeblu całej administracji⁴⁴⁵.

W ostatniej dekadzie użyteczność cyberdyplomacji, korzystanie z jej możliwości, zainteresowanie nią wśród dyplomatów, zauważalnie wzrasta. Zdaniem Nicholasa Westcotta jej wpływ na tworzenie polityki zagranicznej zauważalny jest w czterech obszarach: świadczenie usług (przez dyplomatów czy ministerstwa spraw zagranicznych), idee (formy umożliwiające znacznie szybsze wpływanie na światową opinię publiczną, udostępnianie i upowszechnianie treści wszystkim zainteresowanym osobom), sieci (tworzenie sieciowych powiązań, za pomocą których możliwe jest wywieranie wpływu na kształt polityki zagranicznej), informacje (rzetelne gromadzenie, sprawdzanie i podawanie informacji)⁴⁴⁶.

Przyjęcie przez Szwecję dyplomacji cyfrowej w latach 2006–2014 było ugruntowane w szerszym wówczas entuzjazmie dla technologii informatycznych, a Carl Bildt, czołowy dyplomata i były premier Szwecji i minister spraw zagranicznych, przewidywał, że będzie to

⁴⁴⁴ J. Arendarska, *Elektroniczna dyplomacja – nowe narzędzia komunikowania w dyplomacji*, „e-Politikon” - 2012, nr 4, s.44.

⁴⁴⁵ F. Hanson, *Revolution @State: The Spread of Ediplomacy*, Lowy Institute for International Policy, 2012, s.4. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf (dostęp 10.01.2022).

⁴⁴⁶ N. Westcott, *Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations*, „OII Working Paper” No. 16, s.16, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1326476 (dostęp 20.01.2022).

kluczowy wymiar narodowej agendy polityki zagranicznej Królestwa⁴⁴⁷. Szwecja od dawna kreowała się jako naród modernistyczny, oddany postępowym wartościom i internacjonalistycznym przekształceniom społeczności międzynarodowej⁴⁴⁸. Technologia cyfrowa stwarzała możliwości wzmocnienia tej autonarracji. Szwecja zainwestowała w postęp technologiczny i wykreowała wizerunek światowego lidera w dziedzinie technologii komunikacyjnych. Na przykład już w 1995 r. szwedzki rząd powołał Narodową Radę Promocji Szwecji, aby strategicznie koordynować wizerunek Szwecji za granicą, przedstawiając ją jako państwo innowacyjne i kreatywne, z wolnym i otwartym społeczeństwem na globalną publiczność, z podkreśleniem czterech obszarów profilowych: innowacyjność, społeczeństwo, kreatywność i zrównoważony rozwój. Wykorzystanie dyplomacji cyfrowej było zatem zgodne z postępowym wizerunkiem Szwecji i jej autonarracją, osadzoną w nowoczesności i perspektywicznym myśleniu, w połączeniu z wczesnym zainteresowaniem gospodarką cyfrową. W 2012 r. MSZ uruchomiło Sztokholmskie Forum Internetowe, które od tego czasu stało się corocznym wydarzeniem. Jego celem było pogłębienie debaty wśród entuzjastów IT, przedstawicieli biznesu, działaczy na rzecz praw człowieka i Internetu oraz decydentów na temat tego, jak wolność i otwartość w Internecie może stymulować globalny rozwój gospodarczy. Inicjatywa i związane za nią prace miały również na celu promowanie rezolucji ONZ dotyczącej wolności wypowiedzi w Internecie, która została następnie przyjęta przez Radę Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych w czerwcu 2012 r. W 2013 r. szwedzka ambasada w Londynie, we współpracy z holenderską ambasadą, gościła pierwszego (z wielu) „dyplohaków”, aby rozwinąć silniejsze sieci między dyplomatami, przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego i deweloperami. Dyplohack koncentrował się na kwestiach wolności wypowiedzi w Internecie oraz roli danych i technologii w poprawie zrównoważonego rozwoju w łańcuchu dostaw żywności. Podobnie w 2014 r. Szwecja była gospodarzem 24-godzinnego wydarzenia zatytułowanego „Sztokholmska Inicjatywa na rzecz Dyplomacji Cyfrowej” (SIDD), która między innymi zgromadziła dyplomatów i naukowców w celu omówienia sposobów na postęp w cyfryzacji dyplomacji.

⁴⁴⁷ Bildt uczynił wolność w sieci ważną częścią swojej platformy politycznej. To rzutowało na obraz Szwecji jako państwa zaangażowanego w budowanie przejrzystości i odpowiedzialności na poziomie krajowym i globalnym. Pełniąc funkcję ministra spraw zagranicznych Szwecji (w latach 2006–2012), Carl Bildt był jednym z pierwszych przywódców, którzy pisali bloga, korzystali z Twittera i uruchamiali kanał na YouTube, aby komunikować swoje działania dyplomatyczne globalnej publiczności. W związku z tym jego postawę można uznać jako przygotowanie gruntu pod przyszłą cyfryzację szwedzkiej dyplomacji i polityki zagranicznej.

⁴⁴⁸ A. Bergman-Rosamond, *Co-constitution of domestic and international welfare obligations: The case of Sweden's social democratically inspired internationalism.* „Cooperation and Conflict” 42 (1), 2007, s. 73–99.

5.5.1. Feministyczna cyberdyplomacja

Aktywne badanie i wdrażanie nowych technologii cyfrowych przez szwedzkie MSZ położyło podwaliny pod prowadzenie feministycznej dyplomacji cyfrowej. W 2014 r. Szwecja była pierwszym państwem na świecie, które przyjęło feministyczną politykę zagraniczną z wyraźnym celem stania się „najsilniejszym globalnym głosem na rzecz równości płci”⁴⁴⁹. Powstanie feministycznej polityki zagranicznej skutkowało zastosowaniem wyraźnego programu feministycznego, zarówno w polityce wewnętrznej i zagranicznej, jak i reorientacją praktyki dyplomatycznej Sztokholmu. Promowanie praw kobiet i równości płci w polityce globalnej ma obecnie kluczowe znaczenie dla praktyki polityki zagranicznej Szwecji. Z tego powodu zdecydowała się ona na popularyzowanie wartości feministycznych poprzez prowadzenie cyberdyplomacji. Cyfrowa artykulacja feministycznej polityki zagranicznej zaprojektowała autonarrację Szwecji jako państwa sprawiedliwego, zaangażowanego w równość płci. Chociaż Szwecja posiada długą tradycję promowania sprawiedliwości płci, równości oraz łączenia swojej państwowej tradycji feministycznej z kosmopolityzmem płci w polityce zagranicznej, stopień, w jakim uczyniła to celem swojej politycznej agendy w ostatnich latach, jest bezprecedensowy. Mimo, iż polityka feministyczna wpisuje się w wieloletnie zaangażowanie Szwecji w równość płci i sprawiedliwość na całym świecie, wykorzystanie technologii cyfrowych do komunikowania jej treści i ambicji jest innowacyjne i odzwierciedla znaczącą zmianę w ogólnej narracji i praktyce szwedzkiej polityki zagranicznej.

Szwedzka komunikacja dotycząca feministycznej polityki zagranicznej była prowadzona poprzez aktywne wykorzystanie dyplomacji cyfrowej do projekcji jej zewnętrznych priorytetów i wizji⁴⁵⁰. Jest to zgodne z tendencją Szwecji do realizowania celów polityki zagranicznej poprzez wykorzystanie platform cyfrowych, co umożliwia jej skuteczne zaznaczenie i osadzenie swoich wieloletnich ambicji i celów internacjonalistycznych. Skorzystanie z cyberdyplomacji przez Szwecję wynika z jej kompetencji w posługiwaniu się narzędziami cyfrowymi przez rząd i jego wyspecjalizowane agendy - cyfryzacja była wieloletnim programem rządów, zmierzającym do uzyskania przez Szwecję przewagi konkurencyjnej, także w sferze polityki globalnej. Jak wspomniano powyżej, chociaż

⁴⁴⁹ Government Offices of Sweden, 2015b, Swedish Foreign Service action plan for feminist foreign policy 2015–2018, including indicative measures for 2018.

⁴⁵⁰ Government Offices of Sweden. 2019b. Handbook Sweden's feminist foreign policy, edited by Ministry of Foreign Affairs, <https://www.government.se/492c36/contentassets/fc115607a4ad4bca913cd8d11c2339dc/handbook---swedens-feminist-foreign-policy---english.pdf> (dostęp 15.12.2021).

feministyczna polityka zagraniczna Szwecji wykazuje się innowacyjnością i świeżością podejścia, to jej korzenie opierają się na długotrwałym krajowym poparciu dla norm progenderowych i kosmopolitycznej orientacji polityki zagranicznej o etycznym zaangażowaniu w wyzbycie się niesprawiedliwości związanych z płcią na całym świecie. Pod wieloma względami feministyczna polityka zagraniczna stwarzała okazję do uzewnętrznienia szwedzkiej państwowej tradycji feministycznej. Zgodnie z tą feministyczną tradycją szwedzki rząd ogłosił w 2014 r., że jest „rządem feministycznym”, co oznacza „budowanie społeczeństwa, w którym kobiety i mężczyźni, dziewczęta i chłopcy mogą żyć pełnią swojego życia i w którym równość płci jest kwestia praw człowieka, demokracji i sprawiedliwości”⁴⁵¹. Tym samym krajowy kontekst polityczny był przychylnie nastawiony do wprowadzenia feministycznej polityki zagranicznej w 2014 roku, choć był kontestowany przez niektóre partie polityczne, w tym skrajnie prawicowych Szwedzkich Demokratów⁴⁵². Analizując, w jaki sposób feministyczna polityka zagraniczna została osadzona w szwedzkiej dyplomacji cyfrowej, istotne jest korzystanie z metodologii narracyjnej, w szczególności do śledzenia zmiany w szwedzkich narracjach aut brandingowych⁴⁵³.

Do roku 2014 da się zauważyć wyraźny kierunek w kształtowaniu wizerunku Szwecji i jej ugruntowanej autonarracji jako innowacyjnego i nowoczesnego narodu zaangażowanego w zmiany normatywne i postęp technologiczny. W 2014 r. podjęto jednak nowe kroki, w których uznano, że nowo przyjęta szwedzka feministyczna platforma polityki zagranicznej wymaga innowacyjnych form dyplomacji cyfrowej. Od 2015 roku szwedzkie Ministerstwo Spraw Zagranicznych podjęło szereg strategicznych akcji, zmierzających do zaprojektowania feministycznej polityki zagranicznej poprzez zastosowanie narracji „Feminist Power Sweden”, które miały skutkować rozszerzeniem wizerunku państwa i jego branding u o wyraźniejsze zaakcentowanie komponentu feministycznego. Marka Szwecja płynnie wplata komunikację o innowacyjności, integracji, równości i środowisku w spójną opowieść o kraju. Równość płci i, w mniejszym stopniu, prawa LGBTQ stanowią jedne z filary tej narracji. Rzeczywiście, równość płci jest zawarta we wszystkich strategicznych dokumentach dotyczących branding u narodowego. W pracach prowadzących do wypracowania obecnej strategii branding u, równość płci została zidentyfikowana jako jeden z tematów najściślej identyfikowanych ze Szwecją.

⁴⁵¹ Government Offices of Sweden. 2016. Foreign Policy Declaration.

⁴⁵² A. Bergman-Rosamond, *Swedish feminist foreign policy and “Gender Cosmopolitanism”*, ”Foreign Policy Analysis“ 16 (2) 2020, s. 217–235. <https://doi.org/10.1093/fpa/orz025> (dostęp 10.01.2022).

⁴⁵³ Ciekawą analizę wizerunku Szwecji, opierającą się o metodę narracyjną proponują Sanna Strand, i Katharina Kehl w swojej pracy *A country to fall in love with/in: Gender and sexuality in Swedish Armed Forces’ marketing campaigns*. ”International Feminist Journal of Politics“ 21 (2), 2019: s. 295–314.

Znajduje to odzwierciedlenie w platformie marki, w której dwie z czterech głównych koncepcji progresywnej marki wskazują na równość płci. Jako potwierdzenie, iż Szwecja jest krajem innowacyjnym, platforma wymienia wprowadzenie urlopu ojcowskiego, ustawy o konkubinatach (sambolag) i zarejestrowanych związków partnerskich, a walka o równość płci jest wymieniona jako wskaźnik opiekuńczego charakteru Szwecji. Jednakże, jak zauważają Katarzyna Jezierska i Ann Towna, narracja o Feminist Power Sweden miała nie przyćmić dotychczas wypracowanej marki „Postępowa Szwecja”, w której wątek feministycznej polityki zagranicznej nie był mocno wyróżniony, zawierając za to mniej antagonistyczne wartości, takie jak równości płci⁴⁵⁴.

Od roku 2014 szwedzkie MSZ uruchomiło szereg kampanii cyfrowych, zmierzających do wzmocnienia marki Feminist Power Sweden, które to przyciągnęły uwagę na całym świecie. Stopniowo szwedzka dyplomacja cyfrowa stała się bardziej zgodna z ogólnymi celami feministycznymi polityki zagranicznej i mniej uwagi poświęcono wizerunkowi Szwecji jako państwa postępowego i zaawansowanego technologicznie. Od 2014 r. #feministforeignpolicy jest jednym z trzech najczęściej używanych hashtagów przez szwedzkie MSZ. Ponadto od momentu uruchomienia strony internetowej dyplomacji publicznej Swedish Foreign Policy Stories (www.swemfa.se) w 2018 roku, feministyczna polityka zagraniczna była jednym z głównych tematów wysiłków MSZ podejmowanych na rzecz zaangażowania międzynarodowej publiczności w szwedzką politykę zagraniczną. Na stronie publikowane są historie dotyczące praktyki feministycznej polityki zagranicznej oraz promocji równości płci w szwedzkiej polityce zagranicznej. Na przykład w 2017 r. była minister spraw zagranicznych Margot Wallström była gospodarzem pierwszego na świecie publicznego cyfrowego spotkania ministrów spraw zagranicznych kobiet, które było transmitowane na żywo na Facebooku, Twitterze i YouTube. Wśród uczestników byli ministrowie spraw zagranicznych Kolumbii, Kenii, Panamy i Liechtensteinu, a celem było publiczne omówienie kwestii związanych z Agendą ONZ Kobiety, pokój i bezpieczeństwo. Działając w ramach swojego feministycznego przywództwa i promując przejrzystość poprzez publiczne spotkanie dostępne w Internecie, minister spraw zagranicznych sama brała aktywny udział w komunikacji szwedzkiej feministycznej dyplomacji cyfrowej⁴⁵⁵. Szwecja aktywnie wspierała akcję Girls Takeover,

⁴⁵⁴ K. Jezierska, A. Towns, *Taming feminism? The place of gender equality in the 'Progressive Sweden' brand*, "Place Branding and Public Diplomacy" 14 (1), 2018, s. 55–63.

https://www.researchgate.net/publication/322559164_Taming_feminism_The_place_of_gender_equality_in_the_'Progressive_Sweden'_brand (dostęp 15.01.2022).

⁴⁵⁵ Feministyczne osobiste zaangażowanie i przywództwo Margot Wallström nie tylko zainspirowało przyjęcie samej feministycznej polityki zagranicznej, ale spowodowało także aktywne wykorzystanie środków cyfrowych w komunikowaniu normatywnych celów feministycznej polityki zagranicznej Szwecji. Personalne

zainicjowaną przez organizację Plan International, mającą na celu umożliwienie dziewczętom na całym świecie zajmowanie wysokich stanowisk w biznesie, polityce, nauce itd. Szwedzkie misje zagraniczne w 21 różnych krajach zorganizowały różne zajęcia, dając między innymi możliwość pełnienia dziewczętom roli dyplomatek przez jeden dzień. Inną medialną inicjatywą było #midwives4all, której wyraźną ambicją jest podkreślenie centralnej roli położnych w zapewnianiu zdrowia reprodukcyjnego kobiet i dziewcząt oraz wykorzystanie dyplomacji cyfrowej do mobilizacji wsparcia dla tej konkretnej grupy zawodowej. Szwecja była także jednym z inicjatorów kampanii #Shedecides w 2017 roku. Kampania była sposobem dla szwedzkiego rządu i jego ministrów na zmanifestowanie konkretnych działań feministycznych w polityce zagranicznej, dodając siły dążeniu do globalnego normatywnego przywództwa i tworzenia szerokich międzynarodowych koalicji państw i organizacji pozarządowych „przyjaznych kobietom”. Kampania miała na celu zebranie funduszy na rzecz poprawy zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz praw kobiet i dziewcząt, rekompensując przywrócenie i rozszerzenie przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa „zasady globalnego knebla”⁴⁵⁶. Inne kampanie w mediach społecznościowych były wykorzystywane do propagowania i podnoszenia świadomości na temat programu szwedzkiej feministycznej polityki zagranicznej, komunikując nowe inicjatywy za pomocą feministycznych hashtagów, takich jak #morewomenmorepeace, #heforshe, #feministfriday i #equalitymakesense w mediach społecznościowych. Innym przykładem rozwoju szwedzkiej feministycznej dyplomacji cyfrowej było przeprowadzenie w 2018 roku podczas Dnia Kobiet edit-a-thonu przez MSZ i jego 50 ambasad. Celem było zwiększenie liczby artykułów na Wikipedii o kobietach i ich roli w różnych aspektach społeczeństwa, polityki, historii, nauce, sztuce itd. Jak zauważyli twórcy projektu, na Wikipedii panuje wielka nierównowaga między mężczyznami i kobietami: dziewięćdziesiąt procent osób, które dodają treści do Wikipedii to mężczyźni, ilość artykułów o mężczyznach jest czterokrotnie większa niż o kobietach. W związku z tym podjęto świadomą próbę rozwiązania problemu braku kobiecych historii na tej najpopularniejszej encyklopedii internetowej. Sukces wydarzenia wywołał większą inicjatywę pod hasłem #WikiGap”. W ramach inicjatywy MSZ współpracowało z Wikimedia organizując globalne

zaangażowanie minister, dyplomatkę cieszącą się uznaną na całym świecie (była ona pierwszą osobą, która objęła stanowisko specjalnego przedstawiciela Sekretarza Generalnego ds. Przemocy Seksualnej w Konfliktach) podnosiło rangę i wiarygodność działaniom dyplomatycznym. Jako świeżo mianowana minister spraw zagranicznych Margot Wallström napisała na Twitterze, że “bez reprezentacji, praw i zasobów dla kobiet nigdy nie osiągniemy pokoju i bezpieczeństwa. Prawa kobiet to prawa człowieka”.

⁴⁵⁶ Globalna zasada knebla, wraz z rozszerzonym dekretem, miała na celu ograniczenie międzynarodowej pomocy rozwojowej. Ponadto skutkowało ona zakazem finansowania amerykańskiej pomocy rozwojowej międzynarodowym organizacjom pozarządowym, które wspierają seksualne prawa reprodukcyjne kobiet, postrzegając je jako politykę antyrodzinną i proaborcyjną.

„edit-a-thons”, a #Wikigap została uznana przez szwedzki rząd za kluczowy przykład sukcesu feministycznej polityki zagranicznej kraju, poprzez zwiększenie reprezentacji kobiet i ich historii życiowych w Wikipedii. Do tej pory w #WikiGap wzięło udział ponad 60 krajów. Ponad 2500 uczestników dodało lub zaktualizowało ponad 35 000 artykułów Wikipedii o wybitnych kobietach w ponad 30 różnych językach⁴⁵⁷.

Inicjatywy te są pouczającymi przykładami wykorzystania dyplomacji cyfrowej do poszerzenia i pogłębienia szwedzkiej feministycznej polityki zagranicznej i komunikowania normatywnych wartości istotnych dla szwedzkiego państwa. Prowadzenie szwedzkiej feministycznej dyplomacji cyfrowej zarówno wzmocniło feministyczną autonarrację Sztokholmu, jak i stworzyło nowe możliwości komunikowania typowo szwedzkich wartości proplciowych na całym świecie.

5.5.2 Social media w służbie szwedzkiej dyplomacji publicznej

Wykorzystanie internetowych platform, jako skutecznego środka służącego kształtowaniu zagranicznej opinii publicznej, stało się powszechną praktyką. Internet, a w szczególności rozwój społecznych platform medialnych, takich jak Facebook i Twitter, zmieniły sposób, w jaki działamy i myślimy o stosunkach międzynarodowych, wpływając także na myślenie i praktykowanie sztuki dyplomacji. Cyfrowa wersja dyplomacji publicznej zaczęła być adaptowana i wykorzystywana przez państwa w prowadzeniu polityki zagranicznej, zmieniając tym samym dynamikę tychże działań. Z perspektywy międzynarodowej opinii publicznej wykorzystanie mediów cyfrowych jest najbardziej zauważalną zmianą w komunikacji prowadzonej przez państwa i ich agendy. W posługiwaniu się cyberdyplomacją odnajdujemy bezpośrednie przełożenie tego, co manifestuje się w dyplomacji publicznej - otwartości, większej dostępności do informacji, angażowaniu użytkowników, nawiązywaniu relacji, wykorzystaniu nowoczesnych metod prezentacji zjawisk i treści, budowaniu wizerunku itd.

Niniejsze studium przypadku dotyczące szwedzkiej aktywności w obszarze social media, zostało zawężone do analizy trzech największych profili w mediach społecznościowych: Swedense, Swedish Foreign Policy News, Curators of Sweden, cieszących się największą popularnością wśród odbiorców (największa ilość polubień, dalszych przekierowań, subskrypcji). Ponadto Swedish Foreign Policy News zostało

⁴⁵⁷ WikiGap, Wikimedia Sverige and the Swedish Ministry of Foreign Affairs, <https://meta.wikimedia.org/wiki/WikiGap> (dostęp 10.01.2022).

zestawione z dwoma pozostałymi profilami ze względu na odmienną treść publikowanych na nim, dotyczących polityki zagranicznej i dyplomacji Królestwa.

Pierwszym profilem poddanym analizie jest twitterowe konto @Sweden, którego charakter jest unikalny na skalę światową. W latach 2011-2018 Szwecja jako pierwsze państwo na świecie zdecydowała się na przekazanie swojego oficjalnego twitterowego konta w ręce obywateli. Projekt ten, znany pod nazwą Curators of Sweden, był inicjatywą prowadzoną przez Instytut Szwedzki i Visit Sweden, finansowaną ze środków rządowych, stanowiąca część długoterminowej strategii komunikacyjnej, skupiającej się na nawiązaniu kontaktu z grupami docelowymi w celu podniesienia świadomości i ciekawości o Szwecji. Każdego tygodnia konto prowadzone było przez jedną osobę, która posiadała autonomię w doborze treści przez nią publikowanych. Pozwalało to, na stworzenie wielu wizerunków Szwecji, będąc w zgodzie z założeniami brandingowymi państwa, stawiającego na otwartość i autentyczność, inicjatywa miała także świadczyć o szwedzkiej innowacyjności. Profilowi i akcji Curators of Sweden przyświecała idea dzielenia się przez Szwedów swoimi przemyśleniami, opowieściami, informacjami i innymi treściami związanymi z Królestwem. Kuratorzy poprzez swoje tweety tworzyli zainteresowanie i budzili ciekawość dotyczącą państwa i tego, co ma ono do zaoferowania. Założeniem projektu było pokazywanie wizerunku Szwecji innego od tego, który zwykle był uzyskiwany za pośrednictwem tradycyjnych mediów. Curators of Sweden było jedną z najskuteczniejszych form prezentowania wolności słowa, wszak był to oficjalny państwowy profil oddany w ręce obywateli, nieocenzurowany przez żaden szwedzki urząd, będąc często nazywanym najbardziej demokratycznym kontem na Twitterze na świecie. Pomimo początkowej krytyki, decyzja o przekazaniu oficjalnego szwedzkiego konta na Twitterze zwykłym Szwedom stała się historią sukcesu. Projekt został uhonorowany Grand Prix konkursu Cannes Lions (odpowiednik filmowego Oscara w branży reklamowej oraz dziedzin pokrewnych) w kategorii Cannes Cyber Lions, wyróżniając je jako jedną z dwóch najlepszych inicjatywy marketingu cyfrowego w 2012 roku⁴⁵⁸. Zyskał on także wielu naśladowców w świecie, m.in. przez @Ireland, @PeopleofLeeds, @WeAreAustralia, @TweetWeekUSA, @CuratorsMexico, @BasquesAbroad. Kampania - konto na Twitterze przyciągnęło 26 000 obserwujących ze 120 krajów w ciągu sześciu tygodni, aby finalnie w

⁴⁵⁸ Komentując dwóch zwycięzców, przewodniczący jury i dyrektor kreatywny Google Creative Lab, Iain Tait, powiedział: „Oba projekty dotyczą określonego zachowania marek. Nie chodzi o to, co mówią i o ich hałaśliwe komunikaty, ale o to, co robią te marki i to właśnie nas ekscytuje (...) Koncept @Sweden jest bardzo prosty, bardzo inteligentny, bardzo odważny. Oddanie głosu Szwedom mówi tak wiele o Szwecji jako kraju. Projekt nie posiada wielu warstw pod względem złożoności przekazu, ale im więcej o tym się myśli, tym bardziej jest to ekscytujące”.

ciągu siedmiu lat działania osiągnąć poziom blisko 150 000 obserwatorów. Relacje medialne wygenerowały wartość PR powyżej 19 800 000 dolarów.

Dokonanie kategoryzacji tematów pojawiających się we wpisach kuratorów jest niemal niemożliwe. Wynika to z założenia, jakie przyświecało projektowi – tworzenie autentycznego, nieskrępowanego przekazu, co pozwalało na indywidualizację tweetów. Dodatkowo brak narzuconej strategii komunikacyjnej czy narracji przez podmioty odpowiedzialne za Curators of Sweden, umożliwiał poruszanie zagadnień związanych nie tylko z życiem społecznym, ale także prywatnym kuratora aktualnie odpowiedzialnego za profil. Najczęściej wpisy dotyczyły codziennych relacji, historii, rytuałów typowych dla Szwedów, takich jak picie kawy, życie zawodowe, spotkania z przyjaciółmi, wydarzenia kulturalne, sportowe, wycieczki po kraju, ale także opisu realiów społecznych, w tym ostatnio popularnych i często pojawiających się nawet poza granicami Szwecji, zagadnień dotyczących migrantów, społeczeństwa wielokulturowego. W tej materii szeroko komentowana stała się odpowiedź jednego z kuratorów, Maxa Karlssona. Zareagował on na wpis Donalda Trumpa, który wypowiedział się na temat rzekomych niespodziewanych problemów Szwecji wynikających z przyjmowania dużej liczby uchodźców⁴⁵⁹. Max pilnie bronił swojego kraju, zaczynając od: „Hej Don, tu @Sweden! To miłe z twojej strony, że się tym przejmujesz, ale nie daj się nabrać na ten szum. Fakty: u nas wszystko w porządku!”⁴⁶⁰. Co istotne, każdy wpis kuratora miał indywidualny charakter, ze względu na to, iż jest on stworzony przez osobę, która dzieli się swoimi prywatnymi spostrzeżeniami i sytuacjami z prywatnego życia. Cotygodniowa rotacja kuratorów, na przestrzeni 7 lat wyniosła 356 osób wykonujących różne zawody (od dziennikarza, przez rolnika, nauczyciela studentkę, bibliotekarza, prawniczkę, strażaka, politologa, pisarkę, ministra, kierowcę ciężarówki, bezrobotnego itd.), pozwoliła na prowadzenie dyskusji widzianej z wielu perspektyw, zapewniając tym samym kluczową dla funkcjonowania profilu cechę, tj. autentyczność. W trakcie 7 lat trwania projektu, na przestrzeni ponad 200 000 tweetów, nie obyło się bez kontrowersji. W 2012 roku Sonja Abrahamsson wywołała burzę, pytając: "Co to za zamieszanie z żydami. Nie możesz nawet zobaczyć, czy dana osoba jest żydem, chyba że widzisz jej penisa, a nawet jeśli tak, to nie możesz być pewien!?"⁴⁶¹ by później kontynuować swoje rozważania o wątek dotyczący segregacji prowadzonej w czasie II wojny światowej przez nazistów. Za pomocą pytania, które prawdopodobnie miało być żartobliwym dystansem

⁴⁵⁹ Twitter Donalda Trumpa brzmiał: “look at what’s happening in Sweden last night. Sweden! Who would believe this. Sweden. They took in large numbers [of refugees]. They’re having problems like they never thought possible”. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39020962> (dostęp 16.01.2022).

⁴⁶⁰ <https://twitter.com/sweden/status/833683927063740416> (dostęp 16.01.2022).

⁴⁶¹ <https://twitter.com/sweden/status/212525137046667265> (dostęp 16.01.2022).

względem rasizmu, Sonja Abrahamsson wywołała międzynarodową burzę medialną, która rozsławiła Kuratorów Szwecji na tyle, że amerykański gospodarz talk-show Stephen Colbert nalegał, by zostać pierwszym nie szwedzkim kuratorem. Pomimo protestów ówczesna kuratorka Sonja Abrahamsson, dalej prowadziła profil Szwecji, powodując, iż zagraniczni dziennikarze zrozumieli, że za inicjatywą Curators of Sweden w rzeczywistości kryje się wolność słowa i brak cenzury. Kolejną kontrowersją, która spowodowała zamieszanie medialne wokół szwedzkiego profilu na Twitterze było wejście w sprzeczkę z Duńczykami widocznymi na portalu jako Denmark.dk (konto zarządzane przez duńskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych). Dwa oficjalne konta na Twitterze z Danii i Szwecji zaszokowały wielu obserwujących, wdając się w ożywioną kłótnię w mediach społecznościowych o to, który kraj jest najlepszy⁴⁶², prowokując i przyciągając międzynarodową uwagę.

Projekt Curators of Sweden można rozpatrywać jako udaną mieszankę oficjalnej i obywatelskiej cyberdyplomacji. Oficjalna prowadzona jest przez rządy, ministerstwa spraw zagranicznych lub ich wyspecjalizowane agendy, której zadaniem jest wykonywanie urzędowych działań dyplomatycznych przy użyciu sieci. Obywatelska cyberdyplomacja ma charakter publiczny, obejmuje wszystkie podmioty – media, organizacje pozarządowe lub obywateli krajów, innych użytkowników Internetu, których działalność i zainteresowanie skupia się na sprawach międzynarodowych. Główną różnicę pomiędzy oficjalną cyberdyplomacją, a jej społeczną odpowiedniczką daje się zauważyć na polu relacji podmiotów zaangażowanych w jej tworzenie z rządem. O ile oficjalna dyplomacja internetowa ma charakter prorządowy, o tyle społeczna cyberdyplomacja skupia się na kanałach niepaństwowych, odrębnych i niezależnych od państwa, przez co może wykazywać się ona pełną autonomią i spontanicznością. W przypadku szwedzkich Kuratorów zauważyć można kombinację komponentów cyberdyplomacji oficjalnej - program był finansowany ze środków Instytutu Szwedzkiego (którego fundusze pochodzą od MSZ) oraz zarządzany przez pracowników tego podmiotu. Obywatelski charakter projektu wynikał z braku cenzury i nie wpływaniu przez podmiot nadzorujący na treść wpisów kuratorów, co skutkowało zróżnicowaniem tematów, wzrostem budowania otwartości działań dyplomatycznych, dywersyfikacją treści, ale także indywidualnością i nieszablonowością. Wykorzystanie Twittera, jako jednego z najbardziej popularnych kanałów komunikacyjnych przez Szwecję, stanowi przykład starannie zaplanowanej i zarządzanej promocji i brandingu narodowego Królestwa. Posiłkowanie się w tym celu Twitterem jest kontynuacją tradycji korzystania z

⁴⁶² The Local Sweden, *That epic time Denmark and Sweden got into a Twitter war*, <https://www.thelocal.se/20160707/that-time-sweden-and-denmark-got-into-a-twitter-war/> (dostęp 20.01.2022).

nowych technologii przez szwedzką administrację na rzecz promowania marki narodowej i dyplomacji publicznej⁴⁶³. Jednakże tym, co stanowiło o wyjątkowości profilu @Sweden jest sposób, w jaki ogólne wyobrażenia dotyczące otwartości i przejrzystości Twittera jako popularnego środka komunikacji, zostały wykorzystane przez rząd w celu zapewnienia wartości dodanej kampanii Curators of Sweden. Jak zauważa Christian Christense wynikało to z użycia Twittera jako narzędzia, ale również jako symbolu globalnej, bezgranicznej, komunikacyjnej wolności⁴⁶⁴. Projekt Curators of Sweden wyraźnie wpisuje się w szeroki program tworzenia marki Szwecja, gdyż takie elementy szwedzkiego brandingu narodowego jak otwartość, autentyczność, innowacyjność, dzielenie się wiedzą i informacjami znajdują się na czele kategorii, którymi operuje Królestwo. Dodatkowo projekt wzmocnił wizerunek i reputację Szwecji w świecie jako światowego lidera w dziedzinie technologii komunikacyjnych. Wykorzystanie Twittera przez Szwedów w oficjalnie finansowanej działalności dyplomatycznej jest ciekawym przykładem tego, jak państwa zaczęły wykorzystywać media społecznościowe w celu upowszechniania informacji, tworzenia public relations i dyplomacji publicznej.

Drugim profilem, który został poddany analizie jest Sweden.se (@swedense). Jest on najpopularniejszym publicznym szwedzkim profilem działającym na Facebooku, Instagramie, Twitterze, Youtubie i Spotify (największa ilość subskrypcji, opublikowanych postów, dodanych komentarzy przez użytkowników, reakcji). Profile w social mediach odnoszą się bezpośrednio do witryny Sweden.se, która jest oficjalną stroną internetową Szwecji, zachęcającą do odkrycia faktów i historii o Szwecji. Zarówno strona internetowa, jak i konta w mediach społecznościowych obsługiwane są przez Instytut Szwedzki. Fakt, iż Instytut jest odpowiedzialny za administrację kont Swedense ma kluczowe znaczenie dla pojawiających się tam treści, które odpowiadają szerszej strategii dyplomacji publicznej, silnie zrośniętej z ideami i celami, jakie stawia sobie Szwecja w polityce zagranicznej. Istotą funkcjonowania facebookowego, instagramowego i twitterowego konta Swedense jest zwiększanie poziomu rozpoznawalności Szwecji w świecie, prezentowanie i kreowanie jej pozytywnego wizerunku. Tak postawiony cel profiluje tematykę pojawiającą się w publikowanych postach, koncentrujących się bardziej na ogólnych informacjach o Szwecji, aniżeli na wyspecjalizowanych dziedzinach z obszaru polityki zagranicznej, tak jak ma to miejsce w

⁴⁶³ S. Bengtsson, *Virtual nation branding: The Swedish embassy in second life*, "Journal of Virtual Worlds, Research" 4, 2011 s.17 <https://journals.tdl.org/jvwr/index.php/jvwr/article/view/2111> (dostęp 22.01.2022).

⁴⁶⁴ Ch. Christensen, *@Sweden: Curating a Nation on Twitter. Popular Communication*, "The International Journal of Media and Culture", 11, s. 30–46

przypadku profilu Swedish Foreign Policy News. Prezentowane treści wynikają także z profilowania odbiorcy kanału. W przypadku @Swedense jest to użytkownik social media zainteresowany szwedzką kulturą, turystyką oraz nauką języka, poszukujący ciekawostek dotyczących życia publicznego, aniżeli osoba zaangażowana w życie polityczne.

Przeprowadzona analiza treści publikowanych na profilu @Swedense pozwala na określenie głównych treści - tematów, pojawiających się w postach. Dotyczą one w głównym stopniu szwedzkiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego: środowiska naturalnego, największych atrakcji państwa i poszczególnych jego regionów, szwedzkiego designu, architektury, filmu, literatury, mody. Dodatkowo Szwecja chętnie dzieli się z międzynarodowymi odbiorcami informacjami dotyczącymi swoich świąt narodowych i tradycji z nimi związanych. Znaczna część komunikacji dotyczy kwestii związanych ze szwedzkim społeczeństwem, czyli faktami i mitami o nim, powszechnie wyznawanymi społecznie wartościami, takimi jak feminizm, równość płci i związanych z nimi akcjami, wydarzeniami kulturalnymi, konferencjami, wystawami, seminariami itd. Ciekawym przykładem tego typu akcji, mającymi odzwierciedlenie także w publikowanych szeroko postach w social media, generującymi duże zainteresowanie publiczności, była kampania Swedish Dads, która największy wydzźwięk uzyskała w Izraelu. Przedsięwzięcie stało się sposobem na jednoczesną promocję wizerunku Szwecji - pokazanie, że Szwecja jest nowoczesnym państwem opiekuńczym, w którym dobrze jest żyć, a także na poprawę relacji dwustronnych i pracę nad kwestiami wartości, dając platformę do rozmowy o szwedzkim systemie opieki społecznej i ważnych dla Szwecji kwestiach. Promowanie równych wartości było również ważną częścią szwedzkiej feministycznej polityki zagranicznej. We współpracy z kobiecą organizacją ONZ UN Women wystawa była pokazywana także w Ramallah w Palestynie, gdzie zaczęła funkcjonować w ramach walki z przemocą wobec kobiet. Kolejnym działem, który stosunkowo często pojawia się w postach na kanałach @Swedense, jest praca w Szwecji (poszukiwane profile pracowników, procedury aplikacyjne, poradniki) oraz studia w Szwecji (oferowane kursy, programy stypendialne, spotkania międzynarodowych grup studenckich). Wiąże się to bezpośrednio z celem polityki zagranicznej Królestwa i wyznaczonymi zadaniami dla dyplomacji publicznej, przyciągania talentów, budowy sieci kontaktów, wspierania liderów opinii publicznej w wielu państwach na świecie. Część postów dotyczy także aktualnych wydarzeń politycznych (w roku 2020 i 2021 szczególnie dotyczących sytuacji związanej z pandemią covid-19, aktualnych restrykcji, ale także odmierności szwedzkiego podejścia względem innych państw). Dobór tematów prezentowanych przez profil @Swedense jest bardzo rozległy – od informacji dotyczących funkcjonowania modelu gospodarczego,

kwestii migracyjnych, równości płci, poprzez prezentację największych szwedzkich osiągnięć w zakresie ochrony środowiska, aż po przepisy na przygotowanie tradycyjnego szwedzkiego ciastka semla. Tematyczna rozległość pozwala na zainteresowanie przekazem szerokiej grupy odbiorców – niezależnie od ich pochodzenia, poziomu wykształcenia, wyznawanych wartości itd. Uniwersalność treści cechuje jednak pewne uramowanie, tj. budowanie i wzmaganie przekazu osadzonego w szwedzkim kontekście, czyli powszechnych normach, wartościach kluczowych z perspektywy funkcjonowania państwa (rozumianego tu jako system polityczny, gospodarczy) i społeczeństwa. Treści dobierane są nieprzypadkowo, znajdują one potwierdzenie w rzeczywistości społecznej Królestwa, odpowiadają na zapotrzebowanie budowania wizerunku państwa – marki Szwecja, a sam profil @Swedense wpisuje się w strategię dyplomacji publicznej Królestwa, będąc jednym z jej kluczowych elementów w wymiarze dyplomacji cyfrowej.

Ostatnim profilem analizowanym pod kątem aktywności Szwecji w social media jest @Swedish Foreign Policy News. Zagadnienia dotyczące polityki zagranicznej Szwecji publikowane są przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych nie tylko na stronie internetowej rządu czy samego ministerstwa, ale także na dedykowanej witrynie – Swedish Foreign Policy News. Pod taką samą nazwą funkcjonuje także profil na Facebooku. Spośród wszystkich krajowych szwedzkich profili aktywnych w social media, Swedish Foreign Policy News (@SweMFA) jest najmocniej osadzony w kontekście szwedzkiej polityki zagranicznej. Dotyka on kwestii związanych z priorytetami, celami aktualnie poruszonymi tematami i podejmowanymi działaniami przez Szwecję na arenie międzynarodowej. Na profilu @SweMFA publikowane treści można grupować w obszarze kilku kategorii: działalność ONZ i zaangażowanie Szwecji w jej prace, feministyczna polityka zagraniczna, prawa i wolności człowieka, pokój i dyplomacja pokojowa, zrównoważony rozwój, migracje, środowisko naturalne i zmiany klimatyczne. Wiele wpisów odnosi się bezpośrednio do fundamentów polityki zagranicznej Królestwa, która jest realizowana poprzez dyplomację, mediacje, zapobieganie konfliktom i budowę zaufania, zwiększając zdolność Szwecji do promowania i łagodzenia napięcia między stronami, a także budowania stabilności zarówno w wymiarze regionalnym jak i globalnym. Ze względu na to, iż profil odnosi się bezpośrednio do aktywnego uczestnictwa Szwecji w systemie Narodów Zjednoczonych (wybranej m.in. na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa na lata 2017-2018), znacząca część postów poświęcona jest programom i pracom ONZ, w których Szwecja odznacza się wyjątkową aktywnością, kształtując przy tym międzynarodowy dyskurs. Polityka zagraniczna Szwecji opiera się na solidnym fundamencie wsparcia i rozbudowy praw człowieka – koniecznej ku temu

wielostronnej współpracy. Z tego powodu na profilu Swedish Foreign Policy News znaczna ilość postów dotyczy praw człowieka, odnosząc się wielowątkowo do tego pojęcia. Można tam znaleźć wpisy na temat raportu o stanie praw człowieka przygotowanym przez szwedzkie MSZ, posty odnoszące się do konieczności powstrzymywania wykorzystywania dzieci jako żołnierzy w strefach konfliktów. Wiele uwagi zostało poświęcone forum „Digital Rights”, poruszającemu kwestię wyzwań dotyczących praw w obszarze cyfrowym, wolności słowa w Internecie. Szereg wpisów dotyczył kampanii #250WordsOfFreeSpeech odwołującej się do 250 rocznicy ustanowienia przez szwedzki parlament (jako pierwszy na świecie) prawa dotyczącego wolności prasy i wykorzystaniu tej okazji do przeprowadzenia kampanii w obronie wolności słowa. Szwecja jest jednym z najbardziej aktywnych państw w obszarze realizowania postanowień Agendy 2030, która definiuje model i wyznacza ramy prowadzenia zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Aktywność Królestwa na profilu Swedish Foreign Policy News odnosi się w wielu postach do Agendy 2030, sposobów jej realizacji oraz szans i wyzwań stojących przed jej sygnatariuszami. W przypadku Szwecji jest to m.in. zapewnianie innowacyjnych rozwiązań w zarządzaniu sytuacjami kryzysowymi. Szereg postów dotyczy udziału szwedzkich przedstawicieli w konferencjach, panelach, wizytach studyjnych, szczytach na forum międzynarodowym, dzieląc się w nich wypracowanymi porozumieniami i osiągnięciami.

Największym mankamentem, wspólnym dla profilu @Swedense i @Swedish Foreign Policy News jest znikome wchodzenie w dialog z użytkownikami social media. Komentarze opublikowane przez odbiorców zazwyczaj pozostają bez odpowiedzi ze strony moderatorów, albo odpowiedzi udzielane są tylko na część zagadnień poruszanych przez użytkowników. Tym samym jedna z większych korzyści jaką oferują social media - bezpośrednia interakcja i budowanie dialogu, pozostaje w przypadku obu profili niewykorzystana przez Szwecję. Brak większej reakcji ze strony administratorów na pojawiające się komentarze wynika także z zaostrzającego się zjawiska trollingu i używania botów - nieprawdziwych kont, które generują wysoki ruch w sieci poprzez masowe publikowanie negatywnych komentarzy, często zawierających nieprawdziwe informacje w swojej treści. Walka z masową dezinformacją w sieci jest jednym z wyzwań z którymi Szwecja stara się walczyć na przestrzeni ostatnich lat, klasyfikując ją jako jeden z priorytetów działania rządu.

Analiza wykorzystania social media przez szwedzki rząd pokazuje, jak współczesne kanały cyfrowe mogą być skutecznie używane przez państwa w celu realizacji założeń politycznych, szczególnie tych z obszaru polityki zagranicznej. Zintegrowanie celów dyplomatycznych z działaniami dyplomacji publicznej, dyplomacji cyfrowej i brandingu, ich

zgodność względem siebie, pozwalają na wielowymiarową promocję państwa poza jego granicami, wzmacnianie jego pozytywnego wizerunku, potencjału miękkiej siły, a także nawiązywania relacji z zagraniczną publicznością, której przychylność jest wzrastającym w ostatnim czasie warunkiem skutecznego realizowania celów dyplomatycznych w dynamicznym środowisku międzynarodowym. Działania Szwecji w tym zakresie dowodzą, iż długofalowa polityka angażująca wiele środków i metod cyfrowych, będąc w zgodzie z wyznawanymi i rozwijanymi normami i politykami w relacjach wielostronnych, mówiąca jednym głosem, podkreślając w wielu miejscach swoje priorytety, artykułując cele i realizując je poprzez konkretne działania, przekłada się na pozycję państwa w stosunkach międzynarodowych. Dodatkowo realizując założenia dotyczące korzystania z miękkich zasobów państwa – miękkiej siły (m.in. poprzez aktywne dążenie do współpracy w ramach dyplomatycznych relacji), Szwecja udowadnia, że państwo może odnaleźć niszę w relacjach międzynarodowych umożliwiającą mu odgrywanie istotnej roli w stosunkach transgranicznych.

5.6. Wnioski

Szwecja jest przykładem państwa, które konsekwentnie od wielu lat uznaje dyplomację publiczną za jeden z najskuteczniejszych instrumentów międzynarodowego pozycjonowania państwa przez wykorzystanie jego miękkich zasobów. Dyplomacja publiczna jest instrumentem, który rząd szwedzki wykorzystuje celem mobilizacji zasobów soft power do komunikacji, przyciągania uwagi, budowania zaufania wśród społeczności w innych państwach i wpływania na międzynarodową opinię publiczną. Zasięg długoterminowy jest najbliższy dyplomacji publicznej Szwecji. Został zaprojektowany, aby wytworzyć wśród międzynarodowej opinii publicznej przychylne postawy względem tego państwa i zbudować przyjazne relacje z państwami i podmiotami niepaństwowymi, pozwalając na osiągnięcie interesów Szwecji w przestrzeni międzynarodowej.

Zainwestowanie przez Szwecję w utworzenie Instytutu Szwedzkiego i nadanie mu roli głównej agencji odpowiedzialnej za prowadzenie dyplomacji publicznej, oznacza, że państwo stara się rozumieć, informować, wpływać i promować relacje oraz współpracę bezpośrednio ze społeczeństwem (w tym społeczeństwem obywatelskim) w innych krajach. Celem dyplomacji publicznej Królestwa jest między innymi to, aby Szwecja stała się ważnym i interesującym graczem, z którym można współpracować we wszystkich obszarach i we wszystkich zadaniach. W tym celu działania z obszaru dyplomacji publicznej zmierzają w pierwszym kroku do

upewnienia się, że istnieje wiedza na temat tego kraju i tego co on reprezentuje. W kolejnym na rozpowszechnianiu wiedzy o kraju, tworzeniu i udostępnianiu materiałów, które wszystkie zagraniczne władze mogą wykorzystać w swoim lokalnym kontekście, następnie na wytworzeniu partnerstwa, sieci współpracy, także przy pomocy funduszy, grantów, programów rozwojowych. Dla Szwecji współpraca między państwami, osobami - liderami i organizacjami jest sprawą fundamentalną. Jest ona rozumiana jako warunek wstępny rozwoju, dobrobytu i wzrostu państwa. Wynika to z przekonania, że zapewniając odpowiednie i interesujące formy współpracy i dialogu, Szwecja umożliwi sobie wywieranie szerszego wpływu w polityce międzynarodowej, wzmocni swój biznes tworząc podstawy dla prowadzenia interesów przez szwedzkie firmy na świecie, da sposobność na rozprzestrzenianie się szwedzkiej kultury. Wynika to z pojmowania dyplomacji publicznej, promocji państwa jako budowaniu relacji i zaufania, przynoszącej obopólną korzyść i zainteresowanie. Z tego względu konieczne jest rozumienie lokalnych kontekstów partnerów państwa (zarówno podmiotów państwowych jak i niepaństwowych). Dla Szwecji i jej wyspecjalizowanych agend odpowiedzialnych za dyplomacją publiczną, fundamentem działania jest zrozumienie, iż budowanie relacji opiera się na wzajemności i długoterminowej perspektywie i dialogu, a komunikacja strategiczna polega na zrozumieniu tego, jak myślą inni, a następnie odpowiednim dostosowaniu komunikacji. Instytut Szwedzki znalazł równowagę między wspieraniem zagranicznych władz a tworzeniem stron internetowych w kilku językach z faktami, gdzie o wyborze treści decydują bezpośrednio czytelnicy. Dostosowanie komunikacji do odbiorcy wynika także z analitycznej pracy jaką realizuje Instytut, która zmierza do badania, co dzieje się w innych krajach i jakie wiadomości o Szwecji są tam rozpowszechniane, by w dalszym kroku dostosować przekaz tak, aby był trafny dla grupy docelowej, rozpowszechniony we właściwych kanałach.

Szwecja w swojej aktywności w ramach dyplomacji publicznej posługuje się wszystkimi formami komunikacji: monologiem (w którym autoprezentuje informacje o państwie), dialogiem (np. w formie rozmów i porozumień wielostronnych, w których skład włącza podmioty niepaństwowe) oraz współpracą, będącą kluczowym i często najbardziej skutecznym sposobem angażowania zagranicznych odbiorców. Współpraca jako forma dyplomacji publicznej odnosi się do szwedzkich inicjatyw - programów, szkoleń, grantów, stypendiów, wymiany akademickiej, pomocy rozwojowej itd., w których uczestnicy z różnych narodów wspólnie uczestniczą w projekcie. Strony uczestniczące we wspólnym projekcie, niezależnie od jego charakteru, celu, bądź zakresu przedmiotowego, są na zawsze związane wspólnym doświadczeniem i / lub osiągnięciami co przekłada się na budowanie głębokich,

długotrwałych porozumień, szacunku, zaufania między Szwecją, a beneficjentami jej programów. Współpraca międzynarodowa w przypadku Szwecji zakłada pracę nad kwestiami będącymi przedmiotem ponadnarodowego zainteresowania, odzwierciedlając kosmopolityczny kierunek Sztokholmu, realizując jego wizję polityki zagranicznej opartej o normatywne wartości. Na pierwszy plan wysuwają się w ciągu ostatnich lat przede wszystkim kwestie poruszone w Agendzie 2030, zrównoważony rozwój, feminizm, ochrona środowiska, ale nie brakuje też projektów dotyczących rozwoju współpracy biznesowej, budowania kapitału społecznego, zapobieganiu konfliktom, budowaniu demokracji, ale także zwracających uwagę na kwestie sportu, kultury i sztuki.

Podążając za hierarchią skutków jakie może osiągnąć dyplomacja publiczna, zaproponowaną przez Marka Leonarda, w przypadku Szwecji można stwierdzić o jej kompletnym charakterze, gdyż działania podejmowane w jej ramach powodują:

- Zwiększanie rozpoznawalności państwa (wyzwalanie myślenia o nim, aktualizowanie jego wizerunku przy pomocy branding, w tym odwrócenie niekorzystnych opinii),
- Zwiększanie jego uznania w oczach opinii publicznej m.in poprzez tworzenie pozytywnego postrzegania Szwecji jako państwa innowacyjnego, nowoczesnego, kreatywnego, zaangażowanego w sprawy ponadnarodowe i postęp technologiczny; zachęcanie innych do patrzenia na kwestie o znaczeniu globalnym z tej samej perspektywy co Szwecja - np. wobec kwestii równości płci, zrównoważonego rozwoju,
- Angażowanie innych powodujące zacieśnianie więzi - poprzez współpracę naukową, atrakcyjność gospodarczą i społeczną Szwecji, poznawanie i przyswajanie wartości charakterystycznych dla szwedzkiego społeczeństwa,
- Wpływanie na zagraniczną opinię publiczną, skutkujące zachęcaniem firm do inwestowania, przekonywaniem opinii publicznej do poparcia stanowisk reprezentowanych przez Szwecję.

Celem dyplomacji publicznej Szwecji jest kształtowanie lub wspieranie pozytywnego wizerunku kraju, społeczeństwa za granicą, w tym - przez wpływanie na opinię publiczną - kształtowanie pozytywnych wobec niej postaw. Szwedzki sposób wpływania na opinię publiczną - który ma na celu budowanie jej zaangażowania, przekłada się na poziom wiedzy, stereotypów o Szwecji i jej społeczeństwie oraz na dalszym etapie na jej postrzeganie w stosunkach międzynarodowych oraz wyrażanie poparcia dla jej głównych kierunków polityki zagranicznej. Jak wskazuje powyższa analiza Królestwo wykorzystuje szereg sposobów angażowania międzynarodowej publiczności, uznając ją za pełnoprawnego partnera. Tym samym Szwecja reprezentuje postawę, w której dyplomacja publiczna polega na budowaniu

relacji, zrozumieniu potrzeb innych państw, kultur i narodów, przekazywaniu wielu punktów widzenia, korygowaniu błędnego postrzegania, szukaniu obszarów, w których można znaleźć wspólne racje. Z tego powodu dyplomacja publiczna Szwecji służy realizacji celów polityki państwa w środowisku międzynarodowym, stanowiąc w polityce zagranicznej wyraz dążenia do zarządzania zasobami miękkiej siły.

Zakończenie

Rozumienie siły w przypadku Szwecji najlepiej wyjaśnia konstruktywistyczna teoria stosunków międzynarodowych, w której to siła ma naturę dyskursywną, związana jest z wiedzą, ideami, kulturą, ideologią, językiem. Szwecja w swoich działaniach w ramach polityki zagranicznej i dyplomacji publicznej postrzega interes z udzielaniem pomocy lub nawiązaniem współpracy z innym państwem lub grupą państw i innych podmiotów stosunków międzynarodowych nie tyle ze względu na redukcję swojego zagrożenia - i realizację interesu własnego, co ze względu na realizację interesu kolektywnego. Tym samym normy i wartości, które mogą pomóc osiągać kolektywne interesy, są dla Szwecji punktem wyjścia dla jej internacjonalistycznej agendy i perspektywy stosowanej w stosunkach międzynarodowych. Podążając za wyznacznikami teorii konstruktywistycznej kluczowym jest dostrzeżenie, iż współcześnie rola państwa ma swoje źródło także w obszarze miękkiej siły, będąc efektem społecznej konstrukcji, wynikającej z jego międzynarodowego postrzegania i tożsamości. Przypadek Szwecji obrazuje jak współcześnie państwo może wykorzystywać swoje niematerialne środki - źródła do budowania pozycji w systemie międzynarodowym, w jaki sposób, za sprawą miękkiej siły, jest w stanie odgrywać nieprzeciętną rolę w globalnych relacjach.

Podążając za kluczową dla tej pracy definicją siły, wypracowaną przez Josepha Nye, określającą siłę jako zdolność do takiego oddziaływania na innych, aby osiągnąć oczekiwane skutki, należy stwierdzić, iż Szwecja jest państwem, które w umiejętny sposób, za sprawą swojej siły, szczególnie tej miękkiej (soft power), osiąga pożądane reakcje i wyniki. Szwedzka miękka siła za pomocą kultury (w miejscach, gdzie jest ona atrakcyjna dla innych), wartości (postępując zgodnie z nimi w kraju i za granicą), polityki zagranicznej (gdź jest ona postrzegana jako prawomocna i posiadająca autorytet moralny) buduje wiarygodność państwa, która jest kluczem sukcesu Szwecji w relacjach międzynarodowych. Soft power w przypadku Szwecji wyraża się poprzez dialog, partnerstwo i współpracę (zarówno państwami jak i NGOs, nieformalnymi grupami itd.) oraz szczególnie dyplomację publiczną, zmierzając między innymi do zapewniania poczucia bezpieczeństwa, dobrobytu obywatelom nie tylko Szwecji, ale i pozostałych państw (o kategorii państw, jakie Szwecja obejmuje w swoich działaniach politycznych, szeroko traktuje rozdział czwarty, poświęcony polityce zagranicznej). Do głównych narzędzi w szwedzkim portfolio miękkiej siły należy zaliczyć zasady współzależności, budowanie demokratycznych procedur, ponadnarodowe zarządzanie globalnymi zjawiskami, wspieranie procedur ułatwiających poszukiwanie konsensusu w

ramach wielostronnych układów. W przypadku Szwecji cele te mogą być skuteczniej osiągnane za sprawą jej atrakcyjności kulturowej, przewagi technologicznej, wizerunkowi popartemu wieloletnią praktyką przekładającą się na wiarygodność oraz korzystnej współpracy jaką ona oferuje.

Jak wynika z badań przeprowadzonych przez autorkę kształtu dyplomacji publicznej należy doszukiwać się w wewnętrznych uwarunkowaniach i zasobach szwedzkiej miękkiej siły, do których należy zaliczyć kulturę, wartości, prosperującą gospodarkę, programy wymiany i wsparcia, granty, fundusze, wieloletnie projekty naukowe, ale przede wszystkim nordycki model państwa dobrobytu. Tym samym opisując szwedzką dyplomację publiczną i jej umiejscowienie w ramach soft power, kluczowym dla zweryfikowania celu badawczego numer jeden⁴⁶⁵, jest zwrócenie uwagi na wewnętrzne determinanty funkcjonowania Szwecji, państwa działającego w ramach konsensusu nordyckiego, o modelu państwa dobrobytu, państwa opiekuńczego, które stanowią klucz zrozumienia idei, norm, wartości i działań podejmowanych przez Szwecję na arenie międzynarodowej. W tym celu niniejsza praca kładzie nacisk na ukazanie charakterystyki szwedzkiej kultury politycznej i demokracji konsensualnej, która to funkcjonuje w Szwecji nie tylko w formie procedur podejmowania decyzji politycznych, ale także jako sposób życia opartego o takie wartości jak rozumna i rzeczowa dyskusja, tolerancja, szacunek dla mniejszości, niewymuszona równość społeczna, wysoki poziom społecznej odpowiedzialności i skonsolidowane społeczeństwo obywatelskie, edukacja jako czynnik integrujący społeczeństwo, przezwyciężania ubóstwa, wykluczenia, zwiększania bezpieczeństwa socjalnego, promowania aktywnego obywatelstwa, społeczeństwa opartego o wiedzę, tolerancja, otwartość, wspólnotowość, budowanie konsensusu wokół szerszych projektów modernizacyjnych, transparentność w życiu publicznym, wrażliwość społeczna i feminizm. Szwedzkie podejście pokrywa się z klasycznym rozumieniem soft power i tym, że źródła dyplomacji publicznej należy upatrywać w społeczeństwie, jego wartościach, kulturze, a nie jedynie w strategiach politycznych kreowanych na szczeblu rządowym. Przeprowadzona analiza nordyckiego modelu państwa dobrobytu, szwedzkiego systemu społeczno-politycznego, czynników, które określają specyficzne dla Szwecji rozwiązania polityczne i ład społeczny, pozwala stwierdzić, iż sprawczość oraz kształt szwedzkiej dyplomacji publicznej wynika z potencjału społeczeństwa, jego witalności, integralności, stopnia zaangażowania w

⁴⁶⁵ Pytanie badawcze nr 1: w jaki sposób ideały szwedzkie, w tym koncepcja państwa wpływają na obecny kształt dyplomacji publicznej?

budowanie konsensusu, praworządnej polityki, równowagi krajowych instytucji politycznych, sprawiedliwości społecznej, technicznego zaawansowania państwa, trwałości rozwoju społeczno-gospodarczego, jakości oświaty, wiedzy, kreatywności, charakteru narodowego, powszechnie wyznawanych norm i zasad oraz nośników szwedzkiej państwowości na którą składa się specyficzny model państwa dobrobytu. Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić także, iż charakter szwedzkiego społeczeństwa i państwa są bezpośrednio wykorzystywane w dyplomacji publicznej - jako element narracji, budowania dyskursu i wizerunku państwa w przestrzeni międzynarodowej. Szwedzkie ideały i koncepcja państwa są trwałym wyznacznikiem budowania agendy dyplomacji publicznej, będąc z jednej strony jej budulcem - źródłem, jak i narzędziem wykorzystywanym w działaniach dyplomatycznych (czerpanie z kreatywności społeczeństwa, jego edukacyjnej i technologicznej przewagi w celu budowania partnerstwa na poziomie akademickim i biznesowym, przywiązanie do pokojowych wartości reprezentowanych przez społeczeństwo przekładających się na pomoc rozwojową itd.). Tym samym zauważalna jest synergia i spójność pomiędzy wewnętrzną agendą państwa, a jego strategią polityczną w przestrzeni międzynarodowej (wspieranej środkami dyplomacji publicznej), przekładając się na międzynarodowe postrzeganie Szwecji. Takie działania są charakterystyczne dla Szwecji, dla której jej polityka i kultura wspierają ponadnarodowe normy (gwarantują pluralizm, wolność, swobodę oraz liberalizm), a styl prowadzenia polityki międzynarodowej wynika z wyznawanych przez społeczeństwo wartości, gwarantując państwu wiarygodność na arenie międzynarodowej.

W celu realizacji drugiego celu badawczego, czyli scharakteryzowaniu szwedzkiej dyplomacji publicznej, autorka badała jakie założenia przyświecają dyplomacji publicznej Szwecji. Należy stwierdzić, iż szwedzka optyka dyplomacji publicznej wynika z idei miękkiej siły, która to wyrasta z atrakcyjności kultury kraju, jego ideałów politycznych i realizowanej polityki. Z takim rozumieniem miękkiej siły i dyplomacji publicznej należy utożsamiać Szwecję, gdyż swoją atrakcyjność przedstawia ona za pomocą poziomu dobrobytu jej mieszkańców, poziomu rozwoju państwa, w tym technologicznego, innowacyjności, powszechnie wyznawanych wartości - poszanowaniu praw i wolności człowieka, norm zawartych w swoim nordyckim konsensusie społecznym, oraz otwartości jaką ona prezentuje między innymi względem osób, które chce przyciągnąć do zamieszkania w Szwecji. To, jak dobrze miękką siłą rozumie i stosuje Szwecja w swoich działaniach, oddaje jej zdolność wpływania na preferencje innych aktorów, tak, aby podejmowali oni działania korzystne dla niej. W ramach dyplomacji publicznej Królestwo swoją energię skupia na sprawieniu, aby wyznawane przez nie ideały były powszechnie podziwiane i powielane przez obywateli innych

państw, wpływając w ostatecznym rozrachunku na ich rządy krajowe. Szwecja stosuje tutaj subtelną i skuteczną strategię uwodzenia, bazując na swoim autorytecie i pozycji międzynarodowej, bez konieczności uciekania się przez nią do przemocy, nacisku czy szantażu. Kompetencja Szwecji w wywołaniu uwspólnotowienia pragnień dla większej liczby państw, powoduje, iż uciekanie się do przymusu czy groźby nie są konieczne dla osiągnięcia jej założeń politycznych. Jest to szczególnie istotne ze względu na ograniczony potencjał środków z zakresu siły twardej jakimi Szwecja dysponuje.

Odpowiadając na trzecie pytanie badawcze⁴⁶⁶, dotyczące charakterystyki dyplomacji publicznej Szwecji, należy zwrócić uwagę na kwestię środków i metod jakimi posługuje się Szwecja w swojej dyplomacji publicznej. Przeprowadzona analiza pozwala na wyróżnienie kluczowych środków i metod warunkujących prowadzenie dyplomacji publicznej. Autorka zalicza do nich: umiejscowienie dyplomacji publicznej w szerszym kontekście państwowym, jako część długoterminowego planu Szwecji, zmierzającego do zaspokojenia interesów państwa, długotrwałą tradycję państwa, przywiązanie do norm, wartości, kosmopolityczną orientację Szwecji, model oparty o budowanie relacji i sieci partnerstwa z szeregiem podmiotów - rozwijania i utrzymywania trwałych synergicznych sieci z partnerami zagranicznymi (oparte na wzajemnych interesach), podejście do partnerów oparte o długoterminową perspektywę wzajemności, w której korzyści występują zarówno po stronie podmiotów szwedzkich, jak i zagranicznych, nawiązania współpracy i trwałych relacji z innymi krajami poprzez strategiczną komunikację i wymianę w dziedzinie kultury, edukacji, nauki i biznesu. Odnosząc się do celów szwedzkiej dyplomacji publicznej należy pamiętać o ich relacji względem celów jakie wyznacza sobie Szwecja w polityce zagranicznej. Tym samym dyplomacja publiczna ma za zadanie rozwijać współpracę międzynarodową i zwiększać zaufanie do Szwecji na świecie, by posłużyć się do osiągnięcia celu w postaci pełnienia wyjątkowej roli w systemie międzynarodowym (akcentowanej m.in. w ramach jej dyplomacji niszowej, feministycznej polityce zagranicznej). Innym z istotnych celów stawianym przed szwedzką dyplomacją publiczną jest stwarzanie warunków do wywierania wpływu przez Szwecję na politykę międzynarodową, do prowadzenia przez nią handlu, przyciągania talentów, zwiększania inwestycji, przyciągania zagranicznych ekspertów i rozpowszechniania szwedzkiej kultury, pozwalając osiągać sukces na arenie międzynarodowej oraz gwarantując jej gospodarczy wzrost, promowanie międzynarodowej wymiany akademickiej i kulturalnej, wzmocnienie przejrzystości i struktur demokratycznych, promocja kultury demokratycznej w

⁴⁶⁶ Pytanie badawcze nr 3: jakie są metody, środki cele, narzędzia realizacji dyplomacji publicznej Szwecji?

krajach partnerskich poprzez wymianę i współpracę i pomoc międzynarodową i tym samym wzmacnianie zdolności zagranicznych jednostek i instytucji do wywierania przez nie nacisku na ich rządy na rzecz budowania demokratycznego, sprawiedliwego i zrównoważonego społeczeństwa. Realizacja tych celów możliwa jest za pomocą wykorzystania narzędzi jakimi dysponuje szwedzka dyplomacja publiczna. Do najważniejszych należy zaliczyć fundusze, granty, programy przywódcze, pomoc rozwojową zapewniając podnoszenie umiejętności kompetencji osób, które mogą przyczynić się do rozwoju demokracji i prawa, wymianę kulturalną i współpracę naukową, szerzenia szwedzkich umiejętności w celu budowania partnerstwa. Szwecja w swych działaniach posługuje się nowoczesnymi metodami komunikacji i budowania relacji z odbiorcami, wykorzystuje w tym celu internetowe platformy jako skuteczne środki służące kształtowaniu zagranicznej opinii publicznej, cyberdyplomację, social media. W przypadku Szwecji należy zwrócić uwagę na konsekwentne budowanie rozpoznawalności państwa, aktualizowanie jego wizerunku przy pomocy branding, zmierzającego do zwiększania jego uznania w oczach opinii publicznej m.in poprzez tworzenie pozytywnego postrzegania Szwecji jako państwa innowacyjnego, nowoczesnego, kreatywnego, zaangażowanego w sprawy ponadnarodowe i postęp technologiczny, zachęcenia odbiorców do patrzenia na kwestie o znaczeniu globalnym z tej samej perspektywy co Szwecja - np. wobec kwestii równości płci, zrównoważonego rozwoju, kształtowania pozytywnych wobec niej postaw oraz wyrażania poparcia dla jej głównych kierunków polityki zagranicznej. Szwecja posiada także rozbudowany potencjał dyplomacji publicznej w zakresie ekonomicznych narzędzi soft power. Przynależą do nich innowacyjność szwedzkiej gospodarki, a także udział w tworzeniu i funkcjonowaniu rozbudowanych struktur i norm społeczno-gospodarczo-politycznych - w oparciu o nordycki model państwa dobrobytu, zapewnienie pomocy finansowej innym państwom za sprawą pomocy rozwojowej, której Szwecja jest jednym ze światowych liderów.

Odpowiadając na pytanie badawcze numer cztery⁴⁶⁷ autorka w świetle materiału źródłowego i w wyniku swojej analizy stwierdza, iż w przypadku dyplomacji publicznej Szwecji nie mamy do czynienia z krótkotrwałym horyzontem czasowym, tj. dyplomacja publiczna tego państwa nie dotyczy tylko polityki danego rządu, ale całego narodu, wykraczając poza ideały czy światopogląd, które rządząca większość polityczna może formułować w dowolnym momencie. Jak wykazano we wcześniejszych wnioskach, dyplomacja publiczna wynika z zakotwiczenia w społeczeństwie, co w praktyce prowadzi do

⁴⁶⁷ Pytanie badawcze nr 4: jak wygląda podział kompetencyjny w Szwecji dotyczący dyplomacji publicznej? Jakie jest jej umocowanie w strukturze państwa, prawodawstwie?

pewnego rodzaju pluralizmu reprezentacji i realizacji długoterminowej wizji tejże dyplomacji. Jednocześnie to rząd instruuje swoje organy administracyjne, a tym samym wyznacza ramy i określa cele dyplomacji publicznej.

Głównym organem dyplomacji publicznej jest Instytut Szwedzki. Jak wynika z przeprowadzonej analizy ze względu na umiejscowienie centralnego organu dyplomacji publicznej w ramach ministerstwa spraw zagranicznych, podlegając ministrowi handlu zagranicznego, należy uznać, iż szwedzki model organizacji dyplomacji publicznej w dużej mierze, lecz nie pełnej, jest sprawą kontrolowaną przez państwo. Zrzeczenie się pełnej kontroli i przeniesienie części zadań i kompetencji na organizacje pozarządowe pozostawiając im autonomię w sposobach i formach działania, jest sposobem kreowania komunikacji i budowania partnerstwa z adresatami dyplomacji publicznej Szwecji. Za sprawą autonomii podmiotów niepaństwowych możliwe jest legitymizowania działań Instytutu Szwedzkiego, jak i całego Królestwa w oczach zagranicznych odbiorców.

Umiejscowienie centralnego organu dyplomacji publicznej w ramach ministerstwa spraw zagranicznych jest dowodem na to, iż dyplomacja publiczna jest narzędziem polityki zagranicznej aktywnie stosowanym przez szwedzki rząd. Ze względu na zwierzchnią władzę ministra handlu zagranicznego można wyciągnąć wniosek, iż przed szwedzką dyplomacją publiczną stawiany jest wymóg wspierania interesów państwa ze szczególnym uwzględnieniem jego interesów gospodarczych. Biorąc pod uwagę fakt, iż w przypadku wielu innych państw, które dyplomację publiczną plasują raczej w ramach departamentów komunikacji ministerstw spraw zagranicznych, szwedzki przypadek zwraca się w stronę aktywnego i zaangażowanego wsparcia gospodarki państwa, a nie jedynie pomocowego charakteru działania dyplomacji publicznej. W ramach dyplomacji publicznej Szwecji działa także Komitet Promocji Szwecji za Granicą (Sverige Nämnden för Sverigefrämjande - NSU), w skład którego wchodzi przedstawiciel ministerstwa spraw zagranicznych ds. promocji i rynku wewnętrznego UE oraz szefowie Business Sweden i VisitSweden, dyrektor generalny Instytutu Szwedzkiego, przedstawiciel działu prasowo-komunikacyjnego ministerstwa spraw zagranicznych, przedstawiciel ministerstwa handlu i przemysłu. NSU ponosi między innymi całkowitą odpowiedzialność za strategię komunikacyjną dotyczącą wizerunku Szwecji za granicą. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez autorkę, NSU wykazuje silne związki z Instytutem Szwedzkim, gdyż to właśnie on odpowiada za działania wdrożeniowe służące budowaniu i monitorowaniu wizerunku państwa. Związki takie zauważalne są także w przypadku kooperacji Instytutu ze Szwedzką Agencją Międzynarodowej Współpracy Rozwojowej (Sida), podlegającą MSZ, będącą agencją rządową realizującą szwedzką współpracę rozwojową.

Odpowiadając zatem na pytanie badawcze numer cztery, autorka dowodzi, iż w przypadku Szwecji istnieje sieć agencji działających na rzecz dyplomacji publicznej, tworząc kompleksowy system jej zarządzania głównie w ramach kompetencji ministerstwa spraw zagranicznych, z kluczową rolą powierzoną Instytutowi Szwedzkiemu jako naczelnej agencji odpowiedzialnej za dyplomację publiczną.

Autorka doszukując się sukcesu Szwecji na arenie międzynarodowej, jej ponadprzeciętnej pozycji w stosunkach międzynarodowych - z pewnością większej niż wynikałoby z jej twardego potencjału, stwierdza, iż źródeł wysokich lokat Królestwa i jej powszechnego uznania i szacunku w oczach międzynarodowej społeczności należy doszukiwać się w jego miękkiej sile. Z tego względu Szwecja inwestując w rozbudowę komponentów miękkiej siły zdecydowała się na aktywne korzystanie z zasobów dyplomacji publicznej, której celem jest m.in. kształtowanie lub wspieranie pozytywnego wizerunku kraju, społeczeństwa za granicą, w tym - przez wpływanie na opinię publiczną - kształtowanie pozytywnych postaw wobec kraju nadawcy. Tym samym dyplomacja publiczna ma służyć realizacji celów polityki państwa w środowisku międzynarodowym, stanowiąc w polityce zagranicznej wyraz dążenia do zarządzania zasobami miękkiej siły. Jak wykazuje autorka stworzenie pozytywnego wizerunku państwa stało się nieodzownym celem Szwecji, posiadającej ambicje odgrywania znaczącej roli w systemie międzynarodowym. Szwecja rozumiejąc charakter współczesnych relacji międzynarodowych, zdaje sobie sprawę, iż wizerunek przekłada się na dobrą opinię, zaufanie i potencjał państwa, na możliwość skutecznego realizowania jego interesów (m.in. nawiązywania relacji międzynarodowych, wspierania biznesu, odnoszenia sukcesu w handlu, przyciągania inwestycji, talentów, wzmacniania turystyki).

W analizie dyplomacji publicznej autorka dokonała dekonstrukcji wizerunku, postrzegania międzynarodowego i marki Szwecja, rozumianej jako afirmatywne wartości, kojarzone z danym państwem i społeczeństwem, przekładające się na przychylne postawy wobec niego. Szereg przytoczonych przez autorkę badań, w tym zaprezentowanych w formie indeksów i rankingów, potwierdza, iż Szwecja posiada bardzo dobrą międzynarodową reputację. Jest ona umieszczona w czołówce krajów pod względem dobrobytu, innowacji, otwartości, edukacji, równości płci, niskiego poziomu korupcji, konkurencyjności, społecznej odpowiedzialności biznesu i zrównoważonego rozwoju. Jednakże nie oznacza to, że wizerunek ten jest rozpowszechniony we wszystkich państwach na świecie, stanowiąc tym samym cel działania agencji dyplomacji publicznej Szwecji na rzecz jego dalszej transmisji i umiędzynarodowienia. W ramach dekonstrukcji wizerunku i marki Szwecja autorka zwróciła uwagę na cztery obszary profilowe: innowacja, kreatywność, społeczeństwo i zrównoważony

rozwój. Są to obszary, w których Szwecja wykazuje bardzo duży potencjał, dzięki czemu może wносить znaczący wkład na rzecz grup docelowych, do których kierowana jest komunikacja. Jak wynika z przeprowadzonej analizy strategia promocji Szwecji za granicą definiuje Szwecję jako kraj zorientowany na rozwój, charakteryzujący się czterema podstawowymi wartościami: innowacyjnością, otwartością, opiekuńczością i autentycznością. Do dwóch najsilniejszych strony Szwecji, wyjątkowo podkreślanych w wynikach badań, to sposób, w jaki postrzegany jest kraj pod względem zarządzania społecznego, oraz to, że Szwecja jest postrzegana jako kraj odpowiedzialny za międzynarodowe prace związane z klimatem, prawami człowieka. Szwecja jest również wysoce atrakcyjna dla talentów, przyciągania inwestycji i handlu, co wynika z postrzegania Szwecji jako kraju o wysokiej jakości życia i stabilności politycznej. Szwecja jest również postrzegana przez opinię publiczną w innych państwach jako kraj budzący zaufanie, o ugruntowanej demokracji, w którym wielkie znaczenie przypisuje się poszanowaniu swobód obywateli, równości płci i feminizmowi, a państwo jest kontrolowane w sposób kompetentny i uczciwy. Królestwu przypisuje się także wizerunek państwa o twórczym potencjale, z wysoką zdolnością technologiczną, innowacyjną i naukową.

Na podstawie analizy materiałów źródłowych, pozycji zajmowanych przez Szwecję w międzynarodowych rankingach, wynikach badań Instytutu Szwedzkiego zajmujących się percepcją Szwecji w oczach zagranicznego odbiorcy, należy uznać, iż działania podejmowane przez Szwecję w ramach jej dyplomacji publicznej pozytywnie przekładają się na wizerunek i pozycję państwa na arenie międzynarodowej, wzmacniają działania państwa, ich legitymizację oraz szacunek i uznanie w oczach światowej opinii publicznej, mając kluczowe znaczenie dla wyników osiągniętych przez Królestwo, stwarzając szanse na realizację interesów państwa. Strategia budowania marki, wizerunku i w szerszym kontekście dyplomacji publicznej, w przypadku Szwecji wykazuje spójność i nadaje wiarygodności działaniom podejmowanym w jej ramach. Wypracowany silny wizerunek Szwecji za granicą przyczynia się do osiągnięcia celów politycznych, promowania handlu, przyciągania inwestycji, turystów i talentów oraz zachęcania do wymiany kulturalnej i naukowej.

Odpowiedzi na pięć powyższych pytań badawczych i wnioski z nich płynące pozwalają na pozytywną weryfikację hipotezy badawczej nr 1, iż szwedzka dyplomacja publiczna posiada unikalny charakter, silnie związany z tożsamością i modelem państwa, powszechnie wyznawanymi normami i wartościami jej społeczeństwa, odzwierciedlającymi się w polityce zagranicznej.

Przystępując do weryfikacji celu badawczego numer trzy⁴⁶⁸ i odpowiadając na pytanie badawcze numer sześć⁴⁶⁹ autorka przeanalizowała relację pomiędzy wątkami i zagadnieniami podnoszonymi w polityce zagranicznej Szwecji i dyplomacji publicznej. Punktem wyjścia do rozważań było zwrócenie uwagi na fakt, iż Szwecja przywiązuje wagę do normatywnych i etycznych, a nie wojskowych aspektów działalności zagranicznej. Ze względu na ograniczony potencjał militarny i ekonomiczny, a także rozmiar państwa, Szwecja preferuje operowanie środkami z kategorii miękkiej siły, praktykując władzę społeczną, podtrzymywanie rządów prawa i rozbudowę kompetencji instytucji wielostronnych, działając we wspólnocie międzynarodowej w roli wyznawcy, promotora i strażnika norm. Kluczowe dla zrozumienia wątków podnoszonych w polityce zagranicznej Królestwa było także zarysowanie ewolucji koncepcji strategicznej państwa, która przeszła drogę od strategii neutralności w stronę koncepcji bezaliansowości, by w ostateczności przyjąć formę doktryny solidarności i międzynarodowego zaangażowania, uwzględniając czynnik polityczny i społeczny (normy i wartości powszechnie wyznawane przez społeczeństwo szwedzkie), wpływający na formy działania państwa w przestrzeni międzynarodowej. Odnosząc się do priorytetów szwedzkiej polityki zagranicznej odnajdujemy w tym miejscu bezpośredni łącznik pomiędzy jej polityczną agendą na forum międzynarodowym a celami dyplomacji publicznej. Zagadnienia wymienione w strategii są równoznaczne tematami podejmowanym w ramach działań komunikacyjnych dyplomacji publicznej i przekładają się bezpośrednio na cele tejże dyplomacji dowodząc tezie o wspierającej roli dyplomacji publicznej dla osiągnięcia sukcesów na polu polityki zagranicznej. Jak wynika z przeprowadzonej analizy zarówno polityka zagraniczna jak i dyplomacja publiczna Szwecji posiadają normatywne zabarwienie (nawiązywanie przez Szwecję w swojej agendzie do wartości wspólnych dla wspólnoty międzynarodowej, konieczności poszanowania prawa międzynarodowego i częste odnoszenie się do normatywnych przesłanek kooperacji między państwami w duchu solidarności i respektowania decyzji społeczności międzynarodowej). Wspólną optyką dla polityki zagranicznej i działań podejmowanych w ramach dyplomacji publicznej stanowi budowanie międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa, sprawiedliwości, stabilności, realizacja wizji zrównoważonego rozwoju z ukierunkowaniem na demokrację, prawa człowieka, równość płci, godność ludzką. Chęć odgrywania szczególnej roli w systemie międzynarodowym wynika także z faktu, iż Szwecja

⁴⁶⁸ Cel trzeci: weryfikacja twierdzenia, iż dyplomacja publiczna wspiera osiągnięcie celów polityki zagranicznej Szwecji.

⁴⁶⁹ Pytanie badawcze nr 6: jakie wątki i zagadnienia podnoszone w polityce zagranicznej Szwecji wykorzystywane są przez dyplomację publiczną, jakie są między nimi relacje?

jest państwem o określonym statusie wynikającym z promowania międzynarodowego pokoju i sprawiedliwości, popartym m.in. międzynarodowym zaangażowaniem Sztokholmu w ramach uczestnictwa w międzynarodowych operacjach humanitarnych, misjach pokojowych, operacjach humanitarnych i ratowniczych, aktywną dyplomacją, mediacjami, tworzeniem międzynarodowego prawa i instrumentów zapewniających jego respektowanie, ograniczaniem konfliktów i napięć między państwami bądź innymi podmiotami pozostającymi w sporze za sprawą cywilnego komponentu polityki bezpieczeństwa. Z przeprowadzonej analizy wynika, iż najlepiej relację na linii polityka zagraniczna - dyplomacja publiczna Szwecja realizuje za sprawą swej dyplomacji niszowej, skupiającej się budowaniu międzynarodowego pokoju oraz feminizmie, a wyrażającej się poprzez politykę zaangażowania w formie pomocy rozwojowej i humanitarnej. Walka z ubóstwem, przyczynianie się do lepszych warunków wzrostu gospodarczego, wspieranie demokracji i praw człowieka, rozwój silnego społeczeństwa obywatelskiego i dobre rządy stanowią główne kierunki działania i są równomiernie akcentowane w dyplomacji publicznej i polityce zagranicznej Szwecji. Orientacja ta w obu przypadkach wynika z poczucia tożsamości Szwecji jako „humanitarnego aktora”, co jest ściśle związane z historią, ewolucją i dziedzictwem szwedzkiego państwa opiekuńczego, a także nakładami finansowymi jakie Szwecja przeznacza na pomoc rozwojową. Relacja pomiędzy dyplomacją publiczną a polityką zagraniczną rysuje się następująco: polityka zagraniczna zawiera cel strategiczny przyświecający państwu, będąc wyrazem dążenia do zaspokojenia jego ambicji politycznych w przestrzeni międzynarodowej, dyplomacja publiczna zaś za pomocą swoich narzędzi, wyspecjalizowanych agencji, ma za zadanie realizować cel z obszaru miękkiej siły. Potwierdzenie tej tezy znajdujemy chociażby w konstrukcji dokumentów programowych które określają hierarchię działań i delegują kompetencje organów na rzecz realizacji wizji politycznej (np. ramy polityczne działania Instytutu Szwedzkiego wynikające z polityki globalnego rozwoju przyjętej przez Riksdag itp.), dowodzą integralności ich działania na rzecz szwedzkiej polityki zagranicznej, wspierając jej ambicje i umożliwiając realizację jej misji i wizji.

W odpowiedzi na ostatnie pytanie badawcze⁴⁷⁰ należy stwierdzić, że w świetle przeprowadzonej analizy można wymienić kilka kluczowych korzyści uzyskiwanych przez Szwecję dzięki stosowaniu dyplomacji publicznej. Do podstawowych należy zaliczyć budowanie i utrzymywanie długofalowych relacji z innymi krajami, które służą promowaniu eksportu, importu i inwestycji w Szwecji, w ścisłej współpracy ze środowiskiem biznesowym

⁴⁷⁰ Pytanie badawcze nr 7: jakie korzyści uzyskuje Szwecja ze stosowania dyplomacji publicznej.

i naukowym, przyciąganie wykwalifikowanej kadry z innych państw (oferując jej szansę rozwoju), by w ostatecznym rozrachunku budować stabilną, innowacyjną gospodarkę państwa, gwarantując bezpieczeństwo ekonomiczne i socjalne obywatelom. Sukces gospodarczy wykorzystywany jest w kolejnym kroku jako element budowania narracji o Szwecji w świecie, stanowiąc o jej potencjale, wywołując efekt przyciągania. Błyskotliwość Królestwa jest postrzegana jako atrybut skutecznego, silnego państwa, które osiąga sukcesy, co przyciąga innych, gdyż państwo to jawi się jako te, które pokonuje problemy, podejmuje wyzwania, posiada potencjał, który jest w stanie zapewnić swoim obywatelom pomyślność i wysoki poziom rozwoju. Wszystko to wywołuje podziw zarówno wśród innych państw, jak i ich obywateli, na co wskazują wyniki badań prowadzonych przez Instytut Szwedzki, jak i miejsca zajmowane przez Szwecję w międzynarodowych rankingach. Efekty atrakcyjności i błyskotliwości prowadzą do naśladowania przez inne państwa i podmioty działań podejmowanych przez Szwecję, wykorzystując mechanizm podziwu i kopiowania zachowań, wartości, wizji polityk tego państwa, które widziane są jako podstawy jego sukcesu. Tym samym, za sprawą adaptowania pewnych rozwiązań przez inne państwa, dochodzi do zyskiwania przez Szwecję reputacji i wykreowania naturalnego klimatu do współpracy za sprawą zbliżenia polityk, redukcji wrogości, umożliwiając zrozumienie i kooperację. Szwecja jest dowodem na to, iż korzystanie z atrakcyjności państwa zbudowanego za pomocą dyplomacji publicznej, może być o wiele bardziej skuteczne niż bazowanie na przemocy czy sile. Za sprawą swojej dyplomacji publicznej Szwecja także uzyskuje zdolność do ustanawiania preferencji innych podmiotów stosunków międzynarodowych. Ta zdolność związana jest z takimi nienamacalnymi atutami, jak atrakcyjna osobowość, kultura, wartości polityczne, instytucje oraz polityka, która jest postrzegana jako prawomocna i posiadająca autorytet moralny, bogata kultura, pokojowe, bogate społeczeństwo, zaawansowany stopień rozwoju nauki i technologii przekładający się na poziom gospodarczy państwa. Atuty te, wzmocnione za sprawą aktywnej dyplomacji publicznej, potęgują efekt przyciągania, powodując, iż inne państwa wraz z pozostałymi aktorami, pragną podążać za przykładem Szwecji bez konieczności uciekania się do stosowania przymusu przez nią - tym samym redukując koszty utrzymywania relacji międzynarodowych. Szwecja przy pomocy dyplomacji publicznej może osiągnąć rezultaty, których pragnie, ponieważ inne państwa podziwiając jej wartości, naśladując jej przykład, aspirując do jego poziomu dobrobytu i otwartości chcą za nią podążać, utrzymując z nią jednocześnie przyjazne relacje.

W świetle przeprowadzonej analizy autorka stwierdza, iż moralistyczny wizerunek Szwecji, wypracowany między innymi za sprawą dyplomacji publicznej, powoduje, iż

działania przez nią podejmowane są powszechnie uznawane za słuszne, otrzymując niemal automatycznie międzynarodową akceptację, która to pozwala na budowanie światowego przywództwa i pozycji Szwecji. Ponadto szwedzka praktyka budowania relacji poprzez przybieranie pozytywnych postaw wobec partnerów, wykazywanie się tendencjami altruistycznymi, bazowanie na wsparciu, ochronie, poszanowaniu praw i interesów innych podmiotów, rozumienie ich potrzeb i wartości, przybieranie postaw niekonfrontacyjnych, hojna pomoc rozwojowa, programy wsparcia, wytwarzają wdzięczności, szacunek, sympatię, zaufanie, wzbudzają podziw, znajdują naśladowców działań i budują wiarygodność Królestwa generując jego miękką siłę i rozbudowując środki osiągnięcia interesów. Do tego działania i obraz Szwecji jako państwa zaangażowanego w ochronę środowiska, walkę z globalnym ociepleniem, rozprzestrzenianiem się chorób, rozwijanie i wzmacnianie praw człowieka, w tym szczególnie praw kobiet, posiadającego legitymizację i doświadczenie pozytywnie wpływa na inne państwa, które przyjmują jej optykę, przyczyniając się do szerszych i bardziej samowystarczalnych stosunków Szwecji z krajami partnerskimi, pozwalają na stworzenie klimatu i ram do osiągnięcia konsensusu potrzebnego do efektywnego działania. Efektywne wdrażanie polityki za pomocą tychże miękkich narzędzi jest w przypadku Szwecji bardziej skuteczne, gdyż jej działania są uzasadnione w oczach innych uczestników systemu, co przekłada się także na wzmocnienie jej pozycji oraz rozszerzanie wyznawanych przez nią ideałów na kolejne państwa i podmioty niepaństwowe działające w przestrzeni międzynarodowej. Skuteczne stosowanie dyplomacji publicznej przez Sztokholm, z wykorzystaniem norm i wartości, stymuluje inne podmioty do kooperacji, wytwarza poczucie chęci partycypowania w realizowaniu wspólnych wartości, buduje więzi prowadząc do fuzji interesów, wynikającej z wspólnych racji i stanowisk. Jak wynika z przeprowadzonej analizy ta partycypacja widoczna jest na szczeblu ONZ (podnoszenie rangi międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, protesty przeciwko międzynarodowej niesprawiedliwości i łamaniu praw człowieka, działania na rzecz promowania równości kobiet i mężczyzn, w tym zdrowia, praw seksualnych i reprodukcyjnych kobiet, idea solidarności międzynarodowej, mediacje - zwłaszcza w zakresie rozbrojenia, zapobieganie konfliktom, promowanie pokojowego rozwiązywania sporów w oparciu o prawo międzynarodowe, prymat operacji humanitarnych i ratowniczych, zarządzania kryzysowego i operacji pokojowych, pomoc rozwojowa i humanitarna, sprawiedliwy i zrównoważony rozwój globalny, zmiany klimatyczne), Unii Europejskiej (pogłębianie integracji, rozszerzanie bezpieczeństwa także na kraje nieczłonkowskie - uniwersalny wymiar bezpieczeństwa podyktowany moralnymi przesłankami, charakterystycznymi dla szwedzkiego idealizmu, cywilne - pozamilitarne

zdolności zarządzania kryzysowego, promocja demokracji, praw człowieka), oraz na polu regionalnym - obszarze Morza Bałtyckiego i Arktyki (podnoszone kwestie środowiskowe, ochrony różnorodności biologicznej, środowiska morskiego i nietoksycznego środowiska, walki ze zmianami klimatu, nadmierną eksploatacją Arktyki, stawiania wymogu zbudowania wspólnie wypracowanych decyzji i rozwiązań oraz ram regulacyjnymi, skoncentrowanych na zrównoważonym środowisku, prowadzonych zgodnie z prawem międzynarodowym, w zakresie decyzji podejmowanych wobec Arktyki, w celu redukcji tarć między państwami posiadającymi swoje interesy w regionie) integrując także inne państwa i podmioty niepaństwowe w działania kluczowe z perspektywy Szwecji. Posługiwanie się normatywnymi kategoriami, wypracowanie solidarności międzynarodowej, nieuciekanie się do przemocy jest o tyle kluczowe dla Szwecji, gdyż ze względu na swój ograniczony potencjał z obszaru hard power poszukuje ona innych metod realizacji interesów państwa. Komponent miękkiej siły eksponowany przy pomocy dyplomacji publicznej jest zatem skuteczną formą osiągnięcia celów jakie stawia sobie Szwecja w jej polityce zagranicznej.

Kluczowym dla zrozumienia istoty dyplomacji publicznej Szwecji jest uchwycenie faktu, iż opiera się ona na zdolności kształtowania preferencji innych. Owa zdolność jest bezpośrednio zależna od atrakcyjnej osobowości - marki, wizerunku państwa. Szwecja w ramach swojej dyplomacji publicznej silny nacisk położyła właśnie na kwestie budowy pozytywnego wizerunku, atrakcyjnej marki wynikającej z tożsamości państwa. Wpływ na kształtowanie preferencji innych w przypadku Szwecji powoduje, iż prowadzenie polityki w wymiarze międzynarodowym jest dla Królestwa o wiele bardziej skuteczne i mniej kosztowne. Sukcesu Szwecji w stosunkach międzynarodowych należy zatem doszukiwać się w jej miękkiej sile i jej narzędziu - dyplomacji publicznej, wywołującej poczucie atrakcyjności państwa, kompetencji do ustanawiania agend, zdolności przyciągania innych uczestników relacji międzynarodowych i kształtowania relacji z nimi, formowanie opinii publicznej w innych krajach. Za sprawą swojej dyplomacji publicznej Szwecja cieszy się większymi wpływami politycznymi, niż to wynikałoby z jej znaczenia militarnego i gospodarczego, ponieważ udało się jej zdefiniować swój interes narodowy tak, aby obejmował atrakcyjne zagadnienia, takie jak pomoc rozwojowa, dążenie do pokoju, zrównoważony rozwój. Atrakcyjność Szwecji wykazuje charakter dyfuzyjny, wywierając raczej ogólny wpływ niż wywołując zauważalne konkretne działanie. Chodzi o gromadzenie politycznego kapitału przez Królestwo, który będzie można stale i konsekwentnie wykorzystywać obecnie, jak i w przyszłości. W świetle przeprowadzonej analizy autorka pozytywnie weryfikuje hipotezę badawczą numer dwa, stwierdzając, iż dzięki wykorzystaniu dyplomacji publicznej przez Szwecję jej rola i znaczenie w stosunkach

międzynarodowych są wzmocniane, co w konsekwencji przekłada się na osiągnięcie jej celów polityki zagranicznej.

Przeprowadzone badania nie wyczerpują oczywiście możliwości naukowego zgłębienia dyplomacji publicznej Szwecji zarówno od strony teoretycznej, jak i empirycznej. Nauki o komunikowaniu, polityce, szczególnie w dziedzinie studiów nad stosunkami międzynarodowymi, mają wiele do zaoferowania w wyjaśnianiu istoty omawianego zjawiska. Szczególnie interesujące wydaje się pogłębienie badania szwedzkiej dyplomacji publicznej w obszarze budowania partnerstwa z NGO i organizacjami międzynarodowymi, jako zinstytucjonalizowanymi forami współpracy.

Bibliografia

Wydawnictwo zwarte (książka)

- Andrzejewski P., *Neutralność w polityce zagranicznej Finlandii i Szwecji*, PWN, Warszawa, 1988.
- Anholt S., *Tożsamość konkurencyjna. Nowe spojrzenie na markę*, Instytut Marki Polskiej, Warszawa 2007.
- Anioł W., *Szlak Norden. Modernizacja po skandynawsku*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013.
- Arquilla J., Ronfeldt D., *The Emergence of Noopolitik: Toward an American Information Strategy*, RAND, Santa Monica 1999.
- Asbrink E., *Made in Sweden. 60 słów, które stworzyły naród*, Wielka Litera, Warszawa 2018.
- Bagiński P., Czaplicka K., Szczyciński J., *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju. Ewolucja, stan obecny i perspektywy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009.
- Baldwin D.A., *Paradoxes of power*, New York, 1989.
- Bathany B. H., *Guided evolution of society: A systems view*, Kluwer Academic/Plenum, New York 2000.
- Berger P., Luckmann T., *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City N.Y, Doubleday 1996.
- Bollier D., *The Rise of Netpolitik, How the Internet Is Changing International Politics and Diplomacy*, Aspen Institute, 2003
http://www.bollier.org/files/aspen_reports/NETPOLITIK.PDF (dostęp 16.08.2019).
- Booth M., *Skandynawski raj. O ludziach prawie idealnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015.
- Bull H., Watson A., *The Expansion of International Society*, Oxford University Press, Oxford, 1984..
- Castells M., *Communication Power*, Oxford University Press, Oxford, New York 2011.
- Castells M., Himanen P., *Spółczesność informacyjna i państwo dobrobytu*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.
- Childs M., *Sweden: The Middle Way*, London 1936.
- Cieślak T., *Zarys historii najnowszej krajów skandynawskich*, Warszawa 1978.
- Cooper R., *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*, London: Atlantic Books, 2003.
- Czaputowicz J., *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

- Czarny R.M., *Sweden: From Neutrality to International Solidarity*, Springer, 2018.
- Czarny R.M., *Szwecja w Unii Europejskiej. Studium polityczno-prawne*, Wyższa Szkoła Ubezpieczeń w Kielcach, Kielce 2002.
- Dahlerup D., *From a Small to a Large Minority. A Theory of a Critical Mass Applied to the Case of Woman in Scandinavian Politics*, Institute of Political Science, Aarhus, 1986.
- Dalsjö R., *Life-Line Lost. The Rise and Fall of 'Neutral' Sweden's Secret Reserve Option of Wartime Help from the West*, Santerus Academic Press Sweden, Stockholm 2006.
- Doeser F., *In Search of Security After the Collapse of the Soviet Union. Foreign Policy Change in Denmark, Finland and Sweden, 1988–1993*, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholm 2008.
- Dośpiał-Borysiak K., *Polityka Szwecji i Finlandii w regionie Morza Bałtyckiego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Edwardsen T. S., Hagtvet B., *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, 1994.
- Erricson R., Jonsson J.O., *Can Education be Equalized?: The Swedish Case in Comparative Perspective*, Boulder 1997.
- Esping-Andersen G., *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Difin, Warszawa 2010.
- Geertz C., *Interpretacja kultur*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2005.
- Guzzini S., *Power, Realism and Constructivism*, London Routledge, 2013.
- Hampden-Turner C., Trompenaars A., *Siedem kultur kapitalizmu USA, Japonia, Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.
- Hill C., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Houndmills: Palgrave Macmillan, 2003.
- Hofstede G., *Cultures and Organizations. Software of the mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*, McGraw-Hill 2010.
- Keohane R. O., Nye J.S., *Power and Independence. World Politics in Transition*, wyd. 3, Longman, Nowy Jork, 2001.
- Koivisto M., *Normative State Power in International Relations*, Oxford University Press 2012.
- Kukułka J., *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Aspra JR F.H.U., Warszawa 2003.
- Leonard M., *Public diplomacy*, London: Foreign Policy Centre, 2002, <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2006/09/35.pdf> (dostęp 10.09.2019).
- Leonard M., Alakeson V., *Going Public: Diplomacy for the Information Society*, Foreign Policy Centre, London 2000.
- Łoś R., *Soft power we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.

- Macoby M., *Sweden at the Edge: Lessons for American and Swedish Managers*, University of Pennsylvania Press Anniversary Collection, 1991.
- Malmberg M., *Neutrality and State-Building in Sweden*, Palgrave Macmillan, New York 2001.
- Manheim J., *Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence*, Oxford University Press, New York and Oxford 1994.
- Manor I., *The digitalization of public diplomacy*, Springer, New York 2019.
- Martinsson J. P., *Swedes As Others See Them : Facts, Myths or a Communication Complex*, Studentlitteratur, 1991.
- Mellisen J., *Innovation in Diplomatic Practice*, Palgrave Macmillan, London 1999.
- Mingst K., *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Nye J., *Przyszłość siły*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Nye J., *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007, s. 12.
- Ociepka B., *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2013.
- Pamment J., *New Public Diplomacy in the 21st Century. A Comparative Study of Policy and Practice*, Routledge, London 2013.
- Piotrowska E., *Dzieje myśli szwedzkiej XX wieku. Od narodowego konserwatyzmu do globalizmu*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006.
- Potter E. H., *Canada and the New Public Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations "Clingendael",
https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf
 (dostęp 10.08.2019)
- Sagan S., *Zarys ustroju politycznego Szwecji*, Biuro Wydawnictw Prawniczych, Katowice 1992.
- Stoessinger J. G., *The Might of Nations. World Politics in Our Times*, Random House, New York 1969.
- Sutor J., *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, LexisNexis, 2006.
- Terriff T., Croft S., James L., Morgan P.M., *Security Studies Today*, Cambridge: Polity Press, 1999.
- Touch H. N., *Communicating With the World: US Public Diplomacy Overseas*, St Martin's Press, New York 1990.
- Touraine A., *A new paradigm for understand today's world*, Polity Press, Cambridge 2007.

Wahlback K., *Roots of Swedish Neutrality*, Svenska Institutet, Stockholm 1986.

Waltz K., *Theory of International Politics*, Waveland Press, 2010.

Wendt A., *Spoleczna teoria stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.

Wolfers A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Hopkins University Press, Baltimore 1962.

Artykuł w wydawnictwie zwartym (rozdział w książce, referat konferencyjny).

Andrén N., *The Evolution of Swedish Neutrality*, [w:] K. Birnbaum, H. Neuhold (red.), *Neutrality and Non-Alignment in Europe*, Australian Institute for International Affairs, Laxenberg 1982.

Alwood J., *Are There Swedish Patterns Of Communication?* [w:] H. Tamura (red.), *Cultural Acceptance of CSCW in Japan & Nordic Countries*, Kyoto Institute of Technology, 1999
https://www.researchgate.net/publication/2441775_Are_There_Swedish_Patterns_Of_Communication (dostęp 20.12.2021).

Arklund A., *The Slow Reunification of Development Assistance and Public Diplomacy: Exchange and Collaboration Activities Through the Swedish Institute 1973–2012*, [w:] J. Pamment, K. G. Wilkins (red.), *Communicating National Image through Development and Diplomacy*, Palgrave Macmillan, 2018
https://www.researchgate.net/publication/324989667_The_Slow_Reunification_of_Development_Assistance_and_Public_Diplomacy_Exchange_and_Collaboration_Activities_Through_the_Swedish_Institute_1973-2012 (dostęp 10.01.2022).

Batora J., *Multi-stakeholder public diplomacy of small and medium-sized states: Norway and Canada compared*, Paper presented to the International Conference on Multi-stakeholder Diplomacy, Mediterranean Diplomatic Academy, Malta, February 11-13, 2005.

Batora J., *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*, Discussion Papers in Diplomacy 2005, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael.

Berggren H., Trägårdh L., Longstocking P., *The Autonomous Child and the Moral Logic of the Swedish Welfare State* [w:] H. Mattsson, S-O. Wallenstein (red.), *Swedish Modernism: Architecture, consumption and the welfare state*, London: Black Dog Publishing, 2010
<http://www.larstragardh.se/wp-content/uploads/2010-Pippi-Longstocking-in-Swedish-Modernism.pdf> (dostęp 12.03.2020).

Cohen R., *Reflections on the New Global Diplomacy*, [w:] J. Melissen (red.), *Innovation in Diplomatic Practice*, Macmillan, London 1999.

Cooper R., *Hard Power, Soft Power and the Goals of Diplomacy*, [w:] D. Held; M. Koenig-Archibugi (red.), *American Power in the 21st Century*, Polity Press, Cambridge 2004, s.

Curanović A., *Konstruktywizm*, [w:] R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając (red.), *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Uniwersytet Warszawski Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa 2015

Dahl A-S., *Activist Sweden. The Last Defender of Non-Alignment*, [w:] A-S. Dahl, N. Hillmer (red.), *Activism and (non)alignment: the Relationship Between Foreign Policy and Security Doctrine*, Stockholm 2002.

Gilboa E., *Dyplomacja w epoce informacji*, [w:] B. Ociepka (red.), *Dyplomacja Publiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008.

Götz N., *The Modern Home Sweet Home*, [w:] K. Almqvist, K.G. Glans (red.), *The Swedish Success Story?*, Axel and Margaret Axson Johnson Foundation Stockholm 2004. [https://www.academia.edu/8718837/ The Modern Home Sweet Home. The Swedish Success Story Kurt Almqvist and Kay Glans eds . Stockholm Axel and Margaret Axson Johnson Foundation 2004. 97 107 300 302](https://www.academia.edu/8718837/The_Modern_Home_Sweet_Home_The_Swedish_Success_Story_Kurt_Almqvist_and_Kay_Glans_eds_.Stockholm_Axel_and_Margaret_Axson_Johnson_Foundation_2004.97_107_300_302)

Haal P., *Innovative Cities*, [w:] , L. Hagbarth (red.), *Structural Change in Europe. Innovative Cities and Regions*, Hagbarth Publications, Bollscheivel 2000.

Hernes H. M., *Obywatelstwo kobiet w skandynawskim państwie dobrobytu* [w:] T. S. Edvardsen, B. Hagtvet (red.), *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, Warszawa 1994.

Himanen P., *The Nordic Model of the Information Society: The Finnish Case*, [w:] O. Kangas, J. Palme (red.), *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*, Basingstoke 2005.

Hocking B., *Catalytic Diplomacy: Beyond "Newness" and "Decline"*, [w:] J. Melissen (red.), *Innovation in Diplomatic Practice*, Macmillan, London 1999.

Hocking B., *Rethinking the 'New' Public Diplomacy*, [w:] J. Melissen (red.), *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, Palgrave Macmillan, Londyn 2005. .

Kiander J., *Growth and Employment in the "Nordic Welfare States" in the 1990s: A Tale of Crisis and Revival*, [w:] O. Kangas, J. Palme (red.), *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*, Basingstoke 2005.

Kuhnle S., *Welfare and the Quality of Life*, [w:] E. Allardt (red.), *Nordic Democracy*, Copenhagen 1981.

Melissen J., *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice*, [w:] J. Melissen (red.), *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations*, 2005.

Ociepka B., *Dyplomacja publiczna - oksymoron?*, [w:] A. Stepińska, E. Jurga-Wosik, B. Secler (red.), *Oblicza współczesnej komunikacji. Konteksty-problemy-wyzwania*, Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej, Poznań 2018.

Ociepka B., *Komunikowanie polityczne w środowisku międzynarodowym: podmioty dyplomacji publicznej*, [w:] M. Kolczyński, M. Maur, S. Michalczyk (red.), *Mediatyzacja kampanii politycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2009.

Ociepka B., *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, [w:] A. Gałganek, E. Halizak, M. Pietraś (red.), *Wielo- i interdyscyplinarność nauki o stosunkach międzynarodowych*, Rambler, Warszawa 2012. <http://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/2012/04/ptsm-1-ociepka.pdf> (dostęp: 18.08.2019).

Pacak P., *Soft power jako środek realizacji celów polityki zagranicznej państwa w systemie postwestwalskim*, [w:] E. Halizak, M. Pietraś (red.), *Poziomy analizy w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Tom 1, wyd. Rambler, 2013. s. 198, <https://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/poziomy-analizy-stosunkow-miedzynarodowych/Pacak.pdf> (dostęp 13.05.2019).

Pawłuszko T., *Przywództwo w państwie dobrobytu? Przyczynek do studiów nad szwedzkim modelem przywództwa politycznego*, [w:] A. Kasińska-Metryka (red.), *Dylematy współczesnego przywództwa w Europie. Analiza na wybranych przykładach*, Kielce 2014.

Piskorska B., *Soft power jako efekt ewolucji rozumienia siły we współczesnym ładzie międzynarodowym*, [w:] R. Czulda, R. Łoś, J. Reginia-Zacharski (red.), *NATO wobec wyzwań współczesnego świata*, Łódź 2013.

Ruszkowski J., *Ponadnarodowość jako postwestfalski komponent stosunków międzynarodowych*, [w:] M. Pietraś, K. Marzęda (red.), *Późnowestfalski ład międzynarodowy*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008, s. 83-88.

Stone D., *Networks, Second-Track Diplomacy and Regional Cooperation: The Role of Southeast Asian Think Tanks*, referat prezentowany na 38 Konwencji Studiów Międzynarodowych w Toronto, 1997, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.40.7293&rep=rep1&type=pdf> (dostęp 16.08.2019).

Surmacz B., *Tendencje ewolucji współczesnej dyplomacji*, [w:] E. Halizak, M. Pietraś (red.), *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2013. <http://ptsm.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/poziomy-analizy-stosunkow-miedzynarodowych/Surmacz.pdf> (dostęp 10.08.2019).

Taylor P. M., *Public Diplomacy on Trial*, [w:] A. Fischer, S. Lucas (red.), *Trials of Engagement. The Future of US Public Diplomacy*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011.

Vuving A.L., *How Soft Power Works*, American Political Science Association, Toronto, September 3, 2009, <https://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%2009.pdf>, (dostęp 29.12.2021).

White B., *Dyplomacja*, [w:] J. Bayliss, S. Smith (red.), *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, 2008.

Zajac J., *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004,

Artykuł w wydawnictwie ciągłym (czasopiśmie).

Anholt S., *Introduction*, "Journal of Brand Management", special issue on "Country as a Brand", vol. 9, 2002.

Arendarska J., *Elektroniczna dyplomacja – nowe narzędzia komunikowania w dyplomacji*, „e-Politikon” -2012, nr 4.

Atkinson C., *Does Soft Power Matter? A Comparative Analysis of Student Exchange Programs 1980-2006*, "Foreign Policy Analysis", vol. 6, 2010.

Åkerlund A., *Regeringsstyrning av svensk offentlig diplomati. Om Svenska institutets myndighetsinstruktioner och regleringsbrev 1998-2018*, "Förvaltningsakademin" nr 22, 2020, <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1432244/FULLTEXT01.pdf> (dostęp 05.01.2022).

Bengtsson S., *Virtual nation branding: The Swedish embassy in second life*, "Journal of Virtual Worlds, Research" 4, 2011.

<https://journals.tdl.org/jvwr/index.php/jvwr/article/view/2111> (dostęp 22.01.2022).

Bergman-Rosamond A., *Co-constitution of domestic and international welfare obligations: The case of Sweden's social democratically inspired internationalism*, "Cooperation and Conflict", 42 (1), 2007.

Bergman-Rosamond A., *Swedish feminist foreign policy and "Gender Cosmopolitanism"*, "Foreign Policy Analysis", 16 (2) 2020, <https://doi.org/10.1093/fpa/orz025> (dostęp 10.01.2022).

Björkdahl A., *Norm advocacy: a small state strategy to influence the EU*, "Journal of European Public Policy", Routledge—Taylor & Francis Group, Vol. 15, No. 1. 2008.

Broś N., *Media społecznościowe w szwedzkiej polityce zagranicznej*, "Political Preferences", 2017, vol. 16.

Cammack P., *Soft Power and US Leadership. A Critique of Joseph Nye*, "49th Parallel. An Interdisciplinary Journal of North American Studies" Issue 22, Autumn 2008.

Chen P., *Cyber Public Diplomacy as China's Smart Power Strategy in an Information Age*, „International Journal of China Studies", 2012, vol. 3, no. 2.

Christensen Ch., *@Sweden: Curating a Nation on Twitter. Popular Communication*, "The International Journal of Media and Culture", 2013, vol. 11.

Christakis A. N., Brahm S., *Boundary-spanning dialogue for the 21st century agoras*, "Systems Research and Behavioral Science", 2002, vol. 20, issue 4.

Cowan G., Arsenault A., *Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy*, "The Annals of the American Academy of Political and Social

Science”, 2008, 616(1),

https://issuu.com/usc_cclp/docs/annals/1?e=7630767/4717638 (dostęp 22.08.2019).

Czech S., *O pojęciu folkhemmet i jego roli w koncepcjach polityki społeczno-gospodarczej Szwecji przełomu XIX i XX wieku*, „Studia Ekonomiczne”, nr 68 Problemy państwa socjalnego i teoretyczne zagadnienia ekonomii, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2011.

Duncombe C., *Digital diplomacy: Emotion and identity in the public realm*, „The Hague Journal of Diplomacy” 14 (1–2), 2019.

Fernquist J., Kaati I., Akrami N., Cohen K., Schroeder R., *Bots and the Swedish Election – A Study of Automated Accounts on Twitter*, „FOI Memo” 6458, 2018, <https://perma.cc/75PD-HZXM> (dostęp 15.01.2022).

Gilboya E., *Searching for a Theory of Public Diplomacy*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science”, 2008, vol 616.

Gill B., Huang Y., *Sources and Limits Chinese „Soft Power”*, „Survival” 2006, vol. 48, no. 2.

Gradin A., *West European Integration. The Swedish View*, „European Affairs”, 1989, No. 2

Gregory B., *American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation*, „The Hague Journal of Diplomacy”, nr (6:3/4), 2011.

Hermann R.K., Voss J.F., Schooler T.Y.E., Ciarrochi J., *Images in International relations: An experimental test of cognitive schemata*, „International Studies Quarterly” 1997, nr 41(3).

Hymans J., *India’s Soft Power and Vulnerability*, „India Review”, Vol.8, July/September 2009.

Hopff T., *The Promise of Constructivism in International Relations Theory*, „International Security” 23 (1), 1998.

Jeziarska K., Towns A., *Taming feminism? The place of gender equality in the ‘Progressive Sweden’ brand*, „Place Branding and Public Diplomacy” 14 (1), https://www.researchgate.net/publication/322559164_Taming_feminism_The_place_of_gender_equality_in_the_'Progressive_Sweden'_brand (dostęp 15.01.2022).

Kaneva N., *Nation Branding: Toward an Agenda for Critical Research*, „International Journal of Communication”, 2011, nr 5, <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/704/514> (dostęp 29.09.2019).

Kent M., Taylor M. M., *Building dialogic relationships through the World Wide Web*, „Public Relations Review”, 1998, nr 24 (3).

Keohane R., Martin L. L., *The Promise of Institutional Theory*, „International Security”, Vol. 20, No. 1

- Kurlantzick J., *China's Charm: Implication of China Soft Power*, „Policy Brief. Carnegie Endowment for International Policy”, 2006, vol. 47, no. 6
https://carnegieendowment.org/files/PB_47_FINAL.pdf (dostęp (25.09.2020).
- Lieder W., *Oświata w szwedzkim modelu państwa opiekuńczego*, „Analizy Norden Centrum”, 2014, nr 1 21/2014.
- Lin K., *Cultural Traditions and the Scandinavian Social Policy Model*, “Social Policy and Administration”, 2005 (7).
- Malone G., *Managing public diplomacy*, “Washington Quarterly”, 1985, vol. 8, nr 3.
- Mikułowski Pomorski J., *Międzynarodowość jako płaszczyzna komunikacji*, „Euro-lines”, nr 1 (5), styczeń 2005.
- Nuenlist D., *The Struggle for Sweden's Defence Policy*, “CSS Analysis in Security Policy”, Zurych, No. 138, July 2013, https://www.files.ethz.ch/isn/167170/css_analysen_nr138-0713_e.pdf (dostęp 22.10.2020).
- Ojanen H., Herolf G., Lindahl R., *Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at Work, Programme on the Northern Dimension of the CFSP*, “Institut fur Europaische Politik”, vol. 6, Helsinki, 2000.
- Quirin A., *Branding narodowy - co to jest? Uwagi do toczącej się dyskusji*, “Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, vol. 49/2016,
<https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/apsp/49/apsp4905.pdf> (dostęp 30.09.2019).
- Reinecke W., *The Other World Wide Web: Global Public Policy Networks*, “Foreign Policy”, vol. 117, 2000.
- Sahlgren G. H., *Schooling for Money: Swedish Education Reform and the Role of the Profit Motive*, “IEA Discussion Paper”, No. 33, Institute of Economic Affairs, Londyn 2011,
https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/Schooling%20for%20money%20-%20web%20version_0.pdf (dostęp 17.03.2020).
- Signitzer B.H., Combs T., *Public relations and public diplomacy: Conceptual convergence*, “Public Relations Review”, 1992, 2(18).
- Sonderman F.A., *The concept of the national interest*, “Orbis”, 21, 1977.
- Strand S., Kehl K., *A country to fall in love with/in: Gender and sexuality in Swedish Armed Forces' marketing campaigns*, “International Feminist Journal of Politics” 21 (2), 2019.
- Therborn G., *Karl Marx Returning*, “International Political Science Review”, t. 7, nr 2.
- Westcott N., *Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations*, “OII Working Paper”, No. 16, 2009, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1326476 (dostęp 20.01.2022).

Van Ham P., *Rise of the Branding State. The Postmodern Politics of Image and Reputation*, "Foreign Affairs", 2011, 80 (5).

Zhang L., *The Rise of China: media perception and implications for international politics*, „Journal of Contemporary China”, 2010, vol. 19, issue 64.

Zielińska K., *Development Diplomacy. Development Aid as a Part of Public Diplomacy in the Pursuit of Foreign Policy Aims: Theoretical and Practical Considerations*, "Historia i Polityka", No. 16 (23)/2016.

Ziętek A., *Dyplomacja publiczna Polski*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia”, 17/1, 2010.

http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r2010-t17-n1/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r2010-t17-n1-s65-83/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r2010-t17-n1-s65-83.pdf (dostęp: 06.09.2019).

Zollner O., *A quest for dialogue in international broadcasting: Germany's public diplomacy targeting Arab audiences*, "Global Media and Communication", 2016, nr 2 (2), <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1742766506061817> (dostęp 10.09.2019).

Dokumenty elektroniczne

Bildt A., *Sweden from Reluctant to Enthusiastic European, 13 November 1991*, Documents on Swedish Foreign Policy 1991. Volume I: C. 41. Stockholm: Swedish Ministry for Foreign Affairs, 1992

https://www.cvce.eu/obj/address_given_by_carl_bildt_on_sweden_s_european_policy_bonn_13_november_1991-en-6db568e6-4182-4e7f-bee2-f978a61c2d0b.html (dostęp 26.09.2020).

Grant R., *The democratisation of diplomacy: negotiating with the Internet*, Oxford Internet Institute, Research Report No. 5, November 2004, s. 14, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1325241 (dostęp 10.01.2022).

Haerpfer R., C. , Moreno A., C. Welzel, Kizilova K. , Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponarin E., Puranen B., (red.), *World Values Survey, Wave 6 (2010-2014)*, Madrid: JD Systems Institute www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp

Hanson F., *Revolution @State: The Spread of Ediplomacy*, Lowy Institute for International Policy, 2012, s.4, https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf (dostęp 10.01.2022).

McClory J., *The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2010, https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf (dostęp: 19.05.2019).

McClory J., *The New Persuaders III: A 2012 Global Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2012,
https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf

McClory J., *The New Persuaders III: A 2012 Global Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2012, s.8
https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.p (dostęp 19.05.2019).

Sukhoparova I., “Soft Power” concept,
<https://cogitariumlancaster.files.wordpress.com/2012/06/the-concept-of-soft-power.pdf>
(dostęp 12.05.2019).

Uddin Z., *Soft and Normative Power. The Importance-and-Power of Attraction in International Politics and International Economics*,
http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-symposiumusa/Soft-and-Normative-Power--The-Importance-and-Power-of-Attraction_-in-International-Politics-and-International-Economics--Zohir-Uddin.pdf s.3 (dostęp 12.05.2019).

Zarazúa M. N., Gisselquist R. M., Horigoshi A., Samarin M., Sen K., *Effects of Swedish and International Democracy Aid*, Rapport 2020:07 till Expertgruppen för biståndsanalys (EBA), s.31-32 <https://www.oecd.org/derec/sweden/Effects-of-Swedish-and-international-democracy-aid.pdf> (dostęp 20.01.2022).

Soft Power Survey 2013, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013/> (dostęp 19.05.2019).

Soft Power Survey 2014, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2014-15/> (dostęp 19.05.2019).

Soft Power Survey 2015, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2015-16/> (dostęp 19.05.2019).

Soft Power Survey 2016, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2016-17/> (dostęp 19.05.2019).

Soft Power Survey 2017, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2017-18/> (dostęp 19.05.2019).

Soft Power Survey 2018/19, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2018-19/> (dostęp 19.05.2019).

The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power, https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf (dostęp 22.05.2019).

The Soft Power 30 2018, <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf>

Monocle Ranks, KBS
World, https://world.kbs.co.kr/service/news_view.htm?lang=e&Seq_Code=157901 (dostęp: 29.12.2021)

Nation Brands Index 2010, <https://nation-branding.info/2010/10/13/nation-brands-index-2010/> (dostęp 10.01.2022).

2020 Anholt-Ipsos Nation Brands Index, https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-10/nbi_2020-press_release_-2020-10-27-v1_sweden.pdf (dostęp 10.01.2022).

The Global Competitiveness Report 2019, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives The Future of Medical Innovation https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf

Global Innovation Index 2020, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (dostęp 14.04.2020).

Best country index <https://www.usnews.com/news/best-countries/rankings> (dostęp 16.04.2020).

The World's Best Countries For Quality of Life, 2021, <https://ceoworld.biz/2021/06/20/the-worlds-best-countries-for-quality-of-life-2021/> (dostęp 16.04.2020).

Country RepTrak, <https://www.reputationinstitute.com/sites/default/files/pdfs/2018-Country-RepTrak.pdf> (dostęp 16.04.2020).

The Sustainable Development Report 2021 <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>

OECD Library, Development Co-operation profiles: Sweden, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/8a6be3b3-en/index.html?itemId=/content/component/8a6be3b3-en> (dostęp 20.01.2022).

Global Sustainable Competitiveness Index <http://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index>

Doing Business, Forbes, <https://www.forbes.com/best-countries-for-business/list/> (dostęp 17.04.2020).

Bank światowy – raport Doing business <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> (dostęp 20.04.2020).

Corruption Perception Index <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/swe> (dostęp 01.05.2021).

Rule of Law Index 2020 https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf (dostęp 01.05.2021).

World Economic Forum, Global Gender Gap Report 2021,
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

Gender Equality Index for EU 2021, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/SE>

World Economic Forum, Global Gender Gap Report 2021,
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf (dostęp 01.05.2021).

World Press Freedom Index <https://rsf.org/en/ranking> (dostęp 01.05.2021).

Human Freedom Index 2021 <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2021-12/human-freedom-index-2021.pdf> (dostęp 15.01.2022).

Freedom in the World <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores> (dostęp 01.05.2021).

Openness in Sweden. Free speech, free press and overall openness and transparency are key to Swedish society, <https://sweden.se/life/democracy/openness-in-sweden> (dostęp 02.06.2022)

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday, 18 February 2009,
<https://www.government.se/49b756/contentassets/ff96024a3dd24feeab1ff4abccb45e43/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2009> (dostęp 05.11.2020).

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2010,
<https://www.government.se/49b756/contentassets/159ca8c3d32c4e00ad87fc04782b5235/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2010> (dostęp 05.11.2020).

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2011,
<https://www.regeringen.se/49b754/contentassets/48cc26d4fac146b195e41d4af479ea39/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2011> (dostęp 05.11.2020).

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, 2017,
<https://www.government.se/statements/2017/03/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2017/> (dostęp 12.11.2020).

Förordning (1997:1226) med instruktion för Svenska institutet, SFS 1997: 1226,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-19971226-med-instruktion-for_sfs-1997-1226 (dostęp 21.12.2021).

Förordning (2007:1224) med instruktion för Svenska institutet, SFS 2007: 1224,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071224-med-instruktion-for_sfs-2007-1224 (dostęp 21.12.2021).

SFS 2009:898 Förordning om ändring i förordningen (2007:1224) med instruktion för Svenska institutet https://www.lagboken.se/Lagboken/start/sfs/sfs/2009/800-899/d_579362-sfs-2009_898-forordning-om-andring-i-forordningen-2007_1224-med-instruktion-for-svenska-institutet (dostep 10.01.2022).

SFS 2015:152 Förordning med instruktion för Svenska Institutet, <https://filedn.com/ljdBas5OJsrLJOq6KhtBYC4/forarbeten/sfs/2015/sfs-2015-152.pdf> (dostep 12.01.2022).

SFS 2019:1301, Förordning om ändring i förordningen (2015:152) med instruktion för Svenska institutet, 2019 <https://svenskforsfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2019-12/SFS2019-1301.pdf> (dostep 14.01.2022).

Svenska institutets årsredovisning 2018, https://si.se/app/uploads/2019/02/sis_arsredovisning_2018.pdf (dostep 15.11.2021)

Svenska institutets årsredovisning 2019 <https://si.se/app/uploads/2020/02/svenska-institutets-arsredovisning-2019.pdf> (dostep 15.11.2021)

Svenska institutets årsredovisning 2020 https://si.se/app/uploads/2021/03/final_svenska-institutets-arsredovisning-2020.pdf (dostep 15.11.2021)

Svenskan i världen. Betänkande av Utredningen om svenskundervisningen i utlandet (SOU 2007:9), Tryckt av Edita Sverige AB, Stockholm 2007 <https://www.regeringen.se/49c823/contentassets/2ad6ab3ac1934f63b88c6ef465d2bc5d/svenskan-i-varlden.-betankande-av-utredningen-om-svenskundervisningen-i-utlandet-sou-20079> (dostep 20.12.2021).

SOU 1978: 56 - Kultur och information över gränserna <https://lagen.nu/sou/1978:56> (dostep 20.12.2021)

SOU 2003:121 - Internationella kulturutredningen 2003, <https://lagen.nu/sou/2003:121> (dostep 20.12.2021)

Government Defence Bill 1996/97:4, *Renewal of Sweden's Defense 1996*, http://elibrary.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/Countries/Sweden/Defence/1996/mf1996_01.pdf (dostep 25.10.2020).

A More Secure Neighbourhood – Insecure World. Report of the Swedish Defence Commission, 27 February 2003, <https://www.regeringskansliet.se/49bb65/contentassets/823d84b93dd54a83b1c355b9943ad123/summary-of-a-more-secure-neighbourhood---insecure-world> (dostep 15.10.2020).

Government Communication 2007/08:51, *National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations*, <https://www.government.se/49b74b/contentassets/fl1eedbd51784b4db60c2a2d3fea4738/national-strategy-for-swedish-participation-in-international-peace-support-and-security-building-operations> (dostep 20.10.2020).

Ministry for Foreign Affairs, Sweden's strategy for the Arctic region, 2011, <https://www.government.se/contentassets/85de9103bbbe4373b55eddd7f71608da/swedens-strategy-for-the-arctic-region> (dostęp 10.11.2020).

Ministry for Foreign Affairs, Handbook Sweden's feminist foreign policy, https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassador/zimbabwe-harare/documents/handbook_swedens-feminist-foreign-policy.pdf (dostęp 12.11.2020).

Ministry for Foreign Affairs, *Strategi för kapacitetsutveckling, partnerskap och metoder som stöder Agenda 2030 för hållbar utveckling*, https://www.regeringen.se/4a17d4/contentassets/ba9cd152d7d74eb4a496cd5dbb88b418/strategi_kapacitetsutveckling_webb.pdf (dostęp 15.01.2022).

Ministry for Foreign Affairs, *Sweden's Reform Cooperation Strategy for the region. Results strategy for Sweden's reform cooperation with Eastern Europe, the Western Balkans and Turkey*, <https://www.regeringen.se/49b72b/contentassets/12a89180bafb43e3823b6c6f18b6d86a/results-strategy-for-swedens-reform-cooperation-with-eastern-europe-the-western-balkans-and-turkey-2014-2020> (dostęp 16.01.2022).

Government Offices of Sweden. 2019b. Handbook Sweden's feminist foreign policy, edited by Ministry of Foreign Affairs, <https://www.government.se/492c36/contentassets/fc115607a4ad4bca913cd8d11c2339dc/handbook---swedens-feminist-foreign-policy---english.pdf> (dostęp 15.12.2021).

Government Offices of Sweden, *Feminist foreign policy*, <https://www.government.se/government-policy/feminist-foreign-policy/> (dostęp 16.03.2020).

Swedish Institute, our mission <https://si.se/en/about-si/our-mission/> (dostęp 21.12.2021).

Swedish Institute: Stärker framtidens ledare, <https://si.se/sa-arbetar-vi/starker-framtidens-ledare/> (dostęp 15.01.2022).

Swedish Institute, She Entrepreneurs, <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/she-entrepreneurs/> (dostęp 15.01.2022).

Swedish Institute, Vi stärker framtidens ledare, <https://si.se/sa-arbetar-vi/starker-framtidens-ledare/> (dostęp 16.01.2022).

Swedish Institute, SI Leader Lab – Connecting advocates of gender equality, <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/leaderlab/> (dostęp 16.01.2022).

Swedish Institute, Swedish Institute Management Programme Northern and Eastern Europe, <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/swedish-institute-management-programme-northern-europe/> (dostęp 16.01.2022).

Swedish Institute, Swedish Institute Management Programme Asia, <https://si.se/en/apply/si-leadership-programmes/management-programme-asia/> (dostęp 16.01.2022).

Instructions for SAYP Peer Shadowing, <https://si.se/app/uploads/2019/08/instructions-sayp-peer-shadowing-2019-1.pdf> (dostęp 16.01.2022).

Swedish Institute, Academic collaboration in the Baltic Sea region, [tps://si.se/en/apply/funding-grants/academic-collaboration-in-the-baltic-sea-region/](https://si.se/en/apply/funding-grants/academic-collaboration-in-the-baltic-sea-region/) (dostęp 16.01.2022).

Swedish Institute, *Promoting democracy through the arts and media Lessons and recommendations after 10 years of Creative Force*, https://si.se/app/uploads/2019/11/si_rapport_eng_creative_force.pdf (dostęp 15.01.2022).

Swedish Institute, Creative Force, <https://si.se/en/apply/funding-grants/creative-force/> (dostęp 16.01.2022).

Swedish Institute, Ministry for foreign affairs, *Strategy for the promotion of Sweden 2.0*, 2017, <https://sharingsweden.se/materials/strategy-promotion-sweden-2-0/> (dostęp 10.12.2021).

Swedish Institute, Brand Guidelines, <https://identity.sweden.se/en/strategy/introduction> (dostęp 20.11.2021).

Swedish Institute, *Handbook for monitoring and evaluating promotion activities*, Council for the Promotion of Sweden (NSU), Stockholm 2015, <https://sharingsweden.se/materials/handbook-for-monitoring-and-evaluating-promotion-activities/> (dostęp 20.01.2022).

Bilden av Sverige utomlands 2019, Årsrapport från Svenska institutet, 2020:1, https://si.se/app/uploads/2020/02/bilden-av-sverige-utomlands-2019_klarweb.pdf (dostęp 10.01.2022).

Omvärldens bild av Sverige. Sveriges position i Nation Brands Index, 2020, rapport från Svenska institutet Dnr: 00038/2020, https://si.se/app/uploads/2021/10/final-omvarldens-bild-av-sverige-2020_revidering.pdf (dostęp 10.01.2022).

WikiGap, Wikimedia Sverige and the Swedish Ministry of Foreign Affairs, <https://meta.wikimedia.org/wiki/WikiGap> (dostęp 10.01.2022).

Department Obrony USA, *Strategic Communication Joint Integrating Concept*, Version 1.0, 07 October 2009, https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/jic_strategiccommunications.pdf?ver=2017-12-28-162005-353 (dostęp 29.08.2019)

Landmark resolution on Women, Peace and Security, Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women (OSAGI) United Nations, <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/> (dostęp 06.11.2020).

Resolution 1820 (2008), United Nations Security Council, [http://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](http://undocs.org/en/S/RES/1820(2008)) (dostęp 06.11.2020).

Szwecja wobec rosyjskiego zagrożenia na Bałtyku [ANALIZA], Warsaw Institute, <https://tech.wp.pl/szwecja-wobec-rosyjskiego-zagrozenia-na-baltyku-analiza-6456938617596033a> (dostęp 15.01.2022).

The Local Sweden, *That epic time Denmark and Sweden got into a Twitter war*, <https://www.thelocal.se/20160707/that-time-sweden-and-denmark-got-into-a-twitter-war/> (dostęp 20.01.2022).

Dokumenty

On Sweden and the European Economic Community, Ministry of Foreign Affairs, Stockholm 1971.

Statement of government policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday 9 February 2000.

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, Foreign Policy Declaration 2001, 7 February.

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, Foreign Policy Declaration 2002, 13 February 2002

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday 12 February 2003.

Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Council on Foreign Relations, Foreign Policy Declaration, 9 February 2005.

Government Offices of Sweden, 2015b, Swedish Foreign Service action plan for feminist foreign policy 2015–2018, including indicative measures for 2018.

Government Offices of Sweden. 2016. Foreign Policy Declaration.

Ministry of Education and Research, Education and Training 2020 National Report, Stockholm 2014.

J. McClory, *The New Persuades II. A 2011 Global Ranking of Soft Power*, Institute for Government, London 2011.